

DISSERTATIONES DOCTORALES

A biometrikus adatokat tartalmazó úti és személyazonosító okmányok biztonságnövelő hatása a határ-, illetve közbiztonság alakulására

BALLA JÓZSEF

Dialóg Campus

Balla József

A BIOMETRIKUS ADATOKAT TARTALMAZÓ ÚTI
ÉS SZEMÉLYAZONOSÍTÓ OKMÁNYOK

DISSERTATIONES DOCTORALES

Sorozatszerkesztő
Padányi József

Balla József

A BIOMETRIKUS ADATOKAT
TARTALMAZÓ ÚTI
ÉS SZEMÉLYAZONOSÍTÓ
OKMÁNYOK BIZTONSÁGNÖVELŐ
HATÁSA A HATÁR-, ILLETVE
KÖZBIZTONSÁG ALAKULÁSÁRA

DIALÓG CAMPUS KIADÓ ❖ BUDAPEST, 2019

A mű a KÖFOP-2.1.2-VEKOP-15-2016-00001
„A jó kormányzást megalapozó közszolgálat fejlesztés”
című kiemelt projekt keretében jelent meg.

Szerkesztő
Gócze István

Lektor
Fórizs Sándor

© Dialóg Campus Kiadó, 2019

© Balla József, 2019

© Gócze István, 2019

A mű szerzői jogilag védett. Minden jog, így különösen a sokszorosítás, terjesztés és fordítás joga fenntartva. A mű a kiadó írásbeli hozzájárulása nélkül részeiben sem reprodukálható, elektronikus rendszerek felhasználásával nem dolgozható fel, azokban nem tárolható, azokkal nem sokszorosítható és nem terjeszthető.

Tartalom

Bevezetés	7
I. fejezet – A személyazonosítás igénye az irreguláris migráció tükrében	9
Biometrikus adatok rendészeti célú alkalmazásának kutatása	15
A közokirat-hamisítások módszerbeli változásai	16
II. fejezet – A biometria megjelenése a szabadság, a biztonság és a jog szolgálatában	25
A szabadság, a biztonság és a jog térsége	26
Bel- és igazságügyi együttműködés	28
A hágai program mint a biometrikus személyazonosítás mérföldköve	30
A stockholmi program – a polgárokat szolgáló és védő, nyitott, valamint biztonságos Európa	31
A schengeni értékelési mechanizmus hatása a szabadság, a biztonság és a jog térségére	32
A biztonság meghatározása rendészeti megközelítésből	37
Stratégiák és biztonság Magyarországon	41
Határbiztonság	44
III. fejezet – Biometrikus adatok megjelenése az okmányokban	53
Az úti okmányok fejlődése Magyarországon	54
Egységes formátumú útlevel az Európai Unióban	58
Az egységes okmányok kötelező kiállítása	60
Biometrikus adatok megjelenése az útlevelben és az úti okmányokban	63
Biometrikus adatok megjelenése az egységes, schengeni típusú vízumoknál	69
IV. fejezet – Személyazonosítás a rendészeti munkában	77
Rendészeti célú személyazonosítás meghatározása	81
A személyazonosítás módszere	85
Személyazonosítás a határforgalom-ellenőrzés során	89
Személyazonosítás a közúti és a közterületi ellenőrzés során	92
A személyazonosítás végrehajtását befolyásoló tényezők	93
A személyazonosítás oktatása	98

V. fejezet – Biometrikus adatok alkalmazása a személyazonosításban	103
Biometrikus személyazonosítás	106
A biometrikus személyazonosítás módszerei	114
DNS alapján történő személyazonosítás	115
Kézeometriai elemzésen alapuló személyazonosítás	117
Retinaazonosításon alapuló személyazonosítás	119
Archőtérkép-vizsgálaton alapuló személyazonosítás	120
Hanganalízisen alapuló személyazonosítás	122
Arcfelismerésen alapuló személyazonosítás	123
Ujjnyomat alapján történő személyazonosítás	131
Íriszazonosításon alapuló személyazonosítás	134
Ujj- és kézérhálózaton alapuló személyazonosítás	137
Következtetések a biometrikus adatok rendészeti célú alkalmazhatóságára	138
VI. fejezet – A biometrikus adatok gyakorlati alkalmazása	141
A Nemzetközi Határrendészeti Konferencia ajánlásai	142
A vízümbirtokos ujjnyomat alapján történő azonosításának kísérleti projektje	144
Biometrikus adatok alapján történő személyazonosítás néhány európai országban	149
Portugália	149
Németország (KHA 2008/3.5.1.)	150
Hollandia (Frontex 2007)	152
Adatbázisban tárolt ujjnyomat alapján történő személyazonosítás	153
Okmányban tárolt ujjnyomat alapján történő személyazonosítás	156
Befejezés	161
Felhasznált irodalom	165
Könyvek, forrásgyűjtemények, tudományos-szakmai közlemények	165
Jogszabályok és hivatalos dokumentumok	174
Mellékletek	181
1. melléklet	181
AJÁNLÁS a biometrikus adatokkal ellátott útlevelek ellenőrzésére	181
2. melléklet	185
UJJNYOMAT-leolvasási technikák [136]	185

„A határok összekötnek és nem elválasztanak, átjárhatóak és mégis biztonságosak.” (ORFK RF HRFOÓ,¹ 2011)

Bevezetés

Az országhatárok kialakulásával együtt felmerült azok átjárhatóságának igénye is. A határok átlépésének szabályozott keretek között történő megvalósítására hivatott tevékenység az ellenőrzés volt és maradt a mai napig. Az ellenőrzés sohasem öncélú, hanem az állam kinyilatkoztatott politikai és gazdasági céljait szolgálja. Az államhatáron átlépő személyeket, szállítmányokat minden állam saját biztonsági és gazdasági érdekeinek megfelelően ellenőrizheti.

Magyarország számára 2007. december 21-én jött el az a pillanat, amely mérföldkövet jelentett a határellenőrzésben, ugyanis hazánk ekkor lett több kelet-közép-európai országgal együtt a schengeni térség teljes jogú tagja, és szárazföldi schengeni belső határain² megszűnt a határellenőrzés³ (2007/801/EK tanácsi határozat). A légi határellenőrzésnél a belső légi járatok⁴ határforgalom-ellenőrzését 2008. március 31-én szüntették meg.

A schengeni belső határokon a határellenőrzés megszűnésével egy olyan biztonsági deficit keletkezett, amely az egyes államok belső biztonságát is veszélyeztetheti, ezért hatékony, kiegyenlítő (kompenzációs) intézkedéseket kell foganatosítani.

¹ Országos Rendőr-főkapitányság Rendészeti Főigazgatóság Határrendészeti Főosztály
Ausztria, Szlovákia, Szlovénia.

³ *Határellenőrzés:* az államhatáron, a közösségi „Schengen-norma” és az azon kívüli nemzeti norma előírásainak megfelelően, illetve azok alkalmazásában végzett, a határforgalom-ellenőrzésből, továbbá határőrizetből álló, valamint az ezeket támogató, illetve kiegészítő tevékenységeket magában foglaló komplex folyamat (BEREGNYEI 2008, 2.).

⁴ Olyan, kizárólag a tagállamok területéről induló, illetve oda érkező légi járat, amely harmadik ország területén nem szakítja meg az útját.

A kiegyenlítő intézkedések témakörében folytatott egyeztető tárgyalások eredményeként az öt alapító tagállam⁵ 1990. június 19-én aláírta a schengeni végrehajtási egyezményt (SVE 1990), amely fő szabályként meghatározza, hogy a belső határok személyi ellenőrzés nélkül bárhol átléphetők. Az SVE értelmében a személyi ellenőrzésnek a belső határokon történő megszüntetése nem érinti a külföldiek tartózkodási és bejelentési kötelezettségét, illetve a szerződő felek jogszabályai által meghatározott, a teljes területükre kiterjedő rendészeti hatásköröknek az illetékes szervek útján való gyakorlását, sem pedig a jogszabályokban előírt igazolványok, valamint okmányok birtoklására, viselésére, továbbá bemutatására való kötelezettséget (SVE 1990).

⁵ Németországi Szövetségi Köztársaság (NSZK), Franciaország, Belgium, Hollandia, Luxemburg.

I. fejezet

A személyazonosítás igénye az irreguláris migráció tükrében

Az Európai Uniónak (EU) egyik kiemelt feladata, hogy a huszonnyolc tag-állam közel 500 milliós lakosságának biztosítsa a szabadságon, biztonságon és jogon alapuló térség megteremtését, amely a három elem egyensúlyán alapszik. Az EU tudatosan törekszik a biztonsági paradoxon és a biztonsági dilemma kiküszöbölésére, amely törekvéssel egyetértek, de ezzel együtt úgy gondolom, hogy az EU polgárai számára a legfőbb prioritást talán a biztonság jelenti, amelyet folyamatosan fenyegeti és „ostromolja” többek között a terrorizmus, a szervezett bűnözés, a kábítószer-kereskedelem, az emberkereskedelem és az illegális migráció is.

Az EU egyik legnagyobb kihívása, amellyel kénytelen szembenézni, az illegális migráció. Hiába az eddig tett mérhetetlen erőfeszítés, hiába a már több mint húsz éve megfogalmazott illegális migráció elleni fellépés. Azok az emberek, akik napról napra éheznek, minden egyes nap az életben maradásukért „küzdenek”, akik mérhetetlen nyomorban élnek, nem adják fel, és egy jobb élet reményében (amely jobb élet számukra „csupán” annyit jelent, hogy minden nap van mit enniük, és nem kell gyermekeik szenvedését végignézniük) „útra kelnek az ismeretlenbe”, amelyről azt hallották, hogy ott jó élni.

„Az illegális migráció, az új uniós tagokat, köztük hazánkat is évtizedek óta támadja, csökkenő intenzitással. Vannak ugyan »hullámvölgyek« némely időszakban adódik nyugodtabb pillanat, azonban a jogtalanul beáramló külföldiek száma csak nem apad el. Az Európai Uniót – beleértve a klasszikus schengeni övezet országait is – több irányú »támadás« fenyegeti az illegális migráció területén és ezzel szemben igyekszünk megtalálni a lehetőségekhez mért legoptimálisabb ellenlépést. Minden ország, régió, térség más-más veszélynek van kitéve, máshonnan érinti a jogellenesen beáramló külföldiek tömege.” (VÁJLÖK 2006, 3.)

A híradások által a közvélemény napról napra, folyamatosan szem- és fültanúja annak, hogy hány fő illegális migránst fogtak el Magyarországon, Görögországban vagy éppen Olaszország partjainál. A statisztikai adatok elemzése alapján egyértelműen megállapítható, hogy Magyarországot 2015-ben érte el az „újkori népvándorlásként” is nevezett irreguláris migráció, amely szinte leküzdhetetlen, kezelhetetlen és megoldhatatlan helyzet elé állította hazánkat, a kormányt, illetve a rendőrséget is. Mind a hazai, mind a nemzetközi sajtó folyamatosan követte az eseményeket, s osztotta meg a lakossággal az aktuális migrációs híreket (BALLA 2017b). Az irreguláris migrációs trendek elemzésének legaktuálisabb, tudományos alapon nyugvó művének tekinthető Ritecz György és Sallai János könyve (RITECZ–SALLAI 2016).

Az irreguláris migráció a mindennapi életünk részévé vált. Magyarország teljes jogú schengeni tagságából adódóan, a teljes térség biztonságának a fenntartásáért kötelezettséggel tartozik.

„Van az uniónak és az országoknak is elképzelése, vannak tervek, menetrendek, születtek döntések és megállapodások, azonban ezek eredményét ma még nem látni, sőt megjósolni is nehéz. Az unió magosztottságát mutatta, hogy a tagországok teljesen más szemlélettel álltak ehhez a jelenséghez, kiváltó okaihoz, és különbözőképp képzelték el a helyzet kezelését is. Van, ahol a humanitárius megközelítést helyezték előtérbe, másutt a saját és az európai állampolgárok biztonsága élvez primátust, és minden egyéb intézkedést ehhez kell igazítani.” (HEGYALJAI 2017, 7.)

Az irreguláris migráció kezelését, mind a határőrizetben, mind a határforgalom ellenőrzése során végre kell hajtani, és intézkedéseket kell foganatosítani. A határőrizetre vonatkozóan viszont az Európai Unió csak minimális keret szabályokat határoz meg, amelyek gyakorlati végrehajtása, az ahhoz szükséges erő- és eszközszükséglet meghatározása, illetve biztosítása a tagállamok feladata.

- „A határőrök a határőrizet ellátására álló vagy mozgó egységeket alkalmaznak, akik feladataikat járőrözéssel, illetve az ismert vagy valószínűsített kockázatot jelentő helyen elhelyezkedve látják el azzal a céllal, hogy a határt jogellenesen átlépőket elfogják.

- A határátkelőhelyek közötti őrizetet a fennálló vagy várható kockázatoknak és veszélyeknek megfelelő létszámban és módszerekkel szolgálatot teljesítő határőrök végzik.
- Az őrizet végrehajtásának időszakát gyakran és váratlanul kell változtatni, hogy jogellenes határátlépés esetén állandó jelleggel fennálljon a tetten érés kockázata.
- A határőrizet technikai, azon belül elektronikai eszközök alkalmazásával is végrehajtható.” (2016/399 EU parlamenti és tanácsi rendelet 13. cikk)

A határőrizettel szembeni elvárás az, hogy akadályozza meg az államhatár tiltott határátlépését, vagy ha ez megtörtént, akkor mindenképpen biztosítsa az eljárás alá vonását az elkövetőnek, amely azt is jelenti, hogy kétséget kizáróan történjen meg a személyazonosítása. Amennyiben az elkövetők száma olyan méreteket ölt, amely már sem humán erőforrással, sem felderítést segítő technikai eszközök és berendezések alkalmazásával nem biztosítja az államhatár jogellenes átlépésének megakadályozását, akkor preventív eszközként a mozgást gátló/akadályozó berendezések telepítése jelentheti a hatékonyság fokozását. A mesterséges akadály önmagában nem jelenti a jogsertő cselekmények megszűnését, hanem csökkenti azok számát, és lassítja a mozgást. Ilyen mesterséges akadály nem példa nélküli Magyarországon, függetlenül attól, hogy milyen politikai indíttatástól vezérelve alakítják ki, a cél az, hogy megakadályozza az államhatár tiltott átlépését.

„Ma, amikor Bécs felé autózunk és elhagyjuk Győrt, az autópálya két oldalán a korabeli magasfigyelők, elektromos jelzőrendszer (EJR) helyett szélgenerátorok fogadnak. Ha néhol elhagyott magasfigyelőbe botlunk, tapasztaljuk, hogy lassan csak hírmondója marad a korabeli »vasfüggönynek«. Mára teljesen természetesnek tűnik, ha szabadon felmegyünk a Kőszeg közeli Írottkőre, vagy meglátogatjuk a közvetlenül a határ mellett lévő Szent Imre templomot Rönökön, netán pihenünk, csónakázunk a Fertő tavon.” (SALLAI 2012, 9.)

A sors ismétli önmagát. A nyugat-balkáni migrációs útvonalon, a 2015 elejétől elkezdődött, egyre fokozódó irreguláris migrációs folyamatok kezelése érdekében 2015. június 15-én született kormányzati döntés arról, hogy a magyar–szerb határszakaszon fizikai akadályt kell létesíteni. A kivitelezés megkezdésének jogszabályi alapjául szolgáló, *a rendkívüli bevándorlási*

nyomás kezelése érdekében szükséges egyes intézkedésekről szóló 1401/2015. (VI. 17.) számú kormányhatározat, mintegy 175 km hosszúságban, 4 méter magas határőrizeti célú ideiglenes kerítés létesítésének előkészítését rendelte el [1401/2015. (VI. 17.) Korm. határozat].

A magyar–szerb határszakaszon az Ideiglenes Biztonsági Határzár (IBH) telepítése után, a határszakasz 2015. szeptember 15-i lezárásával, az irreguláris migráció iránya a magyar–horvát határszakaszra tevődött át. A magyar–horvát határszakaszon az IBH kiépítése 2015. október 16-án fejeződött be, amellyel megvalósult a zöldhatár fizikai akadállyal történő lezárása a két viszonylatban, amelynek hatására drasztikusan lecsökkent a tiltott határátlépések száma (BALLA–KUI 2017).

Természetesen, az illegális migráció kezelése, csak határrendészeti intézkedések foganatosításával nem ad megnyugtató eredményt, és nem képes a teljes folyamatot kontrollált tevékenységként működtetni. A technikai védelem és a humán erőforrás átesoportosítása, valamint létszámnövelése mellett a jogi védelemre is szükség van.

„A határzárral összefüggő bűncselekmények legfontosabb jogi jellemzője, hogy az azokra vonatkozó szabályozás nem csak az államhatár meghatározott helyén megvalósított engedély nélküli átlépését szankcionálja, hanem büntetőjogi védelmet biztosít az engedély nélküli határátlépést fizikai módon megakadályozni szándékozó, a hatósági jogalkalmazási helyekre (tranzitónákra) terelő ideiglenes biztonsági létesítményeknek is.

A határzárral kapcsolatos bűncselekmények miatt a magyar jogi szabályozásban az általánostól eltérő eljárási szabályok is születtek, amelyek esetében cél volt olyan speciális rendelkezések rendszerbe foglalása, amelyek a jogellenes belépéstől számítva a lehető leggyorsabban szolgáthatják a külföldi kiutasítását.” (HAUTZINGER 2017, 81.)

A jelenlegi ismeretek, információk és gyakorlati tapasztalatok alapján ez a helyzet a közeljövőben sem fog változni, és véleményem szerint hosszú távon is megalapozott megállapításként tekinthetünk Görbe Attiláné Zán Krisztina PhD-értekezésének bevezető gondolataira.

„Migráció volt, van és lesz. A XXI. században az egyik legmarkánsabb globalizációs tényező a migráció, amely egyszerre gazdasági–társadalmi–szociális–etnikai–vallási stb. problémákat kiváltó, összetett

jelenség, a nemzeti-regionális biztonságot fenyegető tényező, de forrása lehet a jólét fenntartásának, a népesség szinten tartásának, a statisztikák javításának, humanitárius megoldásnak. Összegezve: nehezen kezelhető, de kezelendő kategória.” (GÖRBE ZÁN 2010, 4.)

Magyarország a schengeni külső határain végzett határőrizettel és határforgalom-ellenőrzéssel, valamint a belső határokon megszüntetett határ-ellenőrzés miatt keletkező biztonsági deficit kiegyenlítő (kompenzációs) intézkedéseivel – közöttük a mélységi ellenőrzéssel⁶ [30/2011. (IX.21.) BM rendelet 65. §] – már nemcsak saját biztonságát hivatott garantálni, hanem a teljes schengeni térségét is.

„A határellenőrzés nem csupán azoknak a tagállamoknak az érdeke, amelyek külső határainál azt elvégzik, hanem valamennyi olyan tagállamé, amely belső határain megszüntette a határellenőrzést. A határellenőrzésnek elő kell segítenie az illegális bevándorlás és az emberkereskedelem elleni küzdelmet, és meg kell előznie a tagállamok belső biztonságát, közrendjét, közegészségügyét és nemzetközi kapcsolatait fenyegető veszélyeket.” [2016/399 EU parlamenti és tanácsi rendelet Preambulum (6) bekezdés]

Magyarország a schengeni rendszerben jelentős, 1100 kilométer szárazföldi külső határszakasszal rendelkezik, amely a kelet–nyugati és a dél-kelet–északnyugati irányú illegális migráció útvonalában helyezkedik el. A határszakasz földrajzi elhelyezkedése meghatározza a határellenőrzési rendszer konkrét felelősségét, illetve az ország szerepvállalásának irányait és kereteit az irreguláris migrációban (RITECZ 2004).

Az ellenőrzési rendszer akkor nevezhető biztonságosnak, ha garantálja a biztonságra ható veszélyforrások időben történő felismerését, megakadályozza a nemzet- és közbiztonságra veszélyes személyek továbbutazását, valamint megelőzi és felderíti a jogsértő cselekményeket.

A biztonság fenntartásához és a szabad mozgás nyújtotta lehetőségek biztosításához elengedhetetlen, hogy mind az EU, mind a harmadik

⁶ A rendőr – önállóan vagy más hatóságokkal együttműködve – az ország területén jogellenesen tartózkodó személyek felderítése céljából a külső határon lévő határterületen kívül mélységi ellenőrzést végez. A mélységi ellenőrzés nem irányulhat a határforgalom ellenőrzésére.

országok állampolgárainak személyazonossága kétséget kizáróan megállapítható legyen. Az irreguláris migráció megjelenése elsődlegesen a zöldhatáron, a határőrizetben⁷ meghatározó. Nem lehet azonban önmagában határőrizeti feladatként kezelni ezt a kérdést. Ennek egyértelmű oka, hogy a határőrizetben bevezetett szigorítások hatást gyakorolnak az irreguláris migránsok valószínű mozgási irányának, illetve az alkalmazott elkövetési módszerek változására. Minél jobban „szűkül” a zöldhatáron elkövethető tiltott határátlépés lehetősége és az elkövetés sikere/eredményessége, annál inkább előtérbe kerül a határforgalom-ellenőrzés során a megbúvással, vagy hamis-hamisított okmánnyal történő tiltott határátlépés elkövetésének kísérlete, lehetősége. Ennek következtében a határőrizeti és a határforgalom-ellenőrzési⁸ tevékenységet csak szerves egészként lehet kezelni, és az egyik területen hozott szigorítások hatásánál figyelemmel kell lenni a másik területre is, és szükség esetén ott is, lehetőség szerint már preventív intézkedéseket kell foganatosítani.

A schengeni területen belüli szabad mozgás és tartózkodás térsége egy új típusú kihívásokkal érintett térséget is eredményezett, hiszen az irregulárisan érkezők, illetve tartózkodók mellett szükséges azon személyek kiszűrése is, akik legálisan érkeztek, de tartózkodásuk már irregulárisá vált. A biztonság megkívánja, hogy mindenki azonosítható legyen, mind a schengeni külső határokon, mind a schengeni térségben.

A kérdés csupán az, hogy milyen módszerek és milyen ellenőrzési mechanizmusok alkalmazásával lehet elérni a biztonságot úgy, hogy közben az EU-állampolgárok szabad mozgásának jogát nem korlátozza, illetve mindenkinek tiszteletben tartja a személyiségi jogait.

⁷ *Határőrizet:* „A határok őrizete a határátkelőhelyek között, valamint a határátkelőhelyeknek a hivatalos nyitvatartási időn túli őrizete, a határforgalom-ellenőrzés megkerülésének megakadályozása érdekében.” (2016/399 EU parlamenti és tanácsi rendelet 2. cikk 10–11. pont).

⁸ *Határforgalom-ellenőrzés:* „A határátkelőhelyeken végzett ellenőrzés annak megállapítására, hogy a személyek, beleértve az azok birtokában lévő közlekedési eszközöket és tárgyakat, beléptethetők-e a tagállamok területére, illetve elhagyhatják-e azt.” (2016/399 EU parlamenti és tanácsi rendelet 2. cikk 10–11. pont).

Biometrikus adatok rendészeti célú alkalmazásának kutatása

Olyan – napjainkban időszerű – kérdéssel kívánok hosszú távon foglalkozni, amely egyrészt hatással van az igazoltatás és a határforgalom-ellenőrzés gyakorlati végrehajtására, másrészt pedig előre láthatóan, folyamatosan módosításokat fog eredményezni az ellenőrzési technológiában is. Ezen megközelítésből kezdtem el 2005-ben a biometrián alapuló rendészeti célú személyazonosítás kutatását. A kutatási tevékenységem során azzal a ténnyel kellett szembesülnöm, hogy nagyon sok írásos mű keletkezett magáról a biometriáról mint a személyazonosság megállapításához felhasználható eljárásról, azonban ezek az eljárások – a kriminalisztikai azonosítás mellett – alapvetően a polgári életben alkalmazható beléptető, nyilvántartó rendszerek oldaláról közelítették meg a kérdést. Olyan hazai tudományos publikációkat, amelyek a biometrikus adatok alapján történő rendészeti célú személyazonosítással foglalkoztak volna, nem találtam.

Témakutatásom kezdetén már hatályos volt a Tanács⁹ 2252/2004/EK rendelete, amely a tagállamok által kiállított útlevelek és úti okmányok biztonsági jellemzőire és a biometrikus adatokra vonatkozó előírásokat tartalmazza. A rendelet a „kemény” jog elvét alkalmazva konkrét határidőkkel és pontos adattartalommal határozza meg az útlevelek formai és tartalmi követelményeit. A szabályozás az úti okmányok egységesítése terén nagy áttörést jelentett, hiszen az úti okmányok egységesítésének a jogszabályi hátterét már 1981-ben kialakították. Az Amerikai Egyesült Államokat ért 2001. szeptember 11-i terrortámadások okainak elemzése rávilágított arra a tényre, hogy a „forgalomban lévő” okmányokat relatíve könnyű hamisítani.

Mindezek hatására az Amerikai Egyesült Államokban törvényileg szabályozták, hogy 2004 júliusától csak azon országok állampolgárai utazhatnak be vízummentesen, amely országok bevezetik az elektronikus adattárolású és biometrikus adatokat is tartalmazó útlevelet.

A megszorítás alól az EU tagállamai sem kivételek, így a megadott határidőre szükségessé vált az új útlevelek kifejlesztése.

Ez volt az egyik alapvető kiváltó oka a rendelet megalkotásának és elfogadásának is. Az úti okmányokban a biometrikus azonosítókat annak érdekében kell rögzíteni, hogy az útlevél, valamint az úti okmány és annak valódi birtokosa között megbízhatóan bizonyítható kapcsolat jöjjön létre.

⁹ Az Európai Unió Tanácsa.

A rendelet kötelezettségéből adódóan Magyarország – a többi EU-tagállamhoz hasonlóan – 2006. augusztus 29-étől állít ki arcképet tartalmazó útlevelet (első generációs e-útlevél). A 2009. június 28-ától kiadott útlevelek már tartalmazzák a tulajdonos ujjnyomatadatait is (második generációs e-útlevél).

A biometrikus adatok biztonságnövelő hatása akkor érvényesül, ha az ellenőrzésre jogosult hatóságok képesek ezen adatok okmányokból történő kiolvasására, értékelésére és összehasonlítására. A rendelet az okmányok kiállításának határidejét állapítja meg, viszont a biometrikus adatok alapján történő ellenőrzés megkezdésének időpontjára vonatkozóan nincs kötelező érvényű határidő.

A közokirat-hamisítások módszerbeli változásai¹⁰

Az igazoltatás és a határfogalom-ellenőrzés gyakorlati végrehajtása során kiemelt jelentősége van annak, hogy az ellenőrzés alá vont személy milyen honosságú és milyen típusú okmányt ad át ellenőrzésre, amellyel a személyazonosságát, illetve a nem magyar állampolgárságú személy esetén a jogszerű magyarországi, valamint a schengeni tartózkodását igazolja. Az okmány honossága és típusa nemcsak abból a szempontból meghatározó, hogy a határforgalom ellenőrzése során milyen tartalmú ellenőrzés alá kell vonni a személyt, hanem abból is, hogy az adott okmány milyen biztonsági elemekkel rendelkezik, és azok eredetiségének ellenőrzése milyen technikai háttérrel, milyen szakértelmet igényel az ellenőrzést végző részéről. Az okmány biztonsági védelme hatást gyakorol az ellenőrzés idejére, a határátkelőhely áteresztőképességére és a várakozási idők alakulására, valamint a közbiztonságra, a schengeni térség biztonságára is.

Az úti és a személyazonosító okmányok – egyéb jogosultságot igazoló dokumentumok is – vizsgálata az ellenőrzést végző személy felelősége. Ha képességszinten meg tudja azt állapítani, hogy az adott okmányban hajtottak-e végre jogosulatlan beavatkozást, akkor a tényleges cél érdekében,

¹⁰ Az adatok, a KÖFOP-2.1.2-VEKOP-15-2016-00001 „A jó kormányzást megalapozó közszolgálat-fejlesztés” című kiemelt projekt, „A jó kormányzást célzó tényalapú közszolgálat-fejlesztés hatásvizsgálatai és kutatási megalapozása” alprojektjének, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem kiválósági programban/Egyed István Posztdoktori Programban az *Az úti okmányok hamisítási módszereinek és a határforgalom-ellenőrzési technológiák ok-okozati összefüggéseinek vizsgálata 1989–2016 között* címmel végzett kutatás részeredményei.

a biztonságot tudja garantálni. Ha az ellenőrzési követelményeket, szempontokat nem képes érvényesíteni/teljesíteni, akkor viszont az általa végzett ellenőrzés válik biztonsági kockázattá.

A közokirat-hamisítást elkövető személy célja szinte kivétel nélkül az, hogy olyan személy jusson okmányhoz, aki valamilyen oknál fogva nem jogosult az adott okmány jogszerű megszerzésére, nem lehet azt részére kiállítani. A közokirat-hamisításoknál minden esetben az a cél, hogy az ellenőrzést végző személyt megtévezzék. A hamisítások módszerbeli változásaira jelentős hatással van az okmányok, okmánybiztonsági védelmi rendszerének a kor technikai és technológiai fejlettségéhez igazodó alkalmazása.

Az okmányok védelmi rendszere és a hamisítás elleni biztonsági elemei alkalmazása szempontjából, ha megvizsgáljuk a rendszerváltozás időszakában, érvényben lévő, *magyar 1984 M útlevél adatos oldalát*¹¹ (Som 2014) egyszerű megfigyeléséből adódóan megállapítható, hogy az akkori technikai és technológiai fejlettségi szintnek megfelelően történt az útlevél megszemélyesítése. A személyes adatok – magára – a biztonsági papírra kerültek, nyomtatási eljárással úgy, hogy azokat nem biztosította még fólia sem a hamisítás ellen. Ebből adódóan, ha ez az okmány volt a hamisítás tárgya, akkor a törlés/átírás módszerét alkalmazva – amely mechanikai vagy vegyi törlés –, viszonylag egyszerűen végrehajtható volt az adatok változtatása. Természetesen a hamisítás minőségétől jelentősen függött, hogy milyen mértékűek voltak a felfedést segítő hamisítási jegyek. Ezen megszemélyesítéssel ellentétben, a hagyományosan ragasztott fényképek már egy nedvesbélyegző-lenyomattal és fóliával is biztosítva vannak a csere, a fényképcsere hamisítási módszere ellen.

Az előbbi okmány mellett a *2006-tól kiadott magyar magánútlevél*¹² adatos oldalát megvizsgálva azt tapasztaljuk, hogy a hamisítás elleni védelem rendszere olyan szintet ért el, amelynél az egyes biztonsági elemek között is korrelációs kapcsolat van, vagyis azok is egymásra épülnek és hamisítási

¹¹ Az említett okmány adathordozó oldalának képi megjelenítése megtalálható Som Krisztián (2014) könyvében. A világ szinte valamennyi országára vonatkozóan, a biztonsági okmányok képi információi megtalálhatók az EDISON okmánnyilvántartó rendszeren, amely bárki számára elérhető az interneten: lásd *EdisonTD*. Elérhető: www.edisontd.net (A letöltés ideje: 2018. 02. 10.).

¹² Az útlevél egyes képi információi megtalálhatók az okmány gyártását végző Pénzjegynyomda honlapján: *Füzetokmányok* (s. a.). Elérhető: www.penzjegynyomda.hu/fuzetokmányok/ (A letöltés ideje: 2018. 02. 10.).

láncolatokat kell annak érdekében elkövetni, hogy egy adat változtatása megtörténhessen. Ennek következtében viszont növekszik a hamisítási jegyek száma és az esélye a hatóság általi felfedésének. Ezen két logikai okfejtés alapján is levonható az a következtetés, hogy a hamisítás tárgyát alapvetően azok az okmányok alkotják, amelyeknek az okmányvédelmi rendszere alacsonyabb szintű. Azon biztonsági okmányok, amelyek az okmányvédelmi „fejlettség” legmagasabb szintjén állnak, viszonylag alacsonyabb számban válnak a hamisítás tárgyává, mivel szinte a nullával egyenlő annak az esélye, hogy a jogtalan/külső beavatkozást az ellenőrzésre jogosult hatóságok munkatársai ne vegyék észre.

A világ országainak úti okmányai között ma is vannak olyanok, amelyek kevésbé védettek, és nem biztos, hogy alkalmasak arra, hogy a schengeni külső határok átlépésére jogosítsák fel a tulajdonosát. Magyarország kormányrendeletben rögzíti azon útlevelek felsorolását, amelyeket nem ismer el arra, hogy azzal Magyarországra utazzanak és tartózkodjanak. Ezek az alábbiak:

1. Szomália által kiállított magán-, szolgálati és diplomata- és különleges útlevel.
2. Irak által kiállított magán-, szolgálati és diplomata-útlevel »M«, »N« és »S« sorozata.
3. Nigéria által kiállított, laminált adatoldalt tartalmazó magánútlevel »A« és »AA« sorozata.
4. Csád által kiállított különleges útlevel.” [328/2007. (XII. 11.) Korm. rendelet]

A közokirat-hamisítás módszerbeli változásainak vizsgálatához elengedhetetlen egy összehasonlító táblázat készítése. Amennyiben a tendencia szerinti változások vizsgálata a cél, akkor – lehetőség szerint – a minél hosszabb időintervallum indokolt. Az adatok kutatása viszont nagyon sok esetben nehézséget okoz. Ennek okai az alábbiak szerint összegezhethetők:

- minden szakmai/elemezési igényre kiterjedő, minden összefüggést vizsgáló, megbízható adatbázis 2010-től áll rendelkezésre rendőrségnél, a Nemzeti Komplex Okmány-nyilvántartó Rendszer¹³ (NEKOR) által;
- a közokirat-hamisítás módszereire vonatkozóan sem a (korábban működő) határőrségnek nem volt, sem a rendőrségnek nincs adat-szolgáltatási kötelezettsége a Központi Statisztikai Hivatal felé;
- a határőrség a rendszerváltozás után még készített féléves és éves közokirat-hamisítási elemzéseket, de az informatika napi szintű alkalmazásával együtt ezek megszűntek;
- az éves jelentések nem tartalmaznak érdemi információt a módszerekre, alapvetően csak minimális számszaki adattal rendelkeznek.

Az adatok összegyűjtésére, alapvetően az Országos Rendőr-főkapitányság (ORFK) Rendészeti Főigazgatóság Határrendészeti Főosztály Dokumentációs, valamint Határrendészeti és Kompenzációs Osztályán fellelhető elektronikus adatbázisok adnak lehetőséget, amelyek szintén sok esetben hiányosak, illetve nem iktatták ezeket. Ezen objektív tényezők figyelembevételével készítettem el az 1. (összefoglaló) táblázatot.

¹³

Nemzeti Komplex Okmány-nyilvántartó Rendszer (NEKOR): a rendőrség informatikai rendszere, amely eredeti, hamis és hamisított úti, személyazonosító és egyéb jogosultságot igazoló okmányok biztonsági elemeinek leírásait, valamint közokirat-hamisításokkal kapcsolatos információkat tartalmaz, azok képi megjelenítéseivel együtt.

1. táblázat:

A határőrség (1997–2007) és rendőrség (2008-tól) által felfedett közokirat-hamisítás módszerei 1997–2017 között

Év	Közokirat-hamisítás módszerei										Összesen
	Személy- csere	Fénykép- csere	Átírás/ törítés	Lapcsere/ laphiány	Vízum, tart. engedély hamisítása	Bélyegzőlenyo- mat-hamisítás	Hamis, fiktív úttlevél/ okmány	Biankó úttlevél			
1997	206	1017	632	137	149	127	94	24			2386
1998	412	2077	305	113	202	98	101	57			3365
1999	335	1462	143	112	241	104	160	47			2604
2000	188	1330	141	148	268	78	206	30			2389
2001	199	1354	146	125	352	80	128	48			2432
2002	140	782	124	115	326	193	142	17			1839
2003	392	731	124	130	717	363	179	29			2665
2004	315	820	174	168	1244	428	154	23			3326
2005	447	608	217	231	3196	495	216	46			5456
2006	327	420	305	237	951	466	470	32			3208
2007	253	176	185	72	375	264	928	19			2272
2008	32	68	188	30	301	168	488	7			1282
2009	47	59	86	18	172	140	526	40			1088

2010	53	46	282	24	325	397	128	53	1308
2011	75	34	53	18	283	520	447	24	1454
2012	40	18	53	9	185	796	387	16	1504
2013	56	15	88	24	191	977	421	17	1789
2014	77	38	64	31	179	1227	501	23	2140
2015	68	43	80	35	145	1308	513	18	2210
2016	42	3	77	34	99	1102	492	12	1861
2017	98	7	120	15	109	1269	469	57	2144

Forrás: az ORFK Rendészeti Főigazgatóság Határrendészeti Főosztály által biztosított adatok alapján a szerző saját szerkesztése

A számadatok elemzése többféle szempontrendszer alapján elvégezhető, de én a húsz év távlatában négy figyelemre méltó és elgondolkodtató, adott esetben intézkedést igénylő megállapítást emelnék ki:

- az okmányok tartalmi hamisításainak száma (fényképcsere, átírás-törlés, lapcsere-laphiány) jelentősen lecsökkent;
- a fényképcsere mint elkövetési mód megszűnt;
- a személycsere száma csökkent, de az évi összes közokirat-hamisításhoz viszonyított aránya ismét növekvő tendenciát mutat;
- a bélyegzőlenyomat-hamisítások száma közel tizenkétszeresére emelkedett.

Megállapítható, hogy az okmányok biztonsági elemeinek fejlődése egy jelentős, trendbeli átrendeződést eredményezett. Vannak olyan módszerek, amelyek szinte megszűntek, illetve léteznek olyanok, amelyek „aranykorukat” élik. Minél biztonságosabb egy okmány, minél nehezebb hamisítani, annál inkább előtérbe kerül a személycsere módszere, amelynek felismerése csak az ellenőrzést végző személyazonosítási készségén múlik mindaddig, amíg a biometrikus adatok alkalmazása nem biztosítja a kétséget kizáró azonosítás megállapítását.

Az ellenőrzést végző állomány számára a közokirat-hamisítások változásainak folyamatos megismerése elengedhetetlen az eredményes feladatvégrehajtáshoz. Ennek érdekében online lekéréssel állnak rendelkezésre olyan elektronikus okmánynyilvántartó rendszerek,¹⁴ amelyek képesek biztosítani az elvárt helyzeti tudatosságot és a szükséges reagálási képességet. Ezek közül az alábbiakat célszerű röviden ismertetni:

- *FADO (False and Authentic Documents Online – Hamis és Eredeti Okmányok Online Rendszere)*: olyan európai uniós rendszer, amely eredeti, hamis és hamisított úti, személyazonosító és egyéb

¹⁴ *Elektronikus okmánynyilvántartó rendszer*: az eredeti, a hamis és hamisított úti, személyazonosító és egyéb jogosultságot igazoló okmányok biztonsági elemeinek, valamint a közokirat-hamisításokkal kapcsolatos információk leírására és képi megjelenítésére szolgáló elektronikus adatbázis a személyazonosítás végrehajtására jogosult személy részére. Elektronikus okmánynyilvántartó rendszerek: FADO, iFADO, PRADO, NEKOR. (A szerző által megfogalmazott definíciók, lásd *Rendészettudományi lexikon* – megjelenés alatt.)

jogosultságot igazoló okmányok biztonsági elemeinek leírásait, valamint közokirat-hamisításokkal kapcsolatos információkat tartalmazza, azok képi megjelenítéseivel együtt. Az adatbázisban tárolt adatok nagy része minősített, ezért a tagállamok hozzáférése korlátozott.

- *iFADO (Intranet False and Authentic Documents Online – Intranet Hamis és Eredeti Okmányok Online Rendszere)*: a *FADO* második szintje, amely korlátozott tartalmú információt biztosít az eredeti, hamis és hamisított úti, személyazonosító, illetve egyéb jogosultságot igazoló okmányok biztonsági elemeinek leírásairól, valamint a közokirat-hamisításokkal kapcsolatos információkról, azok képi megjelenítéseivel együtt. Az adatbázisban tárolt adatok nagy része szolgálatellátás során alkalmazható, így a tagállamok hozzáférése szélesebb körű.
- *PRADO (Public Register of Authentic travel and identity Documents Online – Eredeti úti és személyazonosító okmányok nyilvános Online Adatbázisa)*: a *FADO* harmadik szintje, amely interneten elérhető, és korlátozott tartalmú információt biztosít az eredeti úti, személyazonosító és egyéb jogosultságot igazoló okmányok biztonsági elemeiről. Az adatbázisban tárolt adatok nem minősítettek, így mindenki hozzáférhet.

Vákát oldal

II. fejezet

A biometria megjelenése a szabadság, a biztonság és a jog szolgálatában

A biometriára vonatkozóan számos meghatározás létezik, amelyek tartalmilag szinte azonosnak mondhatók:

- „A biometria [gör.] biostatisztika, az élőlények, azok testrészei, valamint életfolyamataik kvantitatív vizsgálata, illetve statisztikai összehasonlítása, tudományos feldolgozása.” (MARKÓ 1994, 123.)
- „A biometria a személy mérhető fizikai és biológiai jegyei alapján történő azonosítása.” (LIBE 2005, 31.)
- „A biometria (ókori görög: bios = »élet«, metron = »intézkedés«) az embernek egy vagy több egyedi fizikai, vagy viselkedési jellemzőjének mérésén alapuló azonosítása. A biometrikus adatok alkalmazása automatizált módszerek révén a személyazonosság megállapításához, a mérhető élettani (fizikai) és magatartásbeli (viselkedési) jegyek alapján, mint például az ujjnyomat vagy a hang.” (Frontex 2007, 9.)
- „Biometrikus azonosítás a személyazonosítás egyik fajtája, az ember egyénenként eltérő, mérhető biológiai jegyein, élettani vagy viselkedési jellemzőin (biometria) alapuló azonosítási eljárás.” (BUNYITAI 2011, 23.)

A fogalommeghatározások összegzése alapján a biometria mérhető testi, illetve viselkedésbeli jellemvonásokat takar, amelyek mérése alkalmas arra, hogy egy személy azonosságát ellenőrizni lehessen. Ebből következik, hogy a biometria az ember valamilyen olyan jellemzőjét, adottságát használja fel azonosításra, amely személyenként egyedi, ugyanakkor elektronikus úton is jól feldolgozható. A biometrikus azonosítás során ezekkel az emberi jellemzőkkel történik a személy azonosítása.

A szabadság, a biztonság és a jog térsége

A szabadság, a biztonság és a jog olyan értékek, amelyek szerves részét képezik az európai társadalmi modellnek, továbbá meghatározó elemei az európai integrációnak. A szabadság, a biztonság és a jog térsége egy olyan egységes terület, ahol alapvető értékként érvényesülnek az *Alapjogi Chartában* foglalt emberi jogok, továbbá az emberi méltóságot, valamint más jogokat is a tisztelet övezi. A szabadságjogoknak a gyakorlását és a polgárok személyiségi jogait a nemzeti határokon túl is biztosítani kell, elsősorban a személyiségi adatok védelme útján (RAPČAN–RAPČANOVA 2010).

Az országok és államok közötti szabad mozgás gyakorlati megvalósulása Európa területén már az 1950-es évekre visszavezethető, amikor 1954. március 22-én az Északi Tanács tagállamai¹⁵ egységes munkaerőpiacot hoztak létre, illetve az egységes Északi Útlevel Unió révén megszüntették a közös határaikon a határellenőrzést, vagyis nem folytattak sem határőrizeti, sem határforgalom-ellenőrzési tevékenységet.

A Benelux államok, valamint Franciaország, Olaszország és a Német Szövetségi Köztársaság 1957. március 25-én a római szerződés aláírásával létrehozták az Európai Gazdasági Közösséget. A szerződő felek alapvető célja az volt, hogy megteremtsék az alapjait egy közös piac létrehozásának, ahol kölcsönösen biztosítják a személyek, az áruk, a szolgáltatások és a tőke szabad mozgását. A közös piac megalakításának első lépése az 1958-ban létrehozott Benelux Gazdasági Unió¹⁶ volt, amely alapján – az Északi Útlevel Unióhoz hasonlóan – 1960-ban szintén megszüntették közös határaikon az ellenőrzést. Ehhez a kezdeményezéshez azonban hosszú időn keresztül nem csatlakozott az Európai Gazdasági Közösség másik három tagállama. Az eltérő álláspontok közeledésére/közelítésére több kezdeményezés is történt, de a legjelentősebbnek az Európai Tanács 1984. júniusi csúcstalálkozója tekinthető, ahol nyilatkozatban rögzítették a szabad mozgás lehetőségét is.

„Az Európai Tanács a fontainebleau-i nyilatkozatban megfogalmazta az utas- és áruforgalom határellenőrzésének és vámellenőrzésének eltörlését a belső határokon. Ugyanakkor az Európai Tanács egy ad hoc bizottságot hozott létre a »Polgárok Európája« névvel (Adonnino-bizottság). Ez a bizottság egyrészről egy útlevelunió lehetőségét vizsgálta

¹⁵ Dánia, Norvégia, Svédország, Finnország, Izland.

¹⁶ Belgium, Luxemburg, Hollandia.

meg, amelynek célja az volt, hogy az EK-útlevelek birtokosai szabadon mozoghassanak, egészen a belső határon történő személyellenőrzés fokozatos megszüntetéséig. Másrészt feltérképezte azt, hogy a tagállamok polgárainak közösségi polgárként milyen jogokat lehetne biztosítani.” (VÁJLOK 2007, 4.)

A Német Szövetségi Köztársaság és Franciaország az 1984. július 13-án aláírt *saarbrückeni egyezményben* megállapodtak abban, hogy közös határukön fokozatosan felszámolják az ellenőrzést. Valójában ez az időpont a schengeni térség kialakulásának kezdete. Még ebben az évben jelezték csatlakozási szándékukat a Benelux államok is az egyezményhez.

Az öt állam képviselője 1985. június 14-én Luxemburgban, Schengen városában aláírta a közös határaikon történő ellenőrzések fokozatos megszüntetéséről szóló *schengeni megállapodást*, amely elvi szinten rögzítette a közös határokon történő ellenőrzések fokozatos megszüntetése érdekében bevezetendő rövid, illetve hosszú távú célkitűzéseket és intézkedéseket.

A megállapodás keretjellegű volt, amely rövid és hosszú távú intézkedéseket tartalmazott. Rövid távú intézkedésként határozta meg a szerződő államok közös határain alkalmazandó ellenőrzés könnyítését, amelyet 1985. június 25-étől kezdődően fokozatosan vezettek be. A hosszabb távú, kiegyenlítő intézkedések az úgynevezett kompenzációs intézkedések voltak, amelyek lehetővé tették, hogy a belső határokon a határellenőrzés teljes mértékben megszüntethető legyen.

„A kiegyenlítő (kompenzációs) intézkedések lényege, hogy a személyforgalomban az ellenőrzést a közös határokon teljesen megszüntetik, és a külső határokra telepítik át. Ennek érdekében előzetesen összehangolják a tilalmakra és a szigorításokra vonatkozó jogszabályokat – különösen a kábítószeres, fegyveres, és robbanóanyagok, a szállodai bejelentések tekintetében – és megakadályozzák az olyan államok polgárainak jogellenes bevándorlását, amelyek nem tagjai az Európai Közösségeknek.” (SZABÓ 2008, 18.)

A megállapodás csak a célokat fogalmazta meg, így a részletes szabályokat az 1990. június 19-én aláírt és 1995-ben hatályba lépett schengeni megállapodás végrehajtásáról szóló egyezmény (SVE 1990) tartalmazta.

Bel- és igazságügyi együttműködés

Az EU-t létrehozó *maastrichti szerződés* 1993. november 1-jén lépett hatályba (1992. február 7-én fogadták el), amely kiemelt feladatként kezelte a bel- és igazságügyi együttműködést. A szerződés felépítését tekintve három pillérről határozott meg, amelyek közül a harmadik az volt, amely a tagállamok közötti bel- és igazságügyi együttműködés kérdéseinek összehangolását hivatott garantálni, de gyakorlati megvalósulása kevésbé volt hatékony.

A hatékonyság fokozásának érdekében szükségessé vált a harmadik pillér átfogó reformja, amelyre az 1997. október 2-án elfogadott és 1999. május 1-jén hatályba lépett *amszterdami szerződés* vált hivatottá. Hatálybalépésétől számított öt éven belül központi célkitűzésként határozta meg „a szabadság, a biztonság és a jog térségének” megteremtését, amely közvetlenül kihat az uniós állampolgárok mindennapi életére. Az amszterdami szerződés többek között beemelte a schengeni egyezmények joganyagait is az EU keretei közé. Míg a maastrichti szerződés együtt kezelte a bel- és igazságügyi politikát, addig az amszterdami szerződés részben az első, részben a harmadik pillérben kezelte azokat, és hatásköri szempontból az első pillér alá tartozó politikák a megosztott hatáskörű politikák közé tartoztak, mivel többek között a közrend, illetve a közbiztonság fenntartása továbbra is tagállami hatáskörben maradt.

Az 1999. október 15–16-án Tampereben megtartott Európai Tanács ülésén az amszterdami szerződésben rögzített célkitűzések végrehajtása érdekében egy 2004-ig szóló, ötéves jogalkotási programot fogadtak el, amely konkrét határidőkhöz kötötten tartalmazta a végrehajtandó feladatokat.

A tamperei következtetések a szabadság, a biztonság és a jog térségének megteremtése érdekében részpolitikai célokat fogalmaztak meg, amelyek az alábbi területeket érintették (TÓTH, 2004):

- a személyek szabad mozgása;
- a vízum;
- az EU külső határai;
- a schengeni térség;
- a bevándorlás;
- a menekültügy;
- az igazságügyi együttműködés polgári ügyekben;
- az EU-állampolgárság;
- alapvető jogok;
- a rasszizmus és idegengyűlölet;

- a rendőri és vámegyütműködés;
- a bűnmegelőzés;
- a szervezett bűnözés elleni küzdelem;
- a külkapcsolatok;
- az EU-bővítés a bel- és igazságügyi együttműködés szempontjából.

A tamperei csúcs mérföldkönek tekinthető abból a szempontból is, hogy gyakorlatilag itt definiálták először, hogy a szabadság, a biztonság és a jog térségének megteremtése milyen területeken kíván intézkedéseket.¹⁷ A részpolitikai célok vizsgálatából megállapítható, hogy részben a külső határok ellenőrzésével és az okmánybiztonság növelésével (vízum is) biztosítható a schengeni térségen belüli szabad mozgás lehetősége.

Az Európa Tanács 2001. december 15-i laekeni ülésén mintegy félidős mérleget vont a tamperei jogalkotási programról, és megállapította, hogy az előrelépés jelentősen elmarad a kitűzött céloktól, ami a közösségi akarat hiányára is visszavezethető. Továbbra is dominálnak a nemzeti érdekek, és a közösségi célkitűzések megvalósítása másodlagos szerepet kap.

A bel- és igazságügyi együttműködés terén 1993-tól, a maastrichti szerződés hatálybalépésétől meglévő közös tenni akarás hiánya miatti lemaradásban jelentős előrelépést eredményezett a 2001. szeptember 11-én az Amerikai Egyesült Államokat ért terrorcselekmény-sorozat. A tagállamok részéről megnőtt a cselekvési készség aziránt, hogy közösen lépjenek fel a hasonló események megelőzése érdekében, és valóban képességnövelő hatást érjenek el a nemzetközi összefogás területén. A megfelelő együttműködés hiánya azonban még 2004-ben is valós kockázati tényező volt, amit az ötéves program értékelése is negatív kritikaként említ.

„A Tampere óta elért eredmények mérlegének az elemzése, valamint a következő időszak prioritásaira vonatkozó első elképzelések azt mutatják, hogy az Unió külső fellépésében nagyobb hangsúlyt kell kapniuk a jövőben a bel- és igazságügyi vonatkozásoknak, valamint jobban össze kell hangolni az Unió közös külső fellépését.” [COM(2004) 401]

A tamperei program hatékonyan járult hozzá a határellenőrzés harmonizációjának előkészítéséhez, hiszen elsőként definiálta a beavatkozási területeket.

¹⁷ Sem a maastrichti szerződés, sem az amszterdami szerződés nem definiálta, hogy mit is kell konkrétan érteni a szabadság, a biztonság és a jog térségének megteremtésén.

A hágai program mint a biometrikus személyazonosítás mérföldköve

A tamperei program folytatásaként az Európai Tanács 2004. november 5-i ülésén elfogadta a *hágai programot* (2005/C 53/01), amely az úgynevezett második cselekvési programként hivatott kifejezésre juttatni a szabadság, a biztonság és a jog érvényesülésének erősítését, továbbá a polgárok alapvető érdekeit, valamint igényeit szolgálta. A hágai program a 2004–2009. közötti időintervallumra határozta meg a kitűzött cél megvalósításához követendő lépéseket. Mind a három részterületre konkrét iránymutatásokat adott.

Ez volt az első olyan program, amely a közösségi fellépések során számolt a biometrikus személyazonosítás lehetőségével és alkalmazásával. Tette ezt oly módon, hogy a különböző azonosítási eljárások egységes alkalmazását is igyekezett a személyazonosítás „szolgálatába” állítani, mint a Schengeni Információs Rendszert (SIS II) (1987/2006/EK parlamenti és tanácsi rendelet), a Vízuminformációs Rendszert (VIS) (2004/512/EK tanácsi határozat), továbbá az Eurodac Rendszert (2725/2000/EK tanácsi rendelet). Mind a három rendszerben különböző céllal rögzítik az ujjnyomatokat, közös ismervük azonban, hogy mindhárom esetben a személyazonosság kétséget kizáró megállapítását szolgálják.

Az Európai Tanács a tagállamokat is felkérte arra, hogy a biometrikus azonosítókat a lehető legrövidebb időn belül integrálják az úti okmányokba, vízumokba és tartózkodási engedélyekbe, illetve az információs rendszerekbe is (2005/C 53/01).

Ez a felkérés fordulópontnak tekinthető a tagállamok által kiállított okmányok formai és tartalmi követelményeinek egységesítésében, valamint a gyakorlati megvalósításban is. A Tanács rövid időn belül rendeletet alkotott a biometrikus adatok úti okmányokban történő rögzítésére.

A hágai program végrehajtására az *Európai Tanács Cselekvési Tervet* (2005/C 198/01) fogadott el, amely 2006-tól tartotta megvalósíthatónak a biometrikus azonosítók széles körű használatát az úti okmányokban, a vízumokban, a tartózkodási engedélyekben, az EU állampolgárainak útlevelében és az információs rendszerekben.

Megállapításom szerint a biometrikus adatok személyazonosság meghatározásában betöltött jelentős szerepét támasztja alá az a tény is, hogy a hágai program megvalósítása ebből a szempontból sikeres volt, amit bizonyít az Európai Bizottság 2009-ben kiadott közleménye [COM(2009) 263] is. A Bizottság megállapította, hogy a tagállamok 2006-ban bevezették

a biometrikus adatokat tartalmazó útleveleket. A jogi keretek kialakítását követően megkezdődött a SIS és a VIS második generációjának kidolgozása, amelyek fokozottan támaszkodnak az új technológiákra – különösen a biometrikus azonosításra –; és ezzel egyszerre járulnak hozzá a schengeni övezet biztonságának növeléséhez, valamint az adatvédelmi követelmények maradéktalan érvényesüléséhez. A Bizottság ezen megállapításával egyértelművé tette, hogy a biometrikus adatok alkalmazásának a schengeni övezetre nézve biztonságnövelő hatása van.

Azt, hogy a biztonságnövelő hatást hogyan lehet a közösség szempontjából az egyes tagállamok által végzett ellenőrzések, személyazonosítások során biztosítani, mindig az alkalmazott ellenőrzési mechanizmusok határozzák meg.

A stockholmi program – a polgárokat szolgáló és védő, nyitott, valamint biztonságos Európa

A szabadság, a biztonság és a jog érvényesülésén alapuló térség megteremtéséhez a tamperei, illetve a hágai programmal összhangban meghozott intézkedések megfelelő segítséget nyújtottak. Ezzel együtt szükségessé vált, hogy az EU megfelelően kezelje az új kihívásokat, ezért a két program folytatásaként indokolt volt a további menetrend kidolgozása, amelynek eredményeként a 2010–2014-es időintervallumra az Európai Tanács elfogadta a stockholmi programot (2010/C 115/01). A program az Európa előtt álló kihívások átfogó kezelése érdekében két területen javasolta a hatékonyság fokozását. Az egyik a szakpolitikai területek közötti együttműködés erősítése, míg a másik a partnerszágokkal folytatott együttműködés fokozása.

Kiemelt jelentőségűnek tekintem a stockholmi program azon szellemiségét, amely szerint minden jövőbeni intézkedés középpontjába a polgárokat és azon személyeket kell helyezni, akikért az EU felelős. Ezen ideológiai megközelítés az intézkedések személyközpontúságát fejezi ki.

A program a célkitűzések megvalósítása érdekében hat politikai prioritást (2010/C 115/01) fogalmaz meg:

- a polgárság és az alapvető jogok előremozdítása;
- a jog és jogérvényesülés Európája;
- védelmet nyújtó Európa;
- beutazás Európába és a globalizáció;

- a felelősségvállalás, a szolidaritás és a partnerség Európája migrációs és menekültügyi kérdésekben;
- Európa szerepe a globalizált világban (külső dimenzió).

A prioritások közül – jelen kötettel összhangban – fontos kiemelni a beutazással kapcsolatos követelmények megfogalmazását. A külső határokon folytatott ellenőrzéseket úgy kell összehangolni, integrálni és erősíteni, hogy az megkönnyítse a beutazást az üzletemberek, a turisták, a diákok, a tudományos szakemberek, a munkavállalók, a nemzetközi védelmet igénylő személyek, továbbá más, az EU területére jogos érdekből belépni kívánó személyek részére úgy, hogy közben garantálja a biztonság növelését is.

A kettős cél megvalósítása érdekében a stockholmi program (2010/C 115/01) javaslatokat fogalmaz meg, amelyek hozzájárulhatnak és biztosítják a gyakorlati megvalósulást is. Ezek az alábbiak:

- egységes be- és kiléptető rendszer kialakítása;
- regisztráltutas-program kialakítása;
- elektronikus utazásengedélyezési rendszer kialakítása;
- automatizált határellenőrzési rendszer kialakítása.

A javasolt intézkedések hatékonyan szolgálhatják a kitűzött célok érvényesülését, de az automatizált határellenőrzési rendszert indokoltnak és célszerűnek tartom – az adott ellenőrzési technológiához igazítottan – differenciáltan megvalósítani. Nem lehet egységes rendszert alkalmazni minden határátkelőhely típusnál, mivel az ellenőrzés gyakorlati megvalósulásánál lényeges különbségek vannak, például a légi és a közúti ellenőrzési technológia között, amely különbségeket maximálisan figyelembe kell venni ahhoz, hogy valóban működő rendszer szülessen.

A schengeni értékelési mechanizmus hatása a szabadság, a biztonság és a jog térségére

A szabadság, a biztonság és a jog térségének, a schengeni térség megteremtésének elsődleges célja volt, hogy a részes tagállamok közös határain a személyek, a járművek és szállítmányok megállás nélkül, szabadon közlekedhessenek. Ez magában foglalta a határellenőrzés és ezen belül, kiemelten a határforgalom-ellenőrzés végrehajtásának megszüntetését is, amely nem azonnali, hanem a rövid távú intézkedések közé tartozott.

„A határellenőrzési módszereknek alapvetően két fő formája létezik. A tradicionális elmélet és módszer megközelítésében a határok funkciója, hogy megvédjék a nemzetállamot mindentől és mindenkitől, aki azon kívül létezik. Egyes uniós tagállamok vonatkozásában ez a fel fogás ismét uralkodóvá vált. A másik, az ún. innovatív vagy intelligens határrezsim, amelynek célja, hogy garantálja a biztonságot, mialatt biztosítja a határok szükséges mértékű nyitottságát, amely a mobilitás biztosításával a gazdaság fejlődéséhez is hozzájárul.” (VAS 2017, 165.)

A határellenőrzés megszüntetése csak a közösségi érdekek egységes és következetes érvényesítésén alapulhat, túlmutat a nemzeti érdekeken. Ha egy tagállam nem hajlandó, ezen prioritási „sorrend” érvényre juttatása érdekében tenni és intézkedéseket foganatosítani, akkor az a schengeni eszme „bukásához” vezethet. Az egységes elvek szerinti határellenőrzés végrehajtását, elsődlegesen, kötelező érvényűen szabályozza a Schengeni határellenőrzési kódex.¹⁸

A szabadság, a biztonság és a jog térségének megteremtését célzó közösségi intézkedések érvényesülésének és a kölcsönös bizalom fenn tartása érdekében, a Végrehajtó Bizottság, 1998-ban, a schengeni értéke lési és végrehajtási állandó bizottság (ÁB) létrehozásáról döntött (eurlex. europa.eu, 2000a) Az ÁB feladata kettős volt, amelyek a schengeni térség biztonságát voltak hivatottak szolgálni és az alábbiakat vizsgálták: (eurlex. europa.eu, 2000a)

- A schengeni térséghez újonnan csatlakozni kívánó ország telje sít-e a schengeni vívmányok – köztük a schengeni belső határon a határellenőrzés megszüntetéséhez szükséges intézkedéseket – alkalmazásának összes feltételét, vagyis a felkészültség értékelé sét jelentette?
- A már a schengeni térség teljes jogú tagjaként „funkcionáló” tagál lam helyesen alkalmazza-e a schengeni vívmányokat, vagyis a végre hajtás értékelését jelentette?

Az Európai Bizottság, a 2011. szeptember 16-án kiadott közleményében [COM(2011) 561] egyértelműsítette, hogy a schengeni belső határokon,

¹⁸ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/399 rendelete (2016. március 9.) a szemé lye k határátlépésére irányadó szabályok uniós kódexéről (Schengeni határellenőrzési kódex).

a határellenőrzés ideiglenes visszaállítását csak a legvégső esetben lehet alkalmazni. Csak akkor hajtható végre, ha azt megelőzően már minden rendelkezésre álló eszköz és eljárás alkalmazása megtörtént, illetve a schengeni térség biztonságát továbbra is közvetlen veszély fenyegeti. Az EU külső határainak határigazgatása terén, tartósan mutatkozó hiányosságok megszüntetésére vonatkozóan kifejti azon álláspontját is, hogy a határellenőrzés ideiglenes visszaállításának¹⁹ „kényszerített” végrehajtása milyen szempontok és eljárásrend alapján érvényesíthető.

„A határigazgatásban mutatkozó hiányosságokat az értékelési mechanizmus keretében készített jelentésben azonosítanak; e jelentés tartalmazná megszüntetésükre irányuló javaslatokat is. Az érintett tagállamnak az ajánlásoknak való megfelelés érdekében egy cselekvési tervet kellene készítenie, amelynek végrehajtását a Bizottság kísérné figyelemmel. A Bizottság felkérheti az érintett tagállamot arra, hogy olyan konkrét intézkedéseket hozzon, mint például a Frontex által nyújtott támogatás kérése, illetve egyes meghatározott határátkelők időszakos lezárása, bizonyos hiányosságok megszüntetése érdekében. Ha azonban ezek az intézkedések a hiányosságok megoldása tekintetében nem bizonyulnak elég hatékonynak, és ha ezen hiányosságok uniós vagy nemzeti szinten komoly fenyegetést jelentenek a közrend és a belső biztonság tekintetében, akkor a Bizottság határozhat a belső határokon történő határellenőrzés ideiglenes visszaállításáról. Egy ilyen komoly lépés előtt a Bizottság teljes mértékben figyelembe veszi annak szükségességét és arányosságát, értékelve e lépés várható hatásait a személyeknek a schengeni térségben történő szabad mozgására.” [COM(2011) 561, 12]

¹⁹ *Határellenőrzés ideiglenes visszaállítása:* olyan tevékenység, amelynek során a belső határokon történő határellenőrzés nélküli térségben, ha az egyik tagállamban a közrendet vagy a belső biztonságot fenyegető komoly veszély áll fenn, akkor a szóban forgó tagállam kivételesen visszaállíthatja a határellenőrzést belső határainak egészén vagy azok meghatározott részein korlátozott, legfeljebb 30 napos időtartamra, illetve a komoly veszély várható időtartamára, ha az meghaladja a 30 napos időszakot. A belső határokon történő határellenőrzés ideiglenes visszaállításának alkalmazási köre és időtartama nem lépheti túl a komoly veszély elhárításához feltétlenül szükséges mértéket (2016/399 EU parlamenti és tanácsi rendelet 25. cikk 1. pont).

Egy tagállam – a schengeni belső határán – a saját kockázatelemzése alapján dönthet arról, hogy fennállnak-e olyan körülmények, amelyek alapján szükségesnek és indokoltnak tartja a határellenőrzés teljes vagy részleges ideiglenes visszaállítását (KOVÁCS 2015b).

Annak érdekében, hogy a tagállamok által kezdeményezett ideiglenes visszaállítások valós célt szolgáljanak, és valóban az arányosság elvével összhangban legyenek, az Európai Bizottság értékelte az egyoldalúan bevezetett visszaállítások számát. A vizsgálat eredményeként javasolta a *Schengeni határellenőrzési kódex* belső határokon történő ellenőrzések visszaállítására vonatkozó rendelkezéseinek módosítását, valamint a schengeni értékelési mechanizmus megreformálását. A hosszas szakmai és politikai egyeztetések, továbbá intézményközi viták eredményeként – 2013. október 7-én – kihirdették a Tanács *1053/2013/EU rendeletét* (1053/2013/EU tanácsi rendelet). A változást leginkább abban lehet „tetten érni”, hogy a korábban is alkalmazott ötéves értékelési ciklusok mellett, a hullámzó teljesítmény megelőzése érdekében nevesíti a be nem jelentett helyszíni látogatások rendszerét, amelynek időpontjáról az érintett tagállam, mindössze 24 órával az értékelő látogatást megelőzően szerezhethet tudomást. Ez az eshetőleges ellenőrzés alapvetően nem teszi lehetővé azt, hogy az ellenőrzés alá vont tagállam jelentős mértékű „beavatkozást” eszközöljön a tevékenységében, tehát folyamatosan, kiegyensúlyozott és magas szintű feladat-végrehajtást kell teljesíteni.

A külső határigazgatás témakörében végrehajtandó schengeni értékelés során a szakértők jellemzően öt csoportban (SZABÓ 2017) dolgoznak:

- az *első* csoport a kockázatelemzés kérdéskörét vizsgálja. Rendszerint ezen csoportban kap helyet a Frontex²⁰ delegáltja is, aki a megfigyelő státusza ellenére teljes jogú szakértőként végzi a feladatait;
- a *második* csoport a képzést és a humán erőforrás biztosítását vizsgálja. A speciális felkészültséget igénylő csoportba rendszerint területi vagy központi szerveknél dolgozó tagállami delegáltak kerülnek, akik átfogó ismereteiknek és látásmódjuknak köszönhetően, stratégiai szinten képesek vizsgálni az említett kérdést;
- a *harmadik* csoport az eljárási kérdéseket vizsgálja, amely magában foglalja a teljes határőrizeti, határforgalmi és idegenrendészeti területet. Ezen csoport olyan szakembereket igényel, akik maguk

²⁰ Frontex extérieures: Európai Határ- és Partvédelmi Ügynökség.

- is az említett területeken dolgoznak. (Kizárólag elméleti ismeretekkel rendelkező, jogszabályokat ismerő szakemberek munkája hasznos lehet, azonban ezen csoport tevékenységének támogatásához önmagában nem elegendő.);
- a *negyedik* csoport az infrastrukturális feltételeket, a technikai eszközök rendelkezésre állását vizsgálja. A látszólag legegyszerűbbnek tűnő alcsoport munkája az új értékelési mechanizmus keretében jelentős változásokon ment keresztül. Ezen csoport korábban mindössze a meglévő technikai eszközöket vette számba, szinte leltárt készítve a rendelkezésre álló technikákról. Ezzel szemben az új értékelési mechanizmusban az említett leltár már nem készül el, viszont a szakértőknek a migrációs fenyegetettség, a rendelkezésre álló létszám és felkészültség alapján kell véleményt mondani a rendelkezésre álló infrastruktúráról, a technikai eszközökről;
 - az *ötödik* csoport kizárólag stratégiai szinten vizsgálja a határigazgatás rendszerét, kitérve az integrált határigazgatási modell megvalósulására, a többéves nemzeti stratégia meglétére, az éves nemzeti programok, a pénzügyi tervek és az önértékelési tervek kidolgozására, illetve végrehajtására. Tekintettel a szakértői csoport létszámára, ezen csoportba rendszerint a vezető szakértők kerülnek, ahol a munka jelentős részét az Európai Bizottság delegáltja végzi. Figyelemmel ezen ötödik csoport feladatkörére, egyértelműen kijelenthető, hogy a Bizottság jelentős eszközt kapott a kezébe, amellyel – a tagállamok szakértői mögé bújva – egy adott tagállam schengeni értékelésének kimenetelét alapvetően megváltoztathatja.

Az Európai Bizottság által is javasolt Schengeni határellenőrzési kódex módosítását követően, a schengeni térség biztonságát fenyegető komoly veszély fennállása esetén, illetve a schengeni külső határok ellenőrzésének végrehajtásában fennálló súlyos hiányosságok miatt az érintett tagállamnak lehetősége (két esetben annak a tagállamnak, amelynek a biztonságát a nem megfelelő ellenőrzést végző tagállam veszélyezteti) és kötelezettsége (egy esetben annak a tagállamnak, amely a nem megfelelő ellenőrzésével más tagállam biztonságát veszélyezteti) van a belső határain a határellenőrzés ideiglenes visszaállítására. A visszaállítás időtartama, az azt kiváltó körülmények függvényében jelentős eltéréseket mutathat (KOVÁCS 2017).

Mint minden tagállamnak, így Magyarországnak is fel kell készülnie egy ilyen eshetőségre, mind a saját, mind a schengeni térség biztonságának fenntartása érdekében, továbbá a szabadság, a biztonság és a jog térségének megteremtését hivatott eszmeiség továbbvitele, valamint érvényre juttatása érdekében (BALLA 2017c). Ezzel együtt az elsődleges cél az, hogy a schengeni külső határokon átlépésre jelentkező személyek személyazonossága hitelt érdemlően megállapítható legyen.

A biztonság meghatározása rendészeti megközelítésből

Mint minden korszaknak, így a jelenkornak is megvannak a divatos szó- és fogalomhasználati szokásai, „trendjei”, amelyek a szükségesnél és indokoltnál sokkal gyakrabban fordulnak elő a mindennapi beszédben, a nyomtatott, valamint elektronikus sajtóban, továbbá más tömegkommunikációs híradásokban. Az elmúlt közel három évben még jobban felerősödött a biztonság iránti „igény”, és talán egyre szélesebb kört érint, mint ahogy azt Gazdag Ferenc (2011) is megfogalmazta, hogy napjaink egyik divatos fogalma a biztonság, amellyel kapcsolatban találkozhatunk az élelembiztonsággal, közbiztonsággal, ellátásbiztonsággal, energiabiztonsággal, informatikai biztonsággal, adatbiztonsággal és még hosszasan folytatható a felsorolás. Az internetes kereső közel ötmillió találatot jelez a biztonság kifejezésre, ami véleményem szerint egyértelműen alátámasztja a megállapítást.

„A biztonság szó ma az a varázsigé, amely nélkül nem létezik az emberiség. Mindenki biztonságra vágyik, de a biztonságunk ára van. Salgó László úgy fogalmaz doktori értekezésében, hogy a biztonság áru, és mint minden árunak értéke van, pénzbe kerül, a piacra kerül, költenünk kell rá, fizetnünk kell érte. Oly annyira értékes áru lett a biztonság, hogy minden valamire való biztonságpolitikai, biztonságtechnikai szakértő jól megél abból, hogy a biztonság különféle szempontú vizsgálatát elvégezve ajánlatokat tesz annak megvalósíthatóságára a társadalom legkülönbözőbb területein.” (SÁNDOR 2006, 1.)

A nyolcvanas évek végéig a szocialista országokban a biztonságpolitika nem tartozott a széleskörűen használt fogalmak közé. Helyette gyakorlatilag a katonapolitika kifejezést alkalmazták, mintegy leszűkítve a biztonság problémakörét a katonai kérdésekre. A kilencvenes évek elejére felbomlott

a Szovjetunió, majd megszűnt a Varsói Szerződés. E két tényező hatására egy jelentős átrendeződés indult meg az addigi kétpólusú világrendben, ahol viszonylag nagy valószínűséggel, mondhatnánk „biztonsággal”, előre lehetett tudni a várható fenyegetést. A biztonság komplex értelmezése – és vele együtt a biztonságpolitika fogalma – a rendszerváltozás után nyert igazán létjogosultságot Európa keleti felén is.

A biztonság nehezen megfogalmazható és sokféle megközelítés alapján értelmezhető fogalom.

A biztonság fogalmát a Magyar Értelmező Kéziszótár (PUSZTAI 2003) veszélyektől mentes, zavartalan állapotként határozza meg. Ennél sokkal részletesebb meghatározást ad a Hadtudományi Lexikon.

„A biztonság egyéneknek, csoportoknak, országoknak, szövetségi rendszereknek olyan állapota, helyzete (és annak tudati tükröződése), amelyben kizárható vagy megbízhatóan kezelhető az esetlegesen bekövetkező veszély, illetve adottak az ellene való eredményes védekezés feltételei.” (SZABÓ 1995, 144.)

Elfogadva azt a megközelítést, hogy a biztonságot komplex módon kell értelmezni, egyetértek Teke András azon komplex biztonságról alkotott megfogalmazásával, amely szerint:

„A komplex biztonságot az »ember–technika–környezet«, vagy »intézmény–működés–környezet« egy rendszerként történő megközelítésével határolhatjuk körül. A komplex biztonság tehát mindazokat a kockázatokat fel kívánja deríteni, figyelembe kívánja venni és az ismeretszintből adódó lehetőségeinek felhasználásával meghatározni (számszerűsíteni), amelyek a komplex rendszer összetevőinek bármelyikéből származhatnak.” (TEKE 2008, 15.)

Köznap értelemben a biztonság alapvetően azt jelenti, hogy nem tapasztalhatók olyan körülmények, amelyek hatására az életkörülményekben változás bekövetkezésétől kell tartani, vagy ha mégis, akkor intézkedések foganatosításával az eredeti állapot a lehető legrövidebb időn belül visszaállítható.

A biztonság statisztikai adatokkal is mérhető, amely nem biztos, hogy összhangban van az adott területen élő emberek biztonságról alkotott elképzeléseivel, biztonságérzetével. A 21. században a biztonság mérésének leggyakoribb kifejezése az emberek szubjektív biztonságérzete. A biztonságérzet

növelése garantálja a szubjektív biztonság megteremtését és ezzel együtt a közbiztonság fokozását is. Ebben a megközelítésben a biztonság közép-pontjában maga az ember áll. A biztonságot az ő szemszögéből ítélik meg, azon szempontok alapján, hogy a lakókörnyezetében, munkahelyén, utazásai közben milyen biztonságra veszélyes cselekményekkel (mint például: betörések az utcájában, lopások a faluban, rablások az általa használt tömegközlekedési eszközökön stb.) találkozik, vagy milyen cselekményekről hall. Az emberek célja az, hogy se közvetve, se közvetlen módon ne kerüljenek kapcsolatba jogsértő cselekményekkel.

Megállapításom szerint ma is helytálló Teke András fogalomalkotása a szubjektív biztonságról.

„A szubjektív biztonság a biztonságnak az egyéni tapasztalatok, az érin-tettség mértéke és minősége oldaláról való megközelítése, elsősorban a szubjektív érzékelés és értékelés folyamatainak jelentőségét hangsúlyozza, s így az emberek szubjektív közérzete alapján méri a társadalom fejlődését és az életminőség mértékét, abból kiindulva, hogy az átlagember tudja leginkább megítélni saját életminőségét.” (TEKE 2008, 15.)

A fogalom meghatározásával kapcsolatban fontosnak tartom megemlíteni, hogy az életkorból adódóan változik az emberek saját életminőségének szubjektív megítélése, amelynek következtében a szubjektív biztonságérzet meghatározásánál fontos kritérium a korcsoportok szerinti bontás.²¹ A szubjektív biztonságérzetre az is hatást gyakorol, hogy milyen kultúrában „adunk tartalmat” a fogalomnak. Egyes magatartásoknak/viselkedéstípusoknak más-más szint lehet az elfogadott, amely a „kívülállóknak” a saját kultúrájára vonatkoztatva deviáns magatartásnak, s ezzel együtt a szubjektív biztonságot veszélyeztető cselekedetnek tűnik/tűnhet.

Az említett szubjektív biztonság megítélése, vagy ha úgy tetszik, akkor méréseken alapuló meghatározása központi elemként tekinthető a közbiztonság megítélése szempontjából. A közbiztonság pozitív megítélését nem

²¹ A skandináv életminőség-modell az életszínvonal- és életkörülmény-megközelítésen alapul, amelynek fókuszában az erőforrások fogalma áll, a hangsúly az életfeltételekből eredő tényezők életminőséget alakító szerepére helyeződik. Az amerikai modell ezzel szemben elsősorban a szubjektív érzékelés és értékelés folyamatainak jelentőségét hangsúlyozza, s így az emberek szubjektív közérzete alapján méri a társadalom fejlődését és az életminőség mértékét (KOVÁCS 2007).

csak az határozza meg, hogy az emberek úgy érzik szubjektíve, hogy biztonságban vannak, hanem az, hogy valóban, objektíve is biztonságban vannak.

„A modern európai felfogás szerint a közbiztonság olyan kollektív társadalmi termék, amely az egyének és közösségeik tevékenységéből, az állami szervek hatósági intézkedéseiből, a polgárok önvédelmi képességei és a vállalkozói piac nyújtotta szolgáltatások együtteséből alakul ki. Ennek mérésére, elemzésére a fejlett demokráciákban egyre bonyolultabb és pontosabb módszereket alkalmaznak. Ilyenek például az áldozatok megkérdezésén vagy a lakosság széles köreiben végzett vizsgálatok eredményein alapuló elemzések.” [115/2003. (X. 28.) OGY határozat]

Finszter Géza a közbiztonságot egy olyan állami célként határozza meg az alkotmányos demokráciában, amelyért folyamatosan tenni kell, anélkül azonban, hogy a biztonság kikényszeríthető alanyi joggá válhasson, és beteljesülése bárki számára elérhetővé váljon. Úgy véli, hogy a közbiztonság, mint államcél, szoros kapcsolatban van a társadalmi értékek büntetőjogi védelmével is (FINSZTER 2008).

„A rendészeti igazgatás azonban békeidőben a civil közigazgatásnak az a szakigazgatási ágazata, amelyik rendészeti hatósági jogkörben eljárva, a hierarchikusan nem alárendelt ügyfelek részére a közbiztonság és a közrend védelmében intézkedéseivel jogokat biztosít és kötelezettségeket ír elő, akként, hogy hatósági intézkedéseinek – a legitim fizikai erőszak monopóliumát is magába foglaló – hatósági kényszer alkalmazásával szerez érvényt.” (FINSZTER 2010, 8.)

A közrend és a közbiztonság fenntartása állami feladat, amelynek megvalósítására alapvetően a rendőrség hivatott, és folyamatosan, napi feladatként kell a rend, továbbá a biztonság fenntartását garantálnia, nem csak programok mentén. „A rendőrségek nem teremtik, hanem megvédelmézik a biztonságot azáltal, hogy a fenyegető veszélyeket szakmai hozzáértéssel felismerik és az általuk gyakorolt hatósági kényszerrel elhárítják.” (FINSZTER 2007, 21.)

A közbiztonság tartalmi elemeinek meghatározásával kapcsolatban osztom Kacziba Antal (2008) azon álláspontját, amely szerint a közbiztonság kollektív társadalmi termék, amely az egyének és közösségeik tevékenységeinek, az állami szervek hatósági intézkedéseinek, a polgárok önvédelmi

képességeinek, illetve a vállalkozói piac nyújtotta szolgáltatások együtteséből alakulhat ki.

„A közbiztonság az egyén számára nem abszolút, individualizált jogot biztosít a céljai eléréséhez, hanem olyan cselekvési szabadságot hoz létre, amellyel élve a köz javát szolgálhatja. Ennek megfelelően a közbiztonság az értékteremtő munka számára biztosítja a megfelelő társadalmi környezetet.” (SALLAI et al. 2016, 3.)

A tíz év távlatát felölelő közbiztonsági fogalom meghatározások tartalmi elemei szinte állandónak mondhatók, és egy cél elérésében prognosztizálhatók.

Stratégiák és biztonság Magyarországon

Magyarország biztonságára elsősorban az euroatlanti régió biztonságának alakulása és a térségében végbemenő politikai, valamint gazdasági folyamatok gyakorolnak hatást, de figyelembe kell venni a globális veszélyforrásokat is. Ezek közé sorolhatók az országok közötti ellentétek, az etnikai és vallási feszültségek, a terrorizmus, a szervezett bűnözés vagy éppen a tömeges migráció [94/1998. (XII. 29.) OGY határozat].

A rendszerváltozást követően, szinte azonnal, az 1990-es évek elején, egy jelentős mértékű illegális migráció érte el Magyarországot, amikor az elfogott illegális migránsok száma meghaladta a harmincezer főt. Ezt követően egy csökkenő tendencia vált jellemzővé, amelynek következtében tizenhét-tizennyolcezer főnél normalizálódott a helyzet, és 2003-ban már alig több mint tizenháromezer illegális migránst fogtak el (GAÁL 2005).

Az említett csökkenő tendencia 2008-tól kezdődően megfordult, és az ország teljes területén bekövetkezett összes migrációval összefüggő cselekmény számában (embercsempészás, közokirat-hamisítás, beutazási és tartózkodási tilalom megsértése, tiltott határátlépés, külföldiek rendszertével kapcsolatos szabálysértés) ismét jelentős növekedés volt tapasztalható. Ahogy már említettem, a statisztikai adatok elemzése alapján egyértelműen megállapítható, hogy Magyarországot 2015-ben érte el az „újkori népvándorlásként” is nevezett irreguláris migráció.

A migráció regularitásának és irregularitásának elhatárolása elengedhetetlen annak érdekében, hogy a fogalom meghatározások helyes alkalmazásával, azok tartalmi elemei is mindenki számára egyértelművé válhassanak.

A reguláris migráció alatt egy ellenőrzött, esetleg regisztrációhoz kötött államhatár-átlépést, bevándorlást és alapvetően hosszabb idejű, életvitelszerű tartózkodást kell érteni. Ezzel ellentétben, azt gondolhatnánk, hogy az irreguláris migráció a jogi keretek betartásának figyelmen kívül hagyásából kialakuló, jogszerűtlen állapot. A migráció jogi aspektusainak elemzésével, egyértelmű választ ad erre a kérdésre Hautzinger Zoltán.

„Az irreguláris migráció alapja, noha a jogszerűtlenség, miszerint az adott országba vándorlás, a határátlépés vagy az országon belüli tartózkodás nem a vonatkozó jogi előírások szerinti magatartás következménye, mégsem feltétlenül teremt jogszerűtlen, vagy illegális állapotot. Ugyanígy az egy adott időpontban jogszerű beutazás vagy tartózkodás nem feltétlenül alapozza meg a legális migrációt a tartózkodás teljes volumenében. A nemzetközi szakirodalom is alapvetően e két szituációban látja az illegálitás és az irregularitás közötti különbséget.” (HAUTZINGER 2015, 49–50.)

A globális kihívások tükrében az egyre inkább elszegényedő régiók lakosainak a túlélési reményt csak az adhatja, ha a mások által elmondottakra hagyatkozó hírek szerint, addigi életüket hátrahagyva, egy jobb élet reményében útra kelnek, és esetünkben elindulnak Európa irányába. „Az egyetemes és a magyar történelem során a migráció egyaránt folyamatosan jelen volt, jelen van, és ismerve a globalizáció jellemzőit, kijelenthetjük, hogy a jövőben is jelen lesz, sőt meghatározóvá válik.” (RITECZ–SALLAI 2016, 7.)

Magyarországon a biztonsági és védelempolitikai alapelvek 1998-as megalkotása, majd 1999-es életbelépése után, a Kormány 2002-ben a két választási forduló között fogadta el az ország hidegháborút követő első *Nemzeti Biztonsági Stratégiáját* [2144/2002 (V. 6.) Korm. határozat], amelyet két év múlva újabb követett. „Magát a felülvizsgálatot indokolhatta az időközben elnyert EU-tagság, amely azt is magával hozta, hogy figyelembe kellett venni az EU által 2003-ban elfogadott Európai Biztonsági Stratégia elemeit is.” (IGNÁTH 2009, 1.)

A Kormány 2004. március 31-i ülésén elfogadta az ország új *Nemzeti Biztonsági Stratégiáját* [2073/2004. (IV. 15.) Korm. határozat], amely tartalmi elemeiben hasonlóságot mutatott az EU Biztonsági Stratégiájával. A komplex biztonságra ható új politikai, gazdasági, társadalmi, közbiztonsági és védelembiztonsági hatások következtében Magyarország 2012-ben kihirdette új *Nemzeti Biztonsági Stratégiáját*, amelyben továbbra is biztonsági

fenyegetésként értékeli a migrációt [1035/2012. (II. 21.) Korm. határozat], amellyel szemben az egyik leghatásosabb fellépési lehetőség a schengeni külső határokon végrehajtott szisztematikus ellenőrzés.

Tényként állapítom meg, hogy az EU biztonságának, így Magyarországnak is egyik garanciális eleme a schengeni külső határokon végzett határellenőrzés egységes elvek alapján történő végrehajtása, ugyanis számos biztonsági kihívás természeténél fogva határon átnyúló jellegű.

„A határbiztonság is koherensebb fellépést kíván. Közös külső határokkal a csempészetet és a többi határon átnyúló illegális tevékenység is európai szinten kell kezelni. Az EU külső határainak hatékony ellenőrzése tehát alapvető a szabad mozgás térsége szempontjából.”
[COM(2010) 673]

Magyarországnak a migráció kezelésében jelenleg még mint tranzitországnak kell hatékony és eredményes intézkedéseket foganatosítania, de fel kell készülni a célország szerepre is, amely teljesen más beavatkozási területeket is feltételez.

A biztonság szempontjából nemkívánatos személyek „távoltartása”, beléptetésének megtagadása a schengeni külső határon csak abban az esetben lehetséges, ha az ellenőrzési rendszer képes garantálni a személyazonosság megállapítását, a személyazonosítás kétséget kizáró végrehajtását. Az ellenőrzési rendszernek biztosítania kell az utazáshoz, a személyazonosság megállapításához használt okmányok egyszerű eszközökkel és módszerekkel történő elsődleges ellenőrzésének, továbbá vizsgálatának személyi, valamint infrastrukturális feltételeit. A biztonság egy „nem létező állapot” megbízható személyazonosítás nélkül.

A biztonság kérdésköréhez szorosan kapcsolódik annak *belső* és *külső* dimenziója. A *belső* dimenzióról, amihez a közbiztonság is tartozik, már említést tettem. A közbiztonság alapvetően egy olyan statikus állapot, amelyet leginkább a bűnügyi fertőzöttség tud megváltoztatni és negatív irányba mozdítani. Minél nagyobb számban következnek be jogsértő cselekmények, annál alacsonyabb szintű a közbiztonság, vagyis annál kevésbé biztonságos. Természetesen figyelemmel kell lenni az elkövetett cselekmények súlyára és társadalmi veszélyességére is. A közbiztonságnak további vetületei vannak, így megkülönböztethető *közösségi, helyi, területi, regionális, országos, integrált és globális* közbiztonság is. A biztonság *külső* vetületének talán nagyobb jelentősége és szerepe van, mint a *belső*nek. Az elsődleges

célja egy országnak az, hogy a területére csak olyan személyeket engedjen belépni és ott tartózkodni, akik magatartása nem vezethet a közbiztonság romlásához, ezzel együtt a biztonságérzet csökkenéséhez. Ezen kívánt cél elérésének eszközeinek tekinthető a határbiztonság.

Határbiztonság

Magyarország politikai és társadalmi berendezkedése azt eredményezte, hogy az elmúlt évszázadban, az államhatár őrizetének végrehajtása nem azonos szervezeti struktúrában történt, illetve eltérő minisztériumi felügyelet mellett valósult meg. Példaként lehet felhozni, hogy a II. világháborút követően hazánkban nem volt határőrizeti rendszer, ezért úgymond a „hagyományokhoz” híven a honvédségre hárult az a feladat, hogy megszervezze az ország határainak őrizetét és védelmét.

A határőrizet gyakorlati végrehajtásának egységesítésére a honvédelmi miniszter 1949-ben a 900/T-1949 beérkezési és az 1-86-os nyilvántartási számon rendeletet adott ki a határőrizet szabályozására, amelyre az alábbiak miatt volt szükség:

„A Ny. és D. viszonylatban az illegális forgalom megnövekedése miatt az eddigi ötletszerű jár-őzés (járőrözés – B. J.) nem vezetett kielégítő eredményekre. Ezért hőr. Fpk. (Határőrség főparancsnoka – B. J.) személyes eligazítása alapján az új harmadolási jár. (járőr – B. J.) rendszer kikísérletezésére bizottság szállt ki. A bizottság kiértékelése alapján szükségessé válik az eddig érvényben volt jár-őzési (járőrözés – B. J.) rendszer megszüntetése, s helyette külön a Ny. és D., külön pedig a többi viszonylatok számára a végrehajtó szolg. (szolgálatok – B. J.) ellátásával kapcsolatosan az alábbi rendelet kiadása.” (900/T-1949 HM rendelet)

Ezen indoklásból egyértelműen kitűnik, hogy az addig alkalmazott eljárások és módszerek nem biztosították azt, hogy kontrollált körülmények között, biztonságosan valósuljon meg a határon átlépő személyek ellenőrzése, illetve a határok őrzete. A rendelettel egy olyan járőrözési rendszer kialakítását szerették volna elérni, amely megakadályozza az államhatár jogellenes át lépését, illetve felderíti annak bekövetkezését.

„Országunk gazdasági és politikai helyzete szükségszerűen megköveteli, hogy határainkon a határőrizetet és határvédelmet biztosító járőrözési rendszerünket úgy építsük fel, szervezzük meg és hajtsuk végre, hogy a határszolgálat követelményeinek és körülményeknek mindenkor a lehető legjobban megfeleljen.” (900/T-1949 HM rendelet)

Napjainkban az államhatár rendjének védelme a rendőrség egyik fő feladata, amelyet az *Alaptörvény* nevesít [Alaptörvény 46.§ (1)]. Az, hogy pontosan mit is jelent ezen megfogalmazás, arra az *1994. évi XXXIV. törvény a Rendőrségről* ad választ, amely az alábbiak szerint fogalmaz:

- „[Ö]rzi az államhatárt, megelőzi, felderíti, megszakítja az államhatár jogellenes átlépését, ellátja a hatáskörébe utalt idegenrendészeti és menekültügyi feladatokat;
- ellenőrzi az államhatáron áthaladó személy- és járműforgalmat, a szállítmányokat – ide nem értve a Közösségi Vámkodex létrehozásáról szóló 2913/92/EGK rendeletben meghatározott vámellenőrzést –, valamint végzi a határátléptetést, továbbá biztosítja a határátkelőhelyek rendjét, valamint végzi a közúti határátkelőhelyek üzemeltetését, és a fenntartásukra és fejlesztésükre vonatkozó feladatok végrehajtását;
- irányítja a határesemények kivizsgálásával megbízott magyar szervek tevékenységét, felügyeli az államhatár felmérésével, megjelölésével, a határjelek felújításával kapcsolatos munkák végzését;
- megteszi az államhatár rendjét közvetlenül veszélyeztető konfliktushelyzet és a tömeges méretű migráció kezeléséhez szükséges intézkedéseket, továbbá elhárítja az államhatár rendje ellen irányuló erőszakos cselekményeket.” (1994. évi XXXIV. törvény 1. §)

Az államhatár őrzése a határ őrizetét, a határőrizetet jelenti, amely tevékenységet a határterületen, folyamatos szolgálati tevékenységgel kell végrehajtani [30/2011. (IX. 22.) BM rendelet 62. §]. Az államhatár őrzete tehát magát a „zöldhatár” őrizetét jelenti, ami az átkelőhelyek közötti határszakasz folyamatos ellenőrzés alatt tartására terjed ki. A határellenőrzés egy gyűjtőfogalom, amely magában foglalja a határőrizeti tevékenységet, illetve a határforgalom ellenőrzését. A határforgalom-ellenőrzés viszont a határátkelőhelyen folytatott szolgálati tevékenység, amelynek a célja az államhatáron áthaladó személyek, járművek és szállítmányok ellenőrzése abból

az aspektusból, hogy be-, illetve kiléptethetők-e az adott állam/térség területére vagy területéről. A határforgalom-ellenőrzés tehát a határőrizettel mellérendelt szerepet tölt be, s ezen két feladat ellátására hivatott szolgálati formák – útlevélkezelői és határrendész járőr – biztosítják az államhatár jogellenes átlépésének megakadályozását (BALLA 2017a).

„A határrendész járőr egy önkényesen alkotott és mindenki számára elfogadott (azaz a szakzsargonba beépült) fogalomelem, hiszen a rendőrségnél alapvetően járőrszolgálat jellegéről beszélünk, amely szorosan kapcsolódik az ellátandó feladatokhoz, így például közrendvédelmi vagy közlekedésrendészeti feladatokhoz. Ennek megfelelően beszélünk közrendvédelmi járőrszolgálatról is, tehát ebből adódóan a határrendészeti feladatokhoz kapcsolódó járőrszolgálatot ellátót határrendész járőrnek nevezhetjük.” (VÁJLOK–BÁNYAI 2014, 8.)

A határőrizet végrehajtásának hazánk esetében – schengeni tagságunkból adódóan – olyan jelentősége van, hogy közel 1100 kilométeres schengeni külső határon végzett tevékenységgel a teljes schengeni térség biztonságát hivatott garantálni. Egy országnak elsődleges célja, hogy a területére csak olyan személyek beutazását engedélyezze, akik nem veszélyeztetik a közbiztonságot, ezzel együtt a lakosok biztonságban vannak, és nem csökken a szubjektív biztonságérzetük sem. Ezen kívánt cél elérésének eszközeként tekinthetünk a határbiztonságra.

„A határbiztonság olyan állapot, helyzet, amely megelőző, visszatartó, szabályozó és ellenőrző jellegű komplex, kooperatív, koordinált tevékenység, intézkedés és magatartás által, vagy annak következményeként jön létre, továbbá az országra, illetve a közösségre nézve potenciális veszélyt jelentő, vagy nemkívánatos személyek, tárgyak, technológiák közösségi felelősségi térségbe való bejutási esélyének, a határokhoz fűződő érdekek érvényesítési szintjére mutat rá.” (MRTT 2008, 178.)

A belső határok biztonságának értelmezése a határok nélküli térség vonatkozásában nehezen elvégezhető, mivel pontosan az a lényege, hogy ezen belső határok – a szükséges okmányok birtokában – ellenőrzés nélkül bármikor és bárhol átléphetők. A tagállamoknak természetesen joguk van kockázatelemzésen alapuló, szűrőpróbaszerű ellenőrzéseket végezni az államhatárok közvetlen közelében is, amellyel szemben kritérium, hogy nem lehet

rendszeres. Ebből adódóan a határbiztonság a schengeni külső határokon garantálandó követelmény, mivel ezek biztonsága azt jelenti, hogy a külső határok a tagállamok számára megbízható szűrőként szolgálnak olyan tevékenységekkel és magatartásokkal szemben, amelyek veszélyeztetik az ellenőrzés, továbbá az őrizet hatékonyságát, a nemzeti vagy közösségi jog betartását. A külső határok biztonsága elválaszthatatlan a belső biztonság szintjétől – a határellenőrzéstől mentes, belső határok által összekötött közös térségtől – és a tagállamok közrendjétől és közbiztonságától.

A határbiztonság garantálása nem azt jelenti, hogy konkrétan a határ-ellenőrzés során foganatosított intézkedések révén valósul meg, hanem egy sokkal összetettebb, sokrétűbb, egymásra épülő, egymással ok-okozati összefüggésben lévő cselekvéssorozatok összessége. Ezen különböző tevékenységek egymást erősítő és egységet alkotó rendszerét nevezzük integrált határigazgatásnak.

„Integrált határigazgatás a tagállamok illetékes hatóságai által történő olyan egységes szemléleten alapuló fejlesztési, koordinált igazgatási tevékenység, mely a rendelkezésre bocsátott humán erőforrás, eszközök, technológiák, ismeretek lehetőségeinek felhasználásával a vonatkozó EU-szabályok következetes, egységes alkalmazásával, a felügyeleti és ellenőrzési funkciók érvényesítésével magas szintű, határbiztonság megteremtésére és felhasználására irányul.” (MRTT 2008, 217.)

Az Integrált Határigazgatási Modell²² (IBM) fontos eszköze a tagállamok belső biztonsága garantálásának, és különösen az illegális bevándorlás, valamint az ehhez kapcsolódó, továbbá az egyéb, határon átnyúló bűncselekmények megelőzésének, illetve felderítésének. Az IBM működőképessége a tagállamok együttműködésén, a közös teherviselésén is alapszik. A külső határok ellenőrzésében nemcsak annak a tagállamnak van szerepe, amelyiknek az államhatára egybeesik a schengeni külső határral, hanem azoknak is, akik nem rendelkeznek schengeni külső határokkal. Ennek a szerepvállalásnak több megnyilvánulási formája is lehet, ilyen például a pénzügyi támogatás, humán erőforrás biztosítása vagy technikai támogatás.

„Az Európai Közösség az IBM meghatározásával elsődlegesen a közösségi határrendszetet érintően egy teljesen új határellenőrzési politikát

²² IBM – Integrated Border Management.

hozott létre. Korábban a határigazgatással összefüggő elgondolások, koncepciók fogalmi meghatározásai sem voltak egységesek az egyes államokban, így azok 2002-től történt újraértelmezésével már egységes gondolkodásmódot honosított meg.” (SAMU 2008)

Az IBM a határellenőrzési politika minden egyes aspektusát felölelő rendszer egységes elnevezése, amely magában foglalja:

- Schengeni határellenőrzési kódex szerinti határellenőrzést (amelynek része a kockázatelemzés és a bünyügyi hírszerzés is);
- a határon átnyúló bűncselekmények felderítése és kivizsgálása érdekében a bünyügyi együttműködést;
- a négylépcsős belépés-ellenőrzési modellt;
- a határigazgatásban közreműködő hatóságok közötti együttműködést, valamint nemzetközi együttműködést;
- a tagállamok és intézmények által végzett tevékenységek koordinációját.

Ez a rendszer alapvetően négy egymásra épülő, egymást szorosan kiegészítő alapszűrő kombinációja, amelyek egységes, követelményszintű alkalmazása teszi lehetővé, hogy azonos elvek mentén értékelje minden tagállam a saját határellenőrzési politikáját.

A négy alapszűrő (7864/09):

1. *A harmadik (származási és tranzit-) országokban végzett tevékenység:*
Az elsődleges fontosságú intézkedéseket foglalja magában, hiszen meghatározó szerep jut a delegált okmányszakértőknek (*Eurllex.europa.eu 2000c 2000*), összekötő tiszteknek, illetve a konzulátusok tevékenységének.
2. *A két- és többoldalú, nemzetközi határrendészeti együttműködés:*
A határbiztonság fokozásának hatékony eszköze a tagállamok és a szomszédos harmadik országok határrendészeti szervei közötti együttműködés.
3. *A külső határokon foganatosított intézkedések (alapvetően a határellenőrzés):*

Az IBM sarokköve egy jól funkcionáló határellenőrzési rendszer a tagállamok külső határain, amely kockázatelemzésen alapuló, szelektív és differenciált határforgalom-ellenőrzésen és aktív határőrizeti tevékenységen alapul.

4. *A belső területeken végzett egyéb tevékenységek:*

Az illegális migráció, illetve a hozzá kapcsolódó bűnözés nem földrajzi kérdés (ahogy azt már többször, több fórumon is hangoztatták a szakemberek): valóban nem ismer határokat, és az ellenük való eredményes fellépés csak közös erővel, egy komplex belső biztonsági térség kialakításával és tagállamonkénti azonos értelmezésével valósítható meg

Az IBM-mel kapcsolatos tudományos anyagok igen széles tárházával lehet találkozni, és mindenképpen szükségesnek tartok megemlíteni néhány szerzőt, akik Magyarország schengeni csatlakozásának felkészülése jegyében a határőrségnél egyrészt úttörői voltak ennek a területnek, másrészt pedig szakértökké váltak, és színvonalas írásokkal gyarapították a szakirodalmat: Sallai János, Ritecz György, Kónya József és Gubicza József.

A négylépcsős szűrőrendszer további elemeinek meghatározásával legrészletesebben Ritecz György foglalkozik, aki kellő alapossggal vette számításba azokat a körülményeket, amelyek hatást gyakorolhatnak a határbiztonságra, és ezáltal a hatóságok részéről reagálási képességet igényelnek (RITECZ 2002).

A választott témával kapcsolatosan az alkalmazandó intézkedések közül az alábbiakat tartom a legfontosabbaknak:

- *Egységes formátumú okmányok alkalmazása (útlevelek, vízumok, tartózkodási engedélyek):*

A közokirat-hamisítások számának folyamatos növekedése és a hamisítványok egyre kvalifikáltabbá válása megköveteli az egységes fellépést. Ennek érdekében szükséges, hogy a tagállamok az útleveleiket, személyazonosító igazolványaikat, vízumokat és tartózkodási engedélyeiket azonos formátumban készítsék, továbbá egységes elvek, eljárási mechanizmus alapján állítsák ki, amellyel hozzájárulnak az egységes elvek alapján történő ellenőrzések kialakításához, illetve végrehajtásához is.

- *Egységes vízumrendszer alkalmazása:*

A meghatározott vízummentességi és vízumkötelezettségi körbe tartozó állampolgárokkal szembeni egységes fellépés kialakítása érdekében indokolt a vízumkiadásért felelős külképviseletek, hatóságok tevékenységének szabályozása, a szükséges adatbázisokhoz és információkhoz történő hozzáférés biztosítása. Ezzel biztosítottá válhat többek között az ellenőrző hatóságok részére

- a vízumtulajdonosok „vízumelőéletének” ellenőrzése, vizsgálata, amely megakadályozhatja a vízummal történő visszaéléseket és a vízumok csalárd módon történő megszerzését.
- *Kihelyezett okmányszakértők, okmánytanácsadók alkalmazása:* Szakértelmükkel, tanácsaikkal és javaslataikkal rövid (1 hét), közép- (1 hónap) és hosszú (minimum 1 év) távon támogatni képesek a külképviseletek vízumkiadását, a kiinduló és tranzitországok nemzetközi repülőterein szolgáló rendészeti szervek tevékenységét. Kizárólagos cél a hamis, hamisított okmányok, illetve az ezeket felhasználó személyek felismerésében szerzett szakismeret, tapasztalat alkalmazása, esetleges átadása a fogadó ország határ-ellenőrzésbe bevonható szervezetek munkatársainak.

„(1) A Szerződő Felek, közös helyzetértékelések alapján, összhangban az Európai Unió Tanácsának 377/2004/EK (2004. február 19.) számú, a bevándorlási összekötő tisztviselők hálózatának létrehozásáról szóló rendeletének releváns rendelkezéseivel, okmánytanácsadóknak az illegális migráció forrás- vagy tranzitországnak tekintett államokba való kihelyezéséről állapodnak meg.

[...]

(3) Az okmánytanácsadók kihelyezése során az egyik Szerződő Fél megbízhat egy másik Szerződő Felet a konkrét intézkedések koordinációjával. Ez a koordináció lehet ideiglenes jellegű is.” (2007. évi CXII. törvény 20. §)

Az egységes formai és tartalmi elemeket tartalmazó okmányok révén nemcsak a legmagasabb szintű okmányvédelem érhető el, hanem az okmányok ellenőrizhetőségének szempontjából egy olyan képességnövelő hatás is érvényesül, amely révén az azonos biztonsági elemek eredetiségének ellenőrzése nagyságrendekkel kevesebb időt vesz igénybe. A tartalmi követelmények között szerepel a biometrikus adatok rögzítése és alkalmazása is, amely ellenőrizhetősége révén hozzájárulhat a biztonság növekedéséhez.

Az ellenőrzés időszükségletének csökkenése abból következhet, hogy az ellenőrzést végző személynek nem kell országonként minimum 6-7 darab okmány (például magánútlevel, diplomata-útlevel, szolgálati útlevel, vízum, tartózkodási engedély, személyazonosító igazolvány stb.) formai követelményeit és biztonsági elemeit ismernie, hanem ha megfelelően felkészült az egységes 6-7 darab okmány ellenőrzésére, akkor kijelenthető,

hogy több tucat ország okmányát tudja biztonságosan vizsgálni. Például a Budapest Liszt Ferenc Nemzetközi Repülőtéren évente mintegy kétszáz ország állampolgára utazik. Az országonkénti 6-7 darab okmány megjelenésével kalkulálva az ellenőrzést végző személynek mintegy 1200-1400 darab okmányt kellene ismernie, ami mindenki számára egyértelmű, hogy fizikai képtelenség. Abban az esetben viszont, ha ezen okmányok minden ország esetében formailag és tartalmilag azonosak lennének, akkor csak az említett 6-7 okmányt kellene ismerni, és mind a kétszáz ország állampolgárának okmányát, legalább a főbb tartalmi elemeiben, egyszerűen lehetne ellenőrizni.

„A hidegháborút követően folyamatosan kialakuló, a határok átjárhatóságát prioritásként meghatározó szemléletben alapvető változást hoztak a 21. század első évtizedeinek kihívásai Európában. A terrorfenyegetettség, a tömeges migráció, valamint az orosz-ukrán háború újra előtérbe helyezte a határok biztonságának kérdését. Fel kellett ismerni azonban, hogy a belső és külső biztonság összeolvadó jellege a határok biztonságában is változó szemléletet igényel és azt egy komplexebb biztonsági dimenzióban kell kezelni.” (Vas 2017, 163.)

Álláspontom szerint az EU integrált határigazgatási stratégiájának megújítására hatást kellett gyakorolnia ezen biztonsági komplexitásnak is, amely az alábbi európai integrált határigazgatást a migrációkezelés javításának egyik meghatározó eszközévé tette. Az európai integrált határigazgatás eredményes működtetése érdekében létrehozták az Európai Határ- és Partiórséget (2016/1624 EU parlamenti és tanácsi rendelet), amely magában foglalja az Európai Határ- és Partvédelmi Ügynökséget és a határigazgatásért felelős nemzeti hatóságokat. Továbbra is figyelemmel kell lenni a négy alapszűrő nyújtotta lehetőségek maximális kihasználására, ugyanakkor ezen intézkedések keretében kell integrálni a jóhiszemű utazók határátlépésének könnyítését szolgáló ellenőrzési technológiák kialakítását és működtetését, valamint az európai határregisztrációs rendszer (2017/2226 EU parlamenti és tanácsi rendelet) működtetését is. A schengeni külső határ átlépési idejének pontos rögzítése és valamennyi tagállam által, egy rendszer alkalmazásával nyomon követhető tartózkodási idő számítása jelentős előrelépést biztosít a jogszerű tartózkodási időt túllépő személyekkel szembeni egységes fellépéshez, azáltal az EU belső biztonságának növeléséhez [COM(2008) 69 bizottsági közlemény].

Az EU kiemelt célkitűzéseként deklarált szabadság, biztonság és jog térségének megteremtése csak közösségi összefogással és intézkedési hajlandósággal lehetséges. Elméleti és jogalkotási szinten már mindenki számára elfogadható és világos beavatkozási területeket fogalmaztak és határoztak meg, amelyek gyakorlati megvalósulása révén lehetőség van egy olyan közösség kialakítására, ahol az emberek biztonságban érzik magukat, mert biztonságban vannak.

III. fejezet

Biometrikus adatok megjelenése az okmányokban

A határok kialakulásával alapvető igényként merült fel azok átlépésének lehetősége is. Ahhoz, hogy valakiről meg lehessen állapítani azt, hogy ki is ő valójában, rendelkeznie kell valamilyen írásos dokumentummal. A dokumentum – megfelelő feltételek egyidejű teljesülése mellett – igazolja tulajdonosának személyazonosságát és utazáshoz való jogát is. Kezdetekben ezen dokumentumok alapvetően az *Ajánló Levelek*, *Ottalomlevelek*, *Úti Levelek* vagy éppen *Vándorkönyvek* voltak, amelyeket a mai meghatározások szerint még egyáltalán nem lehet okmányoknak nevezni.

Az emberek „világ felfedezése” iránti igényének hatására, az utazás általánossá válásával, sokkal nagyobb számban vált szükségessé az utazási jogot igazoló okmányok kiállítása, s ez nélkülözhetetlenné tette az adott kor technikai, technológiai fejlettségének igénybevételét is. Ezzel együtt biztosítani kellett azt a jogos igényt is, hogy az utazáshoz használt okmányok rendelkezzenek olyan „egyedi” azonosítóval, amelyek révén ellenőrizhetővé válik az is, hogy az arra jogosult állította azt ki. Régen ilyen azonosítási lehetőséget szolgáltak a viaszpecsétnyomatok vagy éppen a nedvesbélyegző-nyomatok.

Az okmányazonosítás mellett másik azonosítási igényként jelentkezett a személyazonosság megállapítása. Nevezetesen az, hogy aki részére az okmányt kiállították, azonos-e azzal, aki azt ellenőrzésre felmutatja? Korábban az utazási iratok, dokumentumok csak minimális személyes adatot, majd személyleírást tartalmaztak. Nem szabad elfeledkezni arról a tényről, hogy a személyazonosság megállapítása már a kezdetekben is biztonsági kérdésként merült fel, hiszen az ellenőrzésnek a dokumentum eredetiségének és az utazó személyazonosságának megállapítása mellett az is célja volt, hogy felfedje azokat a személyeket, akik valamilyen oknál fogva (mint például: rossz hírű kereskedő, hamis kártyajátékos, lótolvaj) nemkívánatos személyek voltak az adott állam területén, és beutazásuk nem támogatható.

Az úti okmányok fejlődése Magyarországon

A téma határrendészeti megközelítésű, tudományos alapokon nyugvó kutatása nélkülözhetetlen a mindennapi rendőri hivatáshoz, ezen belül is kiemelten a határellenőrzés gyakorlásához. Ehhez kapcsolódóan szükséges a határrendészetben ható törvényszerűségek, általános és specifikus elvek vizsgálata is (KOVÁCS 2015a).

A magyar úti okmányok kortörténeti dokumentumának tekinthető Som Krisztián könyve, *A magyar úti okmányok 1848–2012*, amely közel tízéves kutatómunka eredményeként, a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat és a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság kiadásában jelent meg, 2014-ben. A mű nemcsak kronológiailag dolgozza fel a választott korszak magyar úti okmányainak a biztonsági elemeinek változásait, hanem az okmány kiállításának körülményeit, jogszabályi kritériumait is bemutatja (SOM 2014).

Fontos megvizsgálni azt, hogy mit is tekinthetünk az útlevel őseinek, honnan eredeztethetjük az útlevel és a tulajdonosa közötti kapcsolat igazolását. A régi görög kereskedők az utazásaikat azzal igyekeztek megkönnyíteni, hogy kölcsönös vendégbaráti szerződéseket kötöttek, amely számukra a távoli országokban szállást, ellátást, erkölcsi és politikai védelmet biztosított. Ezen vendégbaráti szerződés igazolására lényegében egy dús mintázatú, kettétört cserépdarabot használtak, amelyet a két szerződő fél őrzött. Az idegenbe érkező fél a nála lévő cserépdarabbal igazolta magát, amely így számára a mai útlevelet és vízumot helyettesítette. Ezen vendégbaráti szerződés örökölhető volt és továbbhagyományozódott.

A rendelkezésre álló információk, korabeli feljegyzések alapján hazánkban először nem az útlevelet, hanem az úti levelet állították ki, amely nem az ország területén történő tartózkodás, a kiutazás vagy a határok átlépésének igazolására szolgált, hanem a vagyon védelmét szolgált. A tulajdon igazolására szolgáló úti levéllel próbáltak az „útonálló” kifosztása ellen védekezni főleg a kereskedők, illetve a pásztor emberek, akik foglalkozásukból adódóan nagy távolságokat tettek meg és országhatárokat léptek át (VAS 1996).

Az okmányokat szinte kivétel nélkül a helyi hatóságok állították ki azon személyeknek, akik szabadon rendelkeztek személyükkel, tetteikkel. Központi okmánykiállítást, egy országos szerv, egyrészt a közlekedési nehézségek miatt, másrészt a kérelmező személyére vonatkozó információk hiánya miatt nem biztosíthatta. Ez érthető, mivel még a 19. században sem

volt jellemző és elterjedt a lakosság helyváltoztatása, utazása, s jelentős nehézségekkel kellett megküzdeniük azoknak, akik mégis vállalták az utazás viszontagságait (BALLA 2016).

Az úti okmányokra vonatkozó egységes szabályozás csak a 20. század elején született. Az útlevélügy átfogó szabályozása a határrendészeti törvény-csomag²³ részeként valósult meg *az útlevélügyről szóló 1903. évi VI. törvénycikk* keretében, amelyet 1903. március 11-én szentesítettek. Az, hogy pontosan miért is született meg a törvény, alapvetően csak a miniszteri indoklásból következtethető, amely tartalma szempontjából kissé érthetetlen, hozzáátéve azt, hogy 1903-ról van szó.

„Habár az útlevélnek napjainkban – midőn a költözködés és a forgalom szabadága majd minden államban elismerést nyert – nincs meg többé az a jelentősége, mellyel akkor bírt, midőn még a nemzetek közti érintkezés mindenféle korlátoknak és zaklató ellenőrzésnek volt alávetve, mégis mint személyazonosság és állampolgárság igazolására szolgáló okmány még jelenleg is kiváló fontossággal bír, minélfogva úgy az egyes állampolgároknak, mint magának az államnak is érdekében áll, hogy az útlevél elnyerés feltételei és módozatai, a hatóságok illetékessége szabatosan megállapíttassék, s az egész útlevélügy megfelelően szabályoztassék.” [1903. évi VI. törvénycikk (eredeti írásmóddal – B. J.)]

Ezen indoklásból az tűnik ki, hogy az útlevélnek nem volt jelentősége az utazás gyakorlása során, mindösszesen a személyazonosság és az állampolgárság igazolására szolgált. Mivel nem az államhatár átlépéséhez kötődő okmányként nevesítik, ilyen alapon bármilyen elnevezés helytálló lehetett volna az útlevél helyett. A miniszteri indoklással összhangban a törvény kimondja, hogy az államhatár átlépéséhez nem szükséges az útlevél, viszont egyúttal felhatalmazást is ad arra vonatkozóan, hogy mely esetekben lehet teljes vagy részleges útlevélkötelezettséget elrendelni.

²³ 1903. évi IV. törvénycikk a kivándorlásról; 1903. évi V. törvénycikk külföldieknek a magyar korona országai területén való lakhatásáról; 1903. évi VI. törvénycikk az útlevélügyről; 1903. évi VII. törvénycikk három új csendőrkörület felállításáról; 1903. évi VIII. törvénycikk a határrendőrségről; 1903. évi IX. törvénycikk a Magyarország és Ausztria között Szepes vármegye és Gácsország szélén az úgynevezett Halastó körüli területen, az országos határvonalnak megállapítása iránt az 1897. évi II. törvénycikk értelmében alakított választott bíróság által hozott ítélet becikkelyezése tárgyában.

„A minisztérium felhatalmaztatik, hogy háború esetén, vagy ha az állam vagy valamely részének biztonsága, vagy valamely állammal szemben a viszonyosság megkívánja, az útlevél-kötelezettséget az állam egész területére, vagy bizonyos részére, illetőleg a határszélre vagy ennek valamely részére ideiglenesen elrendelhesse; úgyszintén, hogy az útlevelet valamely külföldi államba való utazáshoz kötelezővé tegye, avagy az állam határán való átkeléshez a fegyveres erő kötelékébe tartozó egyének részére útlevelek kiadását egyáltalában beszüntesse.” (1903. évi VI. törvénycikk 2. §) (Eredeti írásmóddal – B. J.)

A törvénycikkben hangsúlyt fektetnek arra, hogy az okmányok egységes kiállítására vonatkozóan is meghatározza a hatásköröket és illetékességeket, amelyek megfelelő alapot biztosítanak arra, hogy a forma és a tartalom is azonos legyen.

„Útlevél kiállítására jogosult hatóságok;

I. Magyarországon:

1. vármegyében s rendezett tanácsú városban az alispán;
2. törvényhatósági joggal felruházott városban a rendőrkapitány;
3. a budapesti székesfővárosi magyar királyi államrendőrség hatósága alá tartozó területen a főkapitány;
4. Fiumében és kerületében a királyi kormányzó.

II. Horvát-Szlavonországokban:

1. az országos kormányznak közvetlen alárendelt városokban a rendőri hatóság főnöke;
2. a többi városokban és községekben az alispán.” (1903. évi VI. törvénycikk 6. §) (Eredeti írásmóddal – B. J.)

Fontos megemlíteni, hogy egy okmányhoz nemcsak a tulajdonos tartozhatott, hanem az okmány tulajdonosával egy háztartásban élő családtagok mint útítársak szerepelhettek abban.

Az útlevélnek az alábbi kötelező adatokat kellett tartalmaznia 1903-ban:

„...az utazó nevét, annak megjelölését, hogy az illető magyar állampolgár, továbbá állását vagy foglalkozását, lakhelyét, korát, személyleírását, annak az államnak vagy világrésznek megjelölését, hová az utazás tervezetik, továbbá az esetleges utitársaknak nevét, korát, személyleírását s az útlevél tulajdonosához való viszonyát, végül az útlevél

érvényességének időtartamát.” (1903. évi VI. törvénycikk 10. §) (Eredeti írásmóddal – B. J.)

Az útlevél az alábbi kötelező adatokat tartalmazza 2017-ben:

„Az útlevél adatoldala tartalmazza:

- a) az állampolgár családi és utónevét, születési családi és utónevét, születési helyét, idejét, nemét, állampolgárságát, arcképmását és aláírását;
- b) az útlevél típusát, számát, kiállításának keltét, érvényességi idejét, a kiadó magyar állam kódját, a kiállító hatóság nevét;
- c) az a) és b) pontban meghatározott adatokból képzett, az állampolgár és az útlevél azonosítását lehetővé tevő, gépi olvasásra alkalmas adatsort.” (1998. évi XII. törvény 7. §)

A múlt és a jelen szabályozásának összehasonlításából azt a megállapítást tehetjük, hogy alapjaiban nem változott a tartalom, csak az okmány és a tulajdonosa közötti közvetlen kapcsolat megállapítása érdekében módosultak. A közvetlen kapcsolat megállapítása terén egy lényeges eltérést állapíthatunk meg: 1903-ban nem volt kötelező a fénykép alkalmazása az útlevélben, csak a személyleírás szerepelt, amely túlzottan általános, több személyre is illő megfogalmazású volt. A törvénycikk tervezet vitáján többen kérték, hogy legyen kötelező a fénykép használata, mert csak annak segítségével lehet egyértelműen megállapítani, hogy kinek állították ki az útlevelet. A fénykép alkalmazása elleni érvek között szerepelt, hogy a világon egyedülállóan a magyar útlevélben elhelyezendő arcmással nem szerettek volna olyan intézkedést teremteni, amely az útlevélrendészetet egész Európában megváltoztatja, illetve nem akarták az útlevelek kiállítását ilyen „formaságokkal” nehezíteni, továbbá a fényképet nem tartották biztonságosnak a „kicserélhetősége” miatt. Széll Kálmán miniszterelnök egyben belügyminiszter a fényképpel kapcsolatos vitában az alábbiakkal érvelt:

„Ha egyszer ki akarjuk adni valakinek az útlevelet, ne kössük fölösleges nehézségekhez. Különbözik nagy biztosíték abban a fényképben nincsen, mert azok a kivándorlók, hazánkfiai lefotografálják magukat ott a falun, hogy azok valami különös, ki nem cserélhető fotográfiaak volnának, azt nem tudom belátni és így gyakorlatilag nem is lenne valami nagy haszna ennek.” (Képviselőházi Napló 1905)

A vita eredményeként született döntés értelmében – amely megtestesül a törvény szövegében is –, az útlevel nem tartalmazott fényképet, megjegyezve azt, hogy 1898-ban a vasúti jegy vásárlására jogosító igazolványnál már kötelező volt annak alkalmazása. Széll Kálmán érvelése a fénykép biztosítékára vonatkozóan megkérdőjelezhető, amelyet az élet is igazolt. A magyar útlevelben 1914-től alkalmazzák a fényképet és napjainkban is az elsődleges „biztosítéka” az okmány, valamint a tulajdonosa közötti közvetlen kapcsolat megállapításának, a személyazonosítás végrehajtásának, nem beszélve az arckép elsődleges biometrikus azonosítóként történő alkalmazásáról az útlevelben.

Egységes formátumú útlevel az Európai Unióban

Az egységes formai és tartalmi követelményeknek megfelelő úti okmány igénye az Európai Unió vonatkozásában szinte a Montánunió²⁴ megalakulásáig vezethető vissza.

„Az okmányhamisítás elleni védelem az EU bevándorlási politikájának fontos eleme, ezért a határátlépésre, tartózkodásra jogosító okmányok körében az EU egységes, kötelező és részleteiben meghatározott formai és biztonsági követelményeket ír elő a tagállamok részére. A védelmi elemek fejlesztése uniós szinten történik.” (DINYA–RAÁB 2011, 22.)

Az egységes okmány hozzájárulhat a szabad mozgás jogának gyakorlásához, valamint az okmányelemek egységesítése révén biztosíthatja a tagországoknak az azonos elveken és gyakorlati eljárásokon alapuló ellenőrzési mechanizmusainak kialakítását. A szabad mozgás jogát élvező személyek szempontjából fontos követelmény, hogy az okmányok ellenőrzése csak a szükséges időt vegye igénybe, és lehetőség szerint az ellenőrzés helyszínén hajtsák végre. Ebből a szempontból jogos igény az, hogy okmányvizsgáló eszközök nélkül, vagy egyszerű eszközökkel (mint például egy kézi nagyító) és módszerekkel is megállapítható legyen, hogy az okmányban nem végeztek semmilyen külső beavatkozást, azt az arra jogosult hatóság állította ki, megfelel a kiállító hatóság által meghatározott formai és tartalmi követelményeknek, továbbá

²⁴ Az 1951-ben Franciaország, NSZK, Olaszország, Belgium, Luxemburg és Hollandia által alapított Európai Szén- és Acélközösség.

felhasználója azonos azzal, aki részére az okmányt kiállították. Az okmány-nak biztosítania kell tehát a tulajdonos azonosíthatóságát és a hamisítások elleni védelmet is. Az egységes úti okmány az egy közösséghez tartozást is hivatott szimbolizálni, ezzel is hozzájárulva a közösségi szellem identitásának erősítéséhez.

Az egységesítés szempontjából meghatározó jelentőségű a Párizsban, 1974. december 9–10. között megtartott kormányfői találkozó, ahol a résztvevők azzal a kéréssel fordultak az Európai Tanácshoz, hogy vizsgálja meg egy útlevelunió létrehozásának és egy egységes útlevel bevezetésének a lehetőségét. Az Európai Tanács a felkérésnek eleget téve, közel egyéves szakmai egyeztetést és előkészítő munkát követően, a Rómában, 1975. december 3–4. között megtartott ülésén egyetértését fejezte ki az egységes tervezésű útlevel bevezetésével kapcsolatban. Döntésüket attól a céltől vezérelve hozták meg, hogy az egységes okmány kibocsátása hozzájárul a tagállamok állampolgárai szabad mozgásának gyakorlásához. A kormányfők 1974-es kérését követően hét év elteltével született meg az Európai Tanács állásfoglalása (*Resolution* 1981), amelyben javasolta a tagállamoknak, hogy legkésőbb 1985. január 1-jétől kezdjék meg kibocsátani az egységes úti okmányt. Az állásfoglalás részletesen meghatározta többek között az okmány megjelenésére vonatkozó formai követelményeket (mint például: a színe, a fedőlapon feltüntetendő szöveg, oldalak száma), valamint a tartalmi követelményeket (mint például: hol és milyen személyes adatokat kell feltüntetni, mely oldalak milyen hivatalos bejegyzések rögzítésére szolgálnak).

Az ajánlással kapcsolatosan jogos lehet az a hiányérzet, hogy az okmány azonosíthatósága és hamisítása elleni védelem szempontjából nem határoztak meg egyetlen egy minimum biztonsági követelményt sem arra vonatkozóan, hogy a hordozó anyagnak milyen biztonsági elemekkel kell rendelkeznie (például: biztonsági papír, vízjel, jelzőrostok), vagy milyen nyomtatási eljárásokat kell alkalmazni (például: sík nyomtatás, magas nyomtatás, metszet-mély nyomtatás).

Az egységes okmány kiállítása a tagállamok valamennyi útlevelére vonatkozik, viszont speciális esetekben lehetőséget ad arra, hogy egyes útlevelek esetén (például: diplomata-útlevel, szolgálati útlevel) más formátumot alkalmazzanak. Fontos megjegyezni azt is, hogy az egységes útlevel létrehozásának felvetése és nem kötelező érvényű kiállítása (mivel a tagállamok azt csak megkísérlik) között 11 év telt el, amely jelentős biztonsági kockázatot hordozott magában.

Az egységes útlevel biztonsági védelmére vonatkozóan az Európai Tanács 1982-ben kiegészítő állásfoglalást (*Supplementary Resolution* 1982) fogadott el, mivel az 1981. június 23-i állásfoglalás megvalósításáért felelős munkacsoport arra a következtetésre jutott, hogy az egységes okmány követelményrendszere nem biztosítja az okmányvédelmet. Ennek a szakértői megállapításnak köszönhető, hogy az ajánlást kiegészítették az alábbi okmánybiztonsági védelem lehetőségével:

- nyomtatott, hamisítványellenes minta beépítése az útlevel oldalába;
- az útlevel sorozatszámának perforálása az összes oldalon és a hátsó fedőlapon keresztül;
- nemcsak a sorozatszám, hanem egy nyilvántartási szám is rávezethető az útlevelre;
- az oldalakba vízjel is beépíthető;
- rétegelhető a hagyományos azonosító oldal és más oldal is.

Az 1981-es ajánlást még három alkalommal módosították. Az 1986-os (*Resolution* 1986) és az 1995-ös (*Resolution* 1995) pontosítás alapvetően csak szín-, illetve szövegmódosításokat tartalmazott. Okmánybiztonsági szempontból meghatározó jelentőségűnek tekinthető a 2000-ben (*Resolution* 2000) megjelent módosítás, amely minimum biztonsági követelményeket állapított meg az egységes okmányokra vonatkozóan.

Az egységes útlevelek kiállítása a tagállamok állampolgárai részére jelentős eltéréseket mutatott a gyakorlatban. Azt egyetlen tagállam sem vitatta, hogy szükség van az okmányok hamisítás elleni védelmére, de az anyagi források több esetben gátat szabtak/szabnak a kor technológiai fejlettségével összhangban lévő és az okmányhamisítók hamisítási képességeinek „ellenálló” útlevelek elkészítésének.

Az egységes okmányok kötelező kiállítása

Az Amerikai Egyesült Államokat 2001. szeptember 11-én ért terrortámadások megváltoztatták és átértelmezésre kényszerítették a fejlett országokban a „biztonság” fogalmát. A terrortámadások okainak elemzése során ismételen rávilágítottak arra a tényre, hogy a forgalomban lévő utazásra jogosító okmányokat relatíve könnyű hamisítani, majd a hamisított okmányokkal könnyen be lehet utazni az Amerikai Egyesült Államokba. A biztonság

szempontjából másik jelentős megállapításként szerepelt, hogy az alkalmazott vízumadatbázisok korszerűtlenek, nem felelnek meg a terrorizmus és a szervezett bűnözés elleni harc feltételeinek.

Mindezek hatására az Amerikai Egyesült Államokban törvényileg szabályozták, hogy 2004 júliusától csak azon országok állampolgárai utazhatnak be vízummentesen, amelyek bevezetik az elektronikus adattárolású és biometrikus adatokat is tartalmazó útlevelet. Az *USA Vízummentességi Program*²⁵ (US Visa Waiver Programme) keretében meghozott szigorító intézkedések során minden mást háttérbe szorítva egyértelműen a nemzetbiztonsági érdekek kerültek előtérbe.

A vízummentességi program megszorításai alól az EU tagállamai sem voltak kivételek, így a megadott határidőre szükségessé vált az új útlevelek kifejlesztése és bevezetése. A tagállamok korábbi okmánykiállítási gyakorlatától eltérően konkrét, egységes és határozott fellépésre volt szükség.

Magyarország 2008. november 17-ével került be a vízummentességi programba, amely nem jelentett teljes utazási szabadságot, mivel az utazni szándékozókra kötelező volt egy elektronikus utazásengedélyezési rendszernek a használata, ahol továbbra is fennállt az elutasítás lehetősége. Ebből adódóan az utazás engedélyezése továbbra is az amerikai hatóságokon múlt, még akkor is, ha a beutazáshoz nincs szükség vízumra. Ahhoz, hogy a magyar állampolgárok részesei lehessenek a vízummentes utazásnak az Amerikai Egyesült Államokba,²⁶ egy komplex belbiztonsági együttműködési mechanizmust kellett kialakítani az amerikai féllel (STAUBER 2009).

A személyazonosság megállapítása érdekében a biometrikus adatoknak az úti okmányokban történő rögzítésére még nem létezett nemzetközi szabályozás. Nemzetközi szinten a biometrikus adatok alapján történő személyazonosítás általános standardjainak a megállapítását a Nemzetközi Polgári Repülési Szervezet²⁷ (ICAO) végezte. Az ICAO alapító okmánya (ICAO, 1944) alapján, nem rendelkezik felhatalmazással arra, hogy kötelező érvényű előírásokat határozzon meg tagállamai számára. Ennek ellenére már több mint 50 éve vállal vezető szerepet az úti okmányok egységes elvek alapján történő megjelenésének és megszemélyesítésének megállapításában

²⁵ 2004-ben bevezetett vízummentességi program egyik célja az volt, hogy megakadályozzák a hamis személyazonosságot használó vagy gyanús emberek beutazását. A személyazonosság megállapításához az ujjnyomatot használták.

²⁶ Fontos megjegyezni, hogy a magyar állam az amerikai állampolgárok vízumkötelezettségét a rendszerváltás után feloldotta, amely lépés akkor nem talált viszonzásra.

²⁷ ICAO – International Civil Aviation Organization.

és alkalmazandó, legjobb gyakorlatként történő ajánlásában (ICAO 2007). Mivel szinte minden ICAO-részes állam elfogadja az ajánlásokat, ezért a nem részes tagállamokat is arra ösztönzi, hogy kövessék azok megvalósítását, amelynek következtében szinte kizárólagos a befolyása ezen a területen.

Az ICAO kiemelt figyelmet fordított/fordít az okmányok egyszerű és gyors ellenőrzésének végrehajtása érdekében lehetséges eljárások vizsgálatára, mivel az eltérő adattartalommal rendelkező és az adattári ellenőrzésekhez manuálisan rögzítendő adatok jelentős időráfordítást követelnek az ellenőrzést végző személytől, továbbá nagyfokú hibázási arányt eredményezhetnek. Ennek az ellenőrzési problémának a megszüntetésére kezdte az ICAO az úti okmányok kitöltési szabályainak egységesítését, amelynek eredményeként kialakította a gépi olvasási zónát²⁸ (MRZ) az úti okmányok adathordozó oldalán, és meghatározta a kötelező felépítésének szabályrendszerét is (ICAO 2006b). Ezt az eljárásrendet kialakította a vízumoknál és a tartózkodási engedélyeknél is.

Nem szabad megfeledkezni azonban arról sem, hogy 1982-ben az ICAO javaslatára egészítette ki az Európai Tanács az 1981-ben hozott állásfoglalását az egységes úti okmány biztonsági-védelmi lehetőségeivel kapcsolatban.

Az Amerikai Egyesült Államok által az úti okmányokban rögzítendő biometrikus adatok alkalmazásának „kényszere” összhangban van a hágai programban – és annak végrehajtására elfogadott *Cselekvési Tervben* – rögzített, a biometrikus adatok úti okmányokban történő alkalmazásával (legkésőbb 2006-tól).

Az ICAO ajánlására 2003-ban megállapították a gépi azonosításra alkalmas okmányok új standardjait, és meghatározták a biometrikus azonosítás módszereit (ICAO 2006a). A biometrikus azonosítók közül *elsődleges* azonosítóként az arcot jelölték meg. Ennek ellenőrzésére a kapcsolat nélküli (kontaktmentes) csipen tárolt nagyfelbontású, digitalizált kép alapján van lehetőség. *Másodlagos* azonosítónak az ujjnyomat alapján történő azonosításra tettek javaslatot, amelyet szintén az elektronikus csipen tárolnak. A biometrikus azonosítás *harmadik* lehetőségeként említést tettek még az írisz alapján történő azonosításra is. Az említett biometrikus azonosítókat minden esetben az elektronikus csipen tárolják, amelynek következtében egységes központi adatbázist nem alakítanak ki. Az ICAO szerint ezzel biztosítható, hogy valamennyi országban megtörténhessen az azonosítás, és az államok közötti azonosítási átjárhatóság is megvalósulhasson.

²⁸ MRZ – Machine Readable Zone.

Biometrikus adatok megjelenése az útlevélben és az úti okmányokban

A Tanács 2004. december 13-án kelt 2252/2004/EK rendeletében szabályozta először részletesen a tagállamok által kiállított útlevelek és úti okmányok biztonsági jellemzőire, illetve a biometrikus adatokra vonatkozó előírásokat.

A rendelet megalkotását hármias cél vezérelte:

- az útlevelek biztonságosabbá tétele a harmonizált biztonsági jellemzőkre vonatkozó standardok kötelező érvényű meghatározása révén;
- megbízható, közvetlen kapcsolat biztosítása az útlevél és annak tulajdonosa között a biometrikus azonosítók bevezetése révén;
- annak megvalósítása, hogy az uniós állampolgárok megfeleljenek az Amerikai Egyesült Államok vízummentességi programjában meghatározott követelményeknek.

A rendelet elsődleges biometrikus azonosítóként határozta meg az arcképet, másodlagos azonosítóként pedig az ujjnyomatot. Mind a két elem alkalmazása eltérő időponttól kötelező. Az ujjnyomat kötelező alkalmazását heves, eltérő tartalmú „javaslatháború” előzte meg a Bizottság, az Európai Parlament és a Bel- és Igazságügyi Tanács részéről.

„A Tanács végül a Bel- és Igazságügyi Tanács 2004. október 25–26-i ülésén kiadott tervezete alapján fogadta el 2004. december 13-án a 2252/2004/EK rendeletet, amelyben nem vette figyelembe a Parlament javaslatait és módosításra vonatkozó kéréseit. A rendeletet a biometrikus azonosítók alkalmazásának »alaprendeleteként« tarthatjuk számon a közösségi jogban. Preambulumában deklarált célja, hogy a biometrikus azonosítók révén »az okmány és annak valódi birtokosa között megbízható kapcsolat jöjjön létre«, vagyis kiküszöbölje az okmányok csalárd felhasználását. Adatvédelmi indokkal rögzíti, hogy valamenyny tagállamnak egyetlen szervet kell kijelölnie az útlevelek és más úti okmányok előállítására, utal továbbá arra, hogy az útlevelekkel és úti okmányokkal összefüggésben felmerülő adatkezelésre a 95/46/EK [93] irányelv szabályait kell alkalmazni. Az arányosság követelményének való megfelelés érdekében a rendelet leszögezi, hogy a benne foglalt rendelkezések által alkalmazott jogkorlátozások nem lépik át a schengeni

megállapodás végrehajtásához szükséges mértéket.” [2252/2004/EK rendelet, (9)–(10) bekezdések].

A Tanács 2252/2004/EK rendelete a megbízható személyazonosítás és a megfelelő okmányvédelmi eljárások szempontjából két területre osztható fel. Egyrészt részletesen meghatározza az útlevelek és úti okmányok minimum biztonsági követelményeit. Teszi ezt úgy, hogy egyes esetekben választási lehetőséget biztosít a tagállamok számára, hogy a „felkínált” eljárások közül melyiket részesítik előnyben, illetve melyik biztonsági elemet alkalmazzák. A biztonsági elemek egységes, minimum – a 21. század technológiai fejlettségének megfelelő – meghatározása jelentős lépésnek tekinthető az 1974-től szorgalmazott egységes okmány kiállításában.

A másik terület, amit kötelezővé tesz a rendelet, nem más, mint a biometrikus adatok alkalmazása. Ezen a területen már nincs választási lehetősége a tagállamoknak, mivel a rendelet kihirdetését megelőzően az ujjnyomattal kapcsolatban lezajlott szakmai vitákat követően taxatívén meghatározták elsődleges azonosítóként az arckép, másodlagos biometrikus adatként az ujjnyomat²⁹ alkalmazását.

Jogosan merülhet fel az a kérdés, hogy miért van szükség a minimum biztonsági követelmények meghatározására, ha az okmányban rögzítik a biometrikus azonosítókat, amelyeknek megfelelően védettnek kell lenniük a hamisítás ellen, és biztosítják az okmány tulajdonosának és az okmány kiállítójának azonosságát. A válasz viszonylag egyszerű, mégis összetett; ugyanis a minimum biztonsági elemek célja – azon kívül, hogy egységes megjelenést, formátumot adnak az okmánynak – az, hogy biztosítsák az okmányhamisítás elleni védelmet. A minimum biztonsági követelmények az alábbi okmányelemekre terjednek ki:

- az okmány alapanyagára;
- a személyazonosító adatokat tartalmazó oldalra;
- az alkalmazott nyomtatástechnikára;
- a másolás elleni védelemre;
- a kiállítási technikára.

29

A bal és a jobb mutatóujj sima lenyomata. Abban az esetben, ha az ujjnyomatok minősége nem megfelelő, és/vagy a mutatóujj sérült, a középsőujj, a gyűrűsujj vagy a hüvelykujj megfelelő minőségű sima lenyomatát kell rögzíteni.

Az okmány minden egyes alkotóelemére kiterjedő biztonsági követelményeket állapítottak meg. A kérdésre a választ egyrésztől az adja meg, hogy a rendelet előírásai a tagállamok állampolgárai részére kiállított, tizenkét hónavnál hosszabb érvényességi idejű útlevélek és úti okmányok esetében alkalmazandó kötelezően. Másrésztől azok a személyek, akik az okmányok tulajdonosai/használói válnak, a schengeni külső határok átlépése során egy kedvezményezettebb ellenőrzés alá esnek, így okmányaik ellenőrzését gyors és egyszerű módszerekkel kell végrehajtani. Ehhez az ellenőrzési metodikához szükséges az, hogy az okmányok biztonsági elemeinek eredetisége akár technikai eszközök alkalmazása nélkül is megállapítható legyen. A biometrikus adatok alkalmazása tehát nem helyettesíti, hanem kiegészíti az okmányelemek hagyományos vizsgálatán alapuló ellenőrzését. Abban az esetben, ha az okmány eredetiségével vagy az ellenőrzés alá vont személy személyazonosságával kapcsolatban gyanúk merül fel, akkor a biometrikus adatok ellenőrzése helyben biztosít lehetőséget annak igazolására vagy kizárására.

A kötelező kiállítási határidőkkel kapcsolatban fontos megemlíteni, hogy nem a rendelet kihirdetésétől, hanem a rendelet felhatalmazása alapján megállapítandó műszaki előírások meghatározásának időpontjától számítva kellett legkésőbb 18 hónappal az arckép tekintetében és 36 hónap elteltével pedig az ujjnyomat tekintetében alkalmazni az előírásokat.

Az arckép szerepeltetésére vonatkozó műszaki előírások megállapítását a Bizottság 2005. február 28-i (2005/II/28 európai bizottsági határozat), míg a levett ujjnyomatok tárolására és védelmére vonatkozó műszaki előírások megállapítását a 2006. június 28-i határozatában (2006/VI/28 európai bizottsági határozat) fogadta el. Ebből következően az arckép integrálását legkésőbb 2006. augusztus 28-ig, míg az ujjnyomat rögzítését 2009. június 28-ig kellett a tagállamoknak teljesíteniük.

A gyakorlatban ez azt jelenti, hogy 2006. augusztus 28-tól a rendelet hatálya alá tartozó okmányokat³⁰ a minimum biztonsági követelményeknek megfelelő formátumban és az arcképet integrálva kell kiállítani.

A rendelet hatálybalépését követően a műszaki előírások magállapítása során egyre több gyakorlati kivitelezéssel kapcsolatos nehézség adódott, főleg az ujjnyomat rögzítésével kapcsolatosan. A rendelet elfogadásakor nem álltak rendelkezésre olyan gyakorlati tapasztalatok, amelyek megfelelő

³⁰ Fontos kiemelni, hogy nem vonatkozik a személyazonosító igazolványokra.

szakmai háttérrel biztosítottak volna ahhoz, hogy a Bizottság valóban felelősségteljes döntést tudjon hozni.

Joggal feltételezhető az, hogy nem voltak alaptalanok az Európai Parlamentben és a Tanácsban felvetett szakmai érvelések. Nem álltak rendelkezésre információk arról sem, hogy az elektronikus adattárolót (csipet) hogyan és az okmányon belül hol lehet rögzíteni, mivel ezzel még korábban nem próbálkoztak (alapvetően kártyaformátumú okmányokkal kísérleteztek), csak feltételezték, hogy a technológia fejlettségi szintje biztosítja a gyakorlati kivitelezést.

Másik jelentős hiányossága volt a rendeletnek, hogy nem tett kivételt az ujjnyomatadási kötelezettség alól. Nem vette figyelembe, hogy az életkori sajátosságokból adódóan vannak olyan korcsoportok, akikről nem lehet értékelhető ujjnyomatot venni, illetve vannak olyan személyek, akik a foglalkozásuk miatt (ujjaik folyamatos súrlódásnak, kopásnak vannak kitéve (például fizikai munkások, autófényező, kőműves stb.) nem képesek azonosításra alkalmas ujjnyomatot adni.

A harmadik szempont, amivel nem számoltak 2004-ben az, hogy miként történjen azon okmányok esetén a biometrikus elemek rögzítése, amelyekkel többen is utazhatnak, például a szülő útlevelében szerepel a gyerek/gyerekek adata/adatai.

A felvetett hiányosságok megszüntetésére az Európai Parlament és a Tanács 2009. május 28-án kiadta a *444/2009/EK rendeletet* (444/2009/EK parlamenti és tanácsi rendelet), amely kiterjed arra, hogy:

- az okmányokat egyedi okmányként kell kiállítani, egy személy egy okmány;
- a 12. életévüket be nem töltött gyerekek mentesülnek az ujjnyomatadási kötelezettség alól: „azok a tagállamok, amelyeknek 2009. június 26. előtt elfogadott nemzeti joga 12 évnél alacsonyabb korhatárt állapít meg, egy átmeneti időszakban, azaz 2009. június 26-át követő négy évig alkalmazhatják ezt a korhatárt. A korhatár azonban még az átmeneti időszakban sem lehet 6 évnél alacsonyabb” (444/2009/EK parlamenti és tanácsi rendelet);
- azok a személyek, akiknél az ujjnyomatvétele fizikailag lehetetlen, mentesülnek a kötelezettség alól;
- azokat a személyeket, akiknél átmenetileg nem lehetséges az ujjnyomatvétele, maximum egy évig érvényes ideiglenes útlevéllel kell ellátni.

A módosítás lehetőséget biztosít bizonyos objektív tényezők esetén arra, hogy nem kötelező ujjnyomatvétele. Ezzel együtt megállapítható, hogy a Tanács még mindig nem érezte a helyzet súlyát, és igyekezett a legegyszerűbb módon meghatározni álláspontját. Az eljárással kapcsolatos ellenérveket az Európai Adatvédelmi Biztos fogalmazta meg legjobban, amikor azt mondta, hogy még mindig elégtelennek tartja a mentességeket, mivel azok nem képesek kezelni a biometrikus rendszerek belső hiányosságaiból eredő valamennyi lehetséges és releváns helyzetet, konkrétan a gyermekekkel és az idős személyekkel kapcsolatos kérdéseket (2008/C 200/01 EU biztosi vélemény). „Az »egy személy – egy útlevél« elvét csak a vonatkozó korhatárnál idősebb gyerekekre szabad alkalmazni.” (2008/C 200/01 EU biztosi vélemény)

Figyelemmel kell lenni arra a tényre is, hogy az „egy személy – egy okmány” rendelkezésének bevezetésével mindenkinek külön-külön útlevelemmel kell rendelkeznie. A biometrikus adatok alkalmazásával lehetőség nyílik az okmány tulajdonosa és az okmány közötti közvetlen kapcsolat megállapítására, kivéve a gyerekkereskedelem miatt leginkább érintett személyeket, nevezetesen a 6 év alatti gyerekeket. Ezen gyerekek adatai esetenként a szüleik útlevelében szerepeltek, és velük együtt utazhattak. Az elv bevezetése nem biztosítja a gyerekkereskedelem visszaszorítását, mivel nem jelent megoldást arra az esetre, ha egy családi útlevélbe nem az arra jogosult hatóság jegyezte be a gyereket, „elrabolták” a szüleitől és megkísérelték átlépni vele az államhatárt. Amennyiben az ujjnyomatadási kötelezettség alsó korhatárát be nem töltő személyek is önálló útlevelemmel rendelkeznek, akkor még nagyobb veszélynek vannak kitéve a gyerekkereskedelem „áldozatai”, mivel biometrikus személyazonosítás végrehajtására nincs lehetőség, illetve az igazoltatás és a határfogalom-ellenőrzés során nem, vagy csak nagyon nehezen bizonyítható a gyerek, valamint a felnőtt kísérő közötti (szülő-gyerek) kapcsolat.

Álláspontom szerint ezen logikai okfejtés következtében sokkal nagyobb biztonságot jelent a gyerekkereskedelem megelőzése és visszaszorítása terén, ha az „egy személy – egy okmány” elve csak az ujjnyomatadási kötelezettség alsó korhatárától válik kötelező érvényűvé. Az ujjnyomatadási kötelezettség alsó korhatáráig a szülők útlevelébe bejegyzett gyerekek lényegesen kisebb mértékben vannak kitéve annak, hogy a gyerekkereskedelem áldozataivá váljanak. Megfontolandó, hogy a gyerekek védelme érdekében a jövőben egy más okmánykiállítási eljárást alakítsanak ki az arra jogosult hatóságok.

A tagállamoknak olyan okmánykiállítási eljárást kellene egységesen alkalmazniuk, amelynek során – a biometrikus adat rögzítésére,

a meghatározott alsó korhatárt be nem töltött gyerekek esetén – csak a szülő okmányában lehessen rögzíteni a gyerek/gyerekek adatait, és az utazás elsődlegesen csak a szülővel történhessen. Amennyiben nem a szülővel együtt utazik a gyerek, akkor szintén biometrikus adatok alapján legyen igazolható a kapcsolat a szülő és a gyerek felügyeletét ellátó személy között, valamint megállapítható, hogy a szülő engedélyével történik az utazás. Ennek a kapcsolatnak a megállapítására külön adatbázis is szolgálhat, ahol meghatározott eljárásrend alapján összekapcsolják, és az utazás időtartamára tárolják a szülő, valamint a kísérő biometrikus azonosítóját, például az ujjnyomatát. Ennek a kapcsolatnak a megállapíthatóságát az ellenőrző hatóságok számára biztosítani kell.

A szabad mozgás uniós jogával rendelkező személyek szisztematikus ellenőrzésének bevezetésére vonatkozóan, az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2017/458 *rendelete* módosította a Schengeni határellenőrzési kódex vonatkozó részeit, majd 2017. április 7-től „szerepet kapott” a személyazonosítás megállapításában a tagállamok által kiállított, biometrikus adatokat tartalmazó útlevél is.

„A szabad mozgás uniós jogával rendelkező személyeket be- és kiutazáskor az alábbi ellenőrzéseknek kell alávetni:

a) a személy személyazonosságának és állampolgárságának, valamint a határátlépésre jogosító úti okmány eredetiségének és érvényességének ellenőrzése, többek között a releváns adatbázisok és azon belül is mindenekelőtt az alábbiak lekérdezésével:

- a SIS;
- az Interpol ellopott és elvesztett úti okmányokat (SLTD) tartalmazó adatbázisa;
- az ellopott, jogellenesen használt, elvesztett vagy érvénytelenített úti okmányokkal kapcsolatos információkat tartalmazó nemzeti adatbázisok.

A 2252/2004/EK tanácsi rendelet 1. cikkének (2) bekezdésében említettek szerinti tárolóelemet tartalmazó útlevelek és úti okmányok esetében ellenőrizni kell a csipen tárolt adatok valódiságát.

b) többek között a SIS és más releváns uniós adatbázisok lekérdezésével annak ellenőrzése, hogy a szabad mozgás uniós jogával rendelkező személy nem minősül-e valamely tagállam közrendjét, belső biztonságát, nemzetközi kapcsolatait, vagy az adott tagállamban a közegészséget

veszélyeztető személynek. Ez nem érinti a nemzeti és az Interpol-adatbázisok lekérdezésére vonatkozó előírásokat.

Az úti okmány eredetiségét vagy birtokosának személyazonosságát illetően felmerült kétség esetén ellenőrizni kell a 2252/2004/EK rendelettel összhangban kibocsátott útlevelekben és úti okmányokban található biometrikus azonosítók legalább egyikét. Amennyiben lehetséges, ezt az ellenőrzést az említett rendelet hatályán kívül eső úti okmányok esetében is el kell végezni.” (2017/458 európai parlamenti és tanácsi rendelet 1. cikk)

Ez a szabályozás mérőföldkőnek tekinthető a tagállamok által, a 2252/2004/EK rendelet előírásai szerint kiállított úti okmányok biometrikus adatainak személyazonosításban betöltött, biztonságnövelő hatásának érvényesülési lehetőségében. Ezt megelőzően nem létezett olyan szabályozás, amely előírta volna az adatok ellenőrzés során történő felhasználását. Az elsődleges biometrikus adatok, 2006. augusztus 29-től történő kötelező alkalmazása és az ellenőrzés bevezetése (2017. április 7.) között több mint tíz év telt el. A tíz év alatt a lehetőség adott volt a biometrikus adatok ellenőrzésére, de a gyakorlati alkalmazása nem valósult meg egységesen, így a biztonságnövelő hatásuk is csak közvetetten érvényesülhetett. A biztonságnövelő hatást a kor technikai és technológiai fejlettségének következtében alkalmazható biztonsági elemek, továbbá okmányvédelmi eljárások adják.

Biometrikus adatok megjelenése az egységes, schengeni típusú vízumoknál

A biometrikus adatoknak a rendészeti célú személyazonosításban betöltött térhódítása következtében szükséges említést tenni a vízumkötelezettség alá eső harmadik országbeli állampolgárokra vonatkozóan megjelenő biometrikus személyazonosítási kötelezettség bevezetéséhez vezető útról és az alkalmazandó ellenőrzési technológiáról. A biometrikus adatokat tartalmazó okmányok megjelenése és a vízumkötelezett állampolgárok biometrikus adatainak rögzítése, majd ellenőrzése 2010-re ér össze a gyakorlatban, és „fedi le” a schengeni övezet területén tartózkodó, illetve az oda beutazni szándékozó személyek jelentős részét, akik esetében a személyazonosítást biometrikus adatok alapján is el kell végezni.

Az egységes formátumú és tartalmú, valamint a hamisítás elleni egységes biztonsági elemekkel védett vízum igénye az Európai Uniót létrehozó maastrichti szerződés (NOVAK 2018) aláírásával a megvalósulás útjára lépett. A szerződés 100. cikke előírta, hogy az EU Tanácsának 1996. január 1-jéig el kell fogadnia a vízumok egységes formátumára vonatkozó intézkedéseket, mivel az egységes formátumú vízumok bevezetése fontos lépés a vízumpolitika harmonizációja felé, amely hozzájárul a belső piac megteremtéséhez és a határellenőrzéstől mentes belső határok által összekötött közös térség kialakulásához. Ettől a kötelezettségtől és céltól vezérelve az EU Tanácsa 1995. május 29-én elfogadta a *vízumok egységes formátumának meghatározásáról szóló 1863/95/EK rendeletét* (1683/95/EK tanácsi rendelet). A rendelet meghatározta a vízumok egységes formai megjelenését és tartalmát, valamint azt, hogy országonként egyetlen szervezetet lehet kijelölni a vízumok gyártására, amely gyártás során kötelezően alkalmazni kell a hamisítás elleni védelmet nyújtó okmánybiztonsági elemeket.

A rendelet megalkotása az első lépés volt a tagállamok által korábban kiadott különböző biztonsági elemekkel rendelkező és eltérő tartalommal megszemélyesített vízumok felváltására. Ez az egységesítés az ellenőrzést végző hatóságok munkáját is nagymértékben könnyítette, illetve tovább erősítette a szerződő felek egységének megteremtését.

Az 1863/95/EK rendeletet 2002-ben módosították (334/2002/EK tanácsi rendelet) először, amely módosítás a vízumok hamisítás elleni védelmét szolgálta. Ahhoz, hogy egy ország vagy közösség területére valaki beutazzon, illetve ott tartózkodjon, alapesetben útlevélre, és ha két- vagy többoldalú szerződések nem teszik lehetővé a vízummentes beutazást, akkor vízumra van szükség.

Az EU az útlevelekre vonatkozóan elkezdte, és – amint már bemutattam – 2004-ben már el is fogadta azok biometrikus adatokkal történő ellátására vonatkozó rendeletét. Megállapítható tehát, hogy az útlevelekkel párhuzamosan a vízumok „életében” is elkezdődött a megvalósíthatósági vizsgálat a biometrikus adatok tárolása a személyazonosítás során történő alkalmazása érdekében.

Egy gondolat erejéig visszatérve még a 2002-es módosításhoz, annak lényeges eleme volt a további műszaki előírások meghatározása a hamisítás elleni védelem érdekében. Megállapításom szerint viszont biztonsági szempontból a leglényegesebb módosításnak az tekinthető, hogy a vízumon integrált arcképet kellett rögzíteni, amellyel szemben követelmény volt a hamisítás elleni védelem is. Ez volt az első lépés ahhoz, hogy az okmány

tulajdonosa megbízhatóan kapcsolhatóvá váljon az okmányához, és megakadályozza annak jogosulatlan felhasználását. Szinte elképzelhetetlen és felfoghatatlan az, hogy hét évig az egységes vízum nem tartalmazta a tulajdonosa fényképét/arcképét akkor, amikor a vízum tulajdonosának állampolgársága szerinti útlevelének okmányhamisítás elleni védelmére semmilyen „ráhatással” nem volt az EU. Megállapítható, hogy az arckép integrálása a vízumra jelentős lépésnek bizonyult az okmány védelme terén.

Az Európai Tanács a 2002. június 21–22-e közötti sevillai ülésén elsődleges prioritásként fontolóra vette a vízumadatok közös azonosítási rendszerének létrehozását, valamint a 2002. június 13-án a Tanács által elfogadott iránymutatások alapján történő mielőbbi bevezetését szorgalmazta. Ennek hatására 2004-ben elfogadta a VIS létrehozásáról szóló határozatát (2004/512/EK tanácsi határozat). A VIS a vízumadatok tagállamok közötti cseréjét szolgálja, és lehetővé teszi a nemzeti hatóságok számára a vízumadatok bevitelét, illetve az ellenőrző hatóságok számára az adatok elektronikus úton történő megtekintését.

A VIS jelentősége az ellenőrzés oldaláról abban határozható meg, hogy lehetőség nyílik valamennyi tagállam számára, hogy a többi tagállam által kiállított vízumok kiadásakor felvételezett és rögzített adatokat – természetesen megfelelő jogosultságok biztosításával – megtekintse, továbbá az adatok valódiságát ellenőrizze. A vízumkiállító hatóságoknak viszont abban nyújt segítséget a VIS, hogy lehetőségük van a vízumkérelmet benyújtó személlyel kapcsolatban előzménykutatást is végrehajtani, amelynek eredményeként kiszűrhetők a vízumokkal való visszaélések. Megakadályozható az is, hogy vízumkötelezett állampolgárok huzamosan tartózkodjanak a schengeni térség területén.

Egy példa a gyakorlati megközelítés oldaláról. A korábbi „gyakorlat” szerint, valaki kérelmezett egy többszöri beutazásra és rövid idejű tartózkodásra jogosító vízumot Spanyolország ankarai nagykövetségén, amellyel a vízum érvényességi ideje alatt, akár hat hónapon belül kilencven napig is tartózkodhatott a schengeni térségben (nem csak Spanyolországban). A vízum érvényességi idejének első napján beutazott a schengeni térségbe, és egyhuzamban kilencven napig ott tartózkodott, majd elhagyta a térséget. Ezt követően hazájában kérelmezett egy új útlevelet, amellyel bement például Magyarország ankarai nagykövetségére, és vízumkérelmet adott be. Ha a vízumkiadás feltételei fennálltak, akkor a vízumot kiadták számára, mivel az útlevelelől nem lehetett megállapítani, hogy korábban mikor utazott be a schengeni térségbe, illetve a magyar nagykövetségen

sem volt információ arra vonatkozóan, hogy korábban mikor és milyen vízummal rendelkezett.

A 2004-ben elfogadott VIS-határozat még nem tartalmazta azt, hogy a vízumkérelmezőktől biometrikus adatot kell rögzíteni. Az erre vonatkozó rendelkezést a 2008-ban elfogadott rendelet (767/2008/EK parlamenti és tanácsi rendelet) tartalmazza. A VIS-rendelet 9. cikke a beviteli adatok között határozza meg a kérelmező arcképét (fényképét) és „ujjlenyomatát” (ujjnyomatás). A vízumkérelmek feldolgozásáról és a kiadott vízumok módosításáról szóló kézikönyv [C(2011) 5501 európai bizottsági határozat] rendelkezése szerint a kérelmezőtől biometrikus azonosítóként digitális fényképet és digitálisan rögzített, lapos ujjnyomatot kell felvenni mind a tíz ujjáról. Mentessülnek az ujjnyomataadási kötelezettség alól a 12. életévük betöltése előtti napig a gyerekek, illetve azok a személyek, akikről ujjnyomattvétele fizikailag nem lehetséges. Amennyiben nem mind a tíz ujjról lehet ujjnyomatot venni, úgy a lehetséges ujjakról kell ujjnyomatot rögzíteni. Amennyiben viszont egyetlen ujjról sem lehet ujjnyomatot venni, akkor a következő vízumkérelemnél úgy kell tekinteni a személyt, hogy első alkalommal vízumkérelmet benyújtó személynek minősül, és tízujjas ujjnyomatot kell tőle rögzíteni.

A VIS-rendelet kötelezettségeket állapít meg mind a külső határátkelőhelyeken történő ellenőrzéskor, mind a tagállamok területén végzett ellenőrzés során. A VIS működésének megkezdését követő legfeljebb három évig a keresés kizárólag a vízümbélyeg sorszama alapján is elvégezhető, majd a három év letelte után a személyazonosítás az ujjnyomattvétele alapján is kötelezővé válik. Az útleveiben tárolt ujjnyomat alapján történő személyazonosítás nem kötelező végrehajtásával ellentétben a vízumok esetében taxatív meghatározták, hogy mikortól kell ujjnyomat alapján is elvégezni a személyazonosítást.

Az EU tagállamainak a VIS-rendelet elfogadásakor nyilvánvalóvá vált, hogy a VIS indulásának pillanatától a vízumkérelmezőktől ujjnyomatot kell venni és rögzíteni, illetve a vízümbirtokosokat a schengeni külső határon történő belépéskor, valamint a tagállamok területén végzett migrációs ellenőrzések során ujjnyomatuk alapján kell azonosítani, amely gyakorlati megvalósítására még három év felkészülést kaptak.

A VIS bevezetésére vonatkozóan a Bizottság úgy döntött, hogy az országokat régiókra osztja, és a vízumliberalizációs folyamatokkal összhangban régióként határozza meg a VIS bevezetésének sorrendjét és ütemezését. Az első három régió meghatározását a 2009-es bizottsági határozat

(2010/49/EK bizottsági határozat) tartalmazta. Első régióknak Algériát, Egyiptomot, Líbiát, Mauritániát, Marokkót és Tunéziát rögzíti. Második régióknak Izraelt, Jordániát, Libanont és Szíriát nevesíti. A harmadik régióba sorolja Afganisztánt, Bahreint, Iránt, Irakot, Kuvaitot, Ománt, Katart, Szaúd-Arábiát, az Egyesült Arab Emírségeket és Jement.

A határozat fontos rendelkezést tartalmaz a határátkelőhelyen benyújtott vízumkérelmekkel kapcsolatban, hiszen a schengeni külső határokon található határátkelőhelyek külön régióknak minősülnek, így az átkelőhelyeken nemcsak az ellenőrzésre, hanem a vízumkérelmezésnél az ujjnyomatok levételére is fel kellett készülni. Magyarországon a rendőrség nem vízumkiállító hatóság, de az átkelőhelyeken a vízumkérelmet ő veszi át, ezt továbbítja a Bevándorlási és Menekültügyi Hivatalhoz, amely dönt a vízum kiállításáról vagy elutasításáról. Amennyiben a vízumkiállítás mellett dönt, akkor a rendőrségnek kell végrehajtania a VIS-ben történő adatrögzítéseket, köztük az ujjnyomatok levételét is, amelyhez a megfelelő technikai és informatikai háttérrel biztosítani kell. A rendőrség már rendelkezik a vízumkiadáshoz szükséges feltételekkel, majd a feljogosított 25 határátkelőhely ujjnyomat-olvasó eszközöket is beszerzett.

A VIS első régióban történő indulásának 2011. október 11-i időpontját a Bizottság 2011. szeptember 21-i végrehajtási határozata (2011/636/EU bizottsági határozat) állapította meg. Ettől az időponttól kell számolni a három évet, amikortól már az ujjnyomat alapján is végre kell hajtani a vízumkiadás személyazonosítását. Ez a dátum 2014. október 11. volt.

A gyakorlatban ez azt jelenti, hogy a schengeni külső határon belépésre jelentkező, vízumkötelezett harmadik ország állampolgárát minden esetben, ujjnyomat alapján is ellenőrzés alá kell vonni.

„A tagállamok külső határain és területén belüli ellenőrzésekhez az illetékes hatóságok abból a kizárólagos célból, hogy ellenőrizzék a vízumkiadó személyazonosságát és/vagy a vízum eredetiségét, és/vagy a tagállamok területére történő beutazásra vonatkozó, a Schengeni határ-ellenőrzési kódex 5. cikke szerinti feltételek teljesülését, a külső határátkelőhelyeken a Schengeni határ-ellenőrzési kódex szerint ellenőrzést végző illetékes hatóságok, a (2) és (3) bekezdésre is figyelemmel, a vízumkiadó száma alapján a vízumkiadó ujjnyomatának ellenőrzésével együtt történő kereséshez férnek hozzá.

(2) A VIS működésének megkezdését követően legfeljebb három évig a keresés kizárólag a vízumbélyeg száma alapján is elvégezhető. A működés megkezdésétől számított egy év elteltével a hároméves időszak a légi határok esetében a 49. cikk (3) bekezdésében említett eljárással összhangban csökkenthető.

(3) Olyan vízumbirtokosok esetében, akiknek az ujjlenyomata nem használható fel, a keresést csak a vízumbélyeg száma alapján végzik el.” (767/2008/EK parlamenti és tanácsi rendelet 18. cikk)

A Schengeni határellenőrzési kódex az alábbiak szerint rendelkezik a vízum-kötelezett harmadik országbeli személyek ellenőrzéséről:

„...b) amennyiben a harmadik országbeli állampolgár a 6. cikk (1) bekezdésének b) pontjában említett vízummal rendelkezik, a beutazáskor végzett alapos ellenőrzések magukban foglalják a vízumbirtokos személyazonosságának és a vízum eredetiségének a vízuminformációs rendszer (VIS) adatainak – a 767/2008/EK rendelet 18. cikkének megfelelő – lekérdezésével történő vizsgálatát is;

c) eltérően, a VIS adatai valamennyi esetben a vízumbélyeg számának megadásával, illetve szűrőpróbaszerűen a vízumbélyeg számával és az ujjlenyomatok ellenőrzésével együtt is lekérdezhetők, amennyiben:

- i. a forgalom olyan intenzív, hogy a határátkelőhelyen a várakozási idő túlzott mértékűvé válik;
- ii. már minden személyzeti, eszközbeli és szervezési erőforrást kimerítettek; és
- iii. értékelés támasztja alá, hogy nem áll fenn a belbiztonsággal és az illegális bevándorlással kapcsolatos kockázat.

Minden olyan esetben azonban, amikor a vízumbirtokos személyazonosságával és/vagy a vízum eredetiségével kapcsolatban bármilyen kétely merül fel, az adatokat következetesen a vízumbélyeg számával és az ujjlenyomatok ellenőrzésével együtt kell lekérdezni a vízuminformációs rendszerből.

Ez az eltérés csak az érintett határátkelőhelyen alkalmazható mindaddig, ameddig az i., ii. és iii. alpontban írt feltételek fennállnak.” [2016/399 EU parlamenti és tanácsi rendelet 8. cikk (3)]

A harmadik országbeli állampolgárok határforgalom-ellenőrzésének sorrendjét és tartalmát – részletesen – a *Határforgalom-ellenőrzési Szabályzat*

határozza meg, amely a vízumkötelezett állampolgárokra vonatkozóan előírja, hogy a belépéskor végzett alapos ellenőrzés magában foglalja:

„...az adatbeviteli mezők pontos kitöltésével, a bevitt adatok helyeségének ellenőrzésével a személy, a jármű és az úti okmány és egyéb beutazásra jogosító okmány esetén (tartózkodási engedély, kishatárforalmi engedély, vízum) annak száma, továbbá ujjnyomatvételre kötelezett vízumirtokos esetén az érintett személy ujjnyomata határrendészeti nyilvántartásokban történő ellenőrzése...” [24/2015. (X. 15.) ORFK utasítás, 70. pont]

E vízumkötelezett utas kategória kilépéskor végzett alapos ellenőrzésénél, az ujjnyomatalapú ellenőrzést csak személyazonossággal kapcsolatosan felmerült gyanúok esetén kell végrehajtani. A vonatkozó szabályzók elemzése alapján azt a következtetést lehet levonni, hogy a vízumkötelezett – harmadik országbeli – állampolgárok a schengeni térség biztonsága szempontjából a legveszélyeztetettebb utas kategóriát jelentik. Ennek megfelelően a beléptetési ellenőrzésük kiemelt eleme a megbízható személyazonosításuk végrehajtása, amely nem nélkülözheti a rendelkezésre álló biometrikus adatokat sem. Az ujjnyomatvétel alapján történő, objektív alapokon nyugvó személyazonosítás alól, csak a felsorolt, kivételes esetekben lehet eltérni, és csak az adott körülmény időtartamára. Véleményem szerint a helyes értelmezés miatt ki kell térni arra, hogy mit jelent a forgalom intenzitása és a várakozási idő jelentős növekedése. A várakozási idő növekedése okozati összefüggésben lehet a forgalom intenzitásával. Egy határátkelőhelyen kialakuló, hosszabb idejű várakozást alapvetően az határoz meg, hogy milyen az adott átkelőhely aktuális és maximális átteresztőképessége. A példa kedvéért, ha egy tíz belépő személyforgalmi sávval rendelkező határátkelőhelyen jelentős várakozás alakul ki úgy, hogy csak öt forgalmi sáv üzemel, az nem ad felhatalmazást az ujjnyomat ellenőrzés mellőzésére. Ebben az esetben a várakozási idő csökkenthető vagy teljesen megszüntethető, ha valamennyi forgalmi sávot megnyitják. Amennyiben a várakozási idő – valamennyi forgalmi sáv üzemeltetése mellett – a sávokon az ellenőrzés két útlevélezelő közötti megosztásával sem csökkenthető, akkor ez a körülmény alapot szolgáltat a kockázatelemzésre épülő, ujjnyomat alapján végrehajtott személyazonosítás megállapítására, de csak a jelentős várakozási idő fennállásáig.

A biometrikus adat alapján történő személyazonosítás, ebben az esetben is a biztonság garanciája.

Az EU a tagállamok állampolgárainak biztonságát egyrészt azzal igyekszik biztosítani, hogy olyan útlevelekkel látja el őket, amelyekkel megteremtik a tulajdonos közvetlen kapcsolatát a biometrikus adatok révén, így biztosítható a közösséghez való tartozásuk ténye. Másrészt viszont az EU *Biztonsági Stratégiája* és a *Belső Biztonsági Stratégiája* is biztonsági kockázatként értékeli az illegális migrációt, amelynek egyik kiszűrési lehetősége a vízumkötelezett országok állampolgárainak kétséget kizáró személyazonosítása, amely a VIS révén garantálható, hiszen a biometrikus adatok felvételezése során a vízum tulajdonosa és a vízum között is létrejön a közvetlen kapcsolat.

IV. fejezet

Személyazonosítás a rendészeti munkában

A személyazonosítással és a személyleírással kapcsolatos szakirodalom kutatása, valamint feldolgozása során azt állapítottam meg, hogy a kriminalisztikai azonosítás elmélete, továbbá a személyazonosítás kriminalisztikai vonatkozásának témakörében gazdag hazai, illetve nemzetközi szakirodalom áll rendelkezésre neves szaktekintélyektől, mint például Kertész Imre vagy Katona Géza. Ebben a tekintetben egyik legrégebbinek tekinthető Sebe Bálint (Kővár Vidéki csendbiztos) 1869-es műve a *Személyleírásról* (SEBE 1869).

A kriminalisztikai megközelítésű személyazonosítás vonatkozásában, a hazai szakirodalom talán első jelentősebb, rendszerező műve a *Személyazonosítás* (BM, 1949) címet viselő, 1949-ben kiadott nyomozástani tankönyv, amely a személyazonosítás céljának, a személyek kilétének megállapítását nevesítette. Ez a megfogalmazás mind a kriminalisztikai, mind a rendészeti megközelítést magában hordozza.

„A kriminalisztikának mindig fontos feladatai közé tartozott az ismeretlen egyének kilétének megállapítása, mert a bűncselekmények elkövetői mindig igyekeztek palástolni személyazonosságukat.

A megváltozott eszközökkel dolgozó bűnözők elleni harcban igen jelentős szerepe van a személyazonosításnak.” (BM, 1949, 5.)

„A kriminalisztika az a bűnügyi tudomány, amely a bűncselekmény tárgyi és személyi nyomai keletkezésének, valamint a tárgyi és személyi nyomokból meríthető bizonyítékok büntető jogalkalmazásban történő megismerésének a törvényszerűségeit kutatja.” (FINSZTER s. a., 7.)

Általánosságban elmondható, hogy köznapi értelemben a kriminalisztika a büntető jogalkalmazás taktikai és technikai kérdéseinek megválaszolására hivatott tudományágként szolgál, annak ellenére, hogy más területeken is hatékony segítség, követendő eljárás lehet a bizonyítékok feltárásában, valamint összevetésében.

Egyetértek Bócz és Lakatos (2008) azon megállapításával, amely szerint a kriminalisztika egy olyan hatékonyságról szól, ahol az adott feladatot specializáltan, a rendelkezésre álló erővel és eszközökkel, a gyakorlati tapasztalatok és ötletek révén, a legkisebb kockázattal, továbbá gyorsan kell megoldani.

A széles körű alkalmazási területekből adódóan a legfontosabb krimináltechnikai ágazatok közé tartozik a személyleírás és a személyazonosítás. A gyakorlati alkalmazás céljára kidolgozott kriminalisztikai módszerek egyike a kriminalisztikai azonosítás, amely arra hivatott, hogy az elváltozások vizsgálatához tudományos elméleti alapokat és alkalmazható gyakorlati módszereket nyújtson.

A személyleírás alapján történő személyazonosítás nehézségét az adja, hogy egy-egy személyleírás több személyre is ráillik.

„A helyes személyleírás felhasználása, a nyomozás során kétirányú: felhasználjuk személyazonosításra, ha egy előttünk álló élő vagy holt személy személyazonosságát állapítjuk meg és felhasználjuk az ismert vagy ismeretlen tettes felismerésénél és elfogásánál.” (BM 1949, 64.)

Több esetben kérdésként merül fel, hogy például az igazoltatás alá vont személynél, aki előttünk áll és a személyazonosító okmányát átadta ellenőrzésre – függetlenül attól, hogy az okmányban személyleírás vagy fénykép/ arckép van – személyazonosítást végzünk, vagy felismerést hajtunk végre. Az előző idézetből is azt a következtetést vonhatjuk le, hogy az előttünk álló személynél a személyazonosságát állapítjuk meg, vagyis személyazonosítást végzünk. Álláspontom szerint a *felismerés azt jelenti*, hogy a rendelkezésemre álló személyleírás vagy fénykép alapján képes vagyok arra, hogy megállapítsam az azonosságot, mind a tömegben – 1:N-es kiválasztás –, mind az előttem álló – 1:1-es azonosítás – személy vonatkozásában. Ezt a megközelítést támasztja alá a felismerésre bemutatás fogalmának meghatározása is.

„Olyan bizonyítási eljárás, amely személyeknek vagy tárgyaknak a terhelt, illetve a tanú által való kiválasztására és/vagy azonosítására irányul. Előzőleg a felismerő személyt vallomásában részletesen ki kell hallgatni azzal kapcsolatosan, hogy a felismerendő személyt mivel tudja beazonosítani.” (MRTT 2008, 151.)

A teljességre törekvés érdekében, a személyazonosítás és a személyleírás *Rendészettudományi szöveget* szerinti meghatározásnak is helyet kell kapnia.

„Személyleírás: Valaki külsejének, testi jellegzetességeinek, leginkább külső ismertetőjegyeinek, de főleg arca sajátosságainak részletes, pontos, hatósági jellegű körülhatárolása az illető felismerhetősége, személyazonosságának gyors megállapíthatósága érdekében.” (MRTT 2008, 354.)

A személyleírás alkalmazása alapvetően kriminalisztikai célzatúnak tekinthető, amit az 1971-ben kiadott *Személyleírás* című könyv is alátámaszt. A személyleírás a bűncselekmények felderítése tekintetében az egyik legrégebbi eszköznek számított, amely még az írásbeliség elterjedését is megelőzte. Az emberek külső jellegzetességeinek megfigyelése, leírása már a nyomozás kezdeti szakaszában is kiinduló támpontot jelentett az elkövető felderítésében (DETRŐI–LÁZÁR–PUSKÁS 1971). A személyleírás kriminalisztikai jelentőségének ismételt, „megfelelő helyen” történő kezelésének/megítélésének elősegítése érdekében, 16 év után megjelent *A személyleírás* című könyv, amely megfogalmazza, hogy a személyleírás, amely a személyazonosítás uralkodó módszerének számított egykor, napjainkra a kriminalisztika mostohagyermekévé vált (ANTI 2017).

Ezen kortörténeti dokumentumok rövid összehasonlítása alapján egyértelműen megállapítható, hogy a kriminalisztikai személyazonosítás régmúltra tekint vissza. A személyazonosító eljárások fejlődése magával hozta azt az igényt is, hogy minél gyorsabb legyen az azonosság megállapítása. Felgyorsult a társadalmunk mindennapi élete és a népességnövekedés következtében is képesnek kell lennie az arra jogosult hatóságoknak a megbízható személyazonosítás végrehajtására.

A kriminalisztikai személyazonosítással ellentétben a rendészeti célú személyazonosításnak alig van tudományos megközelítésű szakirodalma.

A két típusú személyazonosításnak azonos a célja, de a lényeges különbség a végrehajtásra rendelkezésre álló időben, a végrehajtás helyében és módszerében van.

A rendészeti célú személyazonosításnak az ellenőrzés helyszínén, az ellenőrzés folyamatába építetten, azonnali választ kell adni az azonosságra vagy eltérésre.

Ezen hármas követelményrendszernek megfelelően a gyakorlati végrehajtás során jelentős nehézségeket okoz az azonosítást végző személynek például az ázsiai vagy az afrikai országok állampolgárainak a kétséget kizáró személyazonosítása. Az áttörést a biometrikus elemek megjelenése jelentheti. A biometriáról mint azonosítási eljárásról számos forrás fellelhető, viszont annak ellenőrzési oldaláról szinte egyetlen rendszerező anyag sem jelent még meg, ami jelentősen megnehezítette a kutatásomat.

Magyar állampolgár esetén személyazonosító okmányként elfogadható a személyazonosító igazolvány, útlevél és a kártyaformátumú vezetői engedély (a továbbiakban a három okmány: személyazonosító okmány). Nem magyar állampolgár esetén csak olyan okmány fogadható el személyazonosság igazolására, amelyből a tartózkodás jogszerűsége is hitelt érdemlően megállapítható.

Amennyiben az igazoltatott személy személyazonosítása más módon nem biztosítható, akkor a személyazonosság megállapításának lehetséges alternatívája a biometrikus adatok alapján történő személyazonosítás.

A határforgalom-ellenőrzés során a rendőrség a határátlépésnek az EU kötelező jogi aktusaiban és jogszabályokban meghatározott feltételeit ellenőrzi, ennek során jogosult az államhatár átlépésére jelentkező személyek személyazonosságát megállapítani, úti okmányát ellenőrizni, a személy tárgyait, valamint járművét átvizsgálni (1994. évi XXXIV. törvény).

A felnőtt korú személyek részére kiállított személyazonosításra alkalmas okmányok döntő többsége tíz évig érvényes. Magyarországon 1991 előtt és még utána is állítottak ki olyan személyazonosító igazolványokat (függetlenül az életkortól), amelyeknek nincs érvényességi ideje, vagyis a tulajdonosának haláláig igazolja a személyazonosságot. A jelenlegi szabályozás szerint a 70. életévét betöltött, igényjogosult személy részére határidő nélküli érvényességgel állítják ki a személyazonosító igazolványt.

Az útlevelek vonatkozásában több ország tíz évnél hosszabb érvényességgel adja ki azokat, illetve lehetősége van az okmány tulajdonosának arra, hogy annak érvényességi idejének lejártá után ne új okmányt kérelmezzen, hanem hatósági bejegyzéssel (általában nedvesbélyegző-lenyomattal és aláírással) hosszabbítsák meg az érvényességet akár további tíz évvel (például Fehéroroszország által kiállított magánútlevelek esetében). A schengeni külső határok átlépésére viszont csak olyan úti okmány fogadható el, amelyet az átlépés időpontja előtt maximum tíz évvel megelőzően állítottak ki. Ez a szabályozás jelentős mértékben hozzájárul ahhoz, hogy

az anatómiai jegyek alapján, az ellenőrzést végző személy által végrehajtott személyazonosítás negatív szubjektív hatásait csökkentse.

A rendészeti célú személyazonosításnál csak abban az esetben lehet kijelenteni azt, hogy az ellenőrzés alá vont személy azonos azzal a személlyel, akinek a személyazonosító okmányt kiállították, ha az ellenőrzés alá vont személy valamennyi tulajdonsága azonos a személyazonosító okmányban rögzített fényképen/arc képen látható személy valamennyi tulajdonságával. Ennek fordítva is igaznak kell lennie, tehát a személyazonosító okmányban rögzített fényképen/arc képen látható személy valamennyi tulajdonsága azonos az ellenőrzés alá vont személy valamennyi tulajdonságával.

A rendészeti célú személyazonosításnál is érvényesülnie kell a kriminalisztikából ismert azonosság törvényszerűségeinek, az egyediség, a különbözőség és a relatív azonosság elvének. A törvényszerűségek kimondják azt, hogy minden tárgy önmagával azonos, minden tárgy különbözik minden más tárgytól, továbbá az azonosság adott időszakban és csak egyes sajátosságok vonatkozásában áll fenn (Bócz 2004), amely abból következik, hogy minden személy csak önmagával lehet azonos.³¹

Rendészeti célú személyazonosítás meghatározása

A személyazonosítás az állami igazgatás valamennyi területén fontos feladat, de jelenleg a rendészeti célú személyazonosítás elméletére és gyakorlati végrehajtására kívánok hangsúlyt fektetni. Ebből a megközelítésből a személyazonosítás különböző megfogalmazásaival találkozhatunk, amelyek közül kettőt emelek ki oly módon, hogy közel egy évtizedes különbséggel íródott szakmai fogalmakat veszek alapul.

„A személyazonosítás, a személyadatok pontosságának, hitelességeinek és valóságának, az arckép-fénykép azonosságának megállapítását szolgáló sokoldalú módszerek, eljárások, intézkedések alkalmazása.” (BM 2001, 135.)

³¹ Friedrich Wilhelm Joseph Schelling (1775–1854), német filozófus, a klasszikus német idealizmus képviselője) híressé vált mondásában is ezt fogalmazza meg, csak nem személyesítve, hanem általánosságban, amikor azt mondja: „Minden, ami létezik, önmagában egy.” Idézi FÖLDESI 2017.

„Személyazonosítás az arckép-fénykép azonosságának, avagy eltérőségének, a személyi adatok hitelességének és valóságának megállapítását szolgáló sokoldalú módszerek, eljárások tudatos alkalmazása.” (MRTT 2008, 351.)

A két fogalom vizsgálatából megállapítható, hogy azonos tartalmúak, tehát lényegi változás nem következett be az idő múlásával, továbbá az okmányok tartalmi és biztonsági elemeinek fejlődésének következtében sem.

A szakirodalom kutatása során nem talákoztam olyan fogalommeghatározással, amely kimondotta a rendészeti célú személyazonosításra vonatkozna, és ezt jelentős hiányként értékelem. Álláspontom szerint a rendészeti célú személyazonosítás tartalmi elemeinek tükröznie kell a kor technikai és technológiai fejlettségének megfelelő ellenőrzési technológiát, figyelemmel kell lennie a rendészeti célú személyazonosítással szemben támasztott követelményekre – ellenőrzés helyszínén, az ellenőrzés folyamatába építetten, azonnali választ kell adni az azonosságra vagy eltérésre –, és markánsan el kell határolódnia a kriminalisztikai személyazonosítástól. E megközelítésből adódóan a rendészeti célú személyazonosítás fogalmát az alábbiak szerint definiálom:

az ellenőrzés alá vont személy és az általa személyazonosításra átadott okmány közötti közvetlen kapcsolat megállapítása az arckép/fénykép, a személyes adatok és a rögzített biometrikus azonosító által az ellenőrzés helyszínén, az ellenőrzés folyamatába építetten és azonnali válaszadással az azonosságra vagy eltérésre.

A személyazonosítás célja annak megállapítása, hogy a személyazonosító okmányt felmutató személy azonos-e azzal, aki részére az okmányt kiállították.

„A személyazonosítás folyamatában meghatározó szerepe van a látási érzékelésnek, amely az azonosító személyről és az okmányban lévő fényképről a legtöbb információt szolgáltatja. A vizuális érzékelés során tárul fel az utas arcformája, annak szimmetriája vagy aszimmetriája, az arcelemek helyzete, fontos tulajdonságai stb.” (HÖRPK 1999, 44.)

Az útlevelkezelőnek 1999-ben mindösszesen ennyi információ állt rendelkezésre a szabályzatban ahhoz, hogy végrehajtsa a személyazonosítást.

A határőrségnél mindössze három évvel korábban történt meg a sorállomány kivonása a határforgalom-ellenőrzésből, amely feladatot ekkor alapvetően az „utcáról” felvett, útlevélkezelői képzettséggel nem rendelkező hivatások végezték. Azt, hogy mit és hogyan vizsgáljanak a személyazonosítás során, nem tartalmazta a szabályzat.

A korábbi sorállománynak viszont olyan kézikönyv állt a rendelkezésére, amely részletesen szabályozta a személyazonosításhoz szükséges ismereteket, valamint a végrehajtandó feladatokat is. A személyazonosítás célja természetesen annak megállapítása volt, hogy a határátlépésre jelentkező személy azonos-e az útlevél eredeti tulajdonosával, amelyet az útlevélben – beleértve a mellékleteket is, mivel abban az időben még jellemző volt az egy okmányba bejegyzett több családtag, főleg a gyerekek – található fénykép és személyleírás – a körözésben meghatározott információkra is figyelemmel – alapján kellett végrehajtani. A személyazonosításnak nem az volt a deklarált feladata, hogy a jogszerű határátlépéshez az utazás feltételeit biztosítsa, hanem az, hogy megakadályozza azt, hogy az okmány tulajdonosától eltérő, más személy az ország államhatárát átlépje. A sorozott állományú, útlevélkezelői feladatot ellátó állománynak, a személyazonosítás végrehajtása érdekében, meghatározott ismeretanyagot és eljárásokat kellett végrehajtania (BM 1982).

A jelenleg hatályos *Határforgalom-ellenőrzési Szabályzat* [24/2015. (X. 15.) ORFK utasítás] nyolc alkalommal használja a személyazonosítás kifejezést, de minden esetben csak mint végrehajtandó feladatot. A hogyan és a mikéntet nem határozza meg. *Ennek a hiányosságnak a bizonyos mértékű korrigálására – alapul véve a kézikönyv tartalmi elemeit – az alábbiak szerint javaslom a személyazonosítás végrehajtására történő felkészülést és annak végrehajtását.*

A személyazonosítás érdekében, az azonosítást végrehajtó személynek ismernie kell:

- személyazonosításra alkalmaz okmány – útlevél, személyazonosító igazolvány, vezetői engedély – ellenőrzésének sorrendjét, határforgalom-ellenőrzés keretében az úti okmány kezelésének rendjét, amennyiben szükséges a határátlépés helyének és idejének igazolására szolgáló határátléptető bélyegzőlenyomat elhelyezése;
- a személyazonosítás helyét és feladatát az ellenőrzés rendjében, sorrendjében;

- a személyazonosításra alkalmas okmány azon elemeit/biztonsági elemeit, amelyeket a személyazonosítás eredményes végrehajtása érdekében ellenőrizni kell;
- a személyazonosítás gyakorlati végrehajtásának különböző módjait, így különösen: a személy és fénykép/arckép; a fénykép/arckép és fénykép/arckép; a személy és személyleírás összehasonlítás módszereit; a személy és több okmány általi fénykép/arckép alapján történő feladat végrehajtásának sorrendjét;
- a személyazonosító okmányban található személyi adatoknak a személyazonosítás eredményes végrehajtása érdekében történő alkalmazásának lehetőségeit, módszerét,
- az aláírások összehasonlításának módszerét.

A személyazonosítás eredményes végrehajtása érdekében az alábbi feladatokat kell végrehajtani:

- az eljárás, igazoltatás, határforgalom-ellenőrzés alá vont személy arcának részletes megfigyelése, a személyre jellemző és meghatározó vonások/arcvonások megállapítása, kiemelése és megjegyzése, gondolati rögzítése;
- a személyazonosító okmányban – esetenként mellékleteiben – található fénykép/arckép megfigyelése, jellemző és meghatározó vonások/arcvonások megállapítása, kiemelése és megjegyzése, gondolati rögzítése, majd az eljárás, igazoltatás, határforgalom-ellenőrzés alá vont személy főbb vonásaival/arcvonásaival történő összevetése – ha indokolt többszöri összevetése, akár a sorrend megfordításával is;
- a személyazonosító okmányba bejegyzett személyes adatok vizsgálata és az eljárás, igazoltatás, határforgalom-ellenőrzés alá vont személyről megállapítottakkal történő összevetése;
- a személyazonosító okmányban és mellékleteiben, vagy más személyi okmányban lévő aláírások összehasonlítása.

„A személyazonosítás végrehajtása során a határátlépésre jelentkező személy arcának főbb jellegzetességeit, lehetőleg az útlevelemben lévő megfelelő beállítottságú helyzetben kell jól megfigyelni. A megfigyelést főként az arc formájának, a haj, homlok, szem, orr, száj, áll és a fül főbb jellegzetességeinek megállapítására kell összpontosítani. Ezzel a részletességgel kell megfigyelni az útlevelemben lévő fényképet is és a két

megfigyelést gondolati úton össze kell hasonlítani. Eltérések esetén figyelembe kell venni az útlevel kiállítása (fényképkészítés) óta eltelt időt, az azóta bekövetkezett természetes változásokat (hajviselet, hajszín bajusz, szakáll), valamint a fénykép minőségét és a kicsinyítés arányát.” (BM 1982, 157.)

Ez, a személyazonosítás végrehajtásának folyamatára vonatkozó leírás ma is alkalmazható és képességnövelő hatást eredményezhet az ellenőrzést végző személyek felkészítésében.

A hagyományos, anatómiai jegyek alapján történő személyazonosítás a lényeges külső jegyek vizsgálatán alapszik. Az egyes karakterisztikus és relatív megváltoztathatatlan jegyek a nagyságuk, helyzetük, formájuk, hajlatuk leírása alapján egy egységes, állandó terminológiát eredményeznek. A személyazonosítás feladata a személyazonosító okmányt átadó személy kilétének pontos megállapítása a személyazonosító okmány adatai és a felmutatója közötti azonosság vagy eltérés vizsgálatával. Az ellenőrzést végzőnek (*sok más ismeret mellett*) személyazonosítási képességgel is rendelkeznie kell. Előfordul, hogy két ember a megszólalásig hasonlít egymásra, alkatuk, karakterük majdnem azonos. Ez nevezhető hasonlóságnak. A határforgalom-ellenőrzés során a tiltott határátlépést elkövető személyek, akik más útlevelével kísérik meg a jogellenes határátlépést, ma is többek között a hasonlóságra építenek. Ez, a hagyományos elvek alapján, az anatómiai jegyek összehasonlításán alapuló személyazonosítás nevezhető tudás- (információ-) alapú azonosításnak.

A személyazonosítás módszere

A személyazonosítási módszerek közül több olyan eljárást is lehet említeni, amelyek az azonosság megállapítását szolgálják. A biometrikus adatok alkalmazásán alapuló személyazonosítás azt feltételezi, hogy az ellenőrzés során a mintát valós személytől veszik – a személy jelen van –, ezért a személyazonosítás módszerei közül most csak a fénykép/arckép alapján történő azonosítást értékelem. A fénykép/arckép alapján történő személyazonosítás során a vizsgálat tárgya a személyazonosító okmányban rögzített fénykép/arckép és az okmányt felmutató személy.

Az okmányokban egyedi esetektől eltekintve „szembenézeti”³² – esetenként háromnegyed profil beállítású – fényképet helyeznek el, optimális képrögzítési feltételek mellett (megvilágítás, távolság, élesség). A személyazonosítást nehezíti, hogy sokszor nem ilyen „nézetben” lehet az azonosítást a gyakorlatban végrehajtani, mivel az esetek döntő többségében nem optimálisak a fényviszonyok – ebből adódóan – a kontrasztok, illetve a határforgalom-ellenőrzés során az utasforgalom nagysága is zavaró körülményként hathat. Ezek a tényezők azonban nem lehetnek negatív hatással a személyazonosítást végző gondolati tevékenységének logikai folyamatára.

A személyazonosítást végző személy a személyazonosítás során a folyamat elnevezésével ellentétesen az azonosság vizsgálatát a különbözőség keresésén keresztül valósítja meg. A személyazonosító okmány átvételét követően a személyazonosítást végző személy az okmányt átadó személyre tekintve gondolatban olyan helyzetbe fordítja őt, amilyen helyzetben róla az okmányban rögzített fénykép/arckép készülhetett, majd egy vagy két egyedi vagy sajátos jegyet keres és rögzít a tudatában. Ezt követően az okmányban rögzített fényképre/arc képre tekintve a tudatában rögzített jegyeket rávetíti a fényképre/arc képre, s azt vizsgálja, hogy megtalálhatók-e egyáltalán ezek a jegyek, s ha igen, mennyire térnek el egymástól? Az emberek többségének arcvonásai – külön-külön vizsgálva azokat – megegyeznek, szinte mindenkire „ráillenek”. Ezért lehetőleg két jegy és azok egymáshoz viszonyított helyzetének gondolati rögzítése és átvetítése, s annak során az eltérés, a különbözőség keresése a helyes gyakorlati eljárás.

Ha a „kétjegyes” vizsgálat kevésnek bizonyul a döntéshez, célszerű egy harmadik sajátosnak tűnő jeggyel megismételni az eljárást. Az úgynevezett különös ismertetőjegy önmagában nem lehet elegendő az azonosság ki mondásához. Ilyen esetben is ragaszkodni kell a más jeggyel való viszony megállapításához és a folyamat végigvezetéséhez.

Az okmány visszaadásakor, tehát egy azonos döntést követően, ismételt személyazonosítást kell végrehajtani, a folyamatot fordított sorrendben meg kell ismételni. Az okmányba rögzített fényképről/arc képről kell a sajátosnak tűnő jellegzetességeket gondolatilag rögzíteni. Ha a folyamat ismételt végigvezetése során sem állapítható meg olyan különbözőség, amely kétségesessé teszi az azonosságot, a személyazonosítás befejezettnek tekinthető.

³² Szemből nézeti.

A személyazonosítás javasolt gyakorlati sorrendje:

- a személy megfigyelése anatómiai jegyek alapján;
- a személyazonosító okmányban lévő fénykép/arckép tanulmányozása;
- a kettő összehasonlítása;
- a személy megfigyelése életkori jegyek alapján;
- a személyazonosító okmányban található személyi adatok tanulmányozása;
- a kettő összehasonlítása;
- a személy megfigyelése szeméyleírás szemszögéből;
- a személyazonosító okmányban található szeméyleírás tanulmányozása;³³
- a kettő összehasonlítása;
- a személyazonosító okmányban található aláírás tanulmányozása;
- a mellékleteken lévő aláírás tanulmányozása;
- a kettő összehasonlítása.

A megfigyelés, tanulmányozás során összevethető:

- A személyazonosító okmányba bejegyzett adatok és felmutatója közötti azonosság, illetve különbözőség.
- A születési év a személy látszólagos korával.
A születési év ismeretében könnyen meghatározható a személy valós kora, ezt kell az ellenőrzést végzőnek összevetnie a személy látszólagos korával. Ez utóbbi már csak jelentős tapasztalat birtokában állapítható meg kis eltéréssel.
- Születési hely és állampolgárság összevetése a személy által beszélt nyelvvél.
Napjainkban a jogellenesen utazni és tartózkodni szándékozó külföldiek egyik kedvelt módszere olyan útlevél felhasználása, amely sok országba vízummentes beutazást tesz lehetővé. Így előszere-ttel alkalmazzák a magyar útleveleket is. Ahhoz, hogy felfedhető legyen egy olyan személycsere,³⁴ ahol a felhasznált okmány egy magyar magánútlevél, nem kell mást tenni, mint kommunikálni a személlyel, azaz beszéltetni kell.

³³ A személyazonosító okmányoknál egyre kevesebb esetben találhatók ilyen adatok.

³⁴ Személycsere: az elkövető a más névre kiállított valódi személyazonosító okmányt változtatás nélkül használja fel, amellyel közokirat-hamisítást követ el.

Több esetben a nyelvismeret hiánya leplezi le az útlevelet jogellenesen felhasználni szándékozó személyt. Természetesen ezen beszédalapú kommunikációhoz szükséges, hogy az ellenőrzést végző személy ismerje az adott nyelvet, ami több esetben is még megoldandó feladat.

- Az úti okmányba bejegyzett foglalkozása, illetve az úti okmány típusából következtethető foglalkozás összevetése az utas megjelenésével, ápoltságával.

A napjainkban kiállított úti okmányokban szinte nem is lehet megtalálni már a foglalkozást. Ez alól kivételek a diplomata vagy a vele egy tekintet alá eső szolgálati, speciális útlevelek, ahol a rang feltüntetésével is utalnak a foglalkozásra. E kategóriák esetén lényeges lehet a foglalkozás összevetése a személy megjelenésével, ápoltságával. Azért is van nagy jelentősége a mentesség alá eső személyeknél végrehajtott személyazonosításnak, mert sok esetben arra alapozva kívánnak az elkövetők az államhatáron hivatalos útlevéllal átjutni vagy egy igazoltatás következményei alól mentesülni, hogy azokat kevésbé „merik” a hatóság tagjai ellenőrizni, és még kétséges esetben is haboznak az intézkedés megindításán.

- A születésre, az okmány kiállítására és érvényességére vonatkozó dátumok összevetése.

Ezeknek a dátumoknak az ellenőrzését megkönnyítheti, hogy a gépi leolvasásra alkalmas személyazonosító okmányoknál nem elegendő csak az adathordozó oldal adatai mezőjében megváltoztatni a dátumot, hanem az MRZ-mezőben is változtatásokat kell végrehajtani.

A határforgalom-ellenőrzés és az igazoltatás során is el kell végezni a kétszeri személyazonosítást. Az ellenőrzés folyamatában ez a két részelem tökéletes összpontosítást és figyelemkoncentrációt igényel, amely feltételezi a fej anatómiai ismereteinek képességszintű gyakorlati alkalmazását. A személyazonosítási képesség tanulható, fejleszhető, és az azonosítási idő csökkenthető.

Személyazonosítás a határforgalom-ellenőrzés során

A rendszerváltás előtt a határforgalom-ellenőrzést a „totális” kontroll elve jellemezte. Abban az időszakban elsődleges szempont volt az ország biztonságának érvényesítése és érvényre juttatása. Ez magában foglalta a magyar állampolgárok külföldre utazásának szigorú vizsgálatát, s ezzel együtt az úti okmányok birtoklásának személyenkénti engedélyezését is. Az ország államhatárának átlépése során mindenkit, illetve mindent, mind a két irányban tételes ellenőrzésnek vezettek alá, a személyes adatokat rögzítették és tárolták, mindezt a biztonság garantálása érdekében (BALLA 2007a).

A totális határforgalom-ellenőrzés a II. világháború után kialakult két vilárendszer éles szembenállását tükrözte. A totális határforgalom-ellenőrzés gyakran használt kifejezés, de általánosan elfogadott definíciója nem ismert, tartalmát szinte mindenki egyként értette. Legjobban talán úgy lehetne jellemezni, hogy a határforgalom-ellenőrzésben azt a politikai és ideológiai álláspontot fejezte ki, ahol mindenkivel szemben a bizalmatlanság volt jellemző, amely magatartásforma ellenségként kezelte a polgári demokráciából érkező személyeket is (KISS 1992).

A határforgalom-ellenőrzés „fejldési” folyamatában meghatározó szerepe van a szelektív³⁵ (ellenőrzés alá vont személyek – kockázatelemzésen alapuló – elkülönítése például állampolgárság szerint) és differenciált³⁶ (ellenőrzés tartalmát, elemeit határozza meg) ellenőrzésnek. A biztonsági szinthez igazodó kockázati besorolás teszi azt lehetővé, hogy az utasokat csak a szükséges mértékig tartsa fel az ellenőrzés, a jószándékú emberek továbbutazása biztosított legyen, a jogsértő cselekményt elkövető személyeket pedig elfogják (BALLA 2017d).

Az Európai Unió és a schengeni térség biztonsága azon múlik, hogy a tömegellenőrzés folyamatában, a két fogalom tartalmi elemeinek egy-egy értelmezése, illetve az az alapján történő határforgalom-ellenőrzés végrehajtása hogyan tud a gyakorlatban is érvényesülni.

„Szelektív ellenőrzés: a határforgalom-ellenőrzés végrehajtásáért felelős szervezet azon tevékenysége, amikor az államhatáron átlépésre jelentkező személy és adott esetben a birtokában/felügyelete alatt lévő jármű, szállítmány ellenőrzését, kockázatelemzés alapján, a kockázati

³⁵ *Szelektivitás:* kiválasztást, kiválogatást jelent.

³⁶ *Differenciálás:* különbségtévést, megkülönböztetést jelent.

indikátorok és profilok meghatározásával, az utas- és járműkategóriák, továbbá általánosított ismérvek, információk, gyanúkok figyelembe vételével, a kockázati besoroláshoz igazodó – veszélyesség mértékének megfelelő – szétválasztással hajtja végre.

Differenciált ellenőrzés: a határforgalom-ellenőrzés végrehajtásáért felelős szervezet azon tevékenysége, amikor a szelektív ellenőrzés érvényesítése mellett, a kockázati besoroláshoz igazodó ellenőrzési módszer, eszköz és körülmény megválasztásával, eltérő tartalommal történik az ellenőrzés végrehajtása.” (BALLA 2017e, 375.)

Ezen elvárások érvényesítésével kell azt biztosítani, hogy az ellenőrzés csak a szükséges ideig tartsa fel a forgalmat, ne eredményezzen indokolatlan utasvárakoztatást, és ezzel együtt fedje fel a jogsértő cselekményt elkövető személyeket. A rendőrség határrendészeti szolgálati ágának abban van kiemelt feladata, hogy a hazai jogalkotáson és belső normákon túlmutatóan, az Európai Unió közvetlenül alkalmazandó jogi normái szerint is képes legyen a térség biztonságát garantálni. A szelektív és a differenciált ellenőrzési metodika alkalmazásával az elvárt szintű biztonság érvényesülését garantáló, legszükségesebb mértékű ellenőrzési elemeket kell alkalmazni. A biztonság fenntartásához igazított állampolgársági besorolás kockázati szintje határozza meg alapvetően az ellenőrzés tartalmi elemeinek számát, az ellenőrzés mértékét (ZSIGOVITS 2014).

Az ellenőrzést befolyásoló tényezők között említhetjük:

- milyen viszonylatban történik a határforgalom ellenőrzése (például harmadik országgal közös határszakaszon; vagy az Európai Unió tagságával rendelkező, de még nem teljes jogú schengeni tagsággal, de már a schengeni értékelésen átesett állammal közös határszakaszon);
- milyen az adott viszonylat/irány jogsértő cselekmények elkövetése/valós veszélye szerinti aktivitása (idetartozik a zöldhatáron jellemző tiltott határátlépést elkövető személyek, irreguláris migránsok száma is);
- a határátkelőhely adottsága/lehetősége (elhelyezkedése, úthálózati megközelíthetősége – csak egy vagy több irányból is –, áteresztőképessége, technikai felszereltsége, állomány felkészültsége és szolgálati fegyelme);

- az utasforgalom (összetételét tekintve: szabad mozgás uniós jogával rendelkező vagy a harmadik ország állampolgára; ez utóbbiak esetében: vízummentes vagy vízumkötelezett utas) nagysága;
- a határforgalom-ellenőrzésében részt vevő hatóságok közötti együttműködés tartalma, belső szabályzók összhangja, ellenőrzésre gyakorolt hatásuk;
- a határforgalom-ellenőrzésre vonatkozó szabályok, normák, bevezetett szigorító intézkedések ellenőrzésre gyakorolt hatása.

Az úti okmány többek között akkor jogosít fel az államhatár átlépésére, ha felmutatója azonos azzal, aki részére azt kiállították. Az útlevélkezelőnek tehát az azonosságot kell vizsgálnia, és döntést kell hoznia az azonosságról vagy az eltérésről, függetlenül az ellenőrzés tartalmától, nevezetesen, hogy szabad mozgás uniós jogával rendelkező személyt vagy harmadik ország állampolgárát kell ellenőrizni. Az ellenőrzés során végrehajtandó feladatok és azok sorrendje között az úti okmány alapján az utas állampolgárságának, vízummentességének, vízumkötelezettségének megállapítását követően a személyazonosítást kell elvégezni.

A személyazonosság ellenőrzésben betöltött szerepét és fontosságát mutatja az a tény is, hogy az ellenőrzés sorrendjében [24/2015. (X. 15.) ORFK utasítás 65. pont; 24/2015. (X. 15.) ORFK utasítás 70. pont] csak személyazonosítás után következik például az úti okmány eredetiségének, illetve érvényességének megállapítása, továbbá belépő irányban a beutazás feltételeinek ellenőrzése is.

Az ellenőrzési feladatok végrehajtását követően az úti okmány visszadása egy ismételt személyazonosítás mellett történhet. Abban az esetben, ha a személyazonosítások bármelyikénél – ellenőrzés kezdetén és befejezésénél – felmerül a gyanú, hogy az átlépésre jelentkező személy nem azonos azzal, aki részére az átadott okmányt kiállították, akkor elkülönített helyen végrehajtott ellenőrzés során kell a gyanúokat igazolni vagy kizárni. Ezen ellenőrzést már nem az ellenőrzési ponton, hanem az elkülönített helyen kell végrehajtani, amely az átkelőhely rendjében rögzített szolgálati helyiség.

Az elkülönített helyen végrehajtott ellenőrzés keretében van lehetőség az ismételt, több személy általi személyazonosításra, az utasnál található – ilyen esetben indokolt a ruházat és csomag átvizsgálása a személyazonosság megállapításához szükséges más okmány előtálalása érdekében – más okmány alapján történő személyazonosításra is.

Az ellenőrzési ponton végrehajtott személyazonosítás eredménytelenségénél természetesen azt kell alapul venni, hogy az útlevélkezelő ismeri az anatómiai jellemzőket, a személyazonosítás menetét, rendelkezik megfelelő szintű személyazonosító képességgel, csak valamely befolyásoló körülménytől nem tudta magát függetleníteni (például utas viselkedése, fénykép készítése óta eltelt idő stb.). Az útlevélkezelőnek a határátkelőhelyen minden technikai eszköz a rendelkezésére áll ahhoz, hogy az okmányok eredetiségét és érvényességét megállapítsa, illetve okmányolvasó eszköz segítségével tudja szinte valamennyi okmányt ellenőrizni az adattárakban.

Személyazonosítás a közúti és a közterületi ellenőrzés során

„A rendőr a feladata ellátása során igazoltathatja azt, akinek a személyazonosságát a közrend, a közbiztonság védelme érdekében, bűnmegelőzési vagy bűnüldözési célból, a tartózkodása jogszerűségének megállapítása céljából, közlekedésrendészeti ellenőrzés során, továbbá az igazoltatott vagy más természetes, illetve jogi személy és egyéb szervezet jogainak védelme érdekében kell megállapítani.” (1994. évi XXXIV. törvény 29. §)

Az igazoltatás – a határforgalom-ellenőrzéssel ellentétben – nem egy folyamatos tevékenység, hanem alapvetően akkor kerül rá sor, ha a rendőr jogszértlő cselekményt észlel, illetve kockázatelemzés alapján dönt az igazoltatás kezdeményezése mellett. Ezzel együtt rendelkeznie kell azon elméleti ismeretekkel és gyakorlati tapasztalatokkal, amelyek birtokában végre tudja hajtani a személyazonosítást, valamint a személyazonosság igazolására átadott okmány eredetiségének, illetve érvényességének ellenőrzését. Amennyiben nem magyar állampolgárt igazoltatnak, akkor személyazonosság igazolására csak olyan okmány fogadható el, amelyből megállapítható a jogszértlő tartózkodás is. Az igazoltatás menete szinte teljes mértékben azonos a határforgalom-ellenőrzés során alkalmazott ellenőrzés sorrendjével, tehát a személyazonosítást itt is kétszer kell végrehajtani, amelyhez hasonló ismeretekkel kell rendelkezni, mint az útlevélkezelőnek.

Az oktatói gyakorlati tapasztalataim alapján az a megállapításom, hogy esetenként hiányosságok vannak mind a személyazonosítás, mind

az okmányvizsgálat terén, alapvetően nem az állomány akaratával van a probléma, hanem azzal, hogy egyedül van az igazoltatás során a járőr-pár, és nem állnak rendelkezésükre olyan technikai eszközök, valamint adatbázisok, amelyek segítenék őket a döntéseik meghozatalában. Az esetek döntő többségében a személyazonosítás a megérzésen és a rutinon alapul, illetve az okmány eredetiségének, valamint érvényességének vizsgálata az okmány érvényességi idejének ellenőrzésében merül ki.

A terület fejlesztése érdekében fontosnak tartom megemlíteni a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Határőr Tanszékének és a Rendőrség Tudományos Tanácsának együttműködésében még 2006-ban folytatott közös tevékenységet, amely kidolgozó munkának egyik célkitűzése volt, hogy a helyszíni beavatkozó erők (járőrök) tevékenységének segítése a helyszínen, illetve annak körzetében tartózkodó személyek, járművek kilétének, jogos ott tartózkodásának gyors, továbbá biztonságos megállapítása céljából mobil okmányleolvasó készüléket alkalmazzanak (ZSIGOVITS–KOVÁCS 2006).

A projekt már 2006-ban olyan előremutató javaslatokat fogalmazott meg, amelyek már akkor is a gyakorlati tevékenység támogatásának hiányát jelezték. Olyan mobil okmány-, valamint ujjnyomatolvasó eszközök rendszerben történő alkalmazását javasolta, amely kiváltja azt, hogy a járőrök a közterületről a priorálást rádióon keresztül szóban folytassák, és adott esetben személyes, illetve minősített adatokat nyíltan továbbítsanak. A végrehajtott állomány mobil eszközökkel történő ellátása és online adatkapcsolattal biztosított azonnali adatbázis elérések rendelkezésre állása növelheti az ellenőrzés biztonságát, illetve a közterületen eltöltött járőrszolgálati órák arányát is.

A személyazonosítás végrehajtását befolyásoló tényezők

A személyazonosítás végrehajtását befolyásoló tényezőket többféleképpen is lehet csoportosítani. Egy olyan szelektálást alkalmazok, amely objektív és szubjektív negatív hatásokat vizsgál, függetlenül attól, hogy azok a személyazonosítást végző személy részéről, az ellenőrzés alá vont személy részéről, illetve az ellenőrzés helyéül szolgáló környezeti tényezők miatt gyakorolnak hatást az azonosításra. Az ellenőrzés folyamatában a negatív szubjektív hatások megszüntetésével van arra lehetőség, hogy a kor technikai és technológiai fejlődéséből adódó eljárások biztonság-növelő hatásként érvényesüljenek a személyazonosítás során.

2. táblázat

A személyazonosítás végrehajtását befolyásoló tényezők

Szubjektív tényezők	Objektív tényezők
<p><i>Az azonosítást végző személy egyéniségéből adódó tényezők:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – felkészültsége, tapasztalata; – személyazonosítási készsége; – érzelmi, akarat, hangulati tényezői; – szolgálatban eltöltött idő; – ellenőrzésre fordított idő. <p><i>Az azonosított személy egyéniségéből adódó tényezők:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – az utas viselkedése; – az útlevelező leköltése beszélgetés kezdeményezésével; – az arc letakarása napszemüveggel, sállal; – alvás színlelése utasként; – az utastársakkal történő intenzív társalgás. 	<p><i>Az azonosítást végző személy egyéniségéből adódó tényezők:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – szemének állapota; – a szolgálat ellátásának helye; – évszak, napszak, időjárás; – az ellenőrzésre fordítható idő mennyisége. <p><i>Az azonosított személy egyéniségéből adódó tényezők:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – életkori sajátosságok; – az utas betegségéből adódó sajátosságok. <p><i>Egyéb tényezők:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – az ellenőrzéshez szükséges fényerő; – az ellenőrzés helyének megvilágítása; – a fénykép minősége; – a fénykép készítése óta eltelt idő.

Forrás: a szerző saját szerkesztése

A csoportosítás alapján megállapítható, hogy az objektív tényezők többsége olyan, amelyek megfelelő anyagi erőforrások biztosításával optimalizálhatók, biztosíthatják a személyazonosítással szemben támasztott követelmények érvényesülését. Az igazoltatást végző rendőrnek mind közúton, mind közterületen lehetősége van megválasztani azokat a helyeket,³⁷ ahol minden feltétel adott ahhoz, hogy a személyazonosítás biztonságosan és eredményesen végrehajtható legyen. Az igazoltatás helyének a mindenoldalú biztosítás elvén alapuló megválasztásával a személyazonosítás végrehajtását negatívan befolyásoló objektív körülmények jelentős mértékben csökkenthetők.

37

Az előre tervezhető ellenőrzéseknél mindig meghatározó szempont az ellenőrzés biztonságos végrehajthatóságának vizsgálata, amely csak megfelelően megvilágított helyen történhet.

A határforgalom-ellenőrzés során azonban nincs lehetőség az ellenőrzési hely megválasztására, azok adottak. A határátkelőhelyen az átkelőhely rendjében foglaltak szerint kell az ellenőrzést végrehajtani, amely ellenőrzési technológiában az utasoknak önállóan kell határforgalom-ellenőrzésre jelentkezniük. Az ellenőrzéshez szükséges feltételeket jogszabály alapján az üzemeltetőnek kell folyamatosan biztosítani, többek között a határátkelőhely és ellenőrzési hely megvilágítását is [332/2007. (XII. 13.) Korm. rendelet]. Magyarország schengeni külső határain a közúti határátkelőhelyek a rendőrség üzemeltetésében vannak, ebből adódóan a jogszabályi kötelezettségek alapján teljesítendő határforgalom-ellenőrzési feladatoknak az ellenőrzés biztonságos végrehajtásához szükséges feltételeit is a rendőrség biztosítja. A gyakorlati tapasztalataim alapján kijelentem, hogy ezen feltételek biztosítása anyagi források hiányában nem maradéktalan, egyik sarkalatos probléma az ellenőrzési hely megvilágítása.

A szubjektív tényezők negatív befolyásoló hatásainak megszüntetése már személyfüggő. Mind a személyazonosítást végző, mind az azonosítandó személy részéről megfelelő hozzáállást, magatartást és aktív tevékenységet igényel. A személyazonosítás legkritikusabb pontja maga az ember. Az azonosítás eredményessége azon múlik, hogy a személyazonosítást végző hogyan tudja magát függetleníteni a negatív szubjektumoktól, illetve hogyan tudja az azonosítandó személyt együttműködésre „ösztönözni”.

A személyazonosítás egy olyan gondolati tevékenység, amelynek során döntést kell hozni arra vonatkozóan, hogy az okmányt ellenőrzésre átadó személy azonos-e a személlyel, aki részére az okmányt az arra jogosult hatóság kiállította. Az azonosítandó személy és az általa átadott okmány közötti kapcsolatot az ellenőrzést végzőnek kell megállapítani. Az okmány és tulajdonosa között nincs olyan közvetlen kapcsolat – kivéve a biometrikus adatokat tartalmazó okmányt, ha az adatok ellenőrzése is biztosított –, amelyet gyanúok esetén technikai eszközök segítségével ellenőrizni lehetne. Ebből adódóan a személyazonosítás nagyon sokszor az ellenőrző személy megérzésén alapul, amely nem minden esetben szavatolja a megfelelő döntést.

A bizonytalan személyes megérzésekből eredő rossz döntéseket hivatott megszüntetni a biometrikus adatok felhasználásán alapuló személyazonosítás. Mivel a biometrikus adatok alkalmazásának egyik célja az ellenőrzést végző személy egyéniségéből adódó szubjektív tényezők csökkentése, ezért csak ezen befolyásoló tényezők elemzését tartom most meghatározónak.

Felkészültség: mint minden gyakorlati tevékenységnek, így a személyazonosításnak is az elméleti felkészüléssel kell kezdődnie. Az elméleti

ismeretek hiányában nem lehet tudatos feladatellátást végrehajtani. Ismerni kell a személyazonosítás módszereit, a végrehajtás metodikáját, a sorrendiséget és természetesen a vizsgálandó területeket. Ezen ismeretek birtoklása már alapot ad a végrehajtás gyakorlására. Fontos szempont, hogy a gyakorlás alatt nem a végrehajtást kell elsősorban érteni, hanem a valós körülményekhez igazodó felkészülést, amely szervezett és önképzés formájában is megvalósulhat. Az elméleti ismeretek megléte és azok képességszintű alkalmazása biztosítja csak a személyazonosítás biztonságos, tudatos tevékenységén, és nem megérzésen alapuló eredményes végrehajtását.

Tapasztalat: mint személyazonosítást befolyásoló tényező jelentősége kettős. Egyfelől tagadhatatlan, hogy minél nagyobb valakinek a tapasztalata, annál biztosabban hoz döntéseket, mert a tudás magabiztosságot ad. Tapasztalat szükséges például ahhoz, hogy az ellenőrzést végző személy el tudja dönteni – mielőtt még a személyazonosító okmányt kinyitotta volna –, hogy az igazoltatás/határforgalom-ellenőrzés alá vont személy az okmánya alapján milyen állampolgársági kategóriába tartozik, az mennyire „veszélyeztetett” a jogsértő cselekmények elkövetése szempontjából. A tapasztalati tényező másik oldala viszont, hogy bizonyos rutin megszerzése után hajlamos elhinni az ember, hogy a rutin elég a sikeres munka elvégzéséhez, és bizonyos elemeket kihagy a tevékenységből, amelyeket úgy érez, hogy a gyakorlatban eltöltött évek pótolni tudnak. Könnyelműen bánik az elméleti ismeretek fontosságával, és ilyenkor következik be például a téves személyazonosítás.

Személyazonosítási készség: a készség az ember veleszületett tulajdonsága egy bizonyos tevékenységet tekintve. Azonban a készség a megfelelő munkával elméleti tudással és gyakorlati tapasztalattal fejleszthető. A személyazonosítási készség személyenként eltérő lehet, attól függően, hogy kinek milyen a megfigyelőképessége, a rövid távú memóriája és a gondolati, összehasonlítási készsége. A személyazonosításnál is van a jártasság, készség és a képesség szintje, amelyek közül az ellenőrzést végző személy esetében a képesség az elvárt szint. A személyazonosításra a döntés súlya is hatással van, ami adott esetben további bizonytalanságot eredményez. A cél az, hogy az elméleti tudás és a gyakorlati tapasztalat szerves egészet alkotva emelje ezen készséget.

Érzelmi, akarat, hangulati tényezők: jelentőségük vitathatatlan, hiszen az élet bármely területén befolyásoló hatásuk van. Az ember életében első helyen általában a család áll. A családi élet körülményei mindig is hatással voltak és lesznek a munkavégzésre. A cél az, hogy ha kell, akkor a parancsnoki

gondoskodás keretében szükséges a napi feladat-végrehajtást úgy meghatározni, hogy a meghozott döntések „súlya” ne fokozza az ellenőrzést végző személy lelki megpróbáltatásait. Ha kell, akkor a szolgálati feladatok közötti „manőverezést” alkalmazva szükséges az adott szolgálatot, esetleg hosszabb időintervallumot biztosítani. Ilyen esetben is helyes parancsnoki magatartás a dicséret és a segítség. A németeknél például az a bevált gyakorlat, hogy ha megállapítható, hogy a személy valamilyen érzelmi labilitás miatt nem látja el kellően a munkáját, akkor a családjával együtt pihenőhelyre vezénylik egy-két hét kikapcsolódásra, közben kapja a fizetését, és szükség esetén pszichológusok segítik a hatékony munkába való visszaállását.

Szolgálatban eltöltött idő: ez ismét egy olyan tényező, amely az élet területén jelen lévő bármely munkafolyamatot befolyásol. Tesztek, tanulmányok és a gyakorlat is bizonyítja, hogy a koncentráció szintje az idő múlásával csökken. Nem lehet ugyanolyan intenzitással figyelni huzamosan, mert az agy elfárad, és szüksége van pihenésre vagy más jellegű megterhelésre, változatosságra. A rendvédelmi szervek végrehajtó állományánál gyakran alkalmazott tizenkét órás szolgálat egyik hátránya a hosszú szolgálati idő. Az emberi test bioritmusá, általában a nappali munkavégzéshez tud legjobban igazodni, de ekkor is megterhelő 12 órán keresztül, huzamosan dolgoztatni az agyat. Ezzel ellentétben, az éjszakai 12 órás szolgálatellátás, az emberek döntő többségénél nagyobb fizikai és pszichés megterhelést okoz, figyelemmel arra is, hogy adott esetben nem ciklikus, rendszerszerűen ismétlődő a munkavégzés. Az emberi szervezet, éjszaka hajlamosabb a fáradékonyásra, még akkor is, ha biztosított a szolgálat előtti pihenőidő, feltételezve azt, hogy mindenki pihenésre tudja felhasználni azt. A jó parancsnok figyelembe veszi ezeket a tényezőket, és a lehetőségekhez képest, egy-egy szolgálaton belül igyekszik a végrehajtandó feladatok között személyi átcsoportosításokat fogantatni.

Ellenőrzésre fordított idő: esetében alapkövetelmény, hogy a gyorsaság nem mehet a biztonság rovására. A személyazonosítás, a megfigyelés pontosságán alapszik, ezért nem mindegy, hogy mennyi időt fordítunk a személy és a személyazonosító okmányban található fénykép/arckép szemrevételezésre. Például a határátkelőhelyen egy nagy forgalmú időszakban ugyanarra a feladatra jóval kevesebb ideje jut az útlevélezelőnek, mint egy olyan éjszakai szolgálatban, amikor csak „szállingóznak” az utasok. Arról nem is beszélve, ahol az ellenőrzést kötött időpontokhoz igazítottan kell végrehajtani, mint például a repülőtéren vagy a nemzetközi forgalomban közlekedő vonatok állásidejében. A kevesebb idő azonban nem

eredményezheti a személyazonosítás egyes mozzanatainak elhagyását. A forgalomnövekedéssel kialakult helyzet kezelése szintén parancsnoki intézkedéssel biztosítható, amely a maximális áteresztő képesség biztosítása érdekében, további humán erőforrást igényel. Az ellenőrzés eredményes és biztonságos végrehajtásához szükséges idő nem csökkenthető azért, mert utasvárakozás alakul ki. Az ellenőrzéshez szükséges idő személyenként eltérő lehet, például attól függően, hogy milyen a felkészültsége, gyakorlati tapasztalata, vagy esetünkben a személyazonosítási készsége.

A személyazonosítás oktatása

A személyazonosítás végrehajtását negatívan befolyásoló szubjektív tényezők csökkentésének egyik módja a személyazonosítás oktatása. A személyazonosítási képesség fejlesztésének szinte egyetlen lehetősége a gyakorlati képzés. A 90-es éveket megelőzően, illetve még az azt követő néhány évben is, korlátozottak voltak a gyakorlati felkészülések lehetőségei, és alapvetően csak a személyazonosítást végző határőr vagy rendőr mentorálása melletti megfigyelésekre korlátozódtak.

A gyakorlati képzés alapvetően csak a határőrség állományánál valósult meg, mivel a felfedett közokirat-hamisításokról minden esetben dokumentációt kellett készíteni, amelynek tartalmi követelménye volt az analóg fényképezőgépekkel készített fekete-fehér – majd később a színes – fényképek megjelenítése is. Ezen dokumentációkat a személycserés okmányokról is el kellett készíteni, amelyek az oktatásban jelentős segítséget nyújtottak, mert fejleszteni lehetett a határőrök anatómiai jegyek azonosítására épülő megfigyelőképességét. Ebben az időszakban minimális számban fedtek fel közokirat-hamisításokat, és azokat is inkább a nagyobb forgalmú határátkelőhelyeken, mint például Ferihegy, Hegyeshalom vagy Záhony. A rendőrség állományának nem volt ilyen lehetősége, mivel az okmányszakértői véleményeknek nem volt kötelező eleme a fényképes megjelenítés, illetve nem volt hozzáférhető és az oktatásban felhasználható.

Az iskolarendszerű képzések keretében a gyakorlati foglalkozásokon végrehajtott igazoltatások során a személyazonosítási képesség elsajátításának határfoka alacsony volt, mivel alapvetően a hallgatók közül jelölték ki az azonosítandó személyeket. Ennek következtében a személyazonosítás elemei nem érvényesültek.

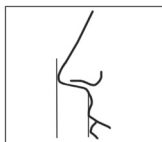
Véleményem szerint a személyazonosítás gyakorlati oktatása abban az esetben hatékony, ha az azonosítást végző nem ismeri az azonosítandó személyt, és ennek hatására rögzül az azonosítás sorrendje, amely hozzájárul a feladat készségszintű végrehajtásához.

A gyakorlati képzések minőségében az sem tudott jelentős előrelépést eredményezni, hogy színházi maszkmesterek által készített maszkok fotóit is alkalmazták az oktatásban, mivel azok száma véges volt, és az imént, a gyakorlati igazoltatásnál negatívumként említett megismerést eredményezte.

Az iskolai elméleti oktatások során az írásvetítő fóliára az oktató által kézzel rajzolt fejforma anatómiai jellemzői vagy sematikus ábrák alapján zajlott az oktatás. Elképzelhető, hogy milyen „torzított” rajzot kellett ahhoz készíteni, hogy szemléltethetővé váljanak az alábbi anatómiai jellemzők, amelyeket a személyazonosításnál vizsgálni kell, és össze kell hasonlítani az okmányban található fényképpel/arcképpel:³⁸

- *arc formája*: ovális, kerek, szögletes.
- *szemek*: normál, távol ülő, kidülledő, mélyen ülő, előre meredő, magas ívelésű, távol-keleti.
- *orr*: karakterisztikája (hossza, szélessége, egyenes, ferde, orrlyukak).
- *szájrészt*: karakterisztikája (formája, nagysága, színe, helyzete).
- *ajkak*: átlagos, telt, keskeny.
- *fülek*: fejhez simuló, elálló, orrhoz és szájhoz viszonyított helyzete.

³⁸ E megállapításon alapul a tény is, hogy még a 2001-ben kiadott *Határforgalmi ismeretek* I. kötetének személyazonosításról szóló VI. fejezete (129–157. oldal) sem tartalmazott szemléltető képeket és ábrákat az anatómiai jegyekről.

1. ábra

Sematikus ábrák a személyazonosítás oktatásához

Forrás: SZÁDVÁRI 2003

Ezzel a rövid felsorolással csak azt érzékeltettem, hogy a személyazonosítás elméleti oktatásában nagy szerepe volt az oktató kezűgyességének, de ezzel együtt elmondható, hogy ennek a megszerzett elméleti tudásnak viszonylag kis része volt „életképes” a gyakorlatban. Természetesen nem azért, mert az oktató információátadási készsége vagy a hallgató információbefogadási hajlandósága nem érte volna el a kellő szintet, hanem egyszerűen azért, mert nem voltak meg a technikai feltételek, és nem volt kialakult gyakorlata a személyazonosítás iskolarendszerben történő gyakorlati oktatásának. Az összehasonlító vizsgálatok pedig az alkalmazott módszerrel szinte lehetetlenek voltak. Az oktatás nem tankönyvekből, hanem az oktatók által készített segédanyagokból történt, amelyeket sokszor a beosztás átadása, átvétele során valóságos értéként hagyományoztak egymásra. A határőr tisztképzésben az 1980-as évek végére szinte meg is szűnt az úti okmányokban szereplő fénykép alapján történő személyazonosítás érdemi oktatása. Erre vonatkozóan alig állnak rendelkezésre források, hiszen az oktatók előadásvázlatai szinte már nem is lelhetők fel.

Napjainkban már elektronikus személyazonosító programok biztosítják a képesség fejlesztését, amelyek alkalmasak mind az önálló tanulásra, mind az irányított, felügyelet melletti ismeretbővítésre. Ezeket a programokat a 2000-es évek eleje óta alkalmazzák Magyarországon, és főleg az oszt-rák, valamint a német képzésekből származnak. Személy szerint jómagam 2003-ban – amikor a Rendőrtiszti Főiskola Határrendészeti Tanszékének

határforgalmi oktatója lettem –, azt tapasztaltam, hogy még mindig a kézzel rajzolt személyazonosítás oktatása valósul meg, ezért ekkor kezdtem el power pointos prezentációkat készíteni; illetve a valós helyzetet szimuláló személyazonosítási szituációkat tární a hallgatók elé, akiknek döntést kellett hozni az azonosságra vagy különbözőségeire vonatkozóan is (BALLA 2007b).

E programok nagy előnye, hogy nemcsak a rendészeti szakközépiskolai és a főiskolai képzésben alkalmazhatók, hanem a hivatásos állomány napi munkavégzése során is lehetőséget biztosítanak az ismeretek frissítésére, továbbá a folyamatos tréningezésre. Lehetőség nyílik arra, hogy a rendészeti szakgimnáziumokban, ahol a rendőrség végrehajtó állományát képzik, az alacsony okmányismereti és személyazonosítási óraszámok³⁹ mellett is megfelelő tudást sajátítsanak el a hallgatók az egyéni felkészülés keretében.

Az iskolarendszerű képzések mellett elengedhetetlen a személyazonosítási készség folyamatos szinten tartása és fejlesztése, amely alapvetően irányított tréningek segítségével, a frontális oktatás módszerét alkalmazva járulhat hozzá a meghatározott cél eléréséhez. A tréninget maximum nyolc órában – két óra elmélet és hat óra gyakorlat – célszerű végrehajtani, amely – tapasztalataim alapján – az alábbi oktatási kérdéseket kell, hogy érintse/átismételje, illetve gyakorlati feladatok végrehajtását igényli.

Elmélet ismétlése:

- a személyazonosítás fogalma, célja;
- a személyazonosítást befolyásoló objektív és szubjektív tényezők az azonosítást végző személy részéről, illetve az azonosítandó személy részéről;
- anatómiai jegyek (fej, orr, szemek, száj, fülek formája és egymáshoz viszonyított helyzete);
- a személyazonosítás módszerei és gyakorlati végrehajtásának sorrendje;
- rendészeti és kriminalisztikai célú személyazonosítás elhatárolása;
- biometrikus jegyek alkalmazásának lehetőségei, gyakorlati alkalmazásuk;
- a rendészeti célú biometrikus személyazonosítás módszer- és eszközspecifikus követelményrendszere;
- személycsere kockázata.

³⁹

A határrendészeti szakképzést kivéve nem éri el a tíz órát az intézményi óraszám.

Gyakorlati feladatok:

- prezentáció segítségével a résztvevőknek (egyéni munka) meg kell nevezniük az anatómiai jegyek formáit, típusait (fej, orr, szemek, száj, fülek);
- prezentáció segítségével a résztvevők által diktált ütemben (egyéni munka) kiválasztani, hogy az egyszerre megjelenő, azonos méretű és pozicionálású, de eltérő háttérszínű két kép azonos személyt mutat-e, vagy sem (50-60 dia) (induló feladat);
- prezentáció segítségével kiválasztani (csoportos munka), hogy a 15-20 másodperces ütemben, egyszerre megjelenő, különböző méretű és pozicionálású, változó színű és mintázatú háttérrel rendelkező két kép azonos személyt mutat-e, vagy sem (60-70 dia);
- nyomtatott „igazolványkép”-méretű képek párosítása (csoportos munka), amelyek különböző körülmények között készültek (30-40 kép);
- prezentáció segítségével kiválasztani (egyéni munka), hogy az egymás után – 15 mp/2 dia – megjelenő különböző méretű és pozicionálású, változó színű és azonos mintázatú háttérrel rendelkező két kép azonos személyt mutat-e, vagy sem (70-80 dia);
- prezentáció segítségével kiválasztani (csoportos munka), hogy az egymás után – 3mp/dia – négyszer megjelenő különböző méretű és pozicionálású, változó színű és mintázatú háttérrel rendelkező négy (két-két kép ugyanaz, csak felváltva követik egymást) kép azonos személyt mutat-e, vagy sem (240-250 dia);
- nyomtatott „igazolványkép”-méretű 40-50 képből kiválasztani a megadott 8-10 képhez tartozó azonos személyt, „képet” (egyéni munka);
- prezentáció segítségével kiválasztani (egyéni munka), hogy az egymás után – 5mp/dia – megjelenő különböző méretű és pozicionálású, változó színű és mintázatú háttérrel rendelkező két kép azonos személyt mutat-e, vagy sem (120-130 dia);
- induló feladat ismételt megoldása. Prezentáció segítségével kiválasztani (egyéni munka), hogy az egyszerre megjelenő, azonos méretű és pozicionálású, de eltérő háttérszínű két kép azonos személyt mutat-e, vagy sem (50-60 dia). A diák 5 másodpercenként követik egymást.

Az egyes feladatokat különböző fényviszonyok, látási viszonyok biztosításával kell megoldani.

V. fejezet

Biometrikus adatok alkalmazása a személyazonosításban

Még napjainkban is nagyon sokan úgy tekintenek a biometriára, hogy az egy olyan tudományos-fantasztikus jövőbeli technológia, amelyet a napenergiával hajtott autókkal és élelmiszer-tablettákkal együtt fognak használni, valamikor a távoli jövőben. Ezzel együtt a mindenki által ismert biometrikus azonosítónak, az ujjnyomatnak a tudományos alapokon nyugvó vizsgálata és megismerése már a 17. században kezdődött, amikor Malpighi⁴⁰ feltárta az emberi bőr szerkezetét (TOFFOLETTO–RIVA s. a.). Purkyne a bőrfodor-szál-mintázatok rendszerességének vizsgálatán alapuló kutatásainak eredményeként az 1823-ban kiadott orvosi munkájában már kilenc főcsoportba sorolta az ujjnyomokat (*Jan Evangelista Purkyně* s. a.).

Sir Francis Galton⁴¹ részleteiben foglalkozott az ujjak bőrvonalrajzai-val, és az 1892-ben kiadott *Fingerprints (Ujjnyomatok)* című könyvében összegezte azokat az ismereteket, amelyek az ujjak és a tenyér mintázatról rendelkezésre álltak. Könyvében leírta az ujjnyomattípusokat, meghatározta a legfontosabb törvényszerűségeket, amelyek közül legfontosabbak, hogy két személynek nem lehet azonos az ujjnyomata, illetve az ujjak mintázata az ember élete során nem változik. Nevéhez fűződik az ujjnyomatok osztályozásának első rendszere is. A kriminalisztikai ujjlenyomat-azonosítás területéről, az első forrás 1892-ből származik a Rojas-eset kapcsán, amelyben Juan Vucetich rendőrnyomozó az ujjnyomata alapján buktatta le a gyilkost (TISTARELLI–CHAMPOD 2017).

A kriminalisztikai személyazonosítás úttörőjének, atyjának tekintett Alphonse Bertillon⁴² mint francia rendőrtiszt szembesült azzal, hogy

⁴⁰ Marcello Malpighi (1628–1694) olasz tudós.

⁴¹ Sir Francis Galton (1822–1911) angol antropológus.

⁴² Alphonse Bertillon (1853–1914) francia kriminológus és antropológus, aki az új személyazonosítási eljárását az 1893-ban megjelent *Identification anthropométrique* című könyvében jelentette meg.

a rendőrségi azonosítás nem minden esetben képes a megbízhatóságot garantálni megbízhatatlanságával. A rendelkezésre álló rendőrségi nyilvántartások nem voltak alkalmasak arra, hogy biztosítsák a bűnelkövetők megfelelő regisztrációját és későbbi azonosításukat, mivel folyamatosan változtatták álneveiket. Ennek a gyakorlati problémának a megoldására dolgozta ki saját *antropometriai rendszerét*, amely az úgynevezett *signalitics* vagy *bertillonage* (BALLÁNÉ 2005). Az azonosítási eljárást a párizsi rendőrhatalóság 1883-ban építette be működésébe. Bertilloni rendszerének alapelve az volt, hogy az ember csontszerkezete 21 éves korát követően állandóságot mutat. Ennek alapján tizenegy testméreti elemet alkalmazott az egyedi azonosításra: *testmagasság, ülőmagasság, fej hossza és szélessége, jobb fül hossza, arc szélessége, kinyújtott karok távolsága ujjtól ujjig, a bal kéz középső- és kisujja, valamint a bal lábszár és a bal alkar hossza*. Ezeket az azonosítási „pontokat” egészítette még ki a részletes személyleírással és a meghatározott fényképfelvételi körülményeken alapuló fényképpel.⁴³ Rendszerének meghatározó eleme volt a visszakereshető és ellenőrizhető dokumentáltság, valamint a kötelező fényképkészítés. Az ő javaslatára vezették be a szemből és profilból készített fényképeket, amelyeket csatolni kellett a rendőrségi adatlaphoz (FÖLDESI 2017).

Sir Edward Henry⁴⁴ az ujjnyomatok rendszerezésének és nyilvántartásának kérdéseit kutatta, és megállapításait az 1905-ben kiadott *Classification and Uses of Fingerprints (Az ujjnyomatok osztályozása és alkalmazása)* könyvében összegezte. Olyan rendszert alkotott, amely alkalmas volt nagyszámú adat tárolására, illetve biztosította a visszakereshetőséget is (BALLÁNÉ 2004).

Kijelenthető, hogy a biometrikus azonosítás nem a 21. század újdonsága, hiszen a bűnügyi munkában közel kétszáz éves „hagyománya” van, viszont a biometriai azonosítás térhódítása az elmúlt évtizedre, míg rendészeti célú azonosításban történő alkalmazása napjainkra tehető.

A rendészeti területen, az ujjnyomat alapján történő azonosítás a leginkább alkalmazandó – de nem biztos, hogy a legjobban alkalmazható – eljárás, mert ehhez adottak a megközelítően azonos mintavételezési körülmények, függetlenül attól, hogy a személyazonosítás egy autópálya pihenőjében, egy

⁴³ 1884-re Bertillon már 241 többszörös elkövetőt azonosított módszerével, amelynek prezentációja után a rendszert Nagy-Britanniában és Európában, továbbá az amerikai kontinensen is bevezették.

⁴⁴ Sir Edward Henry (1859–1930) London rendőrfőnöke.

forgalmas közút mellett, a vonaton, a buszon, a repülőtéren az útlevelkezelő pultjánál vagy a közúti határátkelőhely útlevelkezelő fülkájénél történik.

A biometria legjobban úgy fogalmazható meg, mint mérhető testi, illetve viselkedésbeli jellemvonások, amelyek mérése alkalmas arra, hogy egy személy azonosságát ellenőrizni lehessen. Ezen megközelítésből következik, hogy biometrikus adatok alapján történik minden olyan okmány tulajdonosának az azonosítása, amely okmány tartalmazza a tulajdonosának arcképét. Az arckép az arc geometriájának leképezése, amely képet az azonosítás során összehasonlítunk az eredeti arccal.

„Ha ezt továbbgondoljuk, rájövünk, hogy biometriai adatok alapján azonosítunk mindenkit, aki velünk szembe jön az utcán, vagy aki felhív telefonon, ha az emlékezetünkben tárolt emlékképet hasonlítjuk össze ismerősünk arcával vagy hangjával.” (SZABÓ s. a., 1.)

A biometrikus adatok alkalmazása, illetve az erre a célra szolgáló adatgyűjtés felfogható úgy is, mint az emberi test egyes vonásainak eszközként való felhasználása. Ezt hivatott megakadályozni az emberi méltósághoz való jog, amelyet szokás az általános személyiségi jog megfogalmazásának tekinteni.

A biometriai vizsgálatok minden olyan területen érdeklődésre tarthatnak számot, ahol lényeges a személyek azonosítása. Kezdetekben leginkább a különösen nagy biztonságot igénylő létesítményekbe történő belépési jogosultság megállapítására alkalmazták, de napjainkban már egyre több területen lehet találkozni az alkalmazásukkal.

„A biometrikus azonosítást már világszerte alkalmazzák, elsősorban beléptető rendszereknél, ahol a megbízhatóság alapját a nem átadható adat jelenti, így sem elveszíteni, sem ellopni nem lehet. Biometrikus azonosítónkat mindenhova magunkkal visszük, az olvasó szerkezetek kezelése pedig általában mindenki számára rendkívül egyszerű.” (TAJTI 2012, 49.)

A biometrikus azonosításban leginkább két újdonság figyelhető meg. Az egyik az, hogy már nemcsak a korábban alkalmazott ujjnyomatot és a DNS-t lehet az azonosításban felhasználni, hanem például a retina-, valamint íriszazonosítást, a kézgeometriai vizsgálatot, a hanganalízist vagy éppen az arcfelismerést. Ezeket az azonosítási lehetőségeket a tudomány és a technológia fejlődése teszi lehetővé, amelyből következik a *második* újdonság is,

mégpedig az, hogy az azonosítást az ellenőrzést végző személytől függetlenül is végre lehet hajtani. Ez nem azt jelenti, hogy már nincs szükség az ellenőrzést végző személy szakértelmére, hanem azt, hogy akkor van szükség a személyazonosítási képességére, ha a biometrikus adatok alapján történő személyazonosítás végrehajtása valamilyen oknál fogva nem lehetséges, vagy az azonosítás folyamatában hiba jelentkezik. A rendészeti célú azonosítást végző személy részéről nem indokolt speciális szakértelem a biometrikus adatok alapján történő azonosításhoz.

Biometrikus személyazonosítás

Aki televíziót néz, látja a hírműsorokat vagy a sorozatokat, amelyekben bűncselekményeket derítenek ki, az pontosan tudja, hogy nem becsülhető le a biometrikus azonosítás ereje. Segíthet a legálisan beutazóknak abban, hogy gyorsabban átjussanak az ellenőrzéseken, de egyúttal kiszűrhetők a biztonsági kockázatot jelentő személyek vagy terroristák, akik megpróbálnak elrejtőzni a hatóságok elől. A megoldással azonban nem sérül az emberek alapvető, a magánélethez való joga, és egyszerűbbé, gyorsabbá válik az adatbázisok összehasonlítása is.

A fokozott biztonság megkívánja, hogy az okmányellenőrzés folyamatába beépítsenek olyan emberi tényezőket, amelyek az adott személy azonosítását leginkább elősegítik. A testre szabott úti okmány megjelenése annyit jelent, hogy megnövekedett adathalmazt kell bevinni és rögzíteni elsősorban digitalizált formában egy adathordozóra vagy adatbázisba, amely majd tökéletesen alkalmas lesz egy személy azonosítására.

„A biometriai adatok használata korábban a DNS- és az ujjnyomat-azonosításra korlátozódott, ezeket az adatokat elsősorban büntető eljárásokhoz kapcsolódóan gyűjtötték. Manapság viszont ezeket a speciális, egy-egy meghatározott személy, viselkedési és fiziológiai jellegzetességeit megjelenítő, és a személy egyedi azonosítását lehetővé tevő adatokat a büntető eljáráson kívül is gyakran használják ellenőrzési, bizonyítási, igazolási és azonosítási célokra, különösen fizikai vagy virtuális területekre való belépésre való jogosultság fennállásának eldöntésére. Az egyre szélesebb körű felhasználás együtt jár ezeknek az adatoknak a sokkal több helyen való tárolásával, ami pedig magában

rejt annak veszélyét, hogy mások azokat saját, az eredetitől teljesen eltérő céljaikra használják fel. Az egyre szélesebb körű felhasználás végső soron azzal a veszéllyel járhat, hogy megszűnik az emberek érzékenysége ezen adataikat használó rendszerekre, és a biometrikus azonosítás teljesen mindennapivá válik az élet minden területén.” (MAJTÉNYI et al. 2007, 88.)

Ahogy a technika és a tudomány fejlődik, úgy fejlődik a személyazonosítás is. Újabb módszereket, eljárásokat dolgoznak ki a személyazonosítás tökéletesítésére, hogy minél pontosabban és gyorsabban lehessen elvégezni ezt a feladatot.

A rendészeti célú személyazonosítás területén a biometrikus azonosítás az elmúlt évtizedben kezdett kiteljesedni, és napjainkra már a tárolt biometrikus azonosítók ellenőrzési gyakorlata az, amely a legszélesebb körű megoldásra vár.

A biometriai ellenőrzés alapelvei régmúlta tekintenek vissza, hiszen az emberek a kereskedelemben és számos üzleti helyzetben már időszámításunk előtt is formálisan azonosították egymást egyedi fizikai, fiziológiai paramétereik alapján (sebhelyek, arcvonások, szem színe, magasság stb.).

Napjainkban elképzelhetetlennek tűnik, hogy a 19. században a személyazonosítás problémáját úgy oldották meg, hogy a hatóságok előli elrejtőzés megakadályozása érdekében – és természetesen mások bűncselekmény elkövetésétől való elrettentése érdekében – a bűncselekményt elkövető személy testére el nem tüntethető bélyegeket sütöttek vagy tetováltak, esetleg végtagját megcsonkították (BM 1949).

Természetesen elődeink a kor technikai fejletlenségéből adódóan nem rendelkeztek a biometrikus adatok kezeléséhez detektorokkal és számítógépes hálózatokkal, de az azonosítási alapelvek megegyezők voltak.

A 19. században megnőtt az érdeklődés a terület iránt, a kriminalisztikai kutatások megpróbálták a fizikai jellegzetességeket összekapcsolni a bűnügyi irányzatokkal. Ennek érdekében különféle mérőeszközöket állítottak elő és nagyszámú adatot gyűjtöttek össze. Az eredmények alapján nem lehetett végső következtetéseket levonni, de az egyén fizikai jellemvonásainak mérése gyakorlat maradt: az ujjnyomat-ellenőrzés nemzetközi módszerre vált a bűnüldöző hatóságoknál.

Gyakran vitatják az ujjnyomatok abszolút egyediségét vagy különbözőségét. Az ujjnyomatok ellenőrzésére használt kritériumok számos

országban különböznek abban, hogy több vagy kevesebb *minutiapont*⁴⁵ szükséges az azonosításhoz. Ennek ellenére annak idején ez volt a legjobb rendelkezésre álló módszer, és még ma is az elsődleges eljárás a rendőrhatalóságok számára, bár napjainkban az ujjnyomatok azonosítási eljárását már sok esetben automatizált módszerekkel végzik.

Ezzel a háttérrel már egyáltalán nem meglepő, hogy az elektronika és a mikroszámítógépek teljesítményének kihasználásával a személyazonosítás automatizálására mind a katonai, mind a polgári szektorban számos gondolat született, továbbá gyakorlati megoldás is van.

A biometrikus személyazonosítás jelentősége abban rejlik, hogy a módszer ténylegesen magát a személyt azonosítja. Megfelelő eszköz, illetve technológia alkalmazásával meg lehet győződni arról, hogy a mintavételezés valós, élő személytől származik-e, ezzel jelentősen csökkentve a megtévesztés lehetőségét. Az ellenőrzést végző személy részéről az ismeretalapú (tudásalapú) azonosítással ellentétben itt a szubjektív tényezők megszüntethetők. Lényeges szempont az ellenőrzésre fordítható idő mennyiségének csökkentése, illetve 1 az N-hez⁴⁶ viszonyított keresés esetén is a rövid idő alatti ellenőrzés lehetősége.

Annak érdekében, hogy egységes elvek mentén történjen az azonosítás, szükséges egy követelményrendszer meghatározása a biometrikus azonosító jegyekkel szemben, amellyel kapcsolatosan jómagam a *Handbook of Biometrics (Biometrikus kézikönyv)* (JAIN et al. 2008) kritériumait tartom követendőnek, amelyek az alábbiak:

- *állandóság*: az adott jellemvonásnak időben közel állandónak kell lennie (nem jó biometrikus azonosító, amely a személy korának előrehaladtával jelentősen változik);
- *egyediség*: az adott jellemvonásnak személyenként egyedinek kell lennie;
- *egyetemesség*: minden személynek birtokolnia kell ugyanazon tulajdonságot (például legyének ujjai, szeme, arca, DNS-e);
- *elfogadhatóság*: az adott személynek engednie kell a biometrikus adatok rögzítését;

⁴⁵ A minutiapontokban az ujjnyomat redői elágaznak vagy megszűnnek.

⁴⁶ Az 1 az N-hez viszonyított keresés olyan eljárás, amikor adott egy személyről a biometrikus adat, és azt keresem, hogy egy adatbázisban tárolt biometrikus adatok közül van-e egyezés, azonoság.

- *megetveszthetőség*: mennyire nehéz vagy könnyű az adott technológiát megetveszteni;
- *mérhetőség*: az adott jellemvonásnak mérhetőnek és rögzíthetőnek kell lennie úgy, hogy az ne okozzon jelentős kényelmetlenséget;
- *teljesítmény*: a pontosságnak és a szükséges erőforrásoknak egyensúlyban kell lenniük.

Megállapításom szerint a biometrikus azonosító jegyekkel szemben támasztott általános követelmények mellett szükséges meghatározni a rendészeti célú alkalmazás követelményrendszerét is, hiszen e két követelményrendszer együttes érvényesülése révén van reális esély a gyakorlati alkalmazásra. A biometrikus azonosító jegyek rendészeti célú alkalmazásának követelményrendszerére vonatkozóan még nem létezik szakirodalom.

A probléma megoldására módszer- és eszközspecifikus alkalmazhatósági szempontrendszert állítottam fel. Ez az alábbi:

- A) Módszerspecifikus szempontrendszer, vagyis a módszer biztosítsa azt, hogy a személyazonosítás:
1. mindenkinél alkalmazható (egyetemesség);
 2. eltérő helyszíneken, azonos eredményességgel végrehajtható (stabil és mobil módon: közúti, vasúti, vízi és légi határátkelőhelyen; közúton; épületekben), (helyszíntfüggetlenség);
 3. eltérő ellenőrzési körülmények között is végrehajtható (éjszaka és nappal; jó és rossz megvilágítás esetén; változó időjárási paraméterek, eltérő hőmérsékleti viszonyok), (körülményfüggetlenség);
 4. az ellenőrzés folyamatában zajlik (beépülés a rezsimbe);
 5. belső biometrikus azonosítás alapján történik (nehéz eltolajdoníthatóság);
 6. higiéniai szempontok figyelembevételével hajtják végre: az azonosításhoz használt eszköz és az azonosítandó személy közötti kontaktmentes kapcsolaton alapul (érintésnélküliség);
 7. nem eredményezi az ellenőrzési idő jelentős növekedését (időkorlát);
 8. eredménye azonnali, csak két lehetséges kimenetel van („GO – NO GO”: elfogadás – elutasítás).
- B) Eszközspecifikus szempontrendszer, vagyis az eszköz legyen képes a személyazonosítást végrehajtani:
1. a megoldandó feladathoz célorientáltan illeszkedve, vagyis felesleges alkalmazásokat nem tartalmazva (feladatorientált felépítés);

2. extrém időjárási körülmények között (szélsőséges hideg vagy meleg, magas páratartalom, vertikális és horizontális gyorsulás stb.), folyamatos mintavételezés, illetve a mintának nagyszámú maszkkal történő összevetése (1:N) esetén is üzembiztosan (működési stabilitás);
3. egyszerűen, a felhasználótól megkövetelt speciális képességek nélkül (felhasználóbarát).

A gyakorlati tapasztalatok bővülésével szükségesnek tartom ezen követelmények pontosítását és kiegészítését, illetve figyelembevételét a biometrikus azonosítási eljárások meghatározásánál és az eszközök fejlesztésénél is. Álláspontom szerint nem lehet prioritási sorrendet meghatározni, mivel valamennyi követelménynek teljesülnie kell ahhoz, hogy a személyazonosítás mindenhol és mindenkor végrehajtható legyen.

Egyetemesség: Vannak olyan emberek, akik objektív vagy szubjektív körülmények miatt nem rendelkeznek minden biometrikus azonosítóval. Ebből adódóan, bizonyos esetekben nem is lehetnek alanyai vagy kedvezményezettjei a biometrikus adatokra épülő azonosítási eljárásoknak. A biometrikus adathiány lehet rövid idejű, vagy tartós. A cél az, hogy az azonosítás minden embernél alkalmazható legyen, de legalábbis arra kell törekedni, hogy lehetőleg a legtöbb ember esetében lehetséges legyen a biometrikus adat rögzítése, majd az azonosítási eljáráshoz az ismételt mintavételezés. Azok, akiktől nem lehet értékelhető mintát venni, őket nem tudja az azonosítási rendszer kezelni, vagyis nem lesznek részesei az eljárásnak.

Helyszíntfüggetlenség: A rendészeti célú, biometrikus adatokra épülő személyazonosítási eljárás egyik kiemelt kritériuma. Adódik ez abból, hogy a közúti és légi határforgalom ellenőrzését kivéve, eltérő helyszíneken kell az ellenőrzés/igazoltatás alá vont személytől a mintavételezést végrehajtani stabil vagy mobil eszközök alkalmazásával. A biometrikus adat csak akkor alkalmazható a személyazonosítás végrehajtására, ha mindenhol garantálja a megbízható és azonosításra alkalmas mintavételezést.

Körülményfüggetlenség: Szoros kapcsolatban van a helyszínt-függetlenséggel, viszont a két szempont együttes érvényesítése még nagyobb hangsúlyt ad annak a szakmai meggyőződésnek, hogy minden egyes biometrikus azonosítónak megvan a helye és a szerepe a rendészeti célú személyazonosítás rendszerében. Jelentősen csökkenti az alkalmazható biometrikus adatok számát az, hogy eltérő – sokszor szélsőséges – időjárási körülmények esetén is azonos eredményeket kell biztosítani a személyazonosítás során.

Beépülés a rezsimbe: Azt jelenti, hogy az ellenőrzés folyamatában van lehetőség a biometrikus adat vételére az ellenőrzés/igazoltatás alá vont személytől, majd az azonosítást informatikai háttértámogatással végrehajtani. A lényeg, hogy nem kell külön eljárást kezdeményezni a biometrikus adat általi személyazonosítás végrehajtására, hanem mind a mintavétel, mind az azonosítás helyét integrálni lehet az alapintézkedésbe. A mintavételezést lehetőleg az első harmadban, az azonosítást pedig a második harmadban célszerű végrehajtani.

Nehéz eltulajdoníthatóság: Egyrészt a biometrikus adat védelmét, másrészt az azzal történő illetéktelen/jogosulatlan személy általi visszaélést hivatott követelményként érvényesíteni. Ennek a kritériumnak alapvetően csak a belső biometrikus adatok felelnek meg, amelyek még kevésbé sérülékenyebbek is, mint a külső adatok. A külső biometrikus adatok azon kívül, hogy könnyebben eltulajdoníthatók, még sérülékenyek is, ami rontja a minta rendelkezésre állását, és negatív hatással van a mintavételezésre és az azonosításra is.

Érintésnélküliség: A higiénias szempont mellett a minta minőségére is hatást gyakorol. A nem érintés nélküli mintavételezés bizonyos esetekben hatással lehet például a cseppfertőzéssel terjedő betegségek számszaki növekedésére, amellyel az emberek mint betegséghordozó eszközt azonosítják az ujjnyomatolvasó berendezéseket. A kontaktos biometrikus adatok mintavételezésére alkalmas eszközök használata azt a kérdést is felveti, hogy kinek és milyen rendszerességgel kell a mintavételezés felületét tisztítani. Kézenfekvő, hogy az ellenőrzést végző személy, viszont lehet-e ezt szabályozni, s ha igen, akkor hogyan? Ezen túlmenően még költségvetési vonzata is van a tisztító eszközöknek, anyagoknak és védőfelszereléseknek. Az érintés nélküli, kontaktmentes azonosítás megoldást jelent ezen problémákra is.

Időkorlát: Szempontjából a biometrikus adat ellenőrzésének a rezsimbe épülése mellett biztosítani kell azt, hogy az ellenőrzési időt lehetőség szerint csak minimális mértékben növelje. A gyakorlati tapasztalatok és a kísérleti projektek eredményei alapján az irreális cél, hogy az ellenőrzési idő ne növekedjen. A kérdés az, hogy mennyivel növekszik? Az igazoltatással/ellenőrzéssel szemben támasztott követelmények egyike, hogy csak a szükséges mértékig tartsa fel a jó szándékú, illetve jogkövető állampolgárokat. Az időkorlátnak a határforgalom-ellenőrzésben kiemelt szerepe van, mivel a személyenkénti esetleges több tíz másodperces ellenőrzési idő-növekedések,

a forgalomintenzitás növekedésével összeadódva, jelentős utasvárakoztatásokat eredményezhetnek.

Elfogadás-elutasítás: Az azonnali válaszadást jelenti abban a formában, hogy egyértelmű döntést kap az ellenőrzést végző személy a biometrikus adat alapján végrehajtott személyazonosításra. Mivel a rendészeti célú, biometrikus adatokra épülő személyazonosítás egyik követelménye az, hogy az ellenőrzést végző személytől nem igényel külön szaktudást, így csak a fekete vagy fehér létezik, és nincsenek árnyalatai.

Feladatorientált felépítés: Azt jelenti, hogy azt tudja, ami az alkalmazás célja. Természetesen figyelembe kell venni azt a szakmai követelményt is, hogy az integrált, többfunkciós eszközök alkalmazásával egyszerűsödjenek az igazoltatások/ellenőrzések, ahol viszont az is elvárás, hogy az ellenőrzés egyes elemei is integrálódjanak, azaz ne külön-külön rendszerelemként kezeljék azokat. Például az útlevel adatok oldalának gépi beolvasásával egy időben már az elektronikus adathordozón tárolt valamennyi biometrikus adatot „kiolvassanak”, függetlenül attól például, hogy azt szükséges-e alkalmazni az ellenőrzés folyamatában.

Működési stabilitás: Olyan elvárás az eszközzel szemben, hogy helyszíntől és körülménytől függetlenül, a biometrikus adatot minden esetben a legnagyobb pontossággal tudja rögzíteni és megbízhatóan végrehajtani a személyazonosítást. Minimális legyen a téves elfogadási és téves elutasítási mutatója.

Felhasználóbarát: A felhasználóbarát kialakítás jelentős mértékben tud hozzájárulni ahhoz, hogy az ellenőrzést végző személy szívesen alkalmazza az eszközt, továbbá a biometrikus adatok alapján végrehajtott személyazonosítás tényleges hozzáadott értéket képviseljen a biztonság területén. Az egyszerű kezelhetőség kulcskérdésnek számít.

Mivel a biometrikus adatok jelentős része – kiemelten a külső biometrikus adat – lemásolható, ezért meghatározó szempont a biztonság érdekében, hogy a másolattal ne lehessen eredményes azonosítást elérni. Ennek következtében valamennyi azonosítási eljárásnál meg kell arról győződni, hogy az ellenőrzés helyszínén rögzített biometrikus adat élő emberé, és nem egy másolat. Az eszköznek képesnek kell lennie az élő minta felismerésére és megállapítani azt, hogy nem másolatról történik a mintavételezés (Őszi 2014).

A különböző biometrikus rendszerek biztonságának mérésére szolgáló mutatók közül a pontossági elemeket emelem ki. A pontossági mutatók esetében az eszköz rendeltetésszerű működésének tekinthető az, hogy

a tárolt mintát az azonosítandó személytől levett mintával egyezőnek tekinti, és a személyt jogosultként kezeli, illetve az azonosítandó személytől levett mintát nem találja azonosnak, és a személyt jogosulatlanként kezeli (NADORT 2007). A két esemény vonatkozásában lényeges, hogy az eszköz százalékosan milyen mértékű hibát követ el. Ez alapján az eszköz minősítésére alkalmazott három legfontosabb mutató (ŐSZI–KOVÁCS 2011; JIANJIANG–JAIN 2011):

- *FAR (False Accepting Rate – téves elfogadási arány)*: hibás elfogadás mértéke, ami megadja, hogy az eszköz milyen arányban ismert fel jogosulatlan felhasználót jogosultként.
- *FRR (False Rejecting Rate – téves elutasítási arány)*: hibás elutasítás mértéke, ami megadja, hogy az eszköz százalékosan milyen arányban utasít el jogosult felhasználót.
- *FTER (Failure to Enroll Rate – téves adatrögzítési hibaarány)*: a biometrikus azonosítóknál fellépő adatfelvételi hiba mértéke megmutatja, hogy a minták milyen arányát nem tudja rögzíteni.

Figyelemmel kell lenni még egy mutatóra, az *EER-re (Equal Error Rate – egyenlő hibaarány)*, amely azt a pontot adja meg, ahol a FAR és az FRR értékei azonosak (ŐSZI–KOVÁCS 2011; JIANJIANG–JAIN 2011).

Általában biztonsági, de okmányellenőrzési szempontból is nagyobb veszélyt a hamis elfogadási arány jelenti, ugyanis ebben az esetben olyan személyeket enged át a rendszer, akik nem jogosultak arra (így például körözött személyek is mentesülhetnek az elfogás alól). A rendszerekkel kapcsolatosan ennek az arálynak a nullához történő közelítése a kívánatos cél. A jogosult felhasználó elutasítása nem vet fel biztonsági kockázatot, viszont az ellenőrzött személy részéről okoz kellemetlenséget, amelyet szinte minden esetben a helyszínen kell tisztázni. Az adatfelvételi hiba a felvételező eszközök élettartamának „előrehaladtával” is növekedhet. Sajnos ezek az eszközök precíziós műszereknek tekinthetők, ebből fakadóan egy bizonyos számú mérés vagy adatfelvételezés után magas hibaszázalékkal működnek, amely például az okmányellenőrzés során nem elfogadható.

Néhány biometrikus rendszer FAR-mutatója (KOVÁCS 2010):

- hangazonosítás: 500:1;
- arcfelismerés: 2000:1;
- ujjnyomat-azonosítás: 1 000 000:1;
- íriszvizsgálat: 10 000 000:1;
- retinavizsgálat: 10 000 000:1.

A biometrikus személyazonosítás módszerei

A biometrikus adatok alapján történő személyazonosításnak legalább 10-15 lehetséges változata van, amelyek a kétséget kizáró azonosság megállapítására alkalmazhatók. Ezek eltérő azonosítási eljárásokat, technikai infrastruktúrát és szakértelmet feltételeznek, továbbá igényelnek. Ebből adódóan a rendészeti célú személyazonosításban jelenleg három olyan alkalmazott eljárás van, amelyek alapvetően megfelelnek a biometrikus személyazonosítással szemben támasztott szakmai követelményeknek is. Ezen eljárásokat az ICAO és az Európai Határ- és Partvédelmi Ügynökség (Frontex) is preferálja és támogatja, illetve a személyazonosítás során már az EU-ban alkalmazandó vagy jogi norma alapján alkalmazni kell a jövőben. Az ICAO számos biometrikus azonosítási technológiát is vizsgált, amelyek közül már a 2001-es értékelése során az arcfelismerésen, az íriszen, az ujjnyomaton, a kézgeometrián, a hangon, illetve az aláíráson alapuló azonosítási eljárásokat tartotta az okmányvizsgálatok során alkalmazhatónak, és ezek közül az arcfelismerésen, az íriszen, továbbá az ujjnyomaton alapuló személyazonosítást támogatja (ICAO 2007).

A Frontex a biometrikus azonosítókkal összefüggésben szintén ezen három azonosítási eljárást támogatja, viszont az *Automatizált Határelenőrző Rendszer*⁴⁷ (ABC-rendszer) és a *Regisztráltutas-program*⁴⁸ (RTP-rendszer) esetében azt mondja, hogy amennyiben a rendszer nem támaszkodik a biometrikus elemeket tartalmazó úti okmány alkalmazására, akkor külön mintavételezés alapján más biometrikus azonosító is szolgálhat személyazonosításként (Frontex 2007).

A biometrikus jellemzőknek két nagy csoportja különíthető el: a biológiai és a viselkedési jellemzők. A biológiai jellemzők közé sorolható a bőrmintázat (ujjnyom, ujjnyomat, ujjlenyomat, tenyérynymat, talpnyomat), a kézgeometria, az érhálózat (ujjerezet, tenyérerezet), az arc és annak hőképe, a szem (retina, írisz), a DNS és az illat. Viselkedési jellemzők közé

⁴⁷ *Automatic Border Control System* – az Automatizált Határelenőrző Rendszert (ABC-rendszert) alapvetően a szabad mozgás közösségi jogával rendelkező személyek használják. A rendszer biometrikus adatok alapján történő automatizált személyazonosítást végez.

⁴⁸ *Registered Traveller Programme* – a Regisztráltutas-programot (RTP-rendszert) a schengeni külső határ átlépése során a harmadik országból származó, előzetesen átvilágított és ellenőrzött gyakori utazók használják. A rendszer biometrikus adatok alapján történő automatizált személyazonosítást végez.

tartozik a kézírás, a beszédhang, illetve a járásmód (Kovács et al. 2013). Ezen kívül létezik még a külső és belső jellemzők alapján történő elhatárolás is.

A biometrikus adatok alapján történő személyazonosítási eljárások közül kutatásaim alapján az alábbi eljárásoknak lehet relevanciája a rendészeti célú alkalmazás területén:

- DNS alapján történő személyazonosítás;
- kézgeometriai elemzésen alapuló személyazonosítás;
- retinaazonosításon alapuló személyazonosítás;
- archőtérkép-vizsgálaton alapuló személyazonosítás;
- hanganalízisen alapuló személyazonosítás;
- arcfelismerésen alapuló személyazonosítás (2D, 3D);
- ujjnyomat alapján történő személyazonosítás;
- íriszazonosításon alapuló személyazonosítás;
- ujj- és kézérhálózaton alapuló személyazonosítás.

A felsorolás nem tükröz fontossági, rendészeti célú alkalmazási sorrendet, illetve FAR-mutatók alapján javasolt alkalmazási rendet. Azokat az eljárásokat nevesítettem/soroltam fel, amelyek a kutatásaim alapján a biometrikus személyazonosítás során alkalmazható eljárások. Az alkalmazhatóságot, a módszerspecifikus követelményrendszer alapján vizsgálom. A következőkben röviden ezek lényegi ismérveinek elemzését végzem el, de mint rendészeti célú, alkalmazandó eljárásokkal az arcfelismerésen alapuló, az ujjnyomat alapján történő és az íriszazonosításon alapuló technikákkal foglalkozom részletesen.

DNS alapján történő személyazonosítás

Az emberi öröklés metodikájának megfejtésének kiemelt jelentősége van napjainkban. Ezt már a 19. század végén és a 20. század elején felismerték. Gregor Johann Mendel⁴⁹ 1865-ben fogalmazta meg először az ezzel kapcsolatos törvényeit, amelyek nem találtak megértésre, és ezen még az sem

⁴⁹ Gregor Johann Mendel, borsókon végzett vizsgálataival határozta meg híressé vált törvényeit. Az első két törvény egy adott tulajdonság öröklődésére vonatkozik, míg a harmadik azt szögezi le, hogy a tulajdonságok egymástól függetlenül öröklődnek. Ma már bizonyított, hogy ez nem minden esetben igaz, de természetesen mindez semmit sem von le az akkor megalkotott törvények értékéből (*Gregor Mendel* s. a.).

segített, hogy Charles Darwint is megkereste eredményeivel. Mendel halála után, 1990-ben három kutató⁵⁰ egymástól függetlenül jött rá az emberi öröklés lényegére. Magát a dezoxiribonukleinsavat (DNS) azonban Friedrich Miescher katonarvos azonosította 1869-ben (FÖLDESI 2017).

A DNS-molekulát, felépítését és a működését három brit kutató⁵¹ fedezte fel, amely munkájukért 1962-ben megkapták a Nobel-díjat.

A DNS a fogantatás pillanatától megtalálható az ember minden egyes sejtjében, és az élet során általában nem változik meg külső körülmény (sérülés, betegség, gyógykezelés stb.) hatására. Ez az eljárás a biometrikus személyazonosítás abszolút alapja, mivel ezzel függ össze minden más biometrikus elemen alapuló azonosítási eljárás is. A DNS határozza meg az arc formáját, a kéz alakját, az ujj bőrerezetét, az írisz mintázatát stb. A személyazonosításban való felhasználhatóságát pontosan az adja, hogy a minta a születéstől fogva változatlan és megváltoztathatatlan. Szinte valamennyi emberi szövetből kinyerhető.

Magyarországon a DNS-mintának a felvételére csak egyes bűncselekmények miatt, büntetőeljárás alatt álló vagy bűncselekmény elkövetése miatt jogerősen elítélt személytől van lehetőség. A mintavételt a gyanúsítottal szemben nyomozást végző nyomozó hatóság erre kijelölt tagja hajtja végre [21/2009. (VI. 19.) IRM rendelet]. Bűnügyi szempontból a bűnfelderítés érdekében kiemelt jelentősége van annak, hogy nem szükséges a mintaadó személy hozzájárulása, illetve tudta és beleegyezése nélkül is beszerezhető a minta.

A DNS alapján történő személyazonosítással kapcsolatban a korlátozás nem szolgálja kellő mértékben a kisebb súlyú bűnelkövetők jövőbeni súlyosabb bűnelkövetésének megelőzését, illetve futurisztikus és szélsőséges példája lenne a DNS alkalmazásának az, ha egy személyazonosító rendszer részeként minden emberre kiterjesztenék az eljárást (HAUTZINGER 2005).

Ezt az eljárást nevezhetjük 100%-os azonosításnak, viszont ezzel együtt talán a legfelszereltebb technikai háttérrel igényli. A mintavételezést végző személy részéről külön felkészültséget, továbbá speciális szakértői képességet – orvosi, genetikai szakismeretet – követel.

Módszerspecifikus alkalmazás szempontrendszere alapján a személyazonosítás:

⁵⁰ Carl Correns, német botanikus és genetikus; Thomas Hunt Morgan, amerikai genetikus; Erich von Tschermak Seysenegg, osztrák botanikus.

⁵¹ Francis Harry Compton Crick, James Dewey Watson, Maurice Hugh Frederick Wilkins.

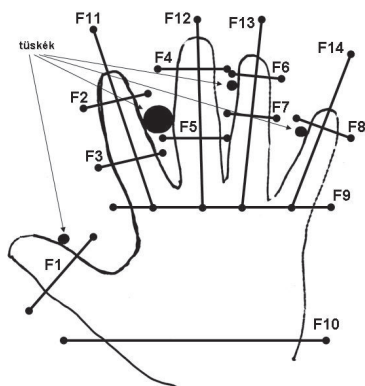
- mindenkinél alkalmazható;
- nem biztosítja az eltérő helyszíneken és ellenőrzési körülmények közötti felhasználhatóságot;
- nem építhető az ellenőrzés folyamatába;
- belső biometrikus azonosítón alapul;
- a kapcsolat nem kontaktmentes;
- az ellenőrzési idő jelentős növekedését eredményezi;
- nem biztosít azonnali eredményt.

Véleményem szerint rendészeti célú személyazonosításra nem alkalmas.

Kézgeometriai elemzésen alapuló személyazonosítás

Ez az eljárás olyan méréseken alapul, amelynek során a kéz és az ujjak egymáshoz viszonyított helyzetét, méretét vizsgálják, ahol meghatározott pozícióban (pozicionáló tűskék alkalmazásával) történnek a mérések, és így határozzák meg a kéz térbeli paramétereit. A mérések alapjául szolgál az ujjak hossza és szélessége, a kézfej szélessége, valamint a tenyér és az ujjak méretaránya.

Az eljárás gyors és rövid idejű ellenőrzést tesz lehetővé, viszont a pozicionált mintavételezésből és azonosításból adódóan több tényező is befolyásolhatja az eljárást (jelentős fogyás, ízületi gyulladás stb.).

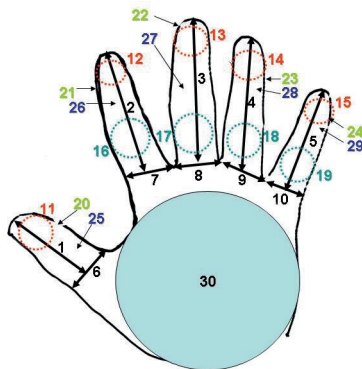

2. ábra

Kézgeometriai elemzés pozicionáló tűske alkalmazásával

Forrás: Kovács et al. 2013

Abban az esetben, ha nem pozicionáló tűskék alkalmazásával történik a mintavételezés, akkor a kézről úgynevezett sajátossági értékeket vesznek fel: az ujjak hossza (1–5), az ujjak szélessége azok tövénél (6–10), a beírt körök sugara az ujjakon felül (11–15) és alul (16–19), az ujjak kerületének hosszúsága (20–24), az ujjak területe (25–29) és a tenyérbe írható kör sugara (30).

3. ábra

Kézgeometriai elemzés sajátossági értékek alapján

Forrás: Kovács 2010

Az eljárás viszonylag új módszernek tekinthető, és a gyakorlati alkalmazása a forráskutatások alapján a rendészeti célú személyazonosítással kapcsolatosan még nem merült fel. Előnye, hogy a kéz tisztaságának mértéke nincs hatással a mérés pontosságára és ezzel együtt a személyazonosítás végrehajtására. Az azonosítási eljáráshoz külön adatbázis létrehozása szükséges, ahol azokat a mintákat tárolnák, amelyekhez viszonyítva végrehajtható az azonosítás. Egy új és csak nemzeti szinten használt rendszer kialakítása és fenntartása jelentős anyagi ráfordítást igényel. Mivel a minta egyedisége nem állandó, nagy a kockázata a FAR-, illetve FRR-mutatók csökkenésének és ebből adódóan a megbízható működésnek.

Módszerspecifikus alkalmazás szempontrendszere alapján a személyazonosítás:

- részben mindenkinél alkalmazható;
- eltérő helyszíneken és ellenőrzési körülmények között is felhasználható;
- az ellenőrzés folyamatába építhető;

- nem belső biometrikus azonosítón alapul;
- nem kontaktmentes a kapcsolat;
- nem eredményezi az ellenőrzési idő jelentős növekedését;
- azonnali eredményt biztosít.

Véleményem szerint a rendészeti célú személyazonosításra részben alkalmas.

Retinaazonosításon alapuló személyazonosítás

A szem alapján történő személyazonosítással kapcsolatban már az 1900-as évektől folynak kutatások, amelynek egyik gyakorlati lehetősége a retina vizsgálata.

„Az első szentükröt Helmholtz 1851-ben fejlesztette ki, ezzel utat nyitva a szemfenéki betegségek vizsgálatára. Az 1990-es évek elején Huang és munkatársai egy új vizsgálati módszerről számoltak be, az optikai koherencia tomográfiáról, amely egy fénynyalábot használ a vizsgálati minta leképezéséhez.” (TÁTRAI 2012, 6.)

A retina (ideghártya) fényérzékelő sejtekkel borított hártya, a szem külső hártyája, amely a fényt érzékeli.

„A szemgolyóba jutó fény a retina különböző rétegeiről optikai denzitásuk függvényében visszaverődik. Amikor a fényforrás és az adott réteg távolsága megegyezik a fényforrás és a referenciatükör közötti távolsággal, a két visszaverődő fénynyaláb között interferencia lép fel.” (TÁTRAI 2012, 7.)

A retinaalapú azonosítási eljárás lényege, hogy egy alacsony intenzitású fényvel világítják meg a szemfenéken található érhálózatot, a retinát. Az infravörös fény használatát az indokolja, hogy a retinán található vérerek gyorsabban nyelik el az ilyen fényt, mint a környező szövetek. A retinamintázatot formázó képet ezután visszatükrözik egy videokamerára, amely rögzíti a mintát. Az erekben levő vér az oxigéntartalomtól függően jobban elnyeli az infravörös fényt, mint a környező szövet. A mintázatot formázó fényt ezután visszatükrözik egy CCD-szenzorra, ami a képrögzítést végzi (KOVÁCS et al. 2013).

Ez az eljárás az egyik legpontosabb személyazonosítást biztosítja, viszont hátránya, hogy a letapogatónak, olvasónak közvetlen fizikai kontaktust kell kialakítania a szem közvetlen környezetével, ami a mintavételezés során higiéniai problémákat és jelentős fertőzésveszélyeket eredményez/eredményezhet. A módszer legnagyobb hátránya, hogy a felhasználók által nehezen elfogadható a mintavételi eljárás. A retina érhálózata a betegségek – például a cukorbetegség – hatására változhat, így nehezítheti az azonosítást is. Alkalmazása külön felkészülést igényel az azonosítandó személyek részéről is.

Az ICAO a retinaalapon végzett biometrikus személyazonosítást már vizsgálta 2001-ben, de végül mint az okmányok alapján történő személyazonosítás lehetséges gyakorlati megvalósítását, nem látta kivitelezhetőnek, így nem támogatta azt.

Módszerspecifikus alkalmazás szempontrendszere alapján a személyazonosítás:

- részben mindenkinél alkalmazható;
- nem biztosítja az eltérő helyszíneken és ellenőrzési körülmények közötti felhasználhatóságot;
- az ellenőrzés folyamatába építhető;
- belső biometrikus azonosítón alapul;
- nem kontaktmentes a kapcsolat;
- az ellenőrzési idő jelentős növekedését eredményezi;
- azonnali eredményt biztosít.

Véleményem szerint a rendészeti célú személyazonosításra nem alkalmas, és egyértelmű az ICAO 2001-es döntésével.

Archőtérkép-vizsgálaton alapuló személyazonosítás

A hőtérkép készítéséhez hőkamera alkalmazására van szükség, amely biztosítja az arc hőtérképének elkészítését. A hőtérkép készítése során az eljárás figyelembe veszi a környezeti tényezőket, a külső hőmérsékletet, és egy azonosító algoritmus alkalmazása révén függetleníteni lehet az eljárást attól is, hogy az azonosítás alá vont személy hány éves, vagy milyen egészségi állapotban van (például lázas beteg).

A hőképkalkoló eszközök fejlődése az elmúlt időszakban ugrásszerű változáson ment át. A fejlődés magával hozta a felhasználási területek folyamatos bővülését, amely összefüggésben van azzal is, hogy a technológiai

fejlődés eredményeként egyre kompaktabb, kisebb és egyre jobb minőségű képi információt biztosító eszközök kerülnek immár a kereskedelmi forgalomba is. A korábbi, kizárólagos katonai felhasználásukon túl, napjainkban már a rendszerintegrált rendvédelmi alkalmazásuk mellett az egészségügyi, az ipari és magánszféra területén is megtalálhatók (KUI 2016).

A hőkamera az arc felszínéről érkező hősugárzást érzékeli és méri. A legkisebb hőmérsékleti eltérésekre is reagál, és a hőkamerához csatlakoztatott számítógép biztosítja, hogy a hőkamerától érkező adatokat színes képekké konvertálja, majd hőkép formájában jelenítse meg a monitoron.

Az azonosítás előnye, hogy kontaktmentes kapcsolat révén történik, továbbá nem terheli az azonosítandó személyt. Rendészeti célú gyakorlati alkalmazásával kapcsolatos vizsgálatok sem történtek, amelyek választ adnának a FAR-, illetve az FRR-mutatókra.

4. ábra

Az arc hőképe

Forrás: Őszi 2017

Módszerspecifikus alkalmazás szempontrendszere alapján a személyazonosítás:

- mindenkinél alkalmazható;
- részben eltérő helyszíneken és ellenőrzési körülmények között is felhasználható;
- az ellenőrzés folyamatába építhető;

- részben belső biometrikus azonosítón alapul;
- kontaktmentes a kapcsolat;
- az ellenőrzési idő jelentős növekedését eredményezheti;
- azonnali eredményt biztosít.

Véleményem szerint a rendészeti célú személyazonosításra csak részben alkalmas.

Hanganalízisen alapuló személyazonosítás

A hanganalízisen alapuló személyazonosítás lényege az, hogy a mindennapi életben – a személyközi kapcsolatokban – meghatározó szerepet tölt be a beszéd alapú (verbális) kommunikáció, amely révén lehetőség van a személyazonosítás elvégzésére is. Ehhez szükséges egy eltárolt, előre rögzített hangminta/beszédminta egy szóról, esetleg mondatról, és az azonosítási eljárás során az azonosítandó személytől „levett” hangminta/beszédminta összehasonlítása révén van lehetőség az azonosság megállapítására vagy kizárására.

A beszéd a hangképzés egyediségének, a beszédképzés sajátosságainak és a nyelvhasználat egyéni jellegzetességeinek következtében alkalmas személyazonosítás elvégzésére, ahol meghatározó szerepe van a beszédhangok képzésének, továbbá osztályozásának is (GÓSY 2014).

A hang alapján történő beszélőazonosítás a hangképzés egyediségén, a beszédképzés sajátosságain és a nyelvhasználat egyéni jellegzetességein alapszik. Megállapítható az, hogy az azonosításhoz nem elegendő csak a beszélő hangja, a beszédhang, hanem vizsgálat tárgyává kell tenni a használt nyelv alkalmazásának jellemzőit is. A beszélőazonosítás történhet percepció, akusztikai-fonetikai, valamint biometrikus módszerrel. A téma szempontjából a biometrikus azonosításnak van relevanciája, amelynek előnye, hogy rendkívül nagy teljesítményű, robusztus, különböző szövegtartalmú beszéd összehasonlítására is képes, és nem igényli a szakértő közreműködését; ezáltal objektívabbnak tekinthető. Hátránya viszont, hogy automatikus, tehát csak egy számértéket szolgáltat, amely további szakértői elemzésre szorul. A biometrikus beszélőazonosítás alapja, hogy számítógépes szoftverrel a beszédhangból nagyszámú jellemző nyerhető ki, amelyek matematikai-statisztikai módszerek alkalmazásával olyan rendszerré formálhatók,

amellyel meghatározható, hogy az adott beszédhang a vizsgált személyhez tartozik-e, vagy sem (FEJES 2014).

A hangazonosítás központi feladata valójában a beszéd összehasonlítása. A hangazonosítás kriminalisztikai vizsgálatával ellentétben – ahol az esetek döntő többségében a beszédjavítást, a háttérzaj elemzést és a távközlés-specifikus ismertető jegyes elemzést is végre kell hajtani (TREMEL–FENYVESI 2002) –, véleményem szerint a rendészeti célú hangazonosításhoz csak a háttérzaj elemzést kell elvégezni. A megállapításomat azzal támasztom alá, hogy a rendészeti célú azonosításhoz a mintavételezésnek – amihez majd az azonosítás történik – optimális körülmények között, zavaró hatásoktól mentes környezetben kell történnie, és az azonosításhoz az azonosítandó személytől is közvetlen hangmintát/beszédmintát kell venni, ahol az ellenőrzés helyéből adódóan csak háttérzajok lehetségesek.

Az eljárás egyik javítandó része a különböző ellenőrzési helyszíneken, a környezeti zajforrások mellett „levett” hangminták/beszédminták összehasonlítási minősége. Az azonosítási módszer az azonosítandó személy aktív közreműködését igényli. Az azonosítandó személy számára az egyszerű eljárás nem kellemetlen. Jelenleg statikus körülmények között alkalmazható a legbiztonságosabban.

Módszerspecifikus alkalmazás szempontrendszere alapján a személyazonosítás:

- részben mindenkinél alkalmazható;
- eltérő helyszíneken és ellenőrzési körülmények között csak részben felhasználható;
- az ellenőrzés folyamatába építhető;
- belső biometrikus azonosítón alapul;
- kontaktmentes a kapcsolat;
- az ellenőrzési idő jelentős növekedését eredményezi;
- és részben azonnali eredményt biztosít.

Véleményem szerint a rendészeti célú személyazonosításra helyszíntől függően csak részben alkalmas.

Arcfelismerésen alapuló személyazonosítás

Az arcfelismerésen alapuló személyazonosítás sok esetben félreértésre adhat okot annak következtében, hogy az azonosítást végző személy igénybe vesze-

technikai, szoftveres segítséget az eljáráshoz, vagy sem. A korábbiakban már ismertettem, hogy az úti okmányoknál és a vízumoknál az elsődleges azonosító elem az arckép. Az arckép tárolása, amelyet az okmány kiállításánál felvételeznek, történhet az okmányba épített/rögzített elektronikus adathordozón/csipen vagy egy adatbázisban is.

Megállapításom alapján az ellenőrzés alá vont személy fénykép/arckép alapján történő személyazonosítása kétféle eljárással történhet:

1. Az azonosítást végző személy a tárolt arcképet megjeleníti a rendelkezésére álló eszközön (számítógép monitorja, tablet, okostelefon stb.), és az összehasonlítást is ő maga végzi el hagyományos módon, az anatómiai jegyek alapján. Ez az eljárás annyiban teszi biztonságosabbá a személyazonosítás folyamatát, hogy az ellenőrzés alá vont személynek, illetve az okmány tulajdonosának nincs lehetősége arra, hogy az elektronikus adattárolón/csipen – megfelelő hamisítás elleni védelemmel ellátott arcképet – vagy az adatbázisban tárolt arcképet megváltoztassa. Ebből adódóan az ellenőrzést végző személynek az okmány kiállításakor felvételezett arckép áll a rendelkezésére az azonosításhoz, s ez biztonságosabbá teszi az eljárást.
2. Az azonosítást összehasonlító szoftver végzi. A leolvasás két lépésben történik. Az első lépés során az azonosítandó személyről készített képen meg kell keresni az arc körvonalát, majd el kell távolítani a nem kívánt háttérrel. A második lépés az arc összevetése az adatbázisban tárolt adatokkal. Erre két, matematikai transzformáción és analízisen alapuló eljárást használnak. Az *egyik* a mintaalapú, a *másik* a geometriai alapú azonosítás (HORNÁK et al. 2005). A mintaalapú azonosítás az arcról készült képet mint különböző árnyalatú foltok halmazát vizsgálja. (A szem, az orr, a száj és az összegzett/összesített tulajdonságait veti össze a tárolt arckép összesített tulajdonságaival.) A geometriai alapú azonosítás egy olyan összehasonlító módszer, amelynek során az arc egyes elemeinek egymáshoz viszonyított helyzetét, arányát, méretét határozzák meg.

„Fontos azonosítási paraméterek:

- a jobb és a bal szem két szélső pontja;
- a jobb és a bal orrcimpa két szélső pontja;
- a száj középpontja (stabilabb, mint a két szélső pont);
- az áll jobb és bal pozíciójának vízszintes pozíciója;

- az áll közepének függőleges pozíciója;
- a jobb (bal) szemöldök függőleges pozíciója;
- a jobb (bal) fülcimpa vízszintes pozíciója.” (Kovács 2010)

Az összehasonlításra léteznek egyéb, például neurális hálókat használó módszerek is, valamint egyes rendszerek több irányból készített felvételek segítségével az arc háromdimenziós modelljét állítják elő és vizsgálják. Az arcon kiemelkedő és mélyedési területek/pontok vannak, ezek a csomópontok. Az arcon 80 ilyen pont van (antropológia), ebből a biometria csak 15-20-at használ. Ennél a háromdimenziós eljárásnál az azonosítandó személy arcára a rendszer színes, egyenes fényvonalakat vetít, amelyek az arc „domborzata” szerint görbe vonalakká torzulnak az arcot „rögzítő” videokamera képén. A rendszer ezekből automatikusan előállítja az arc hálós maszkját, a háromdimenziós képet. Ehhez az azonosítási módszerhez viszont az okmány kiállításakor is tárolni kell a háromdimenziós képet. Ez az eljárás megbízhatóbb a kétdimenziós azonosításhoz viszonyítva.

Az azonosítást nehezíti, hogy milyen minőségben, milyen pozícióban készült képhez viszonyítva kell az összehasonlítást elvégezni. Ezen képfelvételezési eltérések megszüntetése érdekében a személyazonosító okmányok esetében létezik egy egységes eljárásrend (műszaki követelményrendszer), amely meghatározza, hogy milyen nézetből, milyen távolságról, milyen pozícióban kell a képet elkészíteni. Én az alábbiakban az úti okmányokra vonatkozóan ismertetném a legfontosabb követelményeket, amelyek szinte valamennyi személyazonosító okmány esetében követelményként fogalmazhatók meg (ICAO 2006b):

- a képnek 45×35 mm és 32×26 mm közötti méretűnek kell lennie;
- az arcnak a kép 70–80%-át kell kitöltenie;
- szembenézeti képet kell készíteni úgy, hogy az arc a kép közepén legyen;
- pontosan a kamerába kell nézni;
- a háttér nem lehet erős tónusú, a természetes fényhez kell közelítenie a képnek;
- a képet úgy kell készíteni, hogy ne legyen piros a szem;
- az arcot úgy kell megvilágítani, hogy a képen ne legyen árnyék;
- ha szemüveges az illető, akkor úgy kell készíteni a képet, hogy a szemüveg ne tükröződjön, ne csillogjon, illetve ne takarja a szemet;
- nem lehet sapkát viselni úgy, hogy az takarja az arc egy részét;

- a fejkendőt, arckendőt vallási okokból viselő személyeknél is úgy kell a képet készíteni, hogy az arc teljes mértékben látható legyen.

Ez a követelményrendszer vonatkozik az útlevelekre, úti okmányokra és vízumokra is. Hasonló képkészítési eljárásrend van a tartózkodási engedélyeknél és a személyazonosító igazolványoknál is, mivel csak így biztosíthatók az ellenőrzési lehetőségek. Például egy spanyol állampolgár biometrikus adatokat tartalmazó magánútlevelének elektronikus adathordozóján/csip-jén tárolt arckép összehasonlítása a magyar rendőrség rendelkezésére álló azonosító szoftver segítségével csak abban az esetben lehetséges, ha a kép készítése megfelel a szabványosított műszaki követelményeknek. Bármely EU-s tagállam vonatkozásában elmondhatjuk ezt a szempontot, követelményt. Más országok – amelyekre nézve nem kötelezők ezek a szabályrendszerek – is igyekeznek ezen paraméterek alkalmazására, mivel a biztonságos ellenőrzés kölcsönösen csak így lehetséges.

Az arc alapján történő azonosítás leggyakoribb zavaró hatásai közé tartozik a megvilágítás, a kamera nézőpontja, az arc elfordulása, arckifejezés, öregedés, smink és a szemüveg is. A 3D arcfelismerés a 2D zavaró hatásait jó hatáskokkal zárja ki, azonban a 3D csak relatíve közelről alkalmazható, és a felhasználó nagyobb fokú együttműködését igényli (JAIN et al. 2008).

Az arcfelismerő rendszerek alapvetően négy részből épülnek fel, nevezetesen *a kamera, az adatátviteli csatorna, a feldolgozó szoftver és a tárolóegység*. Az egyes elemek feladatai, funkciói az alábbiak szerint határozhatók meg:

- a kamera feladata az összehasonlítást végző szoftver számára olyan minőségű képet készíteni, amely alkalmas az összehasonlításhoz korábban eltárolt képpel történő összevetéshez, az azonosítás végrehajtására;
- az adatátviteli csatorna feladata összeköttetést biztosítani a kamera, a feldolgozó szoftver és a tároló egység között. Az adatátviteli csatorna „igénybevétele” eltérő lehet attól függően, hogy az ellenőrzés helyszínétől (képkészítés helyszíne) elkülönülő, távol eső adatbázisban tárolt mintaképpel kell az összehasonlítást elvégezni, vagy az adott helyszínen kell a tárolt adatot felhasználni az azonosításhoz. Az átviteli csatorna kapacitás meghatározásánál egyrészt figyelemmel kell lenni az elvárt azonosítási időre (lehetőség szerint a leggyorsabban), másrészt arra, hogy az adott adatátviteli keresztmetszetet, sávszélességet még milyen alkalmazások

használják és milyen prioritási besorolással. A jogosulatlan hozzáférések biztosítása érdekében szükséges az adatok megfelelő szintű titkosítása is.

- a tárolóegység feladata a mintavételezésnél „levett” arckép tárolása és azonosítás esetén a minta biztosítása;
- a szoftver feladata a tárolóegységen tárolt arckép és a kamera által készített arckép összehasonlítása.

Az azonosítás egyik meghatározó eleme az azonosítás végrehajtása során készített kép minősége, amelyet jelentősen befolyásolnak az alkalmazott kamera paraméterei. Az arcfelismerés szempontjából az alkalmazott kamerával szembeni követelmények az alábbiak szerint határozhatók meg:

„Felbontóképesség: a kamera vízszintes és függőleges felbontását értjük alatta. Például egy full HD felbontású kamera képe 1920 (vízszintes) x 1080 (függőleges) képpontból áll, ami nagyjából 2 MP felbontásnak felel meg.

Érzékenység: a legnehezebben meghatározható kamera paraméter, mivel számos olyan tényezőtől függ, amelyek jelentősen befolyásolják a kép minőségét. Emiatt a gyakorlati alkalmazásoknál az az információ, hogy egy kamera 0,1 lx érzékenységű, nem elegendő információ a döntéshez. A gyártók által megadott érzékenységet befolyásoló tényezők, melyek a legtöbb esetben nem ismeretesek:

Megvilágítás színhőmérséklete.

A tesztábra fényvisszaverő képessége.

A mérés során használt objektív. Sok gyártó igen jó minőségű, alacsony F-stop értékű objektívvel teszti a kameráit. Például egy F-Stop = 0,7 a beeső fény mennyiség 40%-át, míg egy FStop = 1,4 értékű objektív mindössze a 10%-át engedi át.

Egyéb felszerelések (például infravörös megvilágító).

Az eszköz pozicionálása (szerelési magasság, dőlésszög).” (OTTI 2014, 411.)

Magyarországon 2016. január 1-jén lépett hatályba az arcképelemző rendszer létrehozását meghatározó törvény, amely definiálja többek között az alábbi fogalmakat:

- ...b) arcképmás: olyan, a polgár arcképéről informatikai eszköz igénybevételével készített vagy informatikai eszköz igénybevételével fel dolgozható felvétel, mely alkalmas arckép profil készzésére,
- c) arckép profil: az arcképmásból képzett alfanumerikus adatsor, mely az annak alapjául szolgáló arcképmás rekonstruálására nem alkalmas,
- d) arcképelemző rendszer: az arckép profilok létrehozására, valamint összehasonlító elemzésére képes, a személyazonosítást elősegítő informatikai alkalmazás.” (2015. évi CLXXXVIII. törvény 1. §)

Az arcképprofil-nyilvántartás alkalmazásának célját a törvény részletesen szabályozza, de kiemelendő, hogy külön szerepel az államhatár átlépésére jelentkező személyek személyazonosságának megállapítása is. Az azonosítás szoftveresen és humán erőforrás alkalmazásával támogatott. Annak érdekében, hogy az azonosítás végrehajtható legyen, az azonosítandó személyről készített fényképpel/arcképpel szemben, egységes szempontrendszer, minőségi követelmények meghatározása vált indokolttá.

„Az azonosításra beküldött felvételnek – lehetőség szerint – az alábbi követelményeknek kell megfelelnie:

- a) az azonosításra beküldött felvételen csak egy személy szerepelhet, amennyiben ez nem lehetséges, akkor az elemzés tárgyát képező arcképmást a fényképhez tartozó rövid leírás mezőben kell egyértelműen meghatározni;
- b) az azonosítandó felvételen található személynek szemből kell elhelyezkednie az alábbiak szerint:
 - ba) a fej oldalirányú elfordulása nem lehet több mint 30° ,
 - bb) a fej függőleges billenése nem haladhatja meg a 10° -ot;
- c) az arcnak jól, szórt fényvel megvilágítottnak kell lennie;
- d) kerülni kell az oldalról megvilágított arc felvételen történő szerepeltetését arra figyelemmel, hogy az orr által vetett árnyék jelentősen ronthatja az eredményes azonosítást;
- e) az azonosításra beküldött felvételen az azonosítandó személy:
 - ea) nem viselhet olyan jellegű sapkát, kapucnit, bármilyen ruhadarabot, amely az arcát kitakarja,
 - eb) nem viselhet napszemüveget,
 - ec) a szemeinek nyitva kell lenniük;
- f) az azonosításra beküldött felvételnek jó minőségűnek, minél nagyobb felbontásúnak kell lennie az alábbi minimum értékek szerint:

- fa) az azonosításra beküldött felvétel elfogadott formátuma »jpg« kiterjesztés,
- fb) az azonosításra beküldött felvételen az azonosítandó személy két szem között mért pupillatávolsága minimum 50 pixel lehet,
- fc) az arckép felbontása nem lehet kisebb mint 0,3 megapixel, amin a személy arcának térfoglalása a felvétel 2/3-a.” [11/2016. (IV. 29.) ORFK utasítás 18. pont]

E paraméterek megadása is azt bizonyítja, hogy az azonosítás eredményes végrehajtását jelentős mértékben meghatározza az azonosítandó személyről készített felvétel pozicionálása és minősége.

A schengeni külső határon átlépő személyek hitelt érdemlő személyazonosságának megállapítása érdekében – amely szoros kapcsolatban van a migráció kezelésével is – valamennyi utazó szisztematikus ellenőrzése mellett a határregisztrációs rendszer kialakítása és működtetése, valamint az Európai Utasinformációs és Engedélyezési Rendszer⁵² (ETIAS) létrehozása is megoldandó feladatot jelentett 2016-ban (EUCO 31/16).

A rendelkezésre álló adatok alapján 2020. december 9-től – a határforgalom ellenőrzése során – az arc alapján történő szoftveres azonosítás tekintetében a kötelező gyakorlati alkalmazásra is fel kell készülni. A schengeni külső határon átlépő személyek többek között hitelt érdemlő személyazonosításának végrehajtása érdekében, az Európai Unió 2017. december 9-én hirdette ki *az európai határregisztrációs rendszer létrehozásáról szóló 2017/2226 számú (2017/2226 EU parlamenti és tanácsi rendelet)*, valamint ezzel összefüggésben a *Schengeni határellenőrzési kódex módosítására vonatkozó 2017/2225 számú rendeleteit (2017/2225 európai parlamenti és tanácsi rendelet)*.

A személyazonosság megállapítására már a tárolt arcképet és az ellenőrzésnél lévő arcképet kell szoftveresen összehasonlítani, ami teljes mértékben megszünteti az ellenőrzést végző személy szubjektumából adódó negatív tényezőket.

„Ha az úti okmány az elektronikus adathordozón (csipen) tárolt arcképmást tartalmaz és a csipen tárolt arcképmás technikailag hozzáférhető, ennek az ellenőrzésnek magában kell foglalnia a csipen tárolt arcképmás ellenőrzését is, amelynek során ezt az arcképmást elektronikus úton

⁵² ETIAS – European Travel Information and Authorisation System.

összehasonlítják az érintett harmadik országbeli állampolgár helyben rögzített arcképmásával, kivéve azokat a harmadik országbeli állampolgárokat, akiknek egyéni aktáját az EES-ben már rögzítették.” [2017/2225 európai parlamenti és tanácsi rendelet 6a cikk 4b)]

Szintén a felkészülés kell, hogy megkezdődjék a vízummentes harmadik országok állampolgárai esetében is, annak érdekében, hogy a schengeni külső határok átlépésénél egy szélesebb körű és lehetőség szerint biometrikus adataikon nyugvó személyazonosításon essenek át. Az Európai Tanács már 2016 októberében támogatta az ETIAS létrehozását, amelynek eredményeként lehetőség nyílna és megvalósulhatna a vízummentes harmadik országok állampolgárainak előzetes biztonsági ellenőrzése. Az ellenőrzésre azt megelőzően kerülne sor, hogy a schengeni térség külső határán belépésre jelentkezzenek. A kialakítandó automatizált, előzetes biztonsági szűrőrendszer segítségével lehetőség nyílna arra, hogy az európai határigazgatási rendszer részeként még a migrációt kibocsátó harmadik országban azonosíthatóvá válnának a potenciális migrációs vagy biztonsági veszélyt jelentő személyek. A szárazföldi határokon belépésre jelentkező, vízummentes harmadik ország állampolgáraitól jelenleg nem áll rendelkezésre ilyen jellegű információ, amely jelentős biztonsági kockázatot jelent [COM(2016) 732 bizottsági közlemény].

Az arcfelismerés-alapú személyazonosításnak meghatározó jelentősége van, illetve kiemelt szerepe lesz a rendészeti munkában. Jelenleg még a hagyományos személyazonosítás révén, de a későbbiekben az összehasonlító szoftverek alkalmazásával. Nagy előnye ennek az azonosítási módszernek, hogy más biometrikus azonosító rendszerhez képest nem igényli az azonosítandó személy nagymértékű és aktív közreműködését. Az azonosítandó személy számára az egyszerű eljárás nem kellemetlen.

Módszerspecifikus alkalmazás szempontrendszere alapján a személyazonosítás:

- mindenkinél alkalmazható;
- eltérő helyszíneken és ellenőrzési körülmények között részben felhasználható;
- az ellenőrzés folyamatába építhető;
- nem belső biometrikus azonosítón alapul;
- kontaktmentes a kapcsolat;
- nem eredményezi az ellenőrzési idő jelentős növekedését;
- azonnali eredményt biztosít.

Véleményem szerint a rendészeti célú személyazonosításra alkalmas, és az összehasonlító szoftverek felhasználásával történő alkalmazása a követendő eljárás.

Ujjnyomat alapján történő személyazonosítás

Ez a személyazonosítási eljárás az úti okmányoknál, a vízumoknál és a tartózkodási engedélyeknél is a másodlagos biometrikus azonosítás. Ezt alapvetően akkor alkalmazzák, ha az elsődleges biometrikus adat alapján végrehajtott azonosítás nem vezetett eredményre, és szükséges a további vizsgálat.⁵³

Ez az egyik legrégebbi és legelterjedtebb biometrikus személyazonosító módszer, amelynek hivatalos vizsgálata több mint százéves múltra tekint vissza. Az ujjnyomatok jellemzőinek kutatásával, azok vizsgálatával, összehasonlításával, illetve azonosításával a daktiloszkópia foglalkozik. „A daktiloszkópia a krimináltechnikának az az ága, amelyik az ujjak és a tenyér bőrfelületén található bőrfodorszál-rajzolatok nyomainak és lenyomatainak kriminalisztikai vizsgálatával foglalkozik.” (BALLÁNÉ 2004, 84.)

A daktiloszkópia alkalmazása leginkább bűnügyi célú, a bűncselekmények felderítését és a bűnelkövető büntetőjogi felelősségre vonásának megalapozását szolgálja. Először a bűnüldözés és az igazságszolgáltatás lépett fel az ujjnyomatok vizsgálatának tudományos szintű igényével.

Az ujjak bőrfelületének a bőrláncolatok által létrehozott mintázottsága egyedi és nem változik. Természetesen a kéz méreteinek változásával arányosan változik, egyedisége azonban változatlan marad. Amennyiben az ujjat fizikai sérülés éri (például: horzsolás, vágás stb.), akkor a mintázat általában 14–40 napon belül regenerálódik, kivéve, ha mélyebb a sérülés, mert akkor egyedi heg alakul ki, ami szintén egyedi – szinte csak az adott személyre jellemző és személyhez köthető – azonosító jegyként funkcionálhat az azonosítás során.

Kutatásaim során az ujjnyom, az ujjnyomat és az ujjlenyomat vonatkozásában eltérő szóhasználatokkal találkoztam. A kriminalisztikán belül a nyom és a nyomat közötti különbséget a krimináltechnikának a nyomtannal foglalkozó ága határozza meg pontosan. Az ujjnyom és az ujjnyomat használata az általános, az ujjlenyomat megfogalmazás csak eseti, de

⁵³ Kivételt képeznek azok az esetek, amikor a biometrikus adatok alapján történő személyazonosítás kötelező, mint például a vízumnál.

a kriminalisztikai írásokban is eltérő az alkalmazásuk. Az idegen nyelvről fordított szövegeknél pedig fordítófüggő.

A biometrikus adatok alapján történő személyazonosítás forráskutatásai során az ujjnyom, az ujjnyomat és az ujjlenyomat kifejezésekkel lehet találkozni, ezért a rendészeti célú személyazonosítás vonatkozásában az egységes szakterminológia alkalmazása érdekében – összhangban az Óbudai Egyetem Bánki Donát Gépész és Biztonságtechnikai Mérnöki Kar Alkalmazott Biometria Intézet, illetve a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Méréstechnikai és Információs Rendszerek Tanszékének fogalom-meghatározásával – az alábbi kifejezések használatát tartom indokoltnak (ÁRENDÁS et al. 2005):

- *ujjnyom, látens ujjnyomat* (latent fingerprint): rossz minőségű, általában csak részleges nyoma az ujjnak (mintázatfragmentum), ami például egy poháron keletkezik. Tipikusan a bűnügyi nyomozások során használják, informatikai azonosításhoz nem megfelelő minőségűek.
- *ujjnyomat* (flat fingerprint vagy fingerprint): egy ujjról készült olyan lenyomat, ami egy adott alkalommal egy sík felületen keletkezik, úgy ahogyan azt a felhasználó egy felületre természetesen odahelyezi. Ezen ujjnyomatoknak tehát sajátja, hogy síkon/sík felületen.
- *ujjlenyomat* (rolled fingerprint vagy finger-roll): általában a bűnügyi, idegenrendészeti és menekültügyi nyilvántartásokban alkalmazott, az ujj teljes felületéről vett lenyomat, amely az adott ujj körbeforgatásával keletkezik körömágytól–körömágyig.

Miután a műszaki követelményekből egyértelműen megállapítható, a sík felületű lenyomatvételi kötelezettség nem az ujjlenyomat, hanem az ujjnyomat. Ennek következtében következetesen az *ujjnyomat* kifejezést használom.

Napjainkban a bűnügyi munka során az ujjnyomat alapján történő azonosítás még nagyon sok esetben manuális módszerrel (papíralapú), szakértő közreműködésével történik. A rendészeti alkalmazás területén erre nincs lehetőség, ezért a személyek ujjnyomat alapján történő azonosítására olyan eljárásrendet kellett kialakítani, amely a személyazonosság egyértelmű megállapítására helyben, rövid idő alatt nyújt lehetőséget. Ehhez azonban szükséges az ujjnyomatok digitalizált formában történő tárolása, amelyhez a viszonyítás/összehasonlítás történik. „A digitalizált ujjnyomat legyen megfelelő minőségű, nagy teljesítményű ujjnyomat-azonosító rendszerek révén

(Automated Fingerprint Identification System – AFIS) biztosítsa a megegyező ujjnyomatok összehasonlíthatóságát.” (ICAO 2007, 29.)

Az újra ránézve kis barázdákat, vonalakat látunk, amelyeket fodorszálnak,⁵⁴ illetve fodorvonálnak neveznek. Ezek a fodorszálak határozzák meg az ujjnyomat globális és lokális jellemzőit, amelyek alapján az azonosítás történik. Ezeket nevezhetjük összehasonlítási, azonosítási pontoknak is. Az egy ujjnyomaton található azonosítási pontok száma meghaladhatja a százat is, viszont az azonosításhoz a 8–12 pontos azonosítás már megfelelő találati valószínűséget biztosít.

Az ujjnyomat-olvasási technikák a fizikai képvétel elve szerint lehetnek optikai, kapacitív, rádiófrekvenciás, ultrahangos és a nyomásérzékelés elvén alapulók.

Az ujjnyomat-azonosítás előnye, hogy alacsony a FAR, és inkább használatbeli hibákkal lehet találkozni alkalmazása során. A technikai megoldások felhasználóbarátok, egyszerűen telepíthetők, kis méretekkel rendelkeznek, és üzemeltetésük viszonylag egyszerű. Hátránya, hogy a nyomat eredménye függ a nyomás nagyságától, az ujjak nedvességétől, a személy munkájától (a sokat gépelő emberek ujjain a mintázat megkophat), az ujjak szennyezettségétől (például kamionsofőrök).

Módszerspecifikus alkalmazás szempontrendszere alapján a személyazonosítás:

- részben mindenkinél alkalmazható;
- részben eltérő helyszíneken és ellenőrzési körülmények között is felhasználható;
- az ellenőrzés folyamatába építhető;
- nem belső biometrikus azonosítón alapul;
- az esetek többségében, jelenleg még nem kontaktmentes a kapcsolat;
- nem eredményezi az ellenőrzési idő jelentős növekedését;
- azonnali eredményt biztosít.

Véleményem szerint a rendészeti célú személyazonosításra alkalmas, de esetenként helyszín és körülményfüggő.

⁵⁴ Jelen kötetben nem célom, hogy a fodorszálak lehetséges mintázatait bemutassam, mivel ezzel kapcsolatban nagyon sok tudományos értékű írás is született, illetve a technológiai eljárások is ismertek.

Íriszazonosításon alapuló személyazonosítás

Az íriszalapú azonosítás – hasonlóan a retinaalapúhoz – az egyik legbiztonságosabb módszer, és a biometrikus azonosítási eljárások közül a legmodernebb technológiának, csúcstechnológiának is nevezhető.

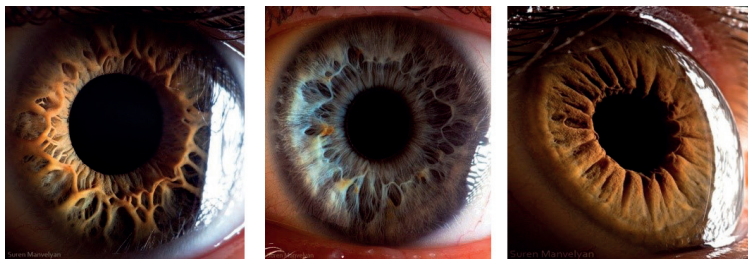
A szem középső burkának szabad szemmel is jól látható része a szivárványhártya, latinul írisz. A szivárványhártya színe attól függően változik, hogy mennyi benne a színezőanyag, a pigment (festékanyag). A szivárványhártya színe barna, ha sok színezőanyag található benne, és zöld vagy kék abban az esetben, ha kevés. Ezen kívül vannak olyan emberek, akiknek piros a szeme. Esetükben arról van szó, hogy a szivárványhártyájuk vagy nagyon kevés színezőanyagot tartalmaz, vagy egyáltalán nincs jelen. Ők az albinók (a színezőanyag hiánya miatt a szivárványhártya áttetszősége következtében válnak láthatóvá a vérerek, aminek hatására a szem rózsaszínes-piros színű).

Az írisz több rétegből áll, és a színeken kívül mélyedéseket, kiemelkedéseket, valamint különböző formákat (köröket, árkokat, koronákat) is hordoz.

Az írisz több érhártyából (ezek az érhártyák alkotják a rétegeket) épül fel, amelyek különböző pigmentek megkötésére alkalmasak, ebből következik, hogy az íriszben található egyes érhártyák mind más színűek.

„Az írisz kialakulása az embrionális élet harmadik hónapjában kezdődik meg. A felszínén található egyedi mintázat az első évben alakul ki, míg a stroma pigmentációja az első néhány évre tehető. A mintázatok kialakulása véletlenszerű és nem köthető semmilyen genetikai faktorhoz. Az egyetlen gén által meghatározott jellemzője a pigmentáció, ami a színt határozza meg. Így még egyazon személy két írisze is teljesen különböző mintázatú lehet, viszont kialakulása után változatlan marad egész életen át. Ezek alapján a mintázat ideális biometrikai jellemző, egyedisége és stabilitása folytán.” (CSERCSA et al. 2004, 2–3.)

Az írisz állandósága és egyedisége miatt talán a legalkalmasabb biometrikus azonosítónak tekinthető, ugyanis a tárolt minta az ember élete végéig azonos, nem változik, és mivel a szemnek egy vékony fátyszerű része, így mint belső szerv nehezen változtatható, módosítható.

5. ábra

A szem íriszének egyedi mintázatai

Forrás: MANVELYAN 2011

Az íriszalapú személyazonosítás még nem nagy múltra tekint vissza, függetlenül attól, hogy már az 1900-as évek első felében felismerték a szivárványhártya egyediségét. Több eljárásmodot vizsgáltak az íriszalapú azonosítás végrehajtására, de az első működőképes automata íriszfelismerő rendszert 1994-ben szabadalmaztatta John Daugman cambridge-i kutató, aki 1998-ra már 400 különböző tulajdonságot mutatott ki a szem szivárványhártyáján, amelyek mindegyike alkalmas az azonosításra. A Daugman által kidolgozott rendszert szinte folyamatosan tesztelték, és mindig 100%-os eredményt adott; képes tökéletesen azonosítani a személyeket (DAUGMAN 1994).

„Annak az esélye, hogy két írisz megegyezzen 10^{70} nagyságrendű, míg a föld népessége csupán 10^{10} nagyságrendű. További előnyei, hogy 400 azonosítási jellemző vizsgálatára képes (napjainkban hozzávetőleg csak 260-at használnak), valamint az élőminta vizsgálata könnyen megvalósítható a pupilla reflexek figyelésével.” (KOVÁCS et al. 2013, 495.)

Az íriszalapú személyazonosítás alkalmazása a rendészeti munkában biztonsági szempontból nagy lehetőségeket rejt még magában. Többször utaltam arra, hogy az EU tagállamainak állampolgárai részére kiállított magánútlevélek, illetve a tagországok által kiadott tartózkodási engedélyek és vízumok a biometrikus személyazonosításhoz az elektronikusan tárolt arcképet, valamint az ujjnyomatot alkalmazzák.

Az íriszalapú azonosítás alkalmazási létjogosultságát igazolja az is, hogy a mintavételezésre, illetve az azonosítás végrehajtására szabványt⁵⁵ is kiadtak, amely többek között az alábbi szempontokat is meghatározza.

„Amikor az íriszkép rögzítésre kerül, akkor a fejet függőlegesen kell tartani és a szemet teljesen ki kell nyitni. A fényviszonyokat úgy kell kialakítani, hogy a pupilla mérete 7 mm vagy annál kisebb legyen, mivel a túlzott pupillatágulás negatívan befolyásolhatja az azonosítás folyamatát. A szemüveget és a kontaktlencsét el kell távolítani. A szemet 700 és 900 nanométer közötti infravörös fényel kell megvilágítani.” (ICAO 2007, 35.)

Az íriszalapú személyazonosítást mind az ICAO, mind a Frontex is javasolja, mivel az eljárás rövid idő alatt biztosítja az azonosítást, és szinte lehetetlen, hogy jogosulatlan személyt azonosítson jogosultnak. Kérdéses, hogy egy közúti igazoltatás során hogyan lehetne mintavételezést végrehajtani az éjszakai sötétében vagy a szikrázó napsütésben. Természetesen speciálisan kialakított járműben végrehajtható, de költségigényes megoldás. Hasonló a helyzet a közúti határátkelőhelyen is, azzal a különbséggel, hogy ha nem minden utas esetében – csak kockázatelemzés alapján – kell alkalmazni, akkor helyben lehet kialakítani az infrastrukturális feltételeket. Az eljárás hátrányaként említhető még a jelentős technikai háttér.

Módszerspecifikus alkalmazás szempontrendszere alapján a személyazonosítás:

- mindenkinél alkalmazható;
- eltérő helyszíneken és ellenőrzési körülmények között csak korlátozottan felhasználható;
- az ellenőrzés folyamatába építhető;
- belső biometrikus azonosítón alapul;
- kontaktmentes a kapcsolat;
- az ellenőrzési idő jelentős növekedését eredményezheti;
- azonnali eredményt biztosít.

Véleményem szerint a rendészeti célú személyazonosításra jelenleg csak korlátozottan alkalmas. Elsősorban repülőtéren az ABC-, illetve az RTP-rendszert alkalmazó utasok esetében lehetséges.

⁵⁵ ISO/IEC 19794–6.

Ujj- és kézérhálózaton alapuló személyazonosítás

A vér a legfontosabb oxigénszállítási funkciója mellett biztosítja a termelődött szén-dioxid elszállítását is a szövetekből. Az ereknek több fajtája van, de a két fő csoportba tartozik az artéria, amely a szívtől a szövetek felé halad, valamint a véna, amely a szövetektől a szív felé halad. Az ezek között levő szöveteket hajszálerhálózat köti össze, amelyek a kapillárisokat és a sejteket látják el közvetlenül tápanyagokkal és oxigénnel. A vérben kötött formában levő oxigénben dús vér a szöveteknek leadja az oxigént, ezáltal dezoxidálódik, majd visszatér a szívbe. Az oxigénben dús vér és a dezoxidált vér másként nyeli el, továbbá veri vissza az infravörös hullámhossz-tartományú sugárzást. Mivel az oxigénben dús vér és a dezoxidált vér oxigéntartalmában csak 20-30%-os eltérés van, így az azonosítás alapja maga az infravörös fény elnyelése vagy „nem elnyelése”.

Az azonosítási eljárás során infravörös fényel kell az ujjat vagy a kezet (tenyeret) megvilágítani.

Az ujj és a kéz erezetében levő vér az infravörös sugarakat eltérő mértékben nyeli el, amelynek hatására a képelemző szoftver egy vonalas grafikát generál. Az erek metszéspontjainak egymáshoz viszonyított helyzetét, távolságát, az egymással bezárt szögeket, az erek vastagságát (amelyeket lényegében az azonosítás során „olvassák vissza”) egy algoritmus adathalmazként kinyeri a képből, és ezt tárolja a szoftver. A kéz infravörös fényel megvilágított képét nem tárolják, ennek célja a kisebb méretű adattárolás (MILÁK 2012). Az azonosítási eljárás során a tárolt mintával hasonlítják össze, és az eszköz szoftvere hoz döntést az azonosítandó minta elfogadásáról, illetve elutasításáról.

Az azonosítás végrehajtását befolyásolhatják a különböző élettani és biológiai elváltozások, valamint egyes betegségek is. Ezek a befolyásoló körülmények hatást gyakorolhatnak egyrészt az érrendszer alakjára, másrészt a vér összetételére, így a szállított oxigén tartalmára is. Az oxigéntartalom mennyiségének változásából adódóan változik a vér infravörös hullámhosszú fényelnyelő képessége is. Az azonosítás végrehajtását befolyásoló betegségek és elváltozások lehetnek az érrendszeri és keringési betegségek, a magas vérnyomás és a cukorbetegség is.

Módszerspecifikus alkalmazás szempontrendszer alapján a személyazonosítás:

- részben mindenkinél alkalmazható;

- eltérő helyszíneken és ellenőrzési körülmények között is felhasználható;
- az ellenőrzés folyamatába építhető;
- belső biometrikus azonosítón alapul;
- kontaktmentes a kapcsolat;
- nem eredményezi az ellenőrzési idő jelentős növekedését;
- azonnali eredményt biztosít.

Véleményem szerint a rendészeti célú személyazonosításra alkalmas.

Következtetések a biometrikus adatok rendészeti célú alkalmazhatóságára

A rendészeti célú alkalmazás módszerspecifikus szempontrendszerénél, azokat az azonosítási eljárásokat, amelyek betegség, végtaghiány vagy halláskárosodás miatt nem minden személynél alkalmazhatók, részben alkalmazhatóknak tekintem.

A forráselemzések alapján megállapítottam, hogy két azonosítási eljárás rendészeti célú alkalmazása nem lehetséges. Ezek az eljárások a DNS-, illetve a retinaazonosításon alapuló személyazonosítás.

Három eljárásról megállapítottam, hogy a rendészeti célú alkalmazásuknak részben lehet létjogosultsága, de a nemzeti szinten történő alkalmazásuknál – a külön mintavételezési adatbázis és összehasonlítást biztosító technikai eszközök miatt – nagy valószínűséggel feltételezhető, hogy a kívánt biztonságnövelő hatás nincs arányban a ráfordított anyagi forrásokkal. Ennek következtében a kézgeometriai elemzésen, az archív-térkép-vizsgálaton, továbbá a hanganalízisen alapuló személyazonosítást mint jövőbeni, „tartalékeljárást” lehet figyelembe venni.

A forráselemzések alapján négy eljárás esetében lehet nagy valószínűséggel kijelenteni a rendészeti célú módszerspecifikus szempontrendszer alapján történő alkalmazás lehetőségét és létjogosultságát. Ezek az arcfelismerésen alapuló, az ujjnyomat alapján történő, az íriszazonosításon, valamint az ujj- és kézérhálózaton alapuló személyazonosítások. Az íriszazonosításon alapuló személyazonosítás tekintetében megállapítottam, hogy az alkalmazás helyének és az alkalmazás körülményeinek történő megfelelése csak korlátozott, így leginkább a repülőtereken van létjogosultsága.

Az arcfelismerésen, valamint az ujjnyomat alapján történő személyazonosítás rendészeti célú módszerspecifikus alkalmazásának széles körű a lehetősége azzal a fenntartással, hogy az arcfelismerésen alapuló személyazonosítás végrehajtásához is megfelelő ellenőrzési körülményeket kell biztosítani, amelyek jelenleg szintén csak a repülőtereken állnak rendelkezésre. Az ujjnyomat alapján történő személyazonosítás a legáltalánosabban alkalmazható eljárás a rendészeti célú személyazonosításban.

A biometrikus azonosító jegyek alkalmazására vonatkozó ICAO-ajánlások, illetve az EU kötelező érvényű jogi szabályozása összhangban vannak az elérni kívánt biztonsági szinttel. A biometrikus adatok nem minden ellenőrzési helyszínen válthatják ki teljes mértékben az anatómiai jegyek alapján történő személyazonosítást.

Új, rendészeti célú biometrikus személyazonosítási eljárásként kell figyelembe venni az ujj- és kézérhálózaton alapuló személyazonosítást, amelyet valamennyi ellenőrzési helyen és ellenőrzési körülmény között alkalmazhatónak lehet tekinteni.

3. táblázat

A rendészeti célú biometrikus személyazonosítás összehasonlító táblázata

RENDESZETI CÉLÚ BIOMETRIKUS SZEMÉLYAZONOSÍTÁS										
A biometrikus azonosító jegyek rendészeti célú alkalmazásának módszer-specifikus szempontrendszere		1. DNS	2. kézgeo.	3. retina	4. hőtérk.	5. hang	6. arc	7. ujj	8. írisz	9. érháló
	1.	I	R	R	I	R	I	R	I	R
	2.	N	I	N	R	R	R	I	K	I
	3.	N	I	N	R	R	R	I	K	I
	4.	N	I	I	I	I	I	I	I	I
	5.	I	N	I	R	I	N	N	I	I
	6.	N	N	N	I	I	I	N	I	I
	7.	E	NE	E	E	E	NE	NE	E	NE
	8.	N	I	I	I	I	I	I	I	I
KÖVETKEZTETÉS	N	R	N	R	R	I	I	R/I	I	

Jelmagyarázat:

nem

eredményez

korlátozottan

igen

nem eredményez

részben igen

Forrás: a szerző saját szerkesztése

VI. fejezet

A biometrikus adatok gyakorlati alkalmazása

A biometrikus adat a személyazonosításban preferált helyét csak abban az esetben képes betölteni, ha lehetőség van annak ellenőrizhetőségére és azonnali válasz biztosítására, amelyekkel garantálható a közvetlen kapcsolat megállapítása az okmány, valamint annak tulajdonosa között. Az ellenőrzés biztonságos végrehajtását csak ebben az esetben lehetséges biztosítani.

Az emberek számára nyilvánvaló és elfogadott eljárás, amikor személyazonosításuk, személyazonosságuk megállapítása során az általuk átadott okmányból az ellenőrzést végző személy megnézi a fényképét/arcképét, majd ránéz, és végrehajtja a személyazonosítást. Az ujjnyomat alapján történő személyazonosítás végrehajtásával kapcsolatosan az emberek már sokkal bizalmatlanabbak. Párhuzamot vonnak azzal, hogy ujjnyomatot csak a bűnözőktől vesznek, akiknek az ujjnyomatadatai bekerülnek egy nyilvántartásba, és így bármikor azonosíthatóvá válnak, mert úgymond „nyilvántartottak”. Az ilyen negatív előítéleteken nehéz „túllendíteni” a társadalmat, még akkor is, ha egyértelművé válik az emberek számára, hogy az ilyen típusú személyazonosítás pontosan az ő biztonságukat szolgálja, vagy adott esetben egy ilyen eljárás segít majd eltűnt szeretteik megtalálásában. Ezek után elképzelhető, hogy milyen véleménye lehet az embereknek az íriszazonosításon alapuló személyazonosításról. Egy olyan eljárásról, ahol közelről bele kell nézni valahová/valamibe, amiről nem tudni, hogy mit is csinál, milyen adatokat tárol majd. A tévhitek terjesztésének következtében azt feltételezhetik, hogy az eljárás károsítja a szemet, és ha sokszor kell ilyen ellenőrzésen átesni, akkor biztosan vakságot okoz. Sajnos az emberek többsége még ilyen és hasonló hozzáállást tanúsít a fejlett technológiák iránt.

Azok a személyek, akik rendszeresen közlekednek a világ nagy repülőterein, illetve olyan területeken élnek, ahol a biztonságuk garantálásának egyik szegmense az adott területre belépő személyek hitelt érdemlő azonosítása, szinte napi rutinként kezelik a biometrikus adatok alapján történő személyazonosítás látványát vagy átélését. Sokkal elfogadóbbak a technikai fejlődés ezen vívmányaival, mert bizonyos esetekben megkönnyítik

és gyorsabbá teszik a közlekedésüket, ezáltal a „felszabaduló” idejüket karrierjük építésére vagy a családra tudják fordítani. Ezen pozitívumok mellett még a biztonsági faktor is magasabb szintre emelkedik, ami a szubjektív biztonságérzetükre is pozitív hatást gyakorol.

A biometrikus adatok rendészeti célú alkalmazhatósági lehetőségeinek elméleti vizsgálata mellett szükséges és indokolt az ellenőrzés végrehajtására gyakorolt hatásokat, illetve a valós helyzetekben történő alkalmazhatóságot is megvizsgálni. Ennek során mind a hazai, mind a nemzetközi tapasztalatokat fontos mérlegelni és az ellenőrzésre gyakorolt hatásaikat figyelembe venni. A vizsgálat tárgyát a rendészeti célú alkalmazhatóság szempontjából elfogadott és a személyazonosító okmányok esetében már alkalmazott biometrikus adatok alkotják.

A Nemzetközi Határrendészeti Konferencia ajánlásai

A biometrikus azonosítók közül az ujjnyomatalapú azonosítás a meghatározó eljárás, amelyet az úti okmányokban történő kötelező alkalmazása révén a Nemzetközi Határrendészeti Konferencia Határforgalom-ellenőrzési Munkacsoportja a rendészeti célú ellenőrzés oldaláról már 2006-ban és 2007-ben is vizsgált. A munkacsoportot a Határőrség Országos Parancsnokságának határrendészeti főosztályvezetője irányította. A munkacsoport tevékenységében tizenegy ország szakértői vettek részt. Joggal merülhet fel az a kérdés, hogy miért van szükség tíz év távlatába visszatekinteni? Egyrészt azért, mert az akkor felmerült szakmai kérdések még mindig irányadók lehetnek – és azok is – a napjainkban megoldásra váró biometrikus adatok alapján történő ellenőrzési folyamatokhoz, másrészt ez volt az első olyan fórum, ahol a gyakorlati szakértők a biometrikus adatok rendészeti célú alkalmazásának lehetőségeit elkezdték vizsgálni.

A munkacsoport albizottsági ülését 2007. január 25–26. között Németországban tartották a Bajor Tartományi Rendőrség passau-i hivatalánál, ahol Ausztria Szövetségi Belügyminisztériumának, Németország Szövetségi Rendőrségének és Bajor Tartományi Rendőrségének, Svájc Határőr Testületének, továbbá a magyar határőrségnek a képviselői *Ajánlást* dolgoztak ki a biometrikus adatokkal ellátott útlevelek ellenőrzésére.

Az ajánlás kidolgozását az indokolta, hogy a biometrikus adatok ellenőrzésére nem volt elfogadott eljárásrend, az ellenőrzési oldalon szinte minden ország „gyerekcipőben” járt. Új helyzetet teremtett ugyanis, hogy a tagállamok

állampolgárait – akik mint a szabad mozgás uniós jogával rendelkező személyek, egy kedvezményezettebb ellenőrzés alá esnek a schengeni külső határok átlépésénél, illetve a schengeni térségen belüli szabad mozgásuk biztosított –, hogyan lehet biometrikus adataik alapján ellenőrizni. A részt vevő országok alapján láthatjuk, hogy ez nemcsak a konferencia problémája volt, hanem az EU vezető tagállamainak is megoldandó kérdést jelentett.

Kidolgozásra várt tehát, hogy mikor, kinél és hogyan kell, illetve lehet a biometrikus adatok alapján a személyazonosítást végrehajtani, illetve az hogyan érinti a szabad mozgáshoz való jogot, ugyanis az érintett állampolgársági kategóriát nem lehetett akkor még szisztematikusan⁵⁶ adattárakban ellenőrizni, arra csak kockázatelemzés alapján és szűrőpróba-szerűen kerülhetett sor.

Megvitatandó kérdés volt, hogy mint a szabad mozgás uniós jogával rendelkező személyek ellenőrzése során végrehajtandó személyazonosításnak, kötelező elemét képezze-e a biometrikus adatok alapján történő személyazonosítás, vagy sem? Hosszas szakmai egyeztetések és szakterminológiai megfogalmazások pontosítását követően elkészült az *Ajánlás* a biometrikus adatokkal ellátott útlevelek ellenőrzésére.

A dokumentumot 2007-ben a *XV. Jubileumi Nemzetközi Határrendészeti Konferencia Plenáris Ülésének* több mint hatvan ország küldötte a zárónyilatkozatban fogadta el, amelynek teljes szövegét az 1. melléklet tartalmazza.

Az ellenőrzés során figyelembe veendő szempontok közül az alábbiakat emelem ki, amelyek meghatározó elemei a biometrikus adatok alapján végrehajtott személyazonosításnak (Ajánlás 2009):

- a biometrikus azonosítók ellenőrzése a hagyományos határellenőrzést csak kiegészítik és nem helyettesítik;
- a biztonsági nyereség a hagyományos eljárásoknak és a biometria technikai lehetőségeinek kombinációjából adódik;
- a biometrikus adatokkal ellátott úti okmányok helyszíni ellenőrzése az okmányokkal történő visszaélés gyanúja esetén lerövidíti az ellenőrzési időt;

⁵⁶ A szabad mozgás uniós jogával rendelkező személyek szisztematikus ellenőrzésének bevezetésre vonatkozóan, az *Európai Parlament és a Tanács (EU) 2017/458 rendelete* módosította a Schengeni határellenőrzési kódex vonatkozó részeit, és 2017. április 7-étől alapesetben ki és belépő irányban is el kell végezni a meghatározott adattári ellenőrzéseket.

- a biometrikus adatokkal ellátott útlevelek támogatják a rendőrt a személyazonosítás során;
- a biometrikus adatok alkalmazása mellett elsősorban az okmányvizsgálat hagyományos kritériumait kell figyelembe venni;
- fokozott figyelmet kell fordítani a személyazonosítás végrehajtására, mert az arckép elektronikus tárolásával összesen nem két, hanem három „képet” kell összehasonlítani;
- az, hogy a tárolt biometrikus adatokat nem lehet kifogástalanul leolvasni (például technikai veszélyforrások), nem jelenti automatikusan, hogy az okmányt jogtalanul használják;
- az ellenőrző helyeket úgy kell kiépíteni, hogy egy jogosulatlan személy hozzáférése az RFID-csipen tárolt biometrikus adatok leolvasásának időpontjában ne legyen lehetséges.

Ezek az ellenőrzési szempontok valamennyi személyazonosító okmány esetében alkalmazhatók, kivéve, ha az ellenőrzési technológiában nincs kötelező azonosítási eljárás meghatározva bizonyos biometrikus azonosítókra vonatkozóan.

A vízumirtokos ujjnyomat alapján történő azonosításának kísérleti projektje

A Bel- és Igazságügyi Tanács a 2008. júniusi ülésén fogadta el az *562/2006/EK rendeletet* (562/2006/EK parlamenti és tanácsi rendelet) érintő európai parlamenti és tanácsi módosítást, amely a VIS-nek a Schengeni határellenőrzési kódex keretében történő alkalmazását javasolta. A módosítás kötelezővé tette a határellenőrzést végző hatóságoknak a VIS-ből történő lekérdezést a vízumirtokos harmadik országbeli állampolgárok esetében, ahogy azt a VIS-rendelet is meghatározza: első ízben a vízum sorszáma, majd az ujjnyomat alapján. A lekérdezést szisztematikusan mindig el kell végezni.

A tagállamok Tanácsa minősített többséggel, míg az Európai Parlament – arra hivatkozva, hogy az Európai Unió biztonsága megköveteli a schengeni külső határokon a modern technológia alkalmazását, továbbá minden intézkedést meg kell tenni annak érdekében, hogy a jogszerű belépéssel kapcsolatos visszaélések kiszűrhetők legyenek – egyhangúlag fogadta el a Kódex módosítását.

Annak ellenére, hogy a tagállamok állampolgáraik részére már az elsődleges biometrikus azonosítókkal ellátott útleveleket állították ki – és az utolsó fázisában voltak a másodlagos biometrikus személyazonosító, az ujjnyomat rögzítési kötelezettségének –, még mindig csak elméleti síkon volt az ujjnyomat alapján történő azonosítás megvalósulása. Ezt az elméleti síkot támasztja alá a Nemzetközi Határrendészeti Konferencia Plenáris Ülése által 2007-ben elfogadott *Ajánlás* is.

A gyakorlati tapasztalatok hiánya miatt az ujjnyomat alapján történő személyazonosítás kötelező bevezetése a szárazföldi, vasúti és vízi határátkelőhelyeken ismeretlen következményekkel járhatott volna.⁵⁷ Ennek az ismerethiánynak a megszüntetése érdekében a módosított Kódex-tervezet tárgyalása során Magyarország – Lengyelország⁵⁸ és Szlovénia támogatásával – javaslatot tett egy, az EU által finanszírozott kísérleti projektre, még a kötelező ujjnyomat alapján történő azonosítás bevezetése előtt.

A magyar javaslatot az Európai Bizottság előremutatónak tartotta, továbbá támogathatónak ítélte, így belefoglalta a *Külső Határok Alap* 2008-as közösségi kezdeményezéseket tartalmazó munkaprogramjába. A pályázati kiírást 2009. február 26-án jelentette meg.

A rendőrség 2009. április 8-án *A közép-európai régió kísérleti projektje: a Vízuminformációs Rendszer külső határokon és a harmadik országokban lévő konzulátusokon történő alkalmazása – CEUVIS-projekt* címmel adta be pályázatát, amely konzorciumi együttműködésben valósult meg (ORFK RF HRFŐO 2017). A projekt vezetője a magyar rendőrség volt, míg partnerei a Lengyel, valamint a Szlovén Köztársaság Rendőrsége. A Szlovák Köztársaság Belügyminisztériuma és a Román Köztársaság Határrendőrségének Főfelügyelősége megfigyelőként vett részt a munkában.

A CEUVIS célja volt a VIS-ben történő ellenőrzéshez és az ujjnyomatvételhez a legmegfelelőbb eszközök, illetve szoftverek meghatározása, az optimális ellenőrzés-technológiai rend kialakítása, a várakozási idő minimalizálása, a személyazonosítás biztonságának garantálása, valamint a legjobb gyakorlatok kidolgozása és dokumentálása.

⁵⁷ A légi határátkelőhelyek vonatkozásában a biometrikus adatok alapján történő személyazonosításnak ekkor már volt gyakorlati tapasztalata több európai uniós repülőtéren.

⁵⁸ Magyarországhoz hasonlóan jelentős schengeni külső szárazföldi határszakasszal rendelkezik, ahol a határforgalom-ellenőrzéshez szükséges volt az ujjnyomat alapján történő személyazonosítás várható hatásainak vizsgálata.

A részt vevő országok meghatározták a vízumkiadásba bevonandó konzulátusokat, mivel a VIS indulásakor csak az első régióban kellett az ujjnyomatokat rögzíteni a vízumkérelmezőktől, amely állampolgársági kategóriák száma nem volt releváns a projektben részt vevő országok határátlépői között, így veszélyeztette volna a projekt eredményességét. E megközelítés alapján Magyarország részéről a kisinyovi, az isztambuli és az ankarai; Lengyelország részéről a Kuala Lumpur-i, a bakui, valamint a jereváni külképviseleteket vonták be; míg Szlovénia külképviseletei önállóan nem vettek részt. A mintaadásra kötelezhetőek voltak a vízumkérelmezők, mivel minden tagállam saját döntése volt, hogy a VIS indulását követően mikor és hol vezeti be az ujjnyomatvételt (csak bejelentési kötelezettség terhelt a Bizottság felé), viszont a határforgalom-ellenőrzés során az ujjnyomat alapján történő személyazonosítás csak a VIS bevezetése után három évvel vált kötelezővé, 2014. október 11-én – tehát a projekt időtartama alatt még nem. Ebből adódóan csak önkéntességi alapon működhetett az ellenőrzés, ha az utas beleegyezett. Ez a körülmény jelentősen csökkentette a mintavételezési lehetőséget.

A határátkelőhelyek közül 16 átkelőhely bevonása valósult meg az alábbiak szerint:

Magyarország:

- Budapest Liszt Ferenc Nemzetközi Repülőtér;
- Mohács vízi határátkelőhely;
- Kelebia vasúti határátkelőhely;
- Röske autópálya határátkelőhely;
- Záhony közúti és vasúti határátkelőhely;
- Ártánd közúti határátkelőhely.

Szlovénia:

- Gruškovje közúti határátkelőhely;
- Dobova vasúti határátkelőhely;

Lengyelország:

- Terespol közúti határátkelőhely;
- Terespol vasúti határátkelőhely;
- Kukuryki közúti határátkelőhely;
- Kuźnica Białostocka közúti határátkelőhely;
- Kuźnica Białostocka vasúti határátkelőhely;
- Warsaw–Okecie nemzetközi repülőtér;
- Gdynia tengeri határátkelőhely.

A gyakorlati végrehajtás szerinti hét hónapos tesztfázis a VIS indulásának többszöri csúszása, illetve a közbeszerzési eljárások elhúzóódása miatt alapvetően öt hónapra csökkent, amely időintervallum alatt mind az asztali, mind a mobil ujjnyomatolvasó eszközök rendelkezésre álltak az ellenőrzéshez. Magyarország határátkelőhelyein alkalmazott ujjnyomatolvasók darabszámát és elosztását az 5. melléklet tartalmazza.

A CEUVIS zárójelentésében megfogalmazott legjobb gyakorlatok és ajánlások között szerepel az utasinformáció, a határellenőrzés, az információcsere, a szükséges eszközök, a VIS-követelmények, a kiépítendő infrastruktúra, a képzés és a jogi szabályozás területe is. A biometrikus adaton alapuló személyazonosítás gyakorlati végrehajtásából releváns ajánlások az alábbiak voltak:

- „A harmadik országbeli vízumkötelezett állampolgárok részére tájékoztató anyagot kell továbbítani a konzulátusokra és a határátkelőhelyekre az ujjnyomatvételezés folyamatáról (monitor, információs táblák, poszterek, szórólapok, rövid filmek, fotók, piktogramok).
- Az információs anyagokat az ujjnyomatvevő készülékhez közel kell elhelyezni.
- A határforgalom ellenőrzését ajánlott az útlevelezőfülkén kívül végrehajtani. A technikai eszközöket oly módon kell elhelyezni, hogy a fülkén kívül és belül is használhatók legyenek.
- A tehergépjárművek ellenőrzéséhez a legoptimálisabb megoldás az egyujjas mobil ujjnyomatolvasó készülék alkalmazása számítógépes összeköttetéssel, melynek következtében a vezetőfülkében tartózkodó személyek ellenőrzése könnyebbé válik.
- Az egyujjas ujjnyomatolvasó készülék alkalmazása esetén ajánlott a hüvelykujj ujjnyomatának levétele, mert pontosabb és gyorsabb eredményt ad, mint a többi ujj ujjnyomatának ellenőrzése.
- A közúti határátkelőhelyeken asztali, a vasúti határátkelőhelyeken pedig mobil eszközöket ajánlott használni.
- A dokumentumok hagyományos ismertetőjegyeinek vizsgálata is szükséges. A biometrikus adatok ellenőrzése önmagában nem elegendő.
- Az ujjnyomat és okmányolvasó készülékeknek (különösen mobil okmányolvasó) extrém magas és alacsony hőmérsékleten is üzembiztosan kell működniük. A kijelzőnek víz, izzadság és páralecsapódásnak ellen kell állnia.

- A készülékeknek üzembiztosan kell működniük $0\text{ }^{\circ}\text{C}$ és $-20\text{ }^{\circ}\text{C}$, vagy alacsonyabb hőmérsékleten is. Szükséges beszerezni olyan integrált eszközöket, amelyek egyesítik a különböző készülékek funkcióit.
- Higiéniai okokból javasolt a határőr és az utas közötti fizikai kontaktus elkerülése. Az utaspanaszok elkerülése érdekében és egészségügyi okokból az eszközöket rendszeresen fertőtleníteni kell.
- A közúti és légi határátkelőhelyeken az asztali okmány és ujjnyomatolvasó készülékeket alkalmazásuk során javasolt egy a fülkéből kihajtható, vagy annak oldalához illeszkedő, talpazatra rögzített, időjárási viszonyoktól védett dobozban rögzíteni.
- A vasúti és vízi határátkelőhelyeken ajánlott hordtáskát vagy szíjat használni az okmány és ujjnyomatolvasók esetében.
- Az ellenőrzés első vonalában használt készülékeknek minél kevesebb manuális alkalmazással kell rendelkezniük.
- Biztonsági okokból ajánlott a fizikai kontaktus elkerülése az utas és az ellenőrző személy között (az utasnak tilos belépnie a fülkébe ujjnyomat ellenőrzés céljából).
- A határellenőrzésben szolgálatot ellátók, valamint a konzulátusok munkatársai részére rendszeres képzéseket kell tartani az ujjnyomat ellenőrzés és az ujjnyomatvétel hatékony végrehajtása céljából, ezen kívül konfliktuskezelő tréningeket is szükséges végrehajtani.” (HAEC 2008)

A CEUVIS-projekt eredményeként megfogalmazott módszer- és eszköz-specifikus javaslatok összhangban vannak az elméleti kutatás megállapításaival. Ez is jelzi azt a reális szakmai követelményt, hogy a gyakorlati alkalmazást mindig célszerű megelőznie egy elméleti kutatásnak, majd egy kísérleti projektnek, és a szükséges korrigálások elvégzését követően célszerű a gyakorlati alkalmazás bevezetése. A tagállamok által kiállított, biometrikus adatokat tartalmazó úti okmányok gyakorlati alkalmazását nem előzte meg tesztelés, és látható, hogy több mint tíz év elteltével is nehézséget okoz az ujjnyomat alapján történő alkalmazás.

A megszerzett gyakorlati tapasztalatok és az ezzel kapcsolatban megfogalmazott ajánlások ismeretében kijelenthető, hogy jelenleg a közúti, vasúti és vízi határátkelőhelyek infrastrukturális feltételei, és az abból következő határforgalom-ellenőrzési eljárások nem biztosítják teljes mértékben

az ujjnyomat alapján történő személyazonosítással szemben támasztott követelmények maradéktalan érvényesülését.

A technikai és informatikai fejlesztések folyamatos végrehajtása és a kialakított határforgalom-ellenőrzési technológia eredményeként az ujjnyomat alapján történő személyazonosítás nem növeli jelentősen az ellenőrzési időt, biztonságosan végrehajtható és biztonságnövelő hatást eredményez.

A CEUVIS-projekt tapasztalatai és a megfogalmazott ajánlások előremutatók lehetnek az európai határregisztrációs rendszer bevezetésével alkalmazandó biometrikus adatok rögzítéséhez és majdani ellenőrzéséhez is (2017/2226 EU parlamenti és tanácsi rendelet).

Biometrikus adatok alapján történő személyazonosítás néhány európai országban

A biometrikus elemek alapján történő személyazonosítás magyarországi helyzetének elemzéséhez szükséges annak rövid feldolgozása, hogy milyen gyakorlati megvalósulásai ismertek más országokban, amelyek követendő példaként szolgálhatnak. Más országok által alkalmazott eljárásrendek megismerése, az ott jelentkező, a megvalósítást negatívan befolyásoló tényezők feldolgozása hozzájárulhat a hazai alkalmazás sikeréhez. A biometrikus azonosítók közül a rendészeti célú személyazonosításban az arc, az ujjnyomat és speciális körülmények között alapvetően a repülőtereken az íriszalapú azonosítás az, amely szinte minden országban az azonosítási eljárás alapját alkotja, illetve az ujj- és kézérhálózaton alapuló személyazonosításnak is lehet létjogosultsága.

Portugália

A biometrikus adatok alapján történő személyazonosításban meghatározó szerep jutott Portugáliának, ahol 2007 végére már egy olyan automatizált átléptető rendszert fejlesztettek ki, amely alkalmas volt a gyakorlati alkalmazásra, és 2008-ban meg is kezdte működését a lisszaboni repülőtéren. Az ellenőrző rendszer a biometrikus adatokat tartalmazó útlevélre alapozza az azonosítási eljárást, így elsősorban az EU állampolgárainak tudja biztosítani a rövidebb idejű ellenőrzést. A kontroll nem az ujjnyomat azonosítása alapján történik. Az első részben megtörténik az okmány

adathordozó oldalának ellenőrzése és az elektronikus adattárolón/csipen tárolt adatok kiolvasása. Az okmányolvasó megvizsgálja az adathordozó oldal biztonsági elemeit is. Ezt követően a személyazonosítás arcfelismerés alapján történik. Az utasról digitális arcképet készítenek, amelyet egy arcfelismerő szoftver összehasonlít az adathordozó oldalon rögzített arcképpel, illetve az elektronikus adattárolóról/csipről kiolvasott arcképpel. Amennyiben a három arckép egyezősége, azonossága megállapítható, akkor az átléptetés megtörténik. A határátlépés átlagosan 20 másodpercet vesz igénybe.⁵⁹ A rendszer beruházási költsége 400 ezer utas átléptetésével térült meg (KHA 2008/3.5.1.).

6. ábra

Átléptető rendszer kialakítása Portugáliában

Forrás: KHA 2008/3.5.1.

Németország (KHA 2008/3.5.1.)

A frankfurti repülőtéren két biometrikus azonosítási elven működő automatizált átléptető rendszer működik.

Az első rendszer az íriszalapú azonosítást alkalmazza. A *Project Automated Border Control* (ABG) elnevezésű rendszert az EU állampolgárai használhatják. A rendszer használatának nem feltétele a biometrikus elemeket tartalmazó útlevél megléte, mivel az sem tartalmazza az íriszazonosítót, ezért az átléptető kapukat csak azok a regisztrált utasok használhatják, akiknek az írisz mintáját előzetesen rögzítették és egy adatbázisban

⁵⁹ A CEUVIS-projekt tapasztalatai szerint az ujjnyomat alapján történő személyazonosítás mintegy 30 másodperccel növeli az ellenőrzés idejét.

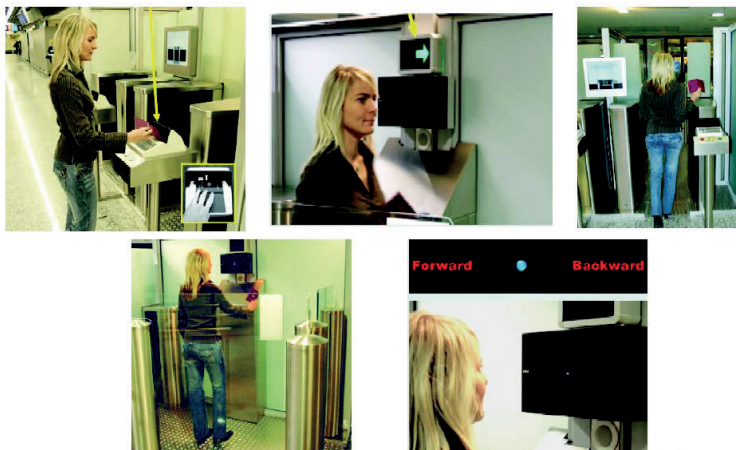
eltárolták. A programhoz a repülőtéren alakították ki a regisztrációs központot. Az ellenőrzésnél a személyazonosítás az írisz alapján történik. Az utas íriszéről digitális kamera készít felvételt, amelyet szoftveresen összehasonlítanak a regisztrálás alkalmával rögzített azonosítóval. Azonosság esetén a személy átléptetése megtörténik.

7. ábra

Íriszalapú átléptető rendszer Németországban

Forrás: ORFK RF HRFŐO 2015

8. ábra

Íriszregisztráció Németországban

Forrás: ORFK RF HRFŐO 2008

A második rendszer az arcfelismerés alapján működő úgynevezett *Easy-Pass rendszer*. A rendszer használatához az utasoknak biometrikus adatokat tartalmazó útlevelel kell rendelkezniük. A rendszer arcfelismerés alapján működik, az utasról készült fotó és az elektronikus adattárolón/csipen szereplő fotó összehasonlításával. Itt nem kell regisztráció, bármelyik biometrikus adatokat tartalmazó útlevel birtokosa jogosult a kapuk használatára. Az ellenőrzési mechanizmus azonos a liszaboni repülőtér rendszerével. Az ellenőrzés átlagos ideje 10-15 másodperc.

9. ábra

Arcfelismerő rendszer Németországban

Forrás: ORFK RF HRFŐO 2008

Hollandia (Frontex 2007)

Az amszterdami Schiphol nemzetközi repülőtéren a *PRIVIUM* elnevezésű automata átléptető rendszer üzemel, amely íriszalapú biometrikus személyazonosítás alapján működik. A rendszert csak az EU állampolgárai vehetik igénybe. Az íriszalapú azonosításnak a feltétele egy regisztráció (10-15 percet vesz igénybe). A regisztráló írisz mintáját rögzítik egy adatbázisban, és azzal történik majd az utazások során az összehasonlításra alapuló személyazonosítás. A regisztráció során az úti okmány eredetiségét és érvényességét ellenőrzi egy tisztviselő, aki indoklás nélkül megtagadhatja a regisztrációt. Az azonosítási eljárás azonos a frankfurti ABG rendszerével.

10. ábra

PRIVIUM-rendszer Hollandiában

Forrás: Frontex 2007

Az EU-ban még több repülőtéren is működik automatizált átléptető rendszer, de szinte mindegyik az említett azonosítási eljárásokat használja. Az ujjnyomat alapján történő személyazonosítás végrehajtásának egyik hátránya az ABC-rendszereknél a hitelesítési eljárásoknak a rendszere.

A *Budapest Liszt Ferenc Nemzetközi Repülőtérre* is arcfelismerésen alapuló automatikus átléptető rendszer kialakítása javasolt, viszont a biztonság fokozása érdekében célszerű a biometrikus adatokon alapuló, de kombinált rendszer kialakításának a megfontolása is. Ez azt jelentené, hogy a terminál területére belépve megtörténne az arc alapján történő azonosítás a működő arcképprofil-nyilvántartás alkalmazásának segítségével, ami már egy biztonsági kockázatelemző rendszerként is funkcionálna. A határforgalom-ellenőrzés végrehajtása során pedig lehetőleg egy másik biometrikus adat alapján történne a személyazonosítás, így a két rendszer adta pozitív hatások összeadódának és a külön-külön fellépő „hiányosságokat” képek lennének megszüntetni.

Adatbázisban tárolt ujjnyomat alapján történő személyazonosítás

A személyazonosítást végző személy szempontjából az egyszerűbb eljárás a VIS-nél is alkalmazott központi adatbázisba történő adatbevitel.

„A Vízuminformációs Rendszer egy centralizált architektúrán alapul, és egy központi információs rendszerből [...], a tagállamok megfelelő

illetékes nemzeti hatóságaival kapcsolatot biztosító tagállami interfészekből [...], valamint a Központi Vízuminformációs Rendszer és a Nemzeti Interfészek közötti kommunikációs infrastruktúrából áll.” (2004/512/EK tanácsi határozat)

Az adatrögzítés lényege, hogy a biometrikus adatokat a vízumkérelmező kérelembeviteli adataihoz rögzítik. Az ellenőrzés során biztosítani kell, hogy az ellenőrzés alá vont személytől levett ujjnyomat a vonatkozó műszaki-minőségi előírásoknak megfelelően, hasonlóan a vízumkérelmezéskor rögzített ujjnyomathoz. Az ujjnyomatolvasók tudják biztosítani a megfelelő minőségű ujjnyomatképet. Az ujjnyomat-leolvasási technikák csoportosítását a 2. melléklet tartalmazza.

Amennyiben az ellenőrzéskor levett ujjnyomatot nem megfelelő minőségűnek jelzi az ujjnyomatolvasó, akkor az eszközt és az ujjat meg kell tisztítani, majd ismét el kell végezni a mintavételezést. A VIS-ben a kérelmezőnek mind a tíz ujjáról levett ujjnyomatot rögzítik, tehát az ellenőrzéskori azonosítási eljárás során lehetőség van az egyujjas, illetve a többujjas azonosítás elvégzésére.

RealScanD típusú
asztali ujjnyomatolvasó

ASF510 típusú asztali
négyujjas olvasó

ARE3+ mobil
egyujjas olvasó

11. ábra

A rendőrségnél rendszeresített ujjnyomatolvasók

Forrás: ORFK RF HRFŐO s. a.

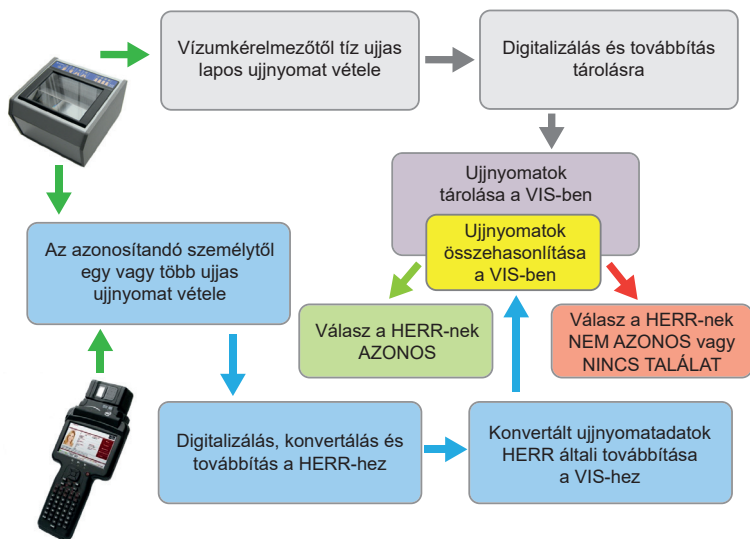
A CEUVIS-projekt során a *RealScanD*, az *ASF510-es* és az *ARE3+* típusú eszközöket tesztelték. Ahogyan a projekt legjobb gyakorlati ajánlásai között is szerepel, nem szükséges mind a tíz ujjról lenyomatot venni az ellenőrzés során, mivel 1:1-ben történő azonosítást hajtanak végre, vagyis azt igazolják, hogy a vízumkérelmezéskor levett ujjnyomattal azonos-e az ellenőrzéskor levett ujjnyomat.

A rendőrség ujjnyomatolvasó eszközökkel csak a határforgalom ellenőrzésében érintett szervezeti elemek esetében rendelkezik, mivel valamennyi eszköz beszerzése a Külső Határok Alap felhasználásával valósult meg, amely a mélységi ellenőrzési, a közlekedésrendészeti és a közrendvédelmi területet nem támogatja.

A határforgalom ellenőrzése során a végrehajtó állomány tevékenységének könnyítése, illetve az ellenőrzés gyorsítása érdekében egy segédprogram, a *Határellenőrző és Regisztrációs Rendszer*⁶⁰ (HERR) alkalmazása történik. A HERR az ellenőrzési folyamatban azt biztosítja, hogy az ellenőrizendő adatokat egy időben valamennyi olyan adattárba továbbítja, amelynek alkalmazására jogszabályi felhatalmazása van a rendőrségnek – a vízumbirtokosok esetében a VIS-be is. A HERR-nek biztosítania kell a levett ujjnyomat előírás szerinti adatformátumban – tömörített fájl formátum – való továbbítását.

Az azonosítási, összehasonlítási eljárás a VIS-ben történik, így az ellenőrzést végző személy részéről nincs szükség speciális képzettségre, ujjnyomat-azonosítási szakértelemre, mindösszesen annyi feladata van, hogy az ellenőrzés alá vont személytől levett ujjnyomat megfelelő minőségű legyen. Az elküldött ujjnyomat alapján választ kap az azonosságra vagy eltérésre.

⁶⁰ *Határellenőrző és Regisztrációs Rendszer*: a rendőrség informatikai rendszere – segédprogram –, amely a határforgalom-ellenőrzési feladatok végrehajtását támogatja, és biztosítja az államhatáron átlépő személyek nemzeti és európai uniós adatbázisokban történő ellenőrzését – beleértve a vízumokat és a tartózkodási engedélyeket is. A nemzeti jogszabálynak megfelelően tárolja a harmadik országbeli állampolgárok határátlépési adatait. (A szerző által megfogalmazott definíció, lásd *Rendészettudományi lexikon* – megjelenés alatt.)

12. ábra

Ujjnyomat alapján történő azonosítás VIS-ben tárolt ujjnyomatok esetén

Forrás: a szerző saját szerkesztése

A vázolt folyamatábra valamennyi adattárban tárolt azonosítás esetén értelmezhető, és természetesen bármilyen segédprogram lehet a HERR helyett, például a rendőrségnél a nem határforgalom-ellenőrzés során végrehajtandó személyazonosítás esetén a Robotzsaru.

A CEUVIS-projekt hozzájárult ahhoz, hogy ezt az ellenőrzési eljárást a gyakorlatban is tesztelje a rendőrség, a jelentkező hiányosságokat feltárja és beazonosítsa, valamint javaslatot fogalmazzon meg a megszüntetésükre.

Okmányban tárolt ujjnyomat alapján történő személyazonosítás

Ennél a személyazonosítási eljárásnál olyan biometrikusazonosító-rögzítési eljárásról van szó, amikor az emberek az ujjnyomatukat a zsebükben hordják az okmányukban, és biztosítani kell a kiállító hatóságok részéről annak

sérthetetlenségét, illetve ha az okmányt a tulajdonosa elveszíti vagy ellopják tőle, akkor meg kell akadályozni, hogy kinyerjék abból az ujjnyomatot és visszaéljenek azzal. Napjainkban a biometrikus elemek alapján történő személyazonosítás térhódítását éljük. Ezzel azonosítanak pénzügyi tranzakciónál, objektumokba történő beléptetéseknél, egészségügyi ellátásnál, adóhatóságnál, és még sorolhatók az alkalmazási területek.

El lehet képzelni, hogy milyen kár érheti az okmány eredeti tulajdonosát, ha az okmányból megszerzik az ujjnyomatát. Ennek tükrében azt gondolom, hogy indokolt a bonyolultnak tűnő azonosítási eljárás, amelyből az azonosítást végző személy alapvetően semmit nem vesz észre, nem szükséges a munkájához, mivel a jelenlegi ellenőrzési mechanizmusát csak az ujjnyomat levételével kell kiegészíteni, úgy, mint a VIS-ben történő azonosításhoz.

A biometrikus adatokat tartalmazó útlevélben, úti, illetve személyazonosító okmányban, a biometrikus adatok rögzítését úgynevezett rádiófrekvenciás azonosító eszközön⁶¹ (elektronikus adattároló/csip) valósítják meg.

13. ábra

Két darab RFID-kártya

Forrás: <http://cardsupplier.en.made-in-china.com/product/YoyxAXfPalcl/China-Clear-RFID-PVC-Card.html> (A letöltés ideje: 2018. 01. 20.)

Az elektronikus adattároló/csip felépítése egyszerű, ahogyan az ábrán is látható egy mikrocsipből és a hozzá csatlakozó antennából áll. Ebben az esetben az olvasó és a kártya közötti kommunikáció rádiófrekvenciás úton történik. Csoportosíthatók a működési frekvencia, az olvasási távolság, az energiaellátás módja szerint és a végezhető műveletek szerint is.

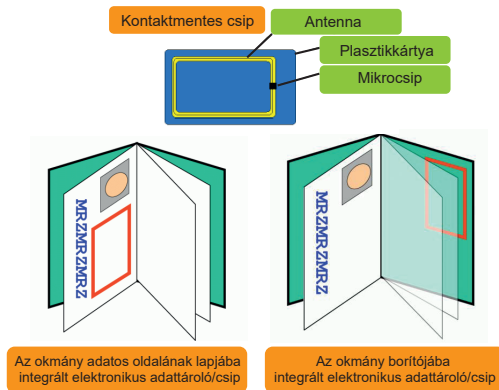
⁶¹ RFID – Radio-Frequency Identification.

Az energiaellátás módja szerinti csoportosításnál:

„...működésükben eltérnek a passzív, aktív és szemi-passzív típusok. A passzív kártyák olvasása úgy történik, hogy a kártyát az olvasóhoz közelítve, belépve annak elektromágneses erőterébe, a benne lévő antennában feszültség indukálódik, amely biztosítja a kommunikációhoz és a belső csip működéséhez szükséges energiát. Az aktív tag amint detektálja az olvasó erőterét, saját energiaforrásból sugároz, így nagyobb olvasási távolság érhető el. A szemi-passzív tag a saját működését belső energiaforrásból biztosítja, a kommunikációhoz viszont az olvasó által sugárzott jelet használja (csak reflektál).” (BUNYITAI 2011, 27.)

Az úti okmányoknál használt elektronikus adattárolónak/csipnek a kereskedelmi forgalomban megtalálható elektronikus adattárolóhoz/csiphez viszonyítva sokkal tartósabbnak kell lennie. Amellett, hogy az okmányok időbeni érvényessége általában tíz év, nagyon sok esetben tartós mechanikai igénybevételeknek vannak kitéve. Mivel az úti okmányok alapanyaga még az esetek jelentős részében biztonsági papír, így az esetleges sérülések bekövetkezése lényegesen nagyobb lehet, mint az úgynevezett kártyaformátumú okmányok esetében,⁶² ahol az okmányba integrált elektronikus adattároló/csip tartósan védettnek tekinthető. Biztosítania kell a tárolt adat megőrzését az okmány érvényességi idejének végéig. Az úti okmányok esetében az elektronikus adattárolót/csipet leggyakrabban az okmány borítójába vagy az adatos oldalba integrálják.

⁶² Az új típusú tartózkodási engedély és a személyazonosító igazolvány is ilyen.

14. ábra

RFID elhelyezése az okmányban

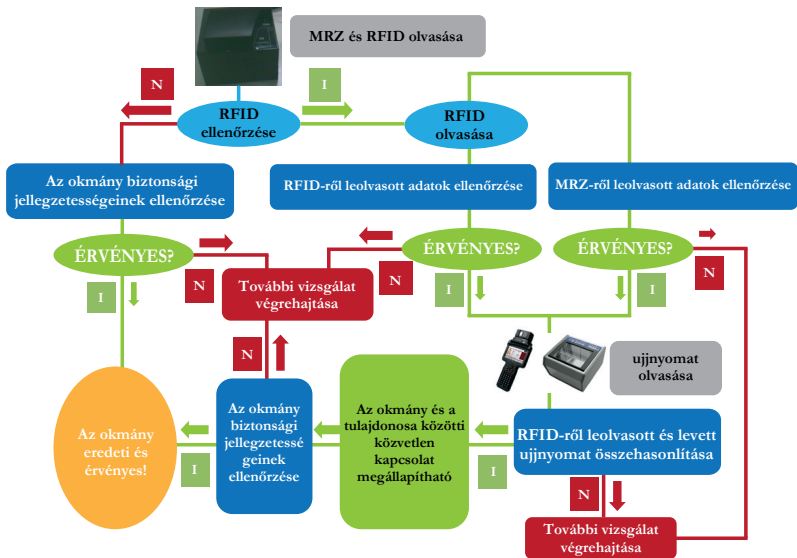
Forrás: SAMU 2008 alapján a szerző saját szerkesztése

A kontaktmentes elektronikus adattároló/csip rögzítési helyére nincs egyértelmű szabály. Minden kiállító állam maga dönti el a helyét, viszont azokba az oldalakba nem integrálják, amelyek a határátlépések tényét igazoló bélyegzőlenyomatok, vízumok, vagy éppen tartózkodási engedélyek rögzítésére szolgálnak, illetve hivatalos bejegyzéseknek vannak fenntartva. Ezek a helyeken ugyanis nagyobb fizikai igénybevételek lennének kitéve.

A második generációs útleveleken tárolt adatok kétszintű védelmi rendszerrel rendelkeznek. Az alapszintű hozzáférés-ellenőrzés biztosítja az útlevel adatok oldalán rögzített személyes adatok elektronikus adattárolóról/csipről történő olvasását. A bővített hozzáférés-ellenőrzés eljárással olvasható csak ki az ujjnyomatadat, amely szenzitív személyes adat.

A két hozzáférés-ellenőrzés különböző hitelesítési (aktív, passzív és csip-hitelesítés-eljárások, valamint tanúsítványok kiadásán alapszik. Ahhoz, hogy a más országok által kiállított, biometrikus adatokat tartalmazó úti okmányok tulajdonosait biometrikus adatok alapján ellenőrizni lehessen, szükséges a tanúsítványok úgynevezett kereszt-hitelesítése és cseréje.

Az okmányban tárolt ujjnyomat alapján történő azonosítás folyamatát a 13. ábrán szemléltetem, amely egyértelműen mutatja az ellenőrző személy tevékenységét és döntési lehetőségeit.

15. ábra

Ujjnyomat alapján történő személyazonosítás folyamata az okmányban tárolt biometrikus ujjnyomat esetén

Forrás: a szerző saját szerkesztése

Az ujjnyomat összehasonlításához szoftver szükséges, amely összehasonlítja az elektronikus adattárolón/csipen tárolt és az ellenőrzésnél levett ujjnyomatadatokat. Az ellenőrzést végző személynek nincs szüksége ujjnyomat-vizsgálati ismeretekre.

Befejezés

A szabadság, a biztonság és a jog térségének megteremtésére irányuló törekvések elemzéséből megállapítható, hogy annak gyakorlati érvényesüléséhez, továbbá kézzelfogható hatásainak „megéléséhez” csak közösségi összefogás, illetve intézkedési hajlandóság útján van reális esély. A tenni akarás kikényszeríthető, viszont igazi hozzáadott értéket az képvisel, ha a tagállamok önként is felismerik a biztonságukra, illetve az EU biztonságra veszélyt jelentő kockázatokat, és intézkedéseket foganatosítanak azok megszüntetésére. A biztonság nem egy statikus állapot, így folyamatos információgyűjtést, elemzéseket, értékeléseket elvégzését igényli, és természetesen mindig megfelelő reagáló képességet feltételez.

Az EU biztonságra külső és belső dimenziók egyaránt hatást gyakorolnak. Ezen dimenziókat veszélyezteti az irreguláris migráció, amelynek megszüntetése a világban tapasztalható politikai, társadalmi és gazdasági hatások miatt szinte lehetetlen, ezért a kezelésére kell a hangsúlyt fektetni. Az illegális migráció nem ismer határokat. Összehangolt intézkedéseket igényel, amelyeket a kiinduló országoktól a tranzitországokon keresztül, a schengeni külső határokon és a schengeni térségben is folyamatosan végezni kell. Az EU biztonságát más tényezők is veszélyeztetik. Ezek közé tartozik a szervezett bűnözés és a terrorizmus is.

A dokumentumelemzések alátámasztják, hogy a biztonság megteremtésének egyik fontos alkotóeleme a kétséget kizáró személyazonosítás végrehajtása, ahol a tudománnyal és a technológiai fejlettséggel összhangban reális alternatívaként jelenik meg az ember biometrikus adatai alapján történő személyazonosítás. Kijelenthető, hogy a biometrikus adatok alapján történő személyazonosításnak a bűnügyi munkában már hagyománya van, de a rendészeti célú személyazonosításban „egy új korszak” kezdetét jelenti, amely közvetlen hatást gyakorol az okmányok kiállítására, azok ellenőrzési metodikájára, és közvetett hatást gyakorol a közbiztonságra, továbbá a határbiztonságra.

Az EU tagállamainak biztonságát és a szabad mozgás gyakorlásának jogát egyrészt azzal igyekezik garantálni, hogy állampolgárait biometrikus

adatokat tartalmazó útlevelemmel és úti okmánnyal látja el, másrésről a vízumkötelezett állampolgárok, valamint a tartózkodási engedélyre jogosult személyek esetében is megteremtette a biometrikus adatok alapján végrehajtható személyazonosítás lehetőségét. Az ellenőrzési feltételeket a tagállamoknak ehhez kell igazítaniuk. A biometrikus adatok segítségével kialakul a közvetlen kapcsolat az okmány tulajdonosa/használója és az okmány között, amely kapcsolat megállapítása sarkalatos része az azonosítási eljárásnak.

A biometrikus adatok kötelező érvényű alkalmazása kimozdította „szunnyadó álmából” az egységes formai, illetve tartalmi elemekkel ellátott úti okmányok gyakorlati kivitelezését, és mintegy három évtized után – az egységes formátumra és a tartalomra vonatkozó – elgondolást tett követte. E cselekedet oly mértékű volt, hogy az okmányelemek biztonsági jellemzőire is hatást gyakorolva lehetővé teszik azok egyszerű eszközökkel és módszerekkel történő, megbízható elsődleges ellenőrzését is.

A személyazonosítás végrehajtása valamennyi rendőri intézkedésnek kötelező mozzanata, így annak tartalmi elemei azonosak, függetlenül például attól, hogy mely szolgálati ág képviselője hajtja azt végre. Nincs különbség közlekedésrendészeti, közrendvédelmi vagy éppen a határrendészeti célú ellenőrzés során végrehajtott személyazonosítás között. Ezen igazolt megállapításból következtethető és levezethető az, hogy azonos személyazonosító készséggel és felkészültséggel kell rendelkeznie minden ellenőrzést végző személynek, függetlenül a személyazonosítás végrehajtásának rendszerességétől/rendszeretelenségétől. Az állomány képzési rendszere jelentős változáson ment át az elmúlt évtizedben, és napjainkra már a kor oktatási színvonalához igazodó segédletek, továbbá programok biztosítják a személyazonosítási készség fejlesztését mind az oktatásban, mind a gyakorlatban. A személyazonosítási készség mindenkinél más és más szinten fejleszthető, ezért a személyazonosítást negatívan befolyásoló szubjektív körülmények megszüntetésére kell törekedni. Erre megoldást jelenthet a biometrikus adatok alkalmazása.

A biometrikus adatok nem mindegyike alkalmas a rendészeti célú személyazonosításra, mivel nem lehetséges többek között az eltérő ellenőrzési környezetben és az azonnali válasz biztosításával történő alkalmazása. Minden biometrikus adaton alapuló személyazonosításnak megvan a biztonság növelésében betöltött helye és szerepe. Az elérni kívánt biztonságnövelő hatáshoz figyelembe kell venni, hogy milyen reális anyagi és humán erőforrás-igény indokolt, majd annak megfelelően kell az alkalmazandó biometrikus azonosítót kiválasztani. A rendészeti célú alkalmazás

során az arckép- és az ujjnyomatalapú személyazonosítási eljárás az, ami összhangban van az elérni kívánt céllal. Az ellenőrzést végző személynek azonnali választ ad az azonosságról vagy a különbözőségről, és megfelelő megvilágítás esetén eltérő ellenőrzési körülmények között is alkalmazható. Speciális helyeken, mint például a repülőtereken, a személyazonosítás alapja lehet az iriszetlapogatáson alapuló eljárás. Új, rendészeti célú biometrikus személyazonosítási eljárásaként kell számításba venni az ujj- és kézérhálózaton alapuló személyazonosítást, amely valamennyi ellenőrzési helyen, valamint ellenőrzési körülmény között alkalmazható.

A személyazonosítás biztonságosabbá tételéhez elengedhetetlen a rendelkezésre álló biometrikus adatok azonosítási lehetőségének megteremtése, hiszen milyen pozitív hatása van egy olyan okmánykiállításnak, ahol a tárolt biometrikus azonosítók ellenőrzésére nincs lehetőség?

„A biztonság alapvető egyéni, nemzeti és közösségi (szövetségi) érték, olyan állapot, vagy helyzet, amely a fenyegetések és a veszélyek tudatosan (hallgatólagosan) elfogadott, elviselt szintjén valósul meg. Alapját a külső fenyegetettségől való megbízható védelem, a (védendő vagy védelmi) rendszer belső stabilitása, rendezettsége képezi. A biztonság nem lehet állami, vagy hatósági monopólium, hanem »immateriális társadalmi (össz)termék«, amely érdekközelítés útján, egyeztetett cselekvés, tudatos kooperáció útján jön létre.” (MRTT 2008, 77–78.)

Az EU belső biztonsági stratégiájának megteremtése a tagállamok közös érdeke és felelőssége. A szabadság, a biztonság és a jog térségének megteremtése csak konszenzuson alapuló döntéshozattal, ha kell, akkor nemzeti érdekekről történő lemondással, ha kell kezdeményező és mások számára is követendő példamutatással, következetes, sokszor konfliktusokat nem nélkülöző magatartási formák gyakorlásával biztosítható.

Ahhoz, hogy bizonyosak legyünk az EU tagállamainak területén élő, ott tartózkodó vagy oda utazni szándékozó embereknek a szabad mozgás jogának közösségéhez tartozásáról, vagy jóhiszemű, jogkövető kilétéről, elengedhetetlen a személyazonosság megállapítása, valamint a jogsértő magatartást tanúsító és a közösségre veszélyt jelentő személyek kiszűrése. A közösségre való veszélyeztetés fokát az eltérő súlyú jogsértő magatartások természetesen nem azonos mértékben érintik, de ettől függetlenül minden olyan személy beazonosítása szükséges, akinek a jelenléte kockázatot hordoz magában, tekintet nélkül arra, hogy körözött személy, vagy

éppen irreguláris migráns. A szankció az, ami meghatározza az elkövetett cselekmény súlyát.

Ahhoz, hogy a személyazonosítás kétséget kizáróan megállapítható legyen, nélkülözhetetlen a 21. század fejlettségéhez igazodó eljárások – mint például a biometrikus adatok – alkalmazása.

Ne felejtjük el Immanuel Kant (1991) gondolatait: „Az ember és általában minden eszes lény öncélként létezik, s nem pusztán eszközként, amely egy másik akarat tetszés szerinti használatára szolgál.”

Az ember mindig csak cél lehet, soha nem szolgálhat eszközként valamely cél eléréséhez!

Felhasznált irodalom

Könyvek, forrásgyűjtemények, tudományos-szakmai közlemények

- ANTI Csaba szerk. (2017): *A személyleírás*. Budapest, Semeleweis Kiadó.
- ÁRENDÁS Csaba – BACHRATY Gergely – JEGES Ernő – KÖRMÖCZI Csaba – MOLNÁR Roland – BARCZIKAY Péter – DEMCU Karolina – CSURGAY Péter – SZÁSZ Olivér – MÁTÉ László – NEHÉZ-POSONY Márton – TIZEDES László – VERES-EGYHÁZI Zsolt (2005): *Integrált biometrikus azonosító rendszerek*. Budapest, Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem. Elérhető: <http://oldweb.mit.bme.hu/eng/research/search/downloads/ibar/Irodalomkutatas.pdf> (A letöltés ideje: 2018. 01. 10.)
- BALLA József – KUI László (2017): A határőrizeti célú ideiglenes biztonsági határzár és határőrizetre gyakorolt hatásai. *Hadtudományi Szemle*, 10. évf. 1. sz. 223–225.
- BALLA József (2007a): A megbízható személyazonosítás, a biztonságos határforgalom-ellenőrzés garanciája. *Határrendészeti tanulmányok*, 4. évf. 3. sz. 20–24.
- BALLA József (2007b): *A személyazonosítás elmélete és gyakorlata a határforgalom ellenőrzésben*. Tudományos diákköri dolgozat, 2–5. melléklet. Budapest, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem.
- BALLA József (2016): Úti okmányok a XX. század elején és végén, avagy az úti okmányok 110 éve. *Határrendészeti tanulmányok*, 13. évf. 2. sz. 30–44.
- BALLA József (2017a): A Magyar Honvédség helye és szerepe a határőrizeti rendszerben. *Hadtudományi Szemle*, 10. évf. 1. sz. 354–364.
- BALLA József (2017b): Határőrizeti intézkedések a migrációs válság kezelésére és megszüntetésére. In TÁLAS Péter szerk.: *Magyarország és a 2015-ös migrációs válság*. Budapest, Dialóg Campus Kiadó. 83–100.

- BALLA József (2017c): Magyarország schengeni belső határain a határellenőrzés ideiglenes visszaállítási feltételeinek kutatása. In GAÁL Gyula – HAUTZINGER Zoltán szerk.: Szent Lászlótól a modernkori magyar rendészettudományig. *Pécsi Határőr Tudományos Közlemények*. XIX. kötet. 319–327.
- BALLA József (2017d): A határforgalom-ellenőrzés tartalmi változásai 1990-ig. *Hadtudományi Szemle*, 10. évf. 2. sz. 295–316.
- BALLA József (2017e): Határforgalom-ellenőrzés és úti okmányhamisítás 1996–2004. között. *Hadtudományi Szemle*, 10. évf. 4. sz. 373–397.
- BALLÁNÉ FÜSZTER Erzsébet (2004): *Nyomtan és daktiloszkópiai alapismeretek*. Budapest, Rejtjel Kiadó.
- BALLÁNÉ FÜSZTER Erzsébet (2005): *Kriminalisztikai alapismeretek*. Budapest, Rendőrtiszti Főiskola Kriminalisztikai Tanszék.
- BEREGNYEI József szerk. (2008): *A magyar rendészeti szervek által gyakrabban alkalmazott szakmai szócikkek gyűjteménye*. Budapest, Magyar Rendészettudományi Társaság.
- BM (1949): *Személyazonosítás*. Nyomozástani tankönyv. II. kötet. Budapest, Belügyminisztérium.
- BM (1971): *Személyleírás*. Budapest, Belügyminisztérium Tanulmányi és Propaganda Csoportfőnökség.
- BM (1982): *Kézikönyv a BM Határőrség határforgalom ellenőrzésében résztvevő sorállomány részére*. Budapest, Belügyminisztérium Határőrség Országos Parancsnokság.
- BM (2001): *Határforgalmi ismeretek*. I. kötet. Jegyzet. Körmend, Belügyminisztérium.
- BÓCZ Endre – LAKATOS János (2008): *A kriminalisztika egyes aktuális elméleti kérdései*. Budapest, Rendőrtiszti Főiskola.
- BÓCZ Endre szerk. (2004): *Kriminalisztika I*. Budapest, BM Kiadó.
- BUNYITAI Ákos (2011): A ma és a holnap beléptető rendszereinek automatikus személyazonosító eljárásai biztonságtechnikai szempontból. *Hadmérnök*, 6. évf. 1. sz. 22–35. Elérhető: http://hadmernok.hu/2011_1_bunyitai.pdf (A letöltés ideje: 2017. 12. 10.)
- Clear RFID PVC Card (s. a.). Elérhető: <http://cardsupplier.en.made-in-china.com/product/YoyxAXfPalcI/China-Clear-RFID-PVC-Card.html> (A letöltés ideje: 2018. 01. 20.)
- CSERCSA Richárd – LOMBAI Ferenc – SZILÁGYI Tünde (2004): *Biometrika. Írisz alapú személyazonosítás*. Budapest, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Információs Technológiai Kar.

- DAUGMAN, John D. (1994): *Biometric personal identification system based on iris analysis*. United State Patent. Patent number: 5,291,560. Date off Patent: Mar. 1, 1994. Elérhető: <https://patentimages.storage.googleapis.com/7e/23/b8/11dc95d941b236/US5291560.pdf> (A letöltés ideje: 2019. 03. 29.)
- DETRŐI Ernő – LÁZÁR Bertalan – PUSKÁS József (1971): *Személyleírás*. Budapest, Belügyminisztérium Tanulmányi és Propaganda Csoportfőnökség.
- DINYA Lajos – RAÁB Mihály (2011): *A Nemzetbiztonsági Szakszolgálat technikai fejlődése a rendszerváltástól napjainkig. 15 éves a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat*. Budapest, Nemzetbiztonsági Szakszolgálat. 17–24. Elérhető: www.nbsz.gov.hu/files_15/15_eves_az_nbsz.pdf (A letöltés ideje: 2018. 02. 21.)
- EdisonTD. Elérhető: www.edisontd.net (A letöltés ideje: 2018. 02. 10.)
- FEJES Attila (2014): Beszélőazonosítás, hangbiometria rendvédelmi alkalmazása. *Nemzetbiztonsági Szemle*, 2. évf. 2. sz. 93–110.
- FINSZTER Géza (2007): A rendészeti funkciók és a Határőrség Integrációja. In HAUTZINGER Zoltán szerk.: *Tanulmányok a „Határőrség és rendőrség – az integrált rendvédelem” című tudományos konferenciáról. Pécsi Határőr Tudományos Közlemények*. VII. kötet. 13–27.
- FINSZTER Géza (2008): *A rendészeti rendszer alkotmányos és közjogi alapjai. 2. számú előtanulmány az átfogó rendészeti stratégia társadalmi vitájához*. Kézirat. Budapest.
- FINSZTER Géza (2010): A rendészeti stratégia alkotmányos alapjai. In GAÁL Gyula – HAUTZINGER Zoltán szerk.: *Tanulmányok a „Quo vadis rendvédelem? Szabadságjogok, társadalmi kötelezettségek és a biztonság” című tudományos konferenciáról. Pécsi Határőr Tudományos Közlemények*. XI. kötet. 5–24.
- FINSZTER Géza (s. a.): *A kriminalisztika elmélete és a praxis a büntetőeljárás reform tükrében*. Elérhető: users.atw.hu/be/letoltes/Krimjegyzet.doc (A letöltés ideje: 2018. 02. 21.)
- FÖLDESI Krisztina (2017): *A biometrikus azonosítási eljárások alkalmazhatósága a rendőri munkában*. PhD-értekezés. Budapest, Óbudai Egyetem.
- Frontex (2007): *BIOPASS Study on Automated Biometrics Border Crossing Systems for Registered Passenger at Four European Airports*. Warsaw, FRONTEx Libertas Securitas Justitia. Elérhető: http://frontex.europa.eu/assets/Publications/Research/Biopass_Study.pdf (A letöltés ideje: 2018. 01. 10.)
- Füzetekmányok* (s. a.). Elérhető: www.penzjegynyomda.hu/fuzetokmannyok/ (A letöltés ideje: 2018. 02. 10.)
- GAÁL Gyula (2005): *Az embercsempész tevékenység megjelenési formáinak és módszereinek változásai a Magyar Köztársaság államhatárán 1991–2003 között*. PhD-értekezés. Budapest, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem.

- GAZDAG Ferenc (2011): Bruce Schneier a biztonságról. *Nemzet és Biztonság: biztonságpolitikai szemle*, 4. évf. 2. sz. 1–93. Elérhető: www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/gazdag_ferenc-bruce_schneier_a_biztonsagrol.pdf (A letöltés ideje: 2018. 01. 20.)
- GÓSY Mária (2014): *Fonetika, a beszéd tudománya*. Budapest, Osiris Kiadó.
- GÖRBE Attiláné ZÁN Krisztina (2010): *A magyarországi migráció helyzete, kezelésének feltételei és lehetőségei*. PhD-értékezés. Budapest, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem.
- Gregor Mendel (s. a.). Életrajz. Elérhető: www.biography.com/people/gregor-mendel-39282 (A letöltés ideje: 2018. 02. 26.)
- HAEC (2008): *Final Report „CEUVIS pilot project” – JLS/2008/EBFX/CA/1006*. Brussels, Home Affairs European Commission. (Forrás: Országos Rendőr-főkapitányság Rendészeti Főigazgatóság Határrendészeti Főosztály, 2017.)
- HAUTZINGER Zoltán (2005): Néhány gondolat az emberi DNS kriminalisztikai vizsgálatáról. Orvosok és jogászok a büntető igazságszolgáltatásban. In TREMMEL Flórián – MÉSZÁROS Bence – FENYVESI Csaba szerk.: *Dezső László Emlékkötet*. Pécs, Pécsi tudományegyetem Állam és Jogtudományi Kar. 67–70.
- HAUTZINGER Zoltán (2015): Az irreguláris migráció büntetőjogi aspektusai. In HAUTZINGER Zoltán szerk.: *Migráció és rendészet*. Budapest, Magyar Rendészettudományi Társaság Migrációs Tagozat.
- HAUTZINGER Zoltán (2017): Büntetőjogi válaszok a tömeges bevándorlás okozta válsághelyzetre Magyarországon. In Tálás Péter szerk.: *Magyarország és a 2015-ösmigrációs válság*. Előszó: HEGYALJAI Mátyás. Budapest, Dialóg Campus Kiadó. 7–8; 69–82.
- HORNÁK Zoltán – JANCSKI Dóra – JEGES Ernő – MÁTÉ László – NEHÉZ-POSONY Márton – TÓTH Gergely – VINCZE Imre (2005): *Távoli személyazonosítási technikák*. Budapest, Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem. Elérhető: <http://oldweb.mit.bme.hu/eng/research/search/downloads/tst/Irodalomkutatas.pdf> (A letöltés ideje: 2018. 01. 10.)
- HÓRPK (1999): *Szabályzat az útlevelezézők részére (a 29/1999 országos parancsnoki parancs 2. számú melléklete)*. Budapest, Határőrség Országos Parancsnoksága. (Forrás: Országos Rendőr-főkapitányság Rendészeti Főigazgatóság Határrendészeti Főosztály)
- IGNÁTH Éva (2009): *A 2002-ben és a 2004-ben született magyar nemzeti biztonsági stratégiák összehasonlítása*. Elérhető: www.grotius.hu/doc/pub/WPNYUQ/2009_159_ignath_eva_nemzeti_bizti_strat.pdf (A letöltés ideje: 2018. 02. 20.)

- JAIN, Anil K. – FLYNN, Patrick – ROSS, Arun A. (2008): *Handbook of Biometrics*. Berlin, Springer Science & Business Media.
- Jan Evangelista Purkyně (s. a.). Életrajz. Elérhető: https://monoskop.org/Jan_Evangelista_Purkyn%C4%9B (A letöltés ideje: 2018. 02. 22.)
- JIANJIANG, Feng – JAIN, Anil K. (2011): Fingerprint Reconstruction. From Minutiae to Phase. *IEEE Trans, On Pattern Analysis And Machine Intelligence*. Vol. 33, No. 2. 209–223.
- KACZIBA Antal (2008): A szabadság rendje – a közbiztonsági stratégia alapvetései. In GAÁL Gyula – HAUTZINGER Zoltán szerk.: *Tanulmányok a „Rendészet és rendvédelem – kihívások a XXI. században” című tudományos konferenciáról. Pécsi Határőr Tudományos Közlemények*. IX. kötet. 67–71.
- KANT, Immanuel (1991): *Az erkölcsök metafizikájának alapvetése*. Budapest, Gondolat Kiadó.
- Képviselelőházi Napló* (1901–1906). XXXI. kötet. Budapest, Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat Könyvnyomdája. 271–273.
- KISS Kálmán (1992): *A változó Határőrség*. Budapest, Határőrség Tudományos Tanácsa.
- KOVÁCS Balázs (2007): Életminőség – boldogság – stratégiai tervezés. *Polgári Szemle*, 3. évf. 2. sz. Elérhető: <https://polgariszemle.hu/archivum/30-2007-februar-3-efolyam-2-szam/161-cletminoseg-boldogsag-strategiai-tervezes> (A letöltés ideje: 2018. 01. 15.)
- KOVÁCS Gábor (2015a): A határrendészetben ható törvényszerűségek és elvek érvényesülése az illegális migráció elleni küzdelemben. In GAÁL Gyula – HAUTZINGER Zoltán szerk.: *Modernkori veszélyek rendészeti aspektusai. Pécsi Határőr Tudományos Közlemények*. XVI. kötet. 221–231.
- KOVÁCS Gábor (2015a): A határrendészetben ható törvényszerűségek és elvek érvényesülése az illegális migráció elleni küzdelemben. *Pécsi Határőr Tudományos Közlemények*, 2015/16. 221–231.
- KOVÁCS Gábor (2015b): A Magyar Rendőrség szerepvállalása hazánk határbiztonságában és a schengeni külső határok ellenőrzésében. In HAUTZINGER Zoltán szerk.: *Migráció és rendészet*. Budapest, Magyar Rendészettudományi Társaság Migrációs Tagozat. 69–84.
- KOVÁCS Gábor (2017): A rendészeti szervezetekben lejátszódó döntés-előkészítési folyamat jellemzői, az optimális döntés. In GAÁL Gyula – HAUTZINGER Zoltán szerk.: *Szent Lászlótól a modernkori magyar rendészettudományig. Pécsi Határőr Tudományos Közlemények*. XIX. kötet. 69–77.

- KOVÁCS Tibor (2010): *A személyazonosítási módszerek általában*. Digitális jegyzet. Budapest, Óbudai Egyetem Bánki Donát Gépész és Biztonságtechnikai Mérnöki Kar Alkalmazott Biometria Intézet.
- KOVÁCS Tibor – MILÁK István – OTTI Csaba (2013): A biztonság tudomány biometrikai aspektusai. In GAÁL Gyula – HAUZINGER Zoltán szerk.: *Tanulmányok „A biztonság rendszertudományi dimenziói – változások és hatások” című tudományos konferenciáról*. Pécsi Határőr Tudományos Közlemények. XIII. kötet. 485–496.
- KUI László (2016): A hőkép-alkotás története és gyakorlati alkalmazása. *Határrendészeti tanulmányok*, 13. évf. 1. sz. 105–117.
- MAJTÉNYI László – SIMON Éva – SZÉKELY Iván – SZABÓ Máté Dániel (2007): *Az elektronikus személyazonosítás adatvédelmi követelményei*. Budapest, Eötvös Károly Közpolitikai Intézet. Elérhető: <http://docplayer.hu/1176479-Az-elektronikus-szemelyazonositas-adatvedelmi-kovetelmenyei.html> (A letöltés ideje: 2018. 02. 10.)
- MANVELYAN, Suren (2011): *Szívárványhártya-portrék*. Elérhető: <http://idegen-szovet.blogspot.hu/2011/02/szivarvanyhartya-portrek-suren.html> (A letöltés ideje: 2018. 02. 23.)
- MARKÓ László szerk. (1994): *Egyetemes lexikon*. Budapest, Nova kiadó.
- Megvalósíthatósági tanulmány a Ferihegy 2 nemzetközi repülőtérén biometrikus zsiliprendszer kialakítására, KHA 2008/3.5.1.* Budapest, Országos Rendőrfőkapitányság Rendészeti Főigazgatóság Határrendészeti Főosztály.
- MILÁK István (2012): *Sérülékenységi vizsgálatok, különös tekintettel az érhálózat azonosításra*. Budapest, Óbudai Egyetem Bánki Donát Gépész és Biztonságtechnikai Mérnöki Kar Alkalmazott Biometria Intézet.
- MRTT (2008): *Rendészettudományi szószedet. A magyar rendészeti szervek által gyakrabban alkalmazott szakmai szócikkek gyűjteménye*. Budapest, IRM Oktatási Főigazgatóság – Magyar Rendészettudományi Társaság. Elérhető: <http://rendeszet.hu/rendeszeti-szoszedet> (A letöltés ideje: 2018. 02. 20.)
- NADORT, Annemarie (2007): *The Hand Vein Pattern Used as a Biometric Feature*. Amsterdam, Vrije Universiteit. Elérhető: <https://pdfs.semanticscholar.org/fe00/5c5036ad646051cc779aafb63534bda14f06.pdf> (A letöltés ideje: 2018. 02. 10.)
- NOVAK, Petr (2018): *A Maastrichti és az Amszterdami Szerződés*. Az Európai Unió ismertetése – 2018. Elérhető: www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/hu/FTU_1.1.3.pdf (A letöltés ideje: 2018. 02. 20.)

- OTTI Csaba (2014): Arcfelismerő rendszerek gyakorlati problémái. In NAGY IMRE Z. szerk.: *Vállalkozásfejlesztés a XXI. században*. IV. tanulmánykötet. Budapest, Óbudai Egyetem Keleti Károly Gazdasági Kar. 409–426.
- ŐSZI Arnold (2014): Az e-kereskedelem elvárásai a biometriával szemben. *MEB 2014, 12th International Conference on Management, Enterprise and Benchmarking*. Budapest, 2014. 05. 30–31.
- ŐSZI Arnold (2017): *A biometrikus azonosítás helye és szerepe az e-kereskedelemben*. PhD-értekezés tervezete. Budapest, Óbudai Egyetem.
- ŐSZI Arnold – KOVÁCS Tibor (2011): Theory of the Biometric-based Technology in the field of e-commerce. *CINTI 12th IEEE International Symposium*. Budapest, Óbuda University. 21–22. 567–571.
- PUSZTAI Ferenc szerk. (2003): *Magyar értelmező kéziszótár*. Budapest, Akadémiai Kiadó.
- RAPČAN, Jaroslav – RAPČANOVA, Michaela (2010): Az Európai Unió állampolgársága és a szabadság, biztonság és jog térségének összefüggései. In GAÁL Gyula – HAUTZINGER Zoltán szerk.: *Tanulmányok a „Quo vadis rendvédelem? Szabadságjogok, társadalmi kötelezettségek és a biztonság” című tudományos konferenciáról. Pécsi Határőr Tudományos Közlemények*. XI. kötet. 155–168.
- RITECZ György (2002): *Az illegális migráció és az EU csatlakozás hatása a magyar határőrizetre*. PhD-értekezés. Budapest, Zrínyi Mikós Nemzetvédelmi Egyetem.
- RITECZ György (2004): A magyar Határőrség szerepe az európai biztonságban. In HAUTZINGER Zoltán szerk.: *Tanulmányok a „Magyar határellenőrzés – európai biztonság” című tudományos konferenciáról. Pécsi Határőr Tudományos Közlemények*. III. kötet. 19–26.
- RITECZ György – SALLAI János (2016): *A migráció trendjei, okai és kezelésének lehetőségei 2.0*. Budaörs, Hanns Seidel Alapítvány.
- SALLAI János (2012): *Egy idejét múlt korszak lenyomata. A vasfüggöny története*. Budapest, Hanns Seidel Alapítvány.
- SALLAI János – TIHANYI Miklós – VÁRI Vince – MÁTYÁS Szabolcs (2016): A „jó rendészet” közpolitikai kapcsolódási lehetőségei. *Államtudományi Műhelytanulmányok*, 31. 1–37. Elérhető: www.uni-nke.hu/document/uni-nke-hu/2016_-evi-31_-szam-a-__jo-rendeszeti-kozpolitikai-kapcsolodasi-lehetosegi.original.pdf (A letöltés ideje: 2018. 02. 12.)
- SAMU István (2008): Az integrált határigazgatás szerepe a globális illegális migrációs áramlatok visszaszorításában. *XVI. Nemzetközi Határrendészeti Konferencia*. Balatonalmádi, 2008. május 25.

- SÁNDOR Vilmos (2006): Biztonság, határbiztonság – komplexitás, kompetencia. In HAUZINGER Zoltán szerk.: Tanulmányok a „Határelenőrzés a veszélyhelyzetek tükrében” című tudományos konferenciáról. Pécsi Határőr Tudományos Közlemények. VI. kötet. 61–64.
- SEBE Bálint (1869): A személyazonosításról. *Közbiztonság*, 1. évf. 19. sz.
- SOM Krisztián (2014): *A magyar úti okmányok 1848–2012*. Budapest, Nemzetbiztonsági Szakszolgálat, Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság.
- STAUBER Péter (2009): Magyarország felvétele az Egyesült Államok Vízummentességi Programjába. In GAÁL Gyula – HAUZINGER Zoltán szerk.: Tanulmányok a „A rendészet kultúrája – kulturált rendészet” című tudományos konferenciáról. Pécsi Határőr Tudományos Közlemények. X. kötet. 367–373.
- SZABÓ József szerk. (1995): *Hadtudományi lexikon*. I. kötet Budapest, Magyar Hadtudományi Társaság.
- SZABÓ József (2008): Az Európai Ideától a Schengeni Egyezményen át, Magyarország teljes jogú Schengeni csatlakozásáig vezető út – benne hazánk határrendészeti szerepvállalása. *Határrendészeti tanulmányok*, 5. évf. 1. sz. 23–31.
- SZABÓ Károly (2017): *A schengeni monitoring mechanizmus reformja, a jelenlegi értékelési rendszer elmélete és gyakorlat*. Diplomamunka. Budapest, Nemzeti Közszoigálati Egyetem Rendészettudományi Kar.
- SZABÓ Máté Dániel (s. a.): *Biometrikus azonosítás és adatvédelem*. Elérhető: <http://docplayer.hu/203643-Szabo-mate-daniel-biometrikus-azonositas-es-adatvedelem.html> (A letöltés ideje: 2018. 01. 10.)
- SZÁDVARÍ László (2003): *Határforgalmi ismeretek személyazonosítás oktatási anyag*. Budapest, Rendőrtiszti Főiskola Határrendészeti Tanszék.
- TAJTI Balázs (2012): A biometrikus ujjnyomat azonosítás alkalmazásának új lehetőségei. *Hadmérnök*, 7. évf. 1. sz. 48–58. Elérhető: http://hadmernok.hu/2012_1_tajti.pdf (A letöltés ideje: 2018. 01. 10.)
- TÁTRAI Erika (2012): *A retina szerkezet patológiai változásainak vizsgálata optikai koherencia tomográfiai képek szegmentálásával*. PhD-értekezés. Budapest, Semmelweis Egyetem. Elérhető: http://phd.semmelweis.hu/mwp/phd_live/vedes/export/tatraierika.d.pdf (A letöltés ideje: 2018. 02. 21.)
- TEKE András (2008): *Határrendészeti Igazgatás*. Tansegédlet. Budapest, Rendészeti Alap- és Szakvizsga Bizottság.
- TISTARELLI, Massimo – CHAMPOD, Christophe eds. (2017): *Handbook of Biometrics for Forensic Science*. Berlin, Springer International Publishing AG.

- TOFFOLETTO, Ettore – RIVA, Alfredo (s. a.): *Marcello Malpighi*. Elérhető: www.britannica.com/biography/Marcello-Malpighi (A letöltés ideje: 2018. 02. 22.)
- TÓTH Árpádné MASIKAI Edit (2004): A szabadság, biztonság, jog európai térségének reformja az európai alkotmányozás tükrében. *Európai Műhelytanulmányok*, 97.sz.
- TREMEL Flórián – FENYVESI Csaba szerk. (2002): *Kriminalisztika: tankönyv és atlasz*. Budapest–Pécs, Dialóg Campus Kiadó.
- VÁJLOK László (2006): „A gyarmatok bosszúja” – Európába irányuló afrikai illegális migráció. Kutatási anyag. Budapest, Országos Rendőr-főkapitányság Rendészeti Főigazgatóság Határrendészeti Főosztály.
- VÁJLOK László et alii (2007): Schengenre hangolva. *Európai Műhelytanulmányok*, 113. sz.
- VÁJLOK László – BÁNYAI Balázs (2014): *Határrendészeti Járőrszolgálat*. Egyetemi jegyzet. Budapest, Nemzeti Közszolgálati Egyetem.
- VAS Gizella (2017): A változó határbiztonság Európában. *Hadtudományi Szemle*, 10. évf. 2. sz. 163–175.
- VASS Ferenc (1996): A magyar útlevelrendészet története 1903-tól napjainkig. *Határőrségi tanulmányok*, 1. különszám.
- ZSIGOVITS László – KOVÁCS Gábor (2006): *Jelentés az „Európai Unió által előírt Check-Net (migrációt ellenőrző háló) keretében megvalósuló rendőri és határőr tevékenység informatikai korszerűsítésének kutatási eredményeiről”*. Budapest, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem.
- ZSIGOVITS László (2014): Globalizációból fakadó rendészeti kihívások a korszerű információtechnológia tükrében. In GAÁL Gyula – HAUTZINGER Zoltán szerk.: *Tanulmányok a „Biztonsági kockázatok – rendészeti válaszok” című tudományos konferenciáról*. Pécsi Határőr Tudományos Közlemények. XV. kötet. 61–66.

Jogszabályok és hivatalos dokumentumok

1903. évi VI. törvénycikk az útlevelügyről
1994. évi XXXIV. törvény a Rendőrségről
1998. évi XII. törvény a külföldre utazásról

2007. évi CXII. törvény a Belga Királyság, a Németországi Szövetségi Köztársaság, a Spanyol Királyság, a Francia Köztársaság, a Luxemburgi Nagyhercegség, a Holland Királyság és az Osztrák Köztársaság között a határon átnyúló együttműködés fokozásáról, különösen a terrorizmus, a határon átnyúló bűnözés és az illegális migráció leküzdése érdekében létrejött Szerződés (prími szerződés) kihirdetéséről, valamint ehhez kapcsolódóan egyes törvények módosításáról
2015. évi CLXXXVIII. törvény az arcképelemzési nyilvántartásról és az arcképelemző rendszerről
- 2144/2002 (V. 6.) Korm. határozat a Magyar Köztársaság nemzeti biztonsági stratégiájáról
- 2073/2004. (IV. 15.) Korm. határozat a Magyar Köztársaság nemzeti biztonsági stratégiájáról
- 1035/2012. (II. 21.) Korm. határozat Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról
- 1401/2015. (VI. 17.) Korm. határozat a rendkívüli bevándorlási nyomás kezelése érdekében szükséges egyes intézkedésekről
- 94/1998. (XII. 29.) OGY határozat a Magyar Köztársaság biztonság- és védelempolitikájának alapelveiről
- 115/2003. (X. 28.) OGY határozat a társadalmi bűnmegelőzés nemzeti stratégiájáról
- 328/2007. (XII. 11.) Korm. rendelet a harmadik országbeli állampolgárok részére kiállított, magyarországi beutazás céljából elismert okmányok meghatározásáról
- 332/2007. (XII. 13.) Korm. rendelet a határátkelőhely és az ideiglenes határátkelőhely megnyitásáról és működtetéséről, valamint a határátlépési pontról
- 21/2009. (VI. 19.) IRM rendelet a bűnügyi és rendészeti biometrikus adatok nyilvántartása részére történő adatközlés, valamint az ujj- és tenyéryomtatvány és a szájnyalváltató-törlet levételének részletes technikai szabályairól
- 30/2011. (IX. 21.) BM rendelet a rendőrség szolgálati szabályzatáról
- 30/2011. (IX. 22.) BM rendelet a rendőrség szolgálati szabályzatáról
- 24/2015. (X. 15.) ORFK utasítás a Határforgalom-ellenőrzési Szabályzatról
- 11/2016. (IV. 29.) ORFK utasítás az arcképelemzési nyilvántartás és az arcképelemző rendszer igénybevitelével kapcsolatos feladatokról
- A Bizottság 2005. február 28-i K (2005) 409 határozata a tagállamok által kiállított útlevélben és úti okmányokban alkalmazott biztonsági jellemzők és biometria szabványaira vonatkozó műszaki előírások megállapításairól

- A Bizottság 2006. június 28-i B (2006) 2909 határozata a tagállamok által kiállított útlevelekben és úti okmányok biztonsági jellemzőire és biometrikus elemekre vonatkozó előírások műszaki leírásainak megállapításáról
- A Bizottság 2009. november 30-i 2010/49/EK határozata a vízuminformációs rendszer (VIS) működésének megkezdése tekintetében az első régiók meghatározásáról
- A Bizottság 2011. augusztus 4-i C (2011) 5501 végleges végrehajtási határozata a vízumkérelmek feldolgozásáról és a kiadott vízumok módosításáról szóló kézikönyv létrehozásáról szóló, 2010. március 19-i C (2010) 1620 végleges bizottsági határozat módosításáról
- A Bizottság 2011. szeptember 21-i 2011/636/EU végrehajtási határozata a vízuminformációs rendszer (VIS) működésének az első régióban történő megkezdése tekintetében az időpont meghatározásáról
- A Bizottság közleménye az Európai Tanácsnak és a Parlamentnek. A szabadság, biztonság és igazságosság övezete: a tamperei program mérlege és az új iránymutatások. COM(2004) 401
- A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának – az Európai Unió Határigazgatása terén teendő újabb lépések előkészítéséről. COM(2008) 69
- A Bizottság közleménye a Tanácsnak, az Európai Parlamentnek, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának A jog érvényesülése, a szabadság és a biztonság Európában 2005 óta: A hágai program és cselekvési terv értékelése. COM(2009) 263
- A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek és a Tanácsnak az EU belső biztonsági stratégiájának megvalósítása: öt lépés a biztonságosabb Európa felé. COM(2010) 673
- A Bizottság Közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, a Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának, Schengeni kormányzás – a belső határellenőrzés nélküli térség megerősítéséről. COM(2011) 561
- A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, az Európai Tanácsnak és a Tanácsnak, Európai Bizottság, Második eredményjelentés a hatékony és valódi biztonság uniós megvalósításáról. COM(2016) 732
- A honvédelmi miniszter 1949-ben a 900/T-1949 beérkezési és az 1-86-os nyilván tartási számú rendelete.

Ajánlás a biometrikus adatokkal ellátott útlevelek ellenőrzésére. Nemzetközi Határrendészeti Konferencia Titkársága, 2009.

- A külső határelőjárásra, kiutasításra és visszafogadásra vonatkozó európai uniós schengeni katalógus frissített változata. (7864/09)
- A Tanács és a Bizottság cselekvési terve az Európai Unióban a szabadság, a biztonság és a jog érvényesülése megerősítéséről szóló hágai program végrehajtásáról. (2005/C 198/01)
- A Tanács 1995. május 29-i 1683/95/EK rendelete a vízumok egységes formátumának meghatározásáról.
- A Tanács 2000. december 11-i 2725/2000/EK rendelete a dublini egyezmény hatékony alkalmazása érdekében az ujjnyomatok összehasonlítására irányuló „Eurodac” létrehozásáról
- A Tanács 2002. február 18-i 334/2002/EK rendelete a vízumok egységes formátumának meghatározásáról szóló 1683/95/EK rendelet módosításáról.
- A Tanács 2004. december 13-i 2252/2004/EK rendelete a tagállamok által kiállított útlevélek és úti okmányok biztonsági jellemzőire és biometrikus elemeire vonatkozó előírásokról
- A Tanács 2004. június 8-i 2004/512/EK határozata a Vízuminformációs Rendszer létrehozásáról (VIS)
- A Tanács 2007. december 6-i 2007/801/EK határozata a schengeni vívmányok rendelkezéseinek a Cseh Köztársaságban, az Észt Köztársaságban, a Lett Köztársaságban, a Litván Köztársaságban, a Magyar Köztársaságban, a Máltai Köztársaságban, a Lengyel Köztársaságban, a Szlovén Köztársaságban és a Szlovák Köztársaságban történő teljes körű alkalmazásáról
- A Tanács 2013. október 7-i 1053/2013/EU rendelete a schengeni vívmányok alkalmazását ellenőrző értékelési és monitoringmechanizmus létrehozásáról és a végrehajtó bizottságnak a Schengent Értékelő és Végrehajtását Felügyelő Állandó Bizottság létrehozásáról szóló 1998. szeptember 16-i határozatának hatályon kívül helyezéséről
- Az Európai Parlament és Tanács 1995. október 24-i 95/46/EK irányelve a személyes adatok feldolgozása vonatkozásában az egyének védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról.
- Az Európai Parlament és Tanács 2006. március 15-i 562/2006/EK rendelete a személyek határátlépésre irányadó szabályok közösségi kódexének (Schengeni határelőjárési kódex) létrehozásáról
- Az Európai Parlament és Tanács 2006. december 20-i 1987/2006/EK rendelete a Schengeni Információs Rendszer második generációjának (SISII) létrehozásáról, működtetéséről és használatáról.

- Az Európai Parlament és Tanács 2008. július 9-i 767/2008/EK rendelete a vízum-információs rendszerről (VIS) és a rövid távú tartózkodásra jogosító vízumokra vonatkozó adatok tagállamok közötti cseréjéről (VIS-rendelet).
- Az Európai Parlament és a Tanács 2009. május 28-i 444/2009/EK rendelete a tagállamok által kiállított útlevélek és úti okmányok biztonsági jellemzőire és biometrikus elemeire vonatkozó előírásokról szóló 2252/2004/EK tanácsi rendelet módosításáról.
- Az Európai Parlament és a Tanács 2016. március 9-i 2016/399 rendelete a személyek határátlépésére irányadó szabályok közösségi kódexének (Schengeni határellenőrzési kódex) létrehozásáról.
- Az Európai Parlament és Tanács 2016. szeptember 14-i 2016/1624 rendelete az Európai Határ- és Parti Őrségről és az (EU) 2016/399 európai parlamenti és tanácsi rendelet módosításáról, valamint a 863/2007/EK európai parlamenti és tanácsi rendelet, a 2007/2004/EK tanácsi rendelet és a 2005/267/EK tanácsi határozat hatályon kívül helyezéséről.
- Az Európai Parlament és a Tanács 2017. március 15-i 2017/458 rendelete az (EU) 2016/399 rendeletnek a külső határokon a releváns adatbázisok lekérdezésével végzett ellenőrzések megerősítése tekintetében történő módosításáról.
- Az Európai Parlament és Tanács 2017. november 30-i 2017/2225 rendelete az (EU) 2016/399 rendeletnek a határregisztrációs rendszer (EES) alkalmazása tekintetében történő módosításáról.
- Az Európai Parlament és Tanács 2017. november 30-i 2017/2226 rendelete a tagállamok külső határait átlépő harmadik országbeli állampolgárok belépésére és kilépésére, valamint beléptetésének megtagadására vonatkozó adatok rögzítésére szolgáló határregisztrációs rendszer (EES) létrehozásáról és az EES-hez való bűnüldözési célú hozzáférés feltételeinek meghatározásáról, valamint a schengeni megállapodás végrehajtásáról szóló egyezmény, a 767/2008/EK rendelet és az 1077/2011/EU rendelet módosításáról.
- Az Európai Adatvédelmi Biztos véleménye a tagállamok által kiállított útlevélek és úti okmányok biztonsági jellemzőire és biometrikus elemeire vonatkozó előírásokról szóló 2252/2004/EK tanácsi rendelet módosításáról szóló európai parlamenti és tanácsi rendeletjavaslatról. (2008/C 200/01)
- Az Európai Tanács ülése (2016. október 20. és 21.) – Következtetések. Brüsszel, 2016. október 21. EUCO 31/16

- Eurlex.europa.eu (2000a): A schengeni vívmányok végrehajtása – A Végrehajtó Bizottság 1998. szeptember 16-i határozata a schengeni értékelési és végrehajtási állandó bizottság létrehozásáról (2000). Official Journal, L 239, 22.09., 0138–0143. Elérhető: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:41998D0026&qid=1553857540316&from=EN> (A letöltés ideje: 2019. 03. 29.)
- Eurlex.europa.eu (2000b): Okmányszakértők összehangolt igénybevételére a Végrehajtó Bizottság 1998. december 16-i határozata alapján van lehetőség (2000). Hivatalos Lap, L 239, 22.09., 0308–0316. Elérhető: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX%3A41998D0059> (A letöltés ideje: 2019. 03. 29.)
- Eurlex.europa.eu (2000b): Resolution of the representatives of the Governments of the Member States, meeting within the Council of 17 October 2000 supplementary to the resolutions of 23 June 1981, 30 June 1982, 14 July 1986 and 10 July 1995 as regards the security characteristics of passports and other travel documents (2000). Official Journal, C 310, 28.10., 0001–0004. Elérhető: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A42000X1028> (A letöltés ideje: 2019. 03. 29.)
- Hágai program: A szabadság, a biztonság és a jog érvényesülésének erősítése az Európai Unióban. (2005/C 53/01)
- ICAO (1944): A Nemzetközi Polgári Repülésről szóló Chicagói Egyezmény. Chicagó, Nemzetközi Polgári Repülési Szervezet. (International Civil Aviation Organization – ICAO). www.icao.int (A letöltés ideje: 2018. 02. 02.)
- ICAO (2006a): Machine Readable Travel Documents Part I, Machine Readable Passports, Volume 2, Specifications for Electronically Enabled Passports with Biometric Identification Capability. Montréal, ICAO.
- ICAO (2006b): Machine Readable Travel Documents. Part I, Machine Readable Passports, Volume 1, Passports with Machine Readable Data Stored in Optical Character Recognition Format. Montréal, ICAO.
- ICAO (2007): Machine Readable Travel Documents (MRTDs): History, Interoperability, and Implementation. Montréal, ICAO. Elérhető: www.icao.int/security/mrtd/downloads/technical%20reports/icao_mrtd_history_of_interoperability.pdf (A letöltés ideje: 2018. 02. 20.)
- LIBE (2005): Biometrics at the Frontiers: Assessing the Impact on Society for the European Parliament Committee on Citizens' Freedoms and Rights, Justice and Home Affairs (LIBE). February 2005. EUR 21585 EN.
- Magyarország Alaptörvénye. (2011. április 25.)

- ORFK RF HRFŐO (2008): Christof Ferdinand Bundespolizeipräsidium Referat 22 Grenzpolizei: AG Grenzverkehrskontrolle. Nemzetközi Határrendészeti Konferencia Határforgalom-ellenőrzési Munkacsoport Ülés. Budapest, 2008. november 17–18. (Országos Rendőr-főkapitányság Rendészeti Főigazgatóság Határrendészeti Főosztály)
- ORFK RF HRFŐO (2011): III. Nemzetközi Határrendészeti Konferencián részt vevő 20 ország határrendészeti képviselői által elfogadott Charta. Siófok, 1995. május 2–3. Budapest, ORFK RF HRFŐO.
- ORFK RF HRFŐO (2015): Gregor Pelzl Federal Police Headquarters Potsdam, Border Checks 2015. Budapest, ORFK RF HRFŐO.
- ORFK RF HRFŐO (2017): A közép-európai régió kísérleti projektje: a Vízüminformációs Rendszer külső határokon és a harmadik országokban lévő konzulátusokon történő alkalmazása – CEUVIS-projekt. Budapest, ORFK RF HRFŐO.
- Resolution of the Representatives of the Governments of the Member States of the European Communities, meeting within the Council of 23 June 1981 (1981). Official Journal, C 241, 19.09., 0001–0007. Elérhető: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A41981X0919> (A letöltés ideje: 2019. 03. 29.)
- Resolution of the Representatives of the Governments of the Member States, meeting within the Council of 14 July 1986 supplementary to the resolutions of 23 June 1981 and 30 June 1982 concerning the introduction of a passport of uniform pattern (1986). Official Journal, C 185, 24.07., 0001–0001. Elérhető: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%-3A41986X0724> (A letöltés ideje : 2019. 03. 29.)
- Resolution of the representatives of the Governments of the Member States, meeting within the Council of 10 July 1995 supplementary to the resolutions of 23 June 1981, 30 June 1982 and 14 July 1986 concerning the introduction of a passport of uniform pattern (1995). Official Journal, C 200, 04.08., 0001–0001. Elérhető: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:41995X0804:EN:HTML> (A letöltés ideje: 2019. 03. 29.)
- Stockholmi program – A polgárokat szolgáló és védő, nyitott és biztonságos Európa. (2010/C 115/01)

- Supplementary Resolution to the Resolution adopted on 23 June 1981 concerning the adoption of a passport of uniform pattern, of the Representatives of the Governments of the Member States of the European Communities, meeting within the Council on 30 June 1982 (1982). Official Journal, C 179, 16.07., 0001–0002. Elérhető: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/ALL/?uri=CELEX:41982X0716> (A letöltés ideje: 2019. 03. 29.)
- SVE (1990): Egyezmény a Benelux Gazdasági Unió államai, a Német Szövetségi Köztársaság és a Francia Köztársaság kormányai között a közös határokon történő ellenőrzések fokozatos megszüntetéséről szóló, 1985. június 14-i schengeni megállapodás végrehajtásáról (Schengeni Végrehajtási Egyezmény)

Mellékletek

1. melléklet

AJÁNLÁS a biometrikus adatokkal ellátott útlevelek ellenőrzésére

A XV. Nemzetközi Határrendészeti Konferencia résztvevői számára határozathozatal céljából a Határforgalom-ellenőrzési Munkabizottság a 2006. május 31. és június 1. között Siófokon (Magyarországon) megtartott XIV. Nemzetközi Határrendészeti Konferencia plenáris ülésén részt vevő küldöttek javaslatára a következő *Ajánlást* dolgozta ki a biometrikus adatokkal ellátott útlevelek ellenőrzésére.

1) Általános helyzet

A Berlini (1991) és Budapesti Konferencia (1993), valamint a Siófoki Nemzetközi Határrendészeti Konferencia CHARTA-ja (1995) szellemében:

- a határok összekötnek és nem elválasztanak;
- átjárhatók és mégis biztonságosak;
- a határforgalom-ellenőrzés a megfelelő ellenőrzési alapelvek és technológiák szerint történjen és jelentsen *biztonsági szűrőt*;
- a határforgalmat várakozás nélkül kell kezelni;
- az ellenőrzések akadályozzák meg a *jogellenes cselekmények* elkövetését.

A határellenőrzés akkor hatékony, ha az ellenőrzési rendszer időben felismeri a biztonságra ható veszélyforrásokat, és megelőző intézkedésekkel garantálja a közbiztonság és közrend fenntartását.

2) Az okmányok eredetiségvizsgálatának jelentősége a rendészeti munkában

Az útlevelek és más úti okmányok eredetiségének / érvényességének vizsgálata (tekintettel a belbiztonság minden területére) minden ellenőrzés

alapkövetelménye – a határon vagy az ország belsejében egyaránt – és főként a rendőri/határőri intézkedés legfontosabb kezdő mozzanata.

Útlevelek és a kiegészítő okmányok lehetővé teszik az azonosítást, igazolják a tulajdonosa állampolgárságát és státuszát, ezért a közbiztonság és közrend érdekében alapvető jelentőséggel bírnak.

A gyakorlat azt mutatja, hogy az okmányhamisítások kellő időben történő felismerésének jelentőségét nem lehet eléggé hangsúlyozni.

Rendszerint a hamis/hamisított okmány felhasználása nem öncélú, hanem különböző bűncselekmények – a szervezett bűnözést is beleértve – alapja, kiindulása és segédeszköze.

Különösen igaz ez a határon átnyúló bűnözés minden formájára, azaz a jogellenes beutazásra és embercsempészésre, illetve az ezekkel összefüggő bűncselekményekre.

A határátlépés elválaszthatatlan a jogosultságot igazoló okmányoktól. A hamisítványok utasforgalomból történő kiszűrése érdekében, főként a határrendészeti szervek tisztviselői éveken át, széles körben elismert képességet szereztek.

Annak ellenére, hogy a hamisítók mind professzionálisabban dolgoznak és a legújabb technikai megoldásokat használják, mégis sikerül nagyszámú kvalifikáltan hamisított okmányt felismerni és a felelősöket (hamisító / felhasználó) eljárás alá vonni.

Az eredményes küzdelem stratégiájának feltételét leginkább a rendőr/határőr tisztviselők ezen bűncselekmények felderítése során szerzett magas szintű ismerete, gyakorlati tapasztalata adja.

Azért, hogy ezt az ismeretszintet a közokirat-hamisítás bűncselekmények elleni harcban a lehető legmagasabb színvonalon biztosítani lehessen, intenzív alap- és továbbképzéseken túl gyakorlati felkészítések is szükségesek.

Ez már a alapképzés során megköveteli az szakismeretek megalapozott közvetítését az utáztatok, a hamisítások (például fényképcsere), a biankó okmányok, az igazolványokkal történő visszaélések terén, valamint a multiplikátorok, specialisták folyamatos továbbképzését az adott szolgálati helyeken.

3) A biometrikus elemek alkalmazásának célja

A 2001. szeptember 11-i terrortámadások után a biztonsági helyzet világszerte megváltozott. A felismerés, hogy mindenhol számolni kell a terrorfenyegetettséggel, valamennyi államot elérte. A nagyszámú intézkedések és új technikai eszközök, a biometrikus adatokkal ellátott útlevelek

bevezetése, a határellenőrzés eredeti feladatai mellett a belföldi körözési ellenőrzéseket is érinti.

A biometria olyan emberi jellemzőket használ azonosításra, amelyek egyediek és gépileg is könnyen kezelhetők/olvashatók. A különböző egyedi azonosítási lehetőségek közül jelenleg az arckép és az ujjnyomat a legalkalmasabb arra, hogy a különböző helyzetekben (például közúti, vasúti, vízi és légi határátkelőhelyeken és az ország mélységében végrehajtott ellenőrzésnél) lehetővé tegye az azonosítást és javítsa biztonságot.

A biometrikus azonosítók rögzítése az útlevelekben (a jövőben a személyi igazolványokba, tartózkodási engedélyekbe és vízumokba is) hozzájárulnak az adott dokumentumok hamisítás elleni védelméhez, ezzel együtt az általános biztonságot növeléséhez.

A biometrikus személyazonosítás jelentősége abban van, hogy

- a módszer magát a személyt azonosítja;
- megbízható kapcsolatot létesít az okmány és annak jogos tulajdonosa között,

ezzel nagyobb védelmet biztosít az ellen, hogy a valódi útlevelekkel jogtalan személyek visszaéljenek.

4) Az ellenőrzés során figyelembe veendő szempontok

- a) A biometrikus azonosítók ellenőrzése *a hagyományos határellenőrzést (belföldi ellenőrzés is) csak kiegészíti, és nem helyettesíti.*
A biztonsági nyereség a hagyományos eljárásoknak és a biometria technikai lehetőségeinek kombinációjából adódik.
- b) A biometrikus adatokkal ellátott úti okmányok helyszíni ellenőrzése az okmányokkal történő visszaélés gyanúja esetén *lerövidíti az időigényes rendőri/határőri ellenőrzést* és az azzal szükségszerűen összefüggő személyi szabadság-korlátozást.
Meglévő azonosság esetén a nyilvántartási rendszerekben/adattárakban a körözési lekérdezéseket és kereséseket eredményesebben lehet végrehajtani.
- c) A biometrikus adatokkal ellátott útlevelek támogatják a *rendőri/határőri munkát az okmányvizsgálat és a személyazonosítás során.*
- d) A biometrikus adatok alkalmazása mellett elsősorban az okmányvizsgálat hagyományos kritériumait kell figyelembe venni. Az ellenőrzés során elsődleges az egyes okmányelemek ellenőrzése (például

- vízjel, kinegram stb.), ezt követi a biometrikus adatok ellenőrzése, hogy az elsődleges ellenőrzés eredményeit megerősítse, vagy kizárja.
- e) Fokozott figyelmet kell fordítani a személyazonosítás végrehajtására, mert az arckép elektronikus tárolásával összesen nem két, hanem három „képet” (az adathordozó oldalon rögzített fénykép, az ellenőrizendő személy maga és az elektronikusan tárolt fénykép) kell összehasonlítani és a különbségeket megállapítani. Az ellenőrző tisztviselő személyazonosítási képességét folyamatosan továbbképzéssel kell növelni.
 - f) Az, hogy az RFID csipen tárolt biometrikus adatokat nem lehet kifogástalanul leolvasni (például technikai veszélyforrások), nem jelenti automatikusan, hogy az okmányt jogtalanul használják. Ilyen esetekben az ellenőrzés alá vont személy azonosságát külön ellenőrizni kell. Ennek során a személy azonosságát további okmányok ellenőrzésével vagy adatbanki (nyilvántartási) lekérdezéssel kell megállapítani.
 - g) Egy nem olvasható RFID csipről az útlevél tulajdonosát – amennyiben nem ismerhető fel okmányhamisítás jele – tájékoztatni kell azzal a felhívással, hogy forduljon a kiállító hatósághoz. Ezen kívül a tényállást a szolgálati helyen dokumentálni kell.
 - h) Az ellenőrző helyeket úgy kell kiépíteni, hogy egy jogosulatlan személy hozzáférése az RFID csipen tárolt biometrikus adatok leolvasásának időpontjában ne legyen lehetséges.
 - i) A biometrikus adatokat tartalmazó útlevelek helyszíni összehasonlítása a személy biometrikus adataival a hitelesítés keretében nem nyújt védelmet a teljes hamisítások és az intellektuális kiállítások ellen.

5) Kitekintés

Az útlevelek magasabb hamisításbiztonságának tekintetében a biometrikus biztonsági elemek integrációjával sokat nyerünk, azonban a biztonsági nyereség második dimenziója csak a nemzetközi együttműködés keretében realizálódhat. Jelentős lépés ehhez az *új, biometrikusan támogatott ellenőrzési rendszer, amely világszerte egységes standardokon alapszik az okmányok és a leolvasó-készülékek vonatkozásában.*

A biometria a belső biztonság növelésénél csak akkor lesz kulcstechnológia, ha a *telepített leolvasó-készülékek mellett mobil eszközök is rendelkezésre állnak, hogy a mélységi területek is lefedettek legyenek.*

2. melléklet

*UJJNYOMAT-leolvasási technikák*⁶³

1. Az alkalmazott fizikai képvételi elv szerint a leolvasási technikák többféle szempontból osztályozhatók. Csoportosíthatók optikai, kapacitív, rádió-frekvenciás, ultrahangos és nyomásérzékelés elvén alapuló típusokba.

Optikai elven működő ujjnyomatolvasók

A feldolgozandó képet optikai rendszerrel egy képbontó eszköz felületére képzik le, amely elektromos jelle alakítja azt. A felhasznált optikai rendszer alapján további csoportosítás adható meg: totálreflexiós elvű, holografikus, diffrakciós és direkt csipszenzor.

Totálreflexiós elvű olvasó

A leképezendő ujj egy prizma felületén helyezkedik el, amit a másik oldalán világítanak meg. Az ellentétes oldalon helyezkedik el a képbontó eszköz, aminek a felszínére képződik le az ujjnyomatról a prizma által visszavert kép.

Holografikus elvű olvasó

A totálreflexiós elvhez hasonlóan itt is alkalmaznak prizmát, azonban itt az ujjat nem a prizma felszínén, hanem egyik oldalán helyezik el. A módszer előnye a jó képminőség, torzításmentesség és a kitűnő kontraszt, hátránya az optikai úthosszak miatti nagyobb méretű olvasó

Diffrakciós elvű olvasó

A működése a totálreflexiós elvű olvasókéhoz hasonló, azonban a diffrakciós eszközökben az olvasó méretének csökkentése érdekében nem prizmát használnak, hanem speciális felületű üveglemezt. A lencse felületi kialakítása elemi prizmák sokaságával egyenértékű optikai hatást nyújt.

⁶³ ÁRENDÁS Csaba – BACHRATY Gergely – JEGES Ernő – KÖRMÖCZI Csaba – MOLNÁR Roland – BARCZIKAY Péter – DEMCU Karolina – MÁTÉ László – NEHÉZ-POSONY Márton – CSURGAY Péter – SZÁSZ Olivér – TYZEDES László – VERESEGYHÁZI Zsolt (2005): Integrált biometrikus azonosító rendszerek. Budapest, BME. Elérhető: <http://oldweb.mit.bme.hu/eng/research/search/downloads/ibar/Irodalomkutatas.pdf> (A letöltés ideje: 2018. 01. 10.)

Direkt csipszenzor

A szenzor felületére helyezett ujjat közvetlenül képezi le a képbontó eszköz felületére. Nem alkalmaz összetett optikai rendszert, hanem az ujj képe elemi üvegszálakon keresztül közvetlenül jut a szenzorhoz. A közvetlen képvétel legfőbb előnye a torzításmentes kép.

Kapacitív elven működő ujjnyomatolvasó

A szenzor felületére helyezett ujj eltérő kapacitást mutat az ujj felületén lévő völgyek és fodorszálak függvényében. Ezt az eltérő kapacitást detektálják és elektromos jellé alakítva továbbítják. Ezzel a technológiával kisméretű és közepes minőségű szenzorok készíthetők. A kapacitív jellegből adódóan érzékenyek az elektrosztatikus kisülésekre.

Rádiófrekvenciás elven alapuló ujjnyomatolvasók

A szenzor keretén keresztül rádiófrekvenciás jelet juttatnak az ujjra, amely adóantennaként visszasugározza azt a vevőantennaként szolgáló szenzor felületre. A szenzor által alkotott kép nemcsak az ujj felületét képezi le, hanem mélységi képalkotást is szolgáltat. Ennek köszönhetően a képalkotás sérült, nagyon száraz vagy szennyezett ujjak esetén is sikeres lehet.

Ultrahangos elven alapuló ujjnyomatolvasók

A szenzor ultrahangot (frekvenciája 20 kHz körüli) bocsát a ráhelyezett ujjra és a visszaverődő hullámokból képet alkot. A leképezés mélységi, tehát a technológia jól alkalmazható szennyezett ujjak esetén. Jó minőségű képalkotást tesz lehetővé.

Nyomásérzékelés elvén alapuló ujjnyomatolvasók

A szenzor felülete alatt érzékeny piezo-elektromos nyomásérzékelő mátrix található, amely detektálja az ujjfelület egyenlenségeit és ezekből képet alkot. Az így készült kép közepes minőségű viszont a felületi szennyezések nem zavarják a képalkotást.

2. Az alkalmazott képvétel (leképezés) módja szerint megkülönböztethetők teljes ujjnyomatképet készítő, vonal és rolled szkennerek típusok.

- a teljes képet készítő szkennerek egy időben mindig az ujj teljes sík felületéről (vagy annak nagyobb részéről) készít képet.

-
- a vonal szkennel egy időben mindig az ujj kis részéről (vonalnyi felületről) alkot képet, amelyet a teljes ujj lehúzása után elektronika rak össze teljes képpé.
 - a rolled szkennel teljes (körbe forgatott) ujjlenyomatképet készít, amelyeket elsősorban bűnügyi nyilvántartási célokra használnak fel.

A Dialóg Campus Kiadó a Nemzeti Közszolgálati Egyetem
könyvkiadója.

Nordex Nonprofit Kft. – Dialóg Campus Kiadó
www.dialogcampus.hu
www.uni-nke.hu
1083 Budapest, Ludovika tér 2.
Telefon: (30) 426 6116
E-mail: kiado@uni-nke.hu

A kiadásért felel: Petró Ildikó ügyvezető
Felelős szerkesztő: Dalloul Zaynab
Olvasószerkesztő: Győri József
Korrektor: Tar Krisztina
Tördelőszerkesztő: Fehér Angéla
Nyomdai kivitelezés: Pátria Nyomda Zrt.
Felelős vezető: Simon László vezérigazgató

ISBN 978-615-6020-50-5 (nyomtatott)
ISBN 978-615-6020-51-2 (elektronikus)

A mindennapi életünket szinte behálózzák azon rendszerek és alkalmazások, amelyek az egyedi biometrikus adataink „felhasználásával” kétséget kizáró és egyértelmű azonosításunkat célozzák meg úgy, hogy ez a folyamat lehetőleg idővesztés nélkül valósulhasson meg.

A biometrikus adatok rendészeti célú személyazonosítás érdekében történő alkalmazása – kiemelten a schengeni külső határokon a határforgalom ellenőrzésében – még csak évtizedes múltra tekint vissza.

A könyv kuriózumát az adja, hogy itt definiáljuk először a rendészeti személyazonosítást, amely figyelembe veszi a felhasznált biometrikus adatok vonatkozásában megalkotott/meghatározott eszköz- és módszer-specifikus követelményrendszert is.

A biometrikus adatok nem mindegyike alkalmas a rendészeti célú személyazonosításra, mivel nem lehetséges ezeket – többek között – az eltérő ellenőrzési környezetben és az azonnali válasz biztosításával alkalmazni.

Minden biometrikus adaton alapuló személyazonosításnak megvan a biztonság növelésében betöltött helye és szerepe.

A kiadvány a KÖFOP-2.1.2-VEKOP-15-2016-00001 „A jó kormányzást megalapozó közszolgálat-fejlesztés” című projekt keretében jelent meg.

SZÉCHENYI

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE